

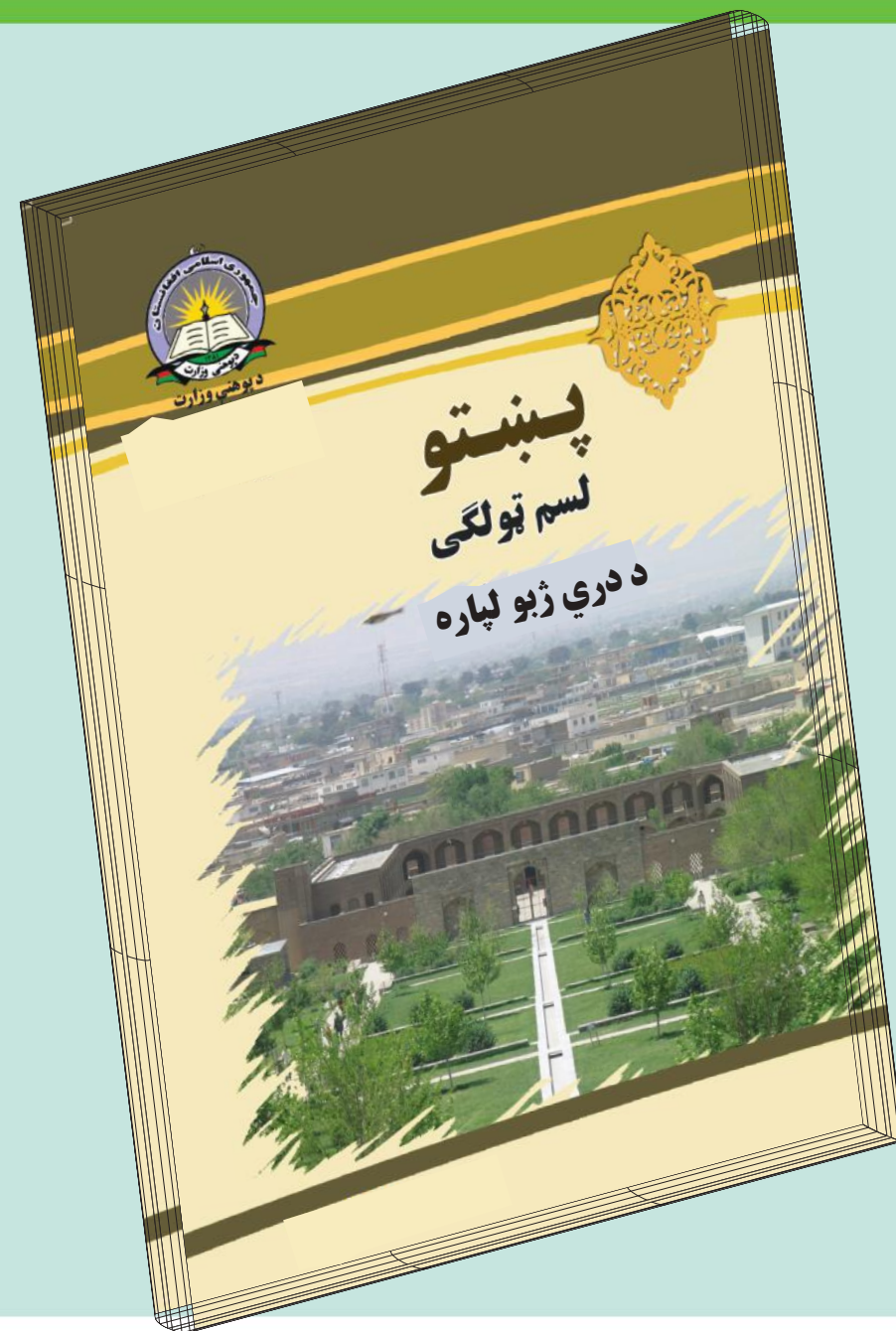

د ښوونکي کتاب

د پښتو ژبې د تدریس لارښود

لسم ټولگی

(د دري ژبو لپاره)

د پښتو ژبې د تدریس لارښود - لسم ټولگی (د دري ژبو لپاره)

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د تورې
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
هم ایماق، هم پشه یان	براهوي دي، قزلباش دي
لکه لمر پر شنه آسمان	دا هېواد به تل ځلېږي
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د آسیا به
وایو الله اکبر وایو الله اکبر	نوم د حق مودی رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د ښوونکي لارښود
پښتو ژبه او ادبیات
لسم ټولگی
(د دري ژبو لپاره)

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: د پښتو ژبې او ادبیاتو د تدریس لارښود

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د پښتو ډیپارټمنټ د درسي کتابونو مؤلفین

ایډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د ایډیټ ډیپارټمنټ غړي

ټولګی: لسم

ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکي: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکي: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۹ هجري شمسي

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره

محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقراً باسم ربک

د لوی او ښوونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو. څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدينو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کېږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تاسیساتو کې، د درسي کتابونو او د ښوونکو د تدریس لارښود محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنيو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، د دې لارښود څخه په ګټې اخیستنې سره، هېڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤلیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې گران زده کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د څیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې لارښود کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بريا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

لړلیک

مخ	سرلیکونه
۱	سریزه:
۱	ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟
۲	د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي
۴	په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)
۱۰	د تدریس لارې چارې (ستراتیژي) او نمونې
۱۶	د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه
۱۸	د مضمون د تدریس لارښود
۱۹	لومړی لوست: دعا
۲۴	دویم لوست: نعت
۲۸	دریم لوست: عبدالرحمن بابا (رح)
۳۳	څلورم لوست: بد نيتي (ولسي کیسه)
۳۷	پنځم لوست: پښتو نحوه
۴۰	شپږم لوست: ورزش
۴۴	اووم لوست: نصیحت
۴۷	اتم لوست: زرغونه کاکړه
۵۰	نهم لوست: ملي یووالی
۵۲	لسم لوست: پښتو نثر لنډه تاریخچه
۵۷	یوولسم لوست: لفظي صنعتونه
۶۲	دولسم لوست: معنوي صنعتونه
۶۶	دیارلسم لوست: خیرالبیان
۷۰	څوارلسم لوست: عبدالرحمن پژواک
۷۴	پنځلسم لوست: مېرمن حمیده
۷۷	شپاړسم لوست: امیرحمزه شینواری
۸۱	اووه لسم لوست: د پښتو ادبیاتو لرغونې دوره
۸۷	اتلسم لوست: د لویو جرگو تاریخچه
۹۲	نولسم لوست: په پښتو ادب کې لنډه کیسه
۹۸	شل لوست: ادبي لیکونه
۱۰۴	یوویشتم لوست: سیند (نوی ادبي هنري نثر)
۱۱۰	دوه ویشتم لوست: محاوره (د انګلیسي ژبې د زده کړې په اړه)
۱۱۳	درویشتم لوست: فکر او عمل
۱۱۶	څلرویشتم لوست: د پاچا خان تعلیمي لارښوونې
۱۱۹	پنځه ویشتم لوست: متلونه
۱۲۲	شپږویشتم لوست: محاوره (د هېواد د لرغونو او تاریخي ځایونو په هکله خبرې اترې)
۱۲۵	اووه ویشتم لوست: د عصري او رسمي ښوونې او روزنې تاریخي بهیر
۱۲۸	اته ویشتم لوست: پښتني دودونه

ښوونيز يا تعليمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه چې تعليمي نصاب څه شی دی، هر څوک بېلابېل نظر لري، څوک يې درسي مفردات گڼي او څوک يې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو يې بېلا بېل تعريفونه کړي دي. تعليمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنتونو څخه عبارت دی چې يوه تعليمي موسسه يې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نيسي. په بله وينا تعليمي نصاب د يوې تعليمي موسسې د ښوونيزو او روزنيزو زده کړو د پروگرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندويه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي. په لنډ ډول ويلای شو چې ښوونيز يا تعليمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعاليتونه پکې شامل او تر لاسه کول يې هدف دی.

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي هدفونه، د افغاني ټولنې د ارزښتونو او د علم او پوهې د هراړخيزې پراختيا په پام کې نيولو سره ښوونې او روزنې ته د يوې ټولنې د اړتياوو پر بنسټ ټاکل شوي دي. تعليمي نصاب تل د بدلون په حالت کې دی او د بشري ټولنې ورځنيو غوښتنو ته د ځواب ويلو په خاطر لا پسې غوړېږي او پراختيا مومي.

هغه څه چې نن يې د ښوونې او روزنې د ماهرينو پام ځانته اړولی، ددې پوښتنې ځواب دی، د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو ليکوال بايد په ټاکلو لارو چارو څه شی، څرنگه او څومره زده کوونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکي ژوند کې يې ګټور وي؟

ټول په دې نظر دي چې کوچنيان په بېلابېلو شرايطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوع ګانو سره مخامخ کېږي. له دې امله زياتره ددې پېژندل ډېر سخت دي چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړينه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه يوه ده.

له بله پلوه د ځوانۍ پېر د خپلواکۍ پرېکړې د نيولو، د مسووليت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسايلو کې بيا غور په خبر ځانګړتياوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لويانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتياوو موندلو ته اړتيا لري. هغوی بايد پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسېږي او څومره پوهه او علمي وړتياوې ورته په کار ده. هغوی ځان پېژندنې ته اړتيا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقايق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتيا لري چې يې فکر کولو، مطالعې او په ټولنيز ژوند کې تحقيق ته وهڅوي.

پورته وينا ته په پام د (اړوند ټولګي) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتياوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټينګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانيو لارو چارو پر ځای پر هغه زده کړې ډېر ټينګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتې) زده کړې يا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدريس په بهير کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسېږي. هغه په زده کړې، تجربې، غوږ نيولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د يو اړخيز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټينګار کوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب يوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

د ښوونکي ددې لارښود د تاليف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي د پښتو ژبې د لوست د کتاب ارزول دي.

اړوند درسي کتاب د پښتو ژبې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نيول شوي دي، له دې امله د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړين بلل شوي دي. بايد وښو چې تدریس او زده کړه یو ابتکاري او تجربې کار دی او نوښتگر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شيان او لارې چارې رامنځته کوي. دا بايد هم له ياده ونه ایستل شي چې د زده کړې د ستراتيژۍ په ټاکلو کې، موخو، د ارزونې لارو چارو، د زده کوونکو دگډون شونتیا او نورو اصولو ته چې د ارواپېژندنې، د تربیتي ارواپوهنې او د زده کړې له ارواپوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پراته دي، سمه پاملرنه وشي. له ياده ونه ایستل شي چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدریس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهمیت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو رايستل څنگه سرته رسېږي، د ښوونکي په دې لارښود کې څرگند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې يوه وسیله ده؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د یو درسي ساعت او یا د تعلیمي دورې په اوږدو کې د خپل تدریس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصي موخې، د تدریس وسایل، لارې چارې، د زده کوونکو د انگېزې پارول، د ښوونکي فعالیتونه، د زده کوونکو فعالیتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکیم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځلیکونه په پام کې نیول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره لیکل کېږي چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په یو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهیم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځیو کې د درسي کتاب د یو ډول او همغږي تدریس لپاره لاره هواره کړي او په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځیو کې د لوست تدریس په پام کې نیول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړینه کړي چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې یا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدریسېږي، د هېواد د لرې پرتو ولسوالیو او بانډو په ښوونځیو کې هم هماغسې یو ډول او یو راز تدریس شي او لکه چې ویل کېږي د یو متوازن او هر اړخیز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې څلویښمه، څلور څلویښتمه، پنځه څلویښتمه، شپږ څلویښتمه او اووه څلویښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتیاوو او واقعیتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د نظام د اساسي لیکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کېږي.

۱. د خدای جلّ و جلال پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبیق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي یووالي ټینګښت، ګټه ژوند او بشر دوستۍ په روحیې د هېواد د ماشومانو، تنکیو ځوانانو او ځوانانو لپاره، که ښځینه وي یا نرینه، د ښوونې او روزنې د زمینو چمتو کول،

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، ځمکنۍ بشپړتیا، اسلامي ورورولۍ، ملي پیوستون، له سولې سره د مینې او فرهنګي بډاینې څخه د دفاع، د توپیر او زور زیاتۍ د ټولو ښو او ډولونو د له منځه وړلو د روحیې پیاوړتیا،

۳. د ښوونیزو او روزنیزو موسسو بیا رغول، جوړول، پراختیا او سمبالول،

۴. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونیز او روزنیز سیستم پراختیا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونیزو او روزنیزو رغندو او بریالیو تجربو څخه ګټه اخیستنه،
۶. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنیز دریځ له پام کې نیولو پرته ټولو ته تر لومړنیو او منځنیو (۱-۹) ټولګیو پورې په جبري او وړیا توګه د لومړنیو زده کړو چمتو کول،
۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځیو کې په هغو ژبو تدریس چې په اساسي قانون کې تسجیل شوي دي.
۸. د اسلام د سپیڅلې دین له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پیداګوښکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سیستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده کړه د لومړنۍ دورې له دریم ټولګي څخه وروسته د زده کړې په هېڅ یوه موسسه کې، که دولتي وي یا خصوصي، په کورونو، ورزشي کلبونو او نورو ځایونو کې مجاز نه ده.
۹. د دریمو ژبو تدریس (د اساسي قانون ۱۶ ماده) په اړوندو سیمو کې د یو مضمون په توګه،
۱۰. د بیځایه شوو کورنیو، کډوالو او د ځانګړو اړتیاوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمینو چمتو کول،
۱۱. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځیو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،
۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سوېې لوړول،
۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،
۱۴. د بیسوادۍ د له منځه وړلو، د حیاتي سواد او د کارګري متممو ښوونځیو (نړینه او ښځینه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،
۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانینو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفیتونو په رغولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړیوالو موسسو، غیر دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،
۱۶. د متوازن معارف پیاوړتیا او د هېواد په مرکز او ولایتونو کې د ښوونیزو او روزنیزو امکاناتو سم او عادلانه ویش،
۱۷. د تاوتریخوالي، تبعیض، ناروا جګړو، نشه یي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په څېر د ناوړو پدېدو پر زیانونو د زده کوونکو خبرول،
۱۸. آزادۍ، سولې، سوله ییز ګټل ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپیریال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده کوونکو لارښوول،
۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخیزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځیو ترمنځ د توازن رعایت،
۲۰. د خاصو زده کړو (ډېرو هوبنیارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره یې اغیزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،
۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اډانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې د تعلیمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځیو کې له تدریس او درسي موادو څخه د ګټې اخیستنې څارنه او نظارت،
۲۲. د ورزش، سپورټ او بدني روزنې د ودې لپاره د زمينې چمتو کول،

۲۳. د علمي بریاوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعلیمي نصاب د پراختیا، د اسلامي زده کړو د معینیت او د ښوونکو د روزنې، د ساینس د مرکز د ریاستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونو تر منځ د اړیکو ټینګښت او د لا زیاتې همغږۍ رامنځته کول،

۲۴. د افغاني ټولنې له اړتیاوو سره سم د اسلامي زده کړو د مدرسو هراړخیزه وده، پراختیا او رغنده کول.

د لوی خدای ﷻ په مرسته به د هېواد په پوهنه کې ددغې پالیسۍ په پلي کولو لاندې لویې پایلې ترلاسه شي:

– په اسلامي روحيې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا ترلاسه کول او د یوې سوکاله او ښکمرغې ټولنې رامنځته کول،

– د ملي هویت ساتنه،

– د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،

– د نړۍ او ټولنې له علمي معیارونو سره سم د بریمن تطبیق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،

– د کار موندلو لپاره د لازمو وړتیاوو د ترلاسه کولو او د کار مارکیټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول.

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پالیسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتیاوو او واقعیتونو ته په پام د زده کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي.

الف — عقیدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپیڅلي دین پر اساساتو او ارزښتونو د ایمان او عقیدې پیاوړتیا، د قرآني زده کړو او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حدیثو پر بنسټ د اسلامي لید پراخوالی،

۲. د خدای ﷻ د پیژندنې په منظور د ځان پیژندنې د روحيې پیاوړتیا،

۳. پر ځان د ویسا او پر اخلاقي ښیګڼو د پابندۍ د روحيې پیاوړتیا،

۴. د نظم او د دسپلین د منښت د روحيې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،

۵. د دیني، ټولنیزو، ښوونیزو او روزنیزو ارزښتونو په وړاندې مسوولیت ته د غاړې ایښودلو د روحيې پیاوړتیا.

ب — د زده کړې او روزنې موخې

۱. د زده کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پیاوړتیا، لکه: اوریدل، خبرې کول، لوستل، لیکل، په رسمي او بهرنیو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،

۲. د پوهنو، فنونو او معاصرې ټکنالوژۍ زده کړه او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

۳. د زده کړې د وړتیاوو وده او د زده کړې په اوږدو کې ځانې زده کړه او ارزونه،

۴. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخیص او نوښت د وړتیاوو وده او پراختیا،

۵. د فردي او ټولنیزو ستونزو د پېژندلو او هواری لپاره د وړتیاوو ترلاسه کول.

ج — فرهنګي، ادبي او هنري موخې

۱. د فرهنگ، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده کوونکو د فطري وړتیاوو وده او پراختیا او د تاریخي، فرهنگي، ادبي میراثونو او شتمنیو د پیژندلو، ساتلو او د درناوی-روحیه،
۲. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاریخ، ادب او فرهنگ سره پیژندګلوي،
۳. د فرهنگ، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختیا او د هغوی د اصالت ساتنه،
۴. د تمرین او یوکسیزو او ډله ییزو فعالیتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختیا.

د — مدني او ټولنیزې موخې

۱. د خپلواکۍ، وطن دوستۍ او آزادۍ غوښتنلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نوامیسو د ساتنې د روحيې پیاوړتیا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعایت په بنسټ د کورنیو اړیکو ټینګښت،
۲. د اسلامي ورورولۍ، مرستې، سولې، ټولنیز عدالت، ملي او نړیوال پیوستون د روحيې پیاوړتیا،
۳. د خیر غوښتنې د حس پراختیا، د اخلاقي فضایلو لوړتیا او له زور زیاتي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنیزو مفسادو سره مبارزه،
۴. قانون ته د درناوی او د هغې د منښت د روحيې پیاوړتیا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنیز دریځ او سیاسي تړاو له په پام کې نیولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،
۵. په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سربښندنې او ايثار د روحيې پراختیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو پومبي کول،
۶. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رایو ته د درناوی د روحيې پیاوړتیا،
۷. انساني کرامت ته د درناوی د روحيې پیاوړتیا او پراختیا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنیزو اړیکو کې د ادابو او د بشري حقونو رعایت،
۸. په سوله ییز او رغنده ډول د توپیرونو او شخړو د هوارولو د روحيې پیاوړتیا،
۹. د زغم او د نورو د منلو د فرهنگ پیاوړتیا،
۱۰. د بشري ټولنې له علمي او تخنیکي تجربو او مثبتو بریاوو څخه د ګټې اخیستنې د روحيې پیاوړتیا،
۱۱. د هر ډول تبعیض د ردولو او له منځه وړلو د روحيې پیاوړتیا او پراختیا،
۱۲. د بشري انساني دریځ ته د درناوي د روحيې پیاوړتیا او له بشو څخه ملاتړ،
۱۳. د مور پلار، مشرانو، ګاونډیانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوي د روحيې پیاوړتیا،
۱۴. د استوګنې د چاپیریال او سمسورتیا د ساتنې د روحيې پیاوړتیا، پر څارویو زړه سوی او طبیعي ژوندانه او نباتاتو ته پاملرنه،
۱۵. د اوبو د زیرمو د ساتنې د روحيې پیاوړتیا، د اوبو په کارولو کې زیاتې (افراط) نه کول او د سیندونو، ویالو، کاریزونو او ځاګانو د اوبو له ککړتیا څخه مخنیوی.

ه — اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،
۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بیوزلۍ د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحيې پیاوړتیا،
۳. د سپما، قناعت، د روحيې رامنځته کول او ځواکمنول او د اسراف او تجمل مخنیوی.

۴. د هېواد د اقتصادي سرچينو پيژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي گټو، شتمنيو او پانگو د ساتلو د روحيې پياوړتيا،
۵. د تېکنالوژۍ له پرمختگ سره يوځای د بيلابيلو حرفو او توليدي دندو پيژندل، د ملي عايداتو د زياتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږدو د بارېدو د مخنيوی په موخه د لاسي او سيمه ييزو صنايعو احيا او دودول،
۶. په معاملو او اقتصادي فعاليتونو کې د اخلاقي اصولو د رعايت د روحيې پياوړتيا او د نامشروعو اقتصادي فعاليتونو پر خلاف مبارزه،
۷. د حرفه يي فعاليتونو د زده کړې هڅول،
۸. د عرضې او تقاضا پر اړيکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،
- د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د گومارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و- روغتيايي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحي) او د فردي او ټولنيزې روغتيا په اړه د ژوند په لارو چارو پوهېدل،
۲. د عمومي حفظ الصحي او د چاپيريال د پاک ساتنې د روحيې پراختيا،
۳. له ناروغيو څخه د ساتلو په موخه له روغتيايي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسي مهارتونو پياوړي کول،
۴. د لارو چارو او شرايطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتيا تامينول او د سالمو تفريحگانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپيريال چمتو کول،
- د مور او ماشوم روغتيا ته پاملرنه او د هغوی ننگه او ملاتړ.
- و - ثانوي دوره (له ۱۰ - ۱۲ ټولگي)
- د تيرو ښوونيزو او روزنيزو دورو د برياوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،
- د تفکر د ځواک وده او لا پراختيا، په ديني مسايلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول
- او د ژوندانه د نظام په توگه د اسلام د دين له زده کړو سره د زده کوونکو زيات بلدول،
- د نفس پاکوالي او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندې د ايمان پر بنسټ د اخلاقي فضيلتونو پياوړي کول،
- په زده کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحيې پياوړتيا او د مناسبو زمينو چمتو کول،
- د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللي تېکنالوژۍ په مرسته په طبيعت کې د موجودو قوانينو او د نړۍ د اسرارو د پيژندلو لپاره هلې ځلې،
- د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده کړه، د زده کوونکو د ادبي پوهې پراختيا او د بهرنيو ژبو زده کړه،
- د اړتيا وړ پوهنو او فنونو زده کړه او د فردي او ټولنيزو مهارتونو تر لاسه کول،
- له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنگ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله گټه اخيستل،
- د هېواد د ادبي، فرهنگي، هنري او تاريخي ميراثونو د ساتنې د روحيې وده،
- د مرستې د روحيې او رغنده سياليو سره د زده کوونکو د مينې وده او پراختيا،
- د ملي نواميسو د ساتنې د روحيې پياوړتيا او د اسلامي حقوقو او اخلاقو پر بنسټ د کورنيو اړيکو د بنسټ ځواکمنول،

- د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جگړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، الکولي خنډاک او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،
 - مسؤولیت ته د غاړې ایښودلو د روحيې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنگي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،
 - په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سربښندنې او ځان تېرېدنې د روحيې پیاوړتیا او د ټولنیزو گټو پر فردي گټو لومړیتوب،
 - د سبا ورځې لپاره د زده کوونکو چمتو کول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکامو څخه خبرتیا،
 - د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسیدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،
 - د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،
 - له ورزش سره د زده کوونکو د مینې پارول او د بدني او رواني روغتیا څارنه،
 - د فرهنگي یرغل په وړاندې له زده کوونکو سره مرسته او له بیخایه پېښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت له مشهورو پرمختګونو او تکنالوژۍ څخه د استفادې د روحيې پیاوړتیا،
 - د زده کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په فرهنگي او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحيې پیاوړتیا،
 - د مطالعې او د کتاب لوستلو د فرهنگ وده.
- د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې**
- د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:
- له اړتیاوو او علاقه مندی سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسوالي، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او له لومړنیو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده کوونکو له عمر او ذهني وړتیاوو سره سم د لازمو فرصتونو چمتو کول.
- د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول**
- د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کېږي.
- پرله پسې والی، همغږي، د زده کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سمون، د تدریس د لارو چارو او منځپانګې تر منځ سمون،
- د لوست د اصلي پیغامونو په نښه کول (Key Concepts)**
- لومړی ښایي د «اصلي پیغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنیزه موخه یا موخې لري. دا موخه یا موخې د یوه یا څو مفهومانو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پیغامونه دي. ددې سربېره له مخې د لوست له اصلي پیغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخیستل کېږي، ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنۍ پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتیا (د لوست د اصلي پیغامونو په نښه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د یوه عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پیاوړي کول یوه موخه بلل کېږي.

د لوست لنډیز

د «لنډیز» فعالیت هم پخپله یو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کېږي، چې ښایي زده کوونکي یې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتیا د تفکر یو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بیان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډیز په لنډه وینا د لوست د اصلي مفهومونو بیان دی. لنډیز په یوه وینا کې د ټولو جزیاتو نغښتل دي. د لنډیز توپیر د لوست د اصلي پیغامونو له راپیلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د یادولو پر ځای زیار ایستل کېږي مفهومونه یو ځل بېلا بېل سره یوځای شي او بیا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډیز لپاره ځینې لارښوونې

- ۱- که غواړئ یو مطلب لنډ کړئ، زیار وباسئ له لیکلو او یادداشتولو پرته پرې پوه شئ.
- ۲- تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې کرښه وکارئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه یې لږه وي.
- ۳- لنډیز په خپلو عبارتونو ولیکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر یې مه لیکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوی چې خپل شخصي عقیدې مو په لنډیز کې نه دي راوستي. د لنډیز هره کلمه او عبارت باید پر متن ولاړ وي. لنډیز باید د ټول متن ۱۵ - ۲۰ سلنه وي.
- ۴- له لنډیز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهیر څخه عبارت دی. منظم بهیر په دې معنا چې ارزونه ښایي د پلان له مخې منظمه سرته ورسېږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې باید د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه د تدریس له څرنگوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو له پربکړې، له زده کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلومولو په منظور سرته رسېږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بڼه وي چې د زده کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده کوونکو او ښوونکو ته د لارښوونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښایي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسېږي.

ارزونه د زده کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسېږي. د زده کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او د شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه دا چې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده کوونکي ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان په خپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط په پام کې ونیول شي.

په زده کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ - زده کوونکي پوهېږي چې په زده کړه کې یې څومره پرمختګ کړی او څومره بريالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ - ښوونکي پوهېږي چې د مضمون تدریس یې څومره بريالی و.

له خپل بريالیتوب څخه د زده کوونکو خبرتیا ددې لامل کېږي چې زده کوونکي په سم ډول او ټاکلي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده کړې او بريالیتوب لپاره د زیات مسوولیت احساس وکړي. زده کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او وېې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسېږي، پر ځان د زده کوونکو ویسا پیاوړي کېږي.

د مضمون د تدریس له بريالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کېږي چې ښوونکي د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو پوهېږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې ښې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په درېو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخيصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخيصي ارزونه د زده کړې په هر نوي پړاو کې د زده کوونکو د مخکنيو زده کړو او مهارتونو د معلومولو په

موخه سرته رسېږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي

یا لوست کې د زده کوونکو ترلاسه شوې زده کړه او پوهه ازمويل کېږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د

زده کړې د معلومولو لپاره تر سره کېږي.

اړتیاوې:

د زده کړې د ګټورو پایلو د تر لاسه کولو او د پښتو ژبې د لوست د عمومي او خصوصي موخو د رښتینولۍ لپاره

باید د تدریس پر مهال لاندې ټکو ته پام وړول شي:

- د زده کوونکو په ذهن کې د کتاب د بېلابېلو برخو د انسجام او پیوستون او د لوستونو د سمبالښت او عمومي

مفهوم د څرګندولو د میتود لارې،

- د پښتو ژبې د زده کړې د لازمو او بنسټیزو توکو په ډلې کې د ژبې د مهارتونو (اورېدلو، خبرو کولو، لوستلو،

لیکلو) پیاوړتیا،

- تر پام لاندې موخو ته د رسېدو په خاطر د تدریس لپاره د لارو چارو او مناسبو علمي بېلګو کارول،

- د زده کړې د پروګرام (فعال تدریس) د اړخونو او د زده کړې د محتوا د عملي کېدو لپاره د تمرینونو او

فعالیتونو پر کارندې برخې ټینګار،

- د لوستونو د محتوا ارزولو ته پام او د محتوا (د لوست طرح) د چمتو کولو له لارې د هر لوست د هدف او د

مناسب تدریس د لارې ټاکل.

د تدریس لارې چارې (ستراتیژي) او نمونې

تدریس د پلان جوړولو یو ډول دی. له دې امله د پلان او طرحې د اصولو او بنسټونو تابع دی. زده کوونکو ته د کتاب د محتوا (لوست) د سم تدریس لپاره یوازې یو میتود موجود نه دی. که چېرته درسي پروگرام په منطقي او اصولي ډول جوړ شوی وي، نو د تدریس مناسبو لارو چارو ته هم اړتیا پیدا کېږي. له دې امله له گرانو ښوونکو څخه هیله کېږي د هر لوست محتوا داسې وړاندې کړي چې :

۱- په زده کوونکو کې ژبنۍ وړتیاوې (مهارتونه) (اورېدل، خبرې کول، لوستل، لیکل) پر ځان ویس، نوښت، د څېړنې او څیړتیا او د رواني - حرکتی مهارتونو خپلواکه روحیه پیاوړې شي.

۲- په زده کوونکو کې د نوښتگر او څېړنیز ذهن د راپیدا کېدو تر څنګ د هنري اثرونو د درک او تخلیق وسه او توان پیدا شي. د ښوونې روزنې او زده کړې څېړنو ښودلې ده چې په یو لوست کې د یو ځانګړې میتود کارول اغېزمن نه دي. ښه به دا وي چې د پروگرام د جوړښت، د ژوند او د زده کوونکو د اړتیاوو په پام کې نیولو سره موجود میتودونه په ګډه او تلفیقي توګه وکارول شي.

۳- ګډه او تلفیقي میتودونه دې داسې چمتو شي چې زده کوونکي د ټولګي په بحثونو او فعالیتونو کې د ځان ازمایلو په ځوابونو کې ښکېل او شریک کړي. دا باید په یاد ولرو چې د ښوونکي او د درسي پروگرام اصلي دنده زده کوونکو ته د بشپړې او هراړخیزې ودې د زمینه چمتو کول او همدارنګه د زده کوونکو د فردي وړتیاوو او استعدادونو پالل او هغوی ته وده ورکول دي چې په یوې ازادې ټولنې کې ارزښت او اهمیت لري. د زده کوونکو د دننیو ځواکونو خپلواکول او بشپړول د ښوونې او روزنې اصلي موخه او د ځان ډېره ښه او سمه پېژندنه د هغې ډېر ستر ارمان ګڼل کېږي. اوس له گرانو ښوونکو سره د مرستې لپاره د تدریس په یو څو نمونو رڼا اچوو. هیله ده چې د ګټې وړ به وي.

۱ - د ګډ کار د تدریس میتود:

دې نمونې ته جان دیوی ګوته نیولې ده. وروسته نورو پوهانو هغه بشپړه کړه. ګډ تدریس د زده کړې لپاره د زده کوونکو ډله ییز کار ته ویل کېږي. ګډ تدریس د زده کړې یوه منظمه نمونه ده چې د یوې ډلې غړي په کې د پرله پسې اړیکو د ټینګولو له لارې لوست زده کوي. په دې نمونې کې زده کوونکي د زده کړې په کار کې فعال ګډون کوي او له زده کړې سره یې مینه او علاقه پیاوړې کېږي.

پر ۵ - ۶ کسيزو ډلو باندې د زده کوونکو وېش او د هغو پوښتنو د ځوابونو په وړاندې د هغوی همنظري ددې میتود ظاهري بڼه ده چې ښوونکی یې هغوی ته سپاري.

په دې میتود کې ښوونکی لوست نه توضیح کوي، بلکې مخکې له مخکې جوړې شوې پوښتنې پر زده کوونکو ویشي. په دې میتود کې د ښوونکي اصلي کار د مناسبو پوښتنو جوړول دي.

له بحث او خبرو اترو دمخه د ډلې هر غړی د نوي لوست په اړه خپل معلومات ارزوي. له هغې وروسته د لوست متن لوستل کېږي. وروسته هر زده کوونکی هغو پوښتنو ته ځوابونه وايي چې ورسره دي. د ډلو غړي تر هغې په خپل منځ کې د پوښتنو په اړه بحث او خبرې اترې کوي چې توافق ته نه وي رسیدلي.

ښوونکي کولای شي له سمعي او بصري توکو څخه کار واخلي او د سم ځواب د پیدا کولو لپاره زده کوونکو ته لارښوونه وکړي. په پای کې د زده کوونکو د ډلو پوهه او پوښتنې ازمایل کېږي چې د زده کړې کچه وارزول شي. نشي کېدای په دې میتود کې د یو غلي او ارام ټولګي توقع ولرو. ټوکې ټکالې او خندا د ټولګي فضا خوندوروي.

۲- مخکې له مخکې سازمانونکي میتود.

د مخکې له مخکې سازمانونکي میتود بنسټ د (آزویل) نظریه جوړوي.

په دې میتود کې د پېژندنې جوړښت او هغه بدلونونه چې د زده کړې په بهیر کې رامنځته کېږي، د زده کړې اصلي بنسټ ګڼل کېږي. د پېژندنې له جوړښت څخه منظور د سازمان شوو اطلاعاتو، مفاهیمو او بهیرونو مجموعه ده چې زده کوونکو مخکې د پښتو ژبې په لوستونو کې تر لاسه کړي دي.

دا میتود له زده شوو لوستونو سره د نوو لوستونو پر اړیکو ټینګار کوي. په دې معنا چې که نوي او تازه مطلبونه له مخکنيو مطلبونو سره تړاو ونه لري، زده کړه به بې معنا وي او د زده کوونکو په ذهن کې به ځای ونه نیسي. مخکې له مخکې سازمانونکي میتود د زده کوونکو د پېژندنې د جوړښت د پیاوړتیا او ټینګښت لپاره تدوین شوی دی. له دې مخکې چې نوي موضوع وړاندې شي، باید د مخکنيو موضوع ګانو پر ټینګښت او پایښت یو څه زیاتوالی راشي. هره علمي برخه د یو لړ مفهومونو جوړښت لري. دا مفهومونه د مرتبو د لړیو په بڼه جوړېږي. په دې ډول چې ددې جوړښت په لور څوکه کې عمومي مفاهیم او په ټیټه برخه کې بې جزئي مفاهیم راځي.

۳- د مفهوم د تر لاسه کولو میتود.

د مفهوم د تر لاسه کولو نظر (برونر) رامنځته کړ (۱۹۵۶). وروسته د ښوونې او روزنې نورو پوهانو هغه بشپړ کړ. (بروس جویس) او ملګري یې د وروستنیو پوهانو په ډلې کې وو چې دا نظریه یې وړاندې کړه (۱۹۹۲). د ژب پېژندنې د ګرامر د تدریس لپاره له دې میتود څخه کار اخیستل کېدای شي.

۱- د مفهوم د تر لاسه کولو د زده کړې لارې چارې.

ټولګې ته له ننوتلو دمخه زده کوونکو ته د تمرین او ښوولو لپاره نمونې، بېلګې او پوښتنې چمتو کړو.

۲- زده کوونکو ته په مفهومونو باندې د بحث کولو زمینه چمتو کړو چې د نوو موضوع ګانو د درک لپاره تیار شي.

۳- (د مخکې له مخکې سازمان شوي میتود) ته په پام کېدای شي داسې نمونې زده کوونکو ته وړاندې شي چې د پېژندلو په جوړښت او د ذهن په پیاوړتیا کې اغېزمن او موضوع ګانو ته په ښې ورکولو کې هڅمندي وي.

۴- له زده کوونکو څخه وغواړو چې د نمونې په لیدو یې ذهن ته څه شی راغلی او تر هر څه د نمونې کومې برخې ته یې زیات پام کړی او ولې یې دا پام کړی دی؟

۵- له زده کوونکو څخه دې غوښتنه وشي چې خپلې فرضيې او اټکلونه په څو کسيزو ډلو کې ولیکي.

۴- د استقرایي تفکر میتود.

دا میتود د (هیلداتابا) په نوم یو پوه ازمایلی دی. ددې میتود له مخې ښوونکي د هدفمنډو پوښتنو له لارې زده کوونکي د لوست لوري ته بیايي. په دې کار د زده کوونکو ذهن له جزیي څخه کلي (استقرا) لوري ته ځي او د لوست په پای کې په تر پام لاندې مفهومونو باندې پوهېږي او ډاډ ترې تر لاسه کوي.

د استقرایي تفکر میتود د مفهوم د پیدا کولو له میتود سره ورته والی لري.

۵- د واحد (فردی - ډله ییز) کار میتود.

په دې میتود کې زده کوونکي له اورېدونکي سر بېره د ښوونکي له لارښوونې او د ډلې په مرسته کولای شي خپلې زده کړې پیاوړې او په بشپړ ډول یې مهارتي او کارنده کړي. په نوموړي میتود کې زده کوونکي په بشپړ ډول فعال او د

ټولګي د وخت له زياتې برخې څخه گټه اخلي. د دېوالي جړېدې، د هغې په مضمونونو غور کول او سمول، پرتله او داسې نور مهارتونه د کار د واحد میتود له لارې د تدریس وړ دي.

بنسټونکي د یو لوست په هکله له لازمو څرګندونو وروسته کولای شي هرې کاري ډلې ته د بشپړولو لپاره یوه موضوع وپساري. د کار په پای کې ډلې د خپل کار پایلې د خپل استازي له لارې ټولګي ته وړاندې کوي. په دې میتود کې کېدای شي آن د تدریس بهیر هم د کار ډلو ته وسپارل شي. د بېلګې په توګه، په لیک باندې د وینا تبدیلولو لپاره ټولګي په پنځو ډلو وېشل کېږي او هرې ډلې ته یوه وینا ورکول کېږي چې په لیک یې واړوي. په پای کې هره ډله هغه توپیرونه چې پام یې ورته اوبښتی، تر خبرو اترو لاندې نیسي. په پای کې دا توپیرونه جمعېږي. کېدای شي دا کار له ټولګي بهر هم دوام وکړي. کورنۍ دنده هم د کاري ډلو په بڼې وسپارل شي.

۶- د پرتلې میتود

دا میتود په لیکوالۍ کې ډېر اغېزمن او فعال رول لري. د بېلګې په توګه، غواړو ((علمي لیکوالۍ)) او ((ادبي لیکوالۍ)) تدریس کړو. لومړی یوه علمي او ادبي لیکنه یوځای زده کوونکو ته ورکړو:

- علمي لیکنه:

((معمولا قید په یوې جملې کې د مبتدا یا صفت اندازه څرګندوي. کله یو قید د یو فعل په اړه څرګندونې کوي او یا ټوله جمله مقیدوي. کېدای شي دا څرګندونه پراخه وي...))

- ادبي لیکنه:

((د هغوی کوډله د رود پر غاړه په نمناکو خاورو او وښو کې پټه وه. داسې برېښېده چې تا به ویل، منګولې یې په ځمکې کې منډلې او ترهغې لاندې یې په خپل زور ځان په ځمکه کې ټینګ کړی دی. باران یې سر او مخ پرېولی و.))

وروسته د هر متن په ځانګړتیاوو خبرې کړو او سره پرتله کوو یې.

- په لومړۍ لیکنه کې هره کلمه څرګنده او دقیقه معنا لري، خو په دویمه لیکنه کې کلمې څو، څو معنا ګانې لري.

- په لومړۍ لیکنه کې ادبي ښکلا، لکه تشبیه، استعاره، مجاز او نور نه تر سترگو کېږي، خو په دویمه لیکنه کې (کوډلې ... منګولې په ځمکې کې منډلې دي). کارول شوې ده.

- په لومړۍ لیکنه کې پیغام په لږو او لنډو کلمو څرګند شوی دی، خو په دویمه لیکنه کې د یو پیغام څو اړخونو ته پام اړول شوی دی.

- او نور

د تدریس لپاره د پرتلې میتود کارول او زده کوونکو ته د هغو لېږدول د یوې موضوع د تشریح او څرګندولو لپاره مناسب او د کارولو وړ دی. د پرتلې میتود په واسطه د څو مسئلو یا موضوع ګانو ترمنځ توپیرونه او ورته والی په ډېره اسانۍ بیانولای او څرګندولای شو.

۷- د ډله ییزو خبرو اترو میتود.

په دې میتود کې د داسې منظم او سنجول شوي بحث چې د یو ټولګي د ټولو زده کوونکو په خوښه وي، د لیکوالۍ د یو اړتیا په هکله مطرح کوو. په نوموړي میتود کې زده کوونکو ته فرصت ورکول کېږي چې د یوې موضوع یا مسئلې په اړه د خپلو نظریو او تجربو په هکله خبرې اترې وکړي. د بېلګې په توګه، د یوې سفرنامې په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړو. لومړی په دې هکله یو لړ پوښتنې کوو. په لاندې ډول:

- سفرنامه څه شی دی؟

- څه ګټه لري؟

- خو ډوله سفرنامې شته؟
- له کوم مهال راهيسې د سفرنامو په ليکلو پيل شوی دی؟
- په يوې سفرنامې کې څه ډول معلومات راټولېږي؟
- سفرنامه زموږ په ټولنيزو، تاريخي، ژبنيو او ادبي څېړنو کې څه مرسته کولای شي؟
- کومه يوه مشهوره سفرنامه پېژنئ؟
- يوه سفرنامه څنگه ليکلای شو؟
- د يوې سفرنامې د ليکلو لپاره بايد کوم اصولونه په پام کې ونيول شي؟
- او نور

ښوونکي کولای شي زده کوونکو ته د لوست موضوع له وړاندې ووايي چې هغوی يوشه معلومات راټول کړي. ښوونکي بايد د خبرو اترو څارنه وکړي او د ټولگي د وخت د ضايع کېدلو مخه ونيسي. همدارنگه هڅه دې وکړي چې خبرې اترې ساده او د پوهېدلو وړ وي.

په دې ميتود کې د لوست له وړتيا پرته نورې وړتياوې هم پياوړې او غښتلې کېږي، لکه: د خلکو په وړاندې د نظر څرگندول، له خلکو سره د نظر همغږي کول، د نورو د نيوکو او انتقادونو په وړاندې زغم او د لارښوونې وړتيا، د مسئلو پېژندل او د هغوی هوارولو ته د لارو چارو لټول، غوږ نيول او خبرې کول.

۸- د پوښتنو او ځوابونو ميتود.

کېدای شي د يوه مهارت د تدريس بهير د پوښتنو او ځوابونو له لارې تر سره شي. دا ميتود اوږده مخينه لري. له ميلاد څخه دمخه په پنځمې پېړۍ کې سقراط دا ميتود کارولی دی.

ښوونکي کولای شي د لوست اساسي مفهومونه او معلومات د ټولگي پر درې وليکي او د زده کوونکو په مرسته ورته ځوابونه پيدا کړي.

پوښتنې بايد ساده او د لوست اصلي مفهومونه پکې نغښتل شوي وي؛ منطقي پېوستون (پرله پسې والی) پکې وي؛ د ټولگي خبرو اترو او د زده کوونکو ذهن ته لوری ورکړای شي؛ د زده کوونکو په ورکړ شوو ځوابونو کې توافق رامنځته شي؛ ټول زده کوونکي په کې په فعال ډول برخه واخلي او پوښتنې له ساده وو پيل او په سختو پای ته ورسېږي.

د بېلگې په توگه، غواړو په يوې ليکنې کې تشبيه وپېژنو. لومړی يو متن پر درې ليکو چې تشبيه په کې کارول شوي وي. لکه، ((ناڅاپه په خبرو راغی. خبرې يې د يوې ماشيندارې د گوليو په څېر له خولې راووتې، لکه د تسپو تار چې وشلېږي.))

بيا يو څو پوښتنې کوو:

- خبرې له څه شي سره تشبيه شوي دي؟
- د خبرو او د ماشيندارې د گوليو تر منځ څه اړيکې ليدل کېږي؟
- ليکوال ولې دا اړيکې په گوته کړي دي؟
- ستاسو په اند خبرې له بل کوم شي سره پرتله کېدای شي؟
- په پورته توگه د پوښتنو د ځوابونو له لارې تشبيه په ښه ډول تدريسولای شو.

۹- د تمرين ورکولو ميتود.

ښوونکي له هغه وروسته چې د ليکوالۍ يو مهارت يې تدريس کړ، زده کوونکي د يو يا څو تمرينونو له لارې د نوموړي مهارت کارونې ته هڅوي. د بېلگې په توگه د ليک ښوول له تدريس وروسته ښوونکي زده کوونکو ته يو متن ورکوي

چې ليک نښې په کې نه وي کارول شوي او غوښتنه ترې کوي چې هغې ته لازمي ليک نښې کښېږدي. يا داسې يومتن چې پراگرافونه يې بيل شوي نه وي او له زده کوونکو څخه غوښتنه کوي چې پراگرافونه د منطقي تسلسل له مخې جلا کړي. ښوونکي کولای شي له دې میتود څخه په پرله پسې توگه کار واخلي.

۱۰ - د (فردی - ډله ییزې) څېړنې میتود.

دا میتود زده کوونکو ته وړتیا ورکوي چې د فردی یا ډله ییزې څېړنې له لارې خپلې ستونزې هوارې کړي. د نوموړي میتود له لارې باید هر یو زده کوونکی د څېړنې اصول او بنسټونه زده کړي. په دې میتود کې باید ښوونکی مخکې له مخکې زده کوونکو ته د څېړنې لارې چارې زده کړي او پخپله هم ورباندې لاسبری وي. هغه فعالیتونه چې دا میتود په کې کارول کېږي، لاندې دي:

- د یوې موضوع د څېړلو لپاره له کتابتون څخه گټه اخیستل،
- د یوې موضوع په اړه د مرکې یا پوښتنلیک له لارې څېړنه،
- کتابتون ته مراجعه او د یوې موضوع په اړه د گډو سرلیکونو څانگړي کول،
- د یوې تاریخي ودانۍ په اړه د یوې پنځه کسيزې کاري او څېړنیزې ډلې جوړول،

۱۱ - د مسئلې د حل میتود.

په دې میتود کې منطقي تفکر پیاوړی کېږي. کېدای شي له دې لارې زده کوونکي ته ورزده کړای شي چې د پدیدو تر منځ تازه اړیکې ومومي. دا میتود زده کوونکي ته ورزده کوي چې په یوازې ځان او د منطقي تفکر له لارې د همدې موضوع په هکله یوڅه ولیکي.

د بېلگې په توگه، غواړو ((د لیکلو ساده میتود)) د مسئلې د حلولو د میتود د نمونې له لارې زده کوونکو ته ورزده کړو. ددې کار لپاره د لاندې پنځه گونو پړاوونو د وهلو له لارې زده کوونکو ته وښیو چې لیکوالي یواسان او شونې کار دی:

- د مسئلې ټاکل،
 - د مسئلې د لاملونو په اړه گومان یا د هغې څانگړې کول،
 - د حل د شونو او ممکنو لارو په پام کې نیول،
 - د حل تر ټولو ښې لارې غوره کول،
 - د حل د ټاکلې لارې سرته رسول.
- د بېلگې په توگه

۱ - احمدنه پوهېد چې د فرهنگ په اړه لیکنه څنگه او له کومه ځایه پیل کړي؛ کومه موضوع په کې راوړي او څنگه یې سرته ورسوي.

۲ - هغه لومړۍ هڅه وکړه د خپلې بېوسۍ لاملونه له پامه تېرکړي. احمد کولای شي د فرهنگ په اړه خبرې وکړي، خو د خپلو خبرو د لیکلو وسه ورسره نشته.

۳ - احمد د ښوونکي او د خپلو مخکینيو زده کړو په مرسته د حل څو لارې په پام کې ونیولې:

الف - لومړۍ یې یو څو پوښتنې جوړې کړي او بیا یې هرې یوې ته لڼډ، لڼډ ځوابونه ولیکل او وروسته یې منظم

کړل.

ب - د فرهنگ په اړه بنسټیزې کلمې او مفهومونه یې راټول او هغوی ته یې پراختیا ورکړه. د هر مفهوم په اړه یې یو څو کرښې ولیکلې او وروسته یې منظمې کړې.

ج - د فرهنگ په اړه یې له ځان سره یو څو دقیقې خبرې وکړې او هغه یې ثبتې کړې. وروسته یې هغه خبرې له ټیپ ریکارډر څخه د کاغذ په مخ ولیکلې.

د - د تحقیق او مطالعې له لارې یې د فرهنگ په اړه یاداشتونه چمتو کړل. وروسته یې دا یاداشتونه تنظیم او د کار لندېز یې د یوې مقالې په توګه ولیکه او ټولګي ته یې وړاندې کړل.

۴ - احمد د موضوع د ماهیت له مخې د ((الف)) او ((د)) له لارو څخه ګټه واخیسته.

۵ - هغه ددې کار لپاره لومړی څو پوښتنې جوړې کړې.

♣ فرهنگ څه شی دی؟

♣ د فرهنگ جوړوونکي عناصر کوم دي؟

♣ له سواد سره د فرهنگ اړیکې څه شی دي؟

♣ د فرهنگ د ساتلو لپاره باید څه وکړو؟

♣ د یو هېواد د فرهنگ د غوړېدا لارې کومې دي؟

له هغې وروسته یې د هرې پوښتنې لپاره د د تحقیق له میتود او له منابعو څخه په ګټې اخیستنې لنډ ځوابونه چمتو کړل. خپله لیکنه یې یوه پلا خپل یو ملګري ته ولوستله. په پای کې یې هغه ایډیټ او له سره یې پاکه ولیکله.

۱۲ - د تدریس عمومي نمونه

په اصل کې د تدریس عمومي نمونه د لوست د طرحې ډول دی او په عمومي مفهوم یو ټاکلی چوکاټ دی چې د

تدریس مهم توکي په کې پیشبیني کېدای شي.

د تدریس میتودونه د زده کوونکي د فعالیت یا نه فعالیت پر بنسټ په فعالو او غیر فعالو دوو ډلو ویشل کېږي. د فعال میتود په تدریس کې زده کوونکي پخپله د زده کړې په بهیر کې ګډون کوي او د هغې محور (شاگرد محوره) دی. په غیرفعال میتود کې یا ښوونکی په پرله پسې خبرې کوي او کار کوي او زده کوونکی چوپ او بېحرکته پاتې کېږي (معلم محوره) او یا دا چې ښوونکی او زده کوونکي هر یو خپل، خپل کار کوي او یو د بل په کار کې لاس نه وهي.

څرګنده ده چې د زده کړې پرمختګ د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکي د برخې اخیستنې او فعالیت پورې تړلی دی. د تدریس عمومي نمونه د زده کړې د بهیر د هر ډول سربزه ګڼل کېږي.

دا نمونه د لومړي ځل لپاره په ۱۹۶۱ کال کې (رابرت ګلیزر) معرفي کړې او پنځه پړاوونه لري

۱ - د زده کړې د موخو ټاکل: د زده کړې د موخو (عمومي - جزبي) په ټاکلو کې یې پوهې، وړتیا او ذهنیت ته

پام وړول شي.

۲ - د مخکښو زده کړو معلومول او د لوست د پیل ارزونه: ښوونکی د زده کړې لپاره د زده کوونکي له چمتووالي

څخه د ډاډمن کېدو په موخه د هغوی مخکښ پوهه پیشبیني کوي او د څرګندو کړنو له لارې یې بیانوي. ښوونکی د زده کوونکو د مخکښ پوهې د معلومولو لپاره پوښتنې جوړوي چې له تدریس دمخه یې له زده کوونکو څخه کوي. له دې ارزونې څخه لاس ته راغلي معلومات ښوونکی په دې پوهوي چې آیا زده کوونکي د نوي لوست زده کړې ته چمتووالی لري او که نه. آیا دې ته اړتیا شته چې د لوست له پیل څخه دمخه د تمرین په توګه یو څو پوښتنې وشي او که نه.

۳ - د زده کړې د وسایلو او میتود ټاکل: په دې پړاو کې باید د هر لوست د تدریس لپاره د هغې د وړ او مناسب

میتود (توضیحي وینا، د رول لوبول، پلټنه او څېړنه، د رپوټ چمتو کول، مرکه، پوښتنې او ځوابونه او...) څخه ګټه واخیستل شي. همدارنګه د زده کړې له وسایلو او درسي مرستندویه موادو څخه استفاده وشي.

۴ - د شرایطو او د زده کړې د فعالیتونو سمبالښت: ښوونکی باید د تدریس په هکله لازم معلومات او امکانات پیشیښي او چمتو کړي. وروسته ټول شیان یو د بل تر څنګ داسې کښېږدي چې مولد، معنا لرونکي او منسجم وي.

د پښتو ژبې د زده کړې د لوست کتابونه

د پښتو ژبې په نوو درسي کتابونو کې هر لوست له سرلیک او انځور پرته له درېو برخو څخه جوړ شوی دی:

- د لوست سریزه یا وړودي برخه،

- د لوست متن یا اصلي برخه،

- د لوست د پیاوړتیا او تحکیم برخه

لومړۍ، د لوست سریزه:

د لوست سریزه په عمومي توګه لوست ته د ننوتلو لاره پرانیزي. د لوست ارزښت په ګوته کوي او کله ناکله له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکې ټینګوي او یو منطقي ارتباط تامینوي. کېدای شي دا برخه په یوه، دوو پوښتنو پیل شي او یا په پای کې یوه نیمه پوښتنه راشي. زده کوونکي نوموړو پوښتنو ته وار له واره ځوابونه نه وایي، بلکې هغه له ځان سره ساتي. دا پوښتنې زده کوونکو ته د لوست په اړه انگیزه ورکوي، د زده کوونکو فکر هڅوي، لوست ته زده کوونکي متوجه کوي او په دې توګه هغوی ځیر کېږي چې پوښتنه د لوست په کومه برخه کې ځوابیږي.

دویم، د متن برخه:

دا د لوست اصلي برخه ده. په دې برخه کې د لوست پیغام نغښتل شوی. د زده کوونکو پوهه پراخېږي، د نوو کلمو زېرمه یې زیاتوي، نوې مفکوره تر لاسه کوي او په دې توګه د نوو لیکنو او متنونو د لیکلو وړتیا مومي او ژبني مهارتونه یې پیاوړي کېږي. د لوست همدا برخه ده چې د زده کوونکو پوهه، وړتیا (مهارت) او ذهنیت پیاوړی کوي او په سلوک یې مثبت بدلون راولي.

درېم، د لوست د پیاوړتیا او تحکیم برخه:

په دې برخه کې د متن لنډیز، فعالیتونه او کورنۍ دنده راځي. د متن په لنډیز کې عموماً د لوست مهمې برخې تکرارېږي او زده کوونکو ته د لوست ارزښت په ګوته کوي. فعالیتونه د ښوونکو په لارښوونه پخپله د زده کوونکو له خوا ځوابیږي او ښوونکی له دې لارې د زده کوونکو د پوهې، وړتیا او ذهنیت د کچې په لوړولو کې مرسته کوي او په پای کې لوست ارزوي.

ښاغلی ښوونکی دې هڅه وکړي، د لوست پیل، که ممکن و، له تېر لوست، د تېر ټولګي له لوست یا بلې کومې اړوندې موضوع سره وتړي. په بېلابېلو پوښتنو او لارو چارو زده کوونکو ته د نوي لوست په اړه ذهنیت ورکړي. بیا د متن په لوستلو پیل وکړي. په ورو او څرګنده ژبه متن ولولي او د متن نوو کلمو ته دې د زده کوونکو پام واړوي. د لوست لنډیز دې په خپله ژبه زده کوونکو ته ووايي او د لوست پر څرګند پیغام دې زده کوونکي وپوهوي. د فعالیتونو په سرته رسولو کې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي او ټول زده کوونکي دې د لوست په فعالیتونو کې شریک کړي. هېڅ زده کوونکی دې له دې بهیر څخه نه بې برخې کېږي. د لوست په پای کې دې زده کوونکي وارزوي او ډاډه دې تر لاسه کړي چې د لوست پیغام زده کوونکو اخیستی وي او په پوهه، وړتیا او فکر کې یې مثبت بدلون راغلی وي.

پاتې دې نه وي چې هر لوست د یوې اوونۍ لپاره چمتو شوی دی. ښاغلي ښوونکي کولای شي، هر لوست د اونۍ په ساعتونو وویشي او د ښه تدریس لپاره هره برخه پر زده کوونکو ښه تکرار کړي. د زیات تکرار او د هر زده کوونکي د فعالې ونډې اخیستلو په پایله کې زده کړه په زړه پورې سرته رسېږي.

د ښاغلو ښوونکو د تدریس خپلې تجربې د لوست په پرمخ وړلو کې ډېر مهم رول لري. گران ښوونکي دې هڅه وکړي له خپلو تجربو څخه په ګټې اخیستنې د تدریس بهیر ګټور کړي.

له ثانوي دورې (لسم، یوولسم او دولسم ټولګي) څخه فارغ زده کوونکي ښايي د پښتو ژبې د جوړښت او مخینې په اړه پوره معلومات ولري. په هر درسي ساعت کې د لوست تر څنګ باید د وینا او خبرو وړتیا په ځان کې وروزي. سمه او رغنده لیک او وینا وکړي. داسې وروزل شي چې له ستونزو پرته په راډیو او تلویزیون کې ویاندې وکړای شي، شعر ولولي او ادبي ټوټه وړاندې کړي. لیکنه یې تر دې کچې پیاوړې شوې وي چې د یو غوښتنلیک، خپلو خپلوانو ته لیک، د وثیقي، حجت لیک، تړونونو، د دوو تنو یا دوو یا زیاتو ډلو تر منځ د هر راز جوړجاړي د لیک د لیکلو، ... وړتیا ولري. د اړتیا په صورت کې بل چاته اړ نشي. ددې موخې ترلاسه کول د ښوونکي دنده ده او په هر درسي ساعت کې د هغه د کار او زیار په څرنگوالي اړه لري. ښايي درانه ښوونکي له زړه سوي او مسوولیت څخه ډک چلند وکړي، له زده کوونکو سره ددې موخې په تر لاسه کولو کې مرسته وکړي او له دې لارې د افغانستان په راتلونکې کې د خپل کار او زیار او نه سترې کېدونکو هلو ځلو روښانه انځور ننداره کړي.

یادداشت

له مورنۍ ژبې پرته د پښتو لوست کتابونه درې ژبو سیمو ته هم لیکل شوي دي. د افغانستان د اساسي قانون د ۱۶ مادې له مخې پښتو او دري د افغانستان دوه رسمي ژبې دي. د افغانستان هر اوسیدونکی ښايي د خپلې مورنۍ ژبې ترڅنګ دا بله رسمي ژبه هم زده کړي. یو زده کوونکی باید له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته پردواړو ژبو وپوهیږي، افهام او تفهیم پرې وکړای شي او د امکان تر بریده پرې خپلې اړتیاوې پوره کړي. ددې موخو د تر لاسه کولو لپاره د دویمې ژبې په توګه د پښتو د لوست د کتابونو د تالیف په اړه له پوره غور او سوچ څخه کاراخیستل شوی. هڅه شوې هر لوست د زده کوونکو د عیني اړتیاوو پر بنسټ چمتو شي؛ ورځنۍ اړتیاوې، د جملو جوړښت او ساده ګي، د نوو کلمو کارول، د جملو منطقي تسلسل او داسې نور په پام کې ونیول شي. که د پښتو دا کتابونه د ښاغلو ښوونکو له خوا په سمه او رغنده توګه تدریس شي، باور دی چې له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته به زده کوونکي وکړای شي خپلې ورځنۍ اړتیاوې له ستونزو پرته هوارې کړي.

ښايي یادونه وشي چې په مورنۍ ژبې کې یو زده کوونکی خبرې کولای شي او په اورېدلو یې مفهوم تر لاسه کولای شي، خو یوازې لوستل او لیکل نشي کولای. په داسې حال کې چې له مورنۍ ژبې پرته خبرې کول، اورېدل، لوستل او لیکل، څلور واړه، د زده کړې له لارې ترسره کېږي. په دې توګه د دویمې ژبې په زده کړه کې تر هرڅه دمخه پر خبرو کولو او پر خبرو پوهېدلو (اورېدلو) ټینګار کېږي. لوستل او لیکل په دویم پړاو کې راځي.

د دویمې ژبې په توګه د پښتو لوست په کتابونو کې د لوست د متن په پرتله په فعالیتونو او تمرینونو زیات زور اچول شوی دی. درانه ښوونکي دې، دې ټکي ته پوره پام وکړي چې د متن د منځپانګې (محتوا) له مخې زده کوونکي ډېر فعال وساتي، د ټولګي مخې ته یې راوغواړي او خبرې پرې وکړي، که څه هم په لومړي سر کې دا خبرې پوره معنا و نه کړي. په ورو ورو زده کوونکي له خبرو سره مینه پیدا کوي، خپلو نیمګړتیاوو ته پام کوي، ډاډمن کېږي او له ډاره پرته د نورو په وړاندې خبرې کوي او د نورو پر خبرو ځان پوهوي. ښوونکي ته سپارښتنه کېږي، تر ډېره بریده په ټولګي کې له زده کوونکو سره په پښتو خبرې وکړي او هغوی هم وهڅوي، چې د پښتو په درسي په ساعت کې په پښتو وغږیږي. ښاغلي ښوونکي دې د یو لوست موضوع د اوونۍ په اوږدو کې بیا بیا تکرار کړي او ډاډ دې ترلاسه کړي چې د زده کوونکو په خبرو کولو او سمو اورېدلو کې ښه والی راغلی دی. درانه ښوونکي دې د خپلو تدریسي تجربو له مخې له بېلا بېلو میتودونو او لاروچارو څخه ګټه واخلي او هڅه دې وکړي لوست د زده کوونکو له مینې سره برابر چمتو کړي. د ټولګي

دنده د غونډو جوړول، تمثيل، د مقالو ليكل، د جړېدو جوړول او د ورځنيو اړتياوو په اړه خبرې كول داسې فعاليتونه دي، چې زده كوونكي د ژبې زده كړې ته هڅوي او مرسته ورسره كوي.

د لوست په دې كتابونو كې د ورځنيو موضوعاتو په اړه يو لړ مركې راغلي. ښوونكي دې دا مركې په زده كوونكو سرته ورسوي. توپير نه كوي، كه مركې ټكي په ټكي د كتاب له متن سره سمون ونه لري. درانه ښوونكي دې زيار وكاږي، ددې مركو په څېر نورې په زړه پورې موضوع گانې پيدا او زده كوونكو ته دې لارښوونه وكړي، چې په لنډو مركو يې سرته ورسوي. دلته د ښوونكو مهارت، وړتيا، تجربه، مينه، مسووليت او نه ستړي كېدونكي كار خورا ډېر اغېزمن واقع كېږي. له دولسم ټولگي څخه د دويمې ژبې فارغ زده كوونكي بايد تر ډېرې كچې په پښتو خبرې وكړای شي، نورو ته خپل مفهوم او غوښتنه له ستونزو پرته ورسولای شي، د نورو پر خبرو او ويناوو پوه شي او هغه څه چې غواړي له ستونزې پرته پخپله وليكلاى شي.

د داسې يوې ورځې په هيله، چې د افغانستان ټول وگړي له ستونزو پرته د يو واحد ولس په توگه يو د بل په ژبه وپوهېږي او خپلې اړتياوې پوره كړي.

د ثانوي دورې د پښتو ژبې درسي كتابونه د افغانستان د تعليمي نصاب د عمومي هدفونو پر بنسټ په دې موخه تاليف او تدوين شوي دي چې زده كوونكي په ټولنيزو اړيكو كې د ژبې پر ارزښت، د معياري ژبې پر پېژندنې او د ملي، ديني او فرهنگي ارزښتونو په پياوړتيا كې د هغې په رول وپوهېږي. ښه او رغنده تدريس د زده كړې د عمومي پروگرام يوه برخه ده او ټاكلو موخو ته رسيدل آسانوي.

د مضمون د تدريس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپر كې كې د درسي مضمون له عمومياتو او لومړنيو خبرو او د تدريس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوى. په دې څپر كې كې به د تدريس له كلني پلان او د هر لوست د تدريس له لارو چارو سره بلد شى.

د تدريس كلنى پلان

د تدريس كلنى پلان څرگندوي چې د لوست كتاب پر يوه تعليمي كال څنگه وويشل شي. زموږ په هېواد كې تعليمي كال د سړو او تودو سيمو لپاره يو له بله توپير كوي. په تودو سيمو كې تعليمي كال د مني د فصل په پيل پيلېږي. د مرغومي د مياشتې په دوه اوونيو كې څلور نيم مياشتنۍ آزمويڼه اخيستل كېږي. وروستۍ دوه اونۍ زده كوونكي رخصتيږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ مياشت، يعنې غبرگولي كې په دوو لومړنيو اوونيو كې آزمويڼه اخيستل كېږي او له هغې وروسته زده كوونكي د كال وروستي رخصتي اخلي.

په سړو سيمو كې تعليمي كال د وري په لومړۍ پيلېږي. څلورنيم مياشتنۍ آزمويڼه د چنگاښ په مياشت كې اخيستل كېږي. زده كوونكي له آزمويڼې څخه وروسته د زمري په دوو لومړنيو اوونيو كې رخصتيږي. د تعليمي كال په پاى كې د ليندۍ د مياشتې په لومړيو دوو اوونيو كې كلنۍ آزمويڼې پيلېږي او له هغې وروسته زده كوونكي د ژمي په رخصتۍ ځي. تعليمي كال ۲۸ اوونۍ دوام مومي. د كلني پلان د تنظيم لپاره د لوست د كتاب مخونه پر ۲۸ عنوانونو وېشل كېږي. لاسته راغلې شمېره په يوې اونۍ كې د لوست د كتاب د تدريس برخه څرگندوي. د هر لوست په ورځني پلان كې د هر لوست د زده كړې موخې، د تدريس او ارزونې لارې چارې، د تدريس توکي، د تدريس فعاليتونه (د لومړنيو فعاليتونو سرته رسول، لكه سلام، روغبړ، د حاضري اخيستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انگېزې رامنځته كول، د نوي لوست وړاندې كول او د زده كوونكو د زده كړې ارزول)، د لوست د متن او پاى په اړه پوښتنې او د زده كوونكو او ښوونكو لپاره د اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځير وگورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول يې د شونتيا تر كچې پر خپلو زده كوونكو عملي كړئ. د لسم، يوولسم او دولسم ټولگي د پښتو د لوست كتابونه ۲۸ لوسته لري. هر لوست په يوې اونۍ كې تدريسېږي. د وروستي ساعت په پاى كې ښوونكي ډاډ تر لاسه كوي چې زده كوونكي د لوست ټولې موخې تر لاسه كړي دي؛ پوهه يې زياته شوې؛ ژبنۍ وړتيا يې پياوړې شوې او ذهنيته يې مثبت بدلون موندلى دى. په دې موخو كې د ژبې زده كړه، خبرې كول او لوستل تر هر څه دمخه دي.

لومړۍ لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو شرحه		د مطلبونو سرليکونه
دعا		د لوست موضوع
<p>د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— د الله ﷻ د قدرت، وحدانیت او د ده د صفاتو په هکله به وپوهېږي.</p> <p>— د لوی الله ﷻ د عظمت او یووالي په هکله به خپلو ټولګیوالو ته خبرې وکړي.</p> <p>— د حمد بیتونه به په روانه توګه ولوستلای شي.</p> <p>— د متن لغتونه به معنا او په جملو کې به یې وکاروي.</p> <p>— د بیتونو معنا او مفهوم به په نشر ولیکلای شي.</p> <p>— د متن لنډیز به په روانه توګه خپلو ملګرو ته وویلاي شي.</p> <p>— د لوست په پای کې به زده کوونکي د خپل ژوند په ټولو چارو کې د الله ﷻ له رضا سره سم د اوامرو اطاعت وکړي.</p>		د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې
لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز کار او ډله ییز فعالیتونه		د تدریس لارې:
درسي کتابونه، توره تخته، تباشیر، د لغاتو او ځینو ستونزمنو کلمو لیکل شوي کارټونه.		د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې ارزونه او د یادداشت کتابچه	د ارزونې لارې
د زده کړې او تدریس فعالیتونه:	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه او نور مقدماتي فعالیتونه	د زده کړې او تدریس فعالیتونه:
د انګېزې رامنځته کول	<p>— حمد څه ته وايي؟</p> <p>— د الله ﷻ د قدرتونو په هکله څوک خبرې کولای شي؟</p> <p>— د الله ﷻ د قدرتونو، د نښو او نښانو ځینې مثالونه ووايي!</p> <p>— د الله ﷻ د صفاتو څخه د ځینو یادونه وکړي!</p>	د انګېزې رامنځته کول
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	د ښوونکي فعالیتونه
<p>— زده کوونکي د ښوونکي له مهربانۍ څخه مننه او کور ودانۍ کوي، بیا د ده خبرو ته په مینه غوږ نیسي.</p> <p>— زده کوونکي دې دښوونکي خبرو او لارښوونو ته پاملرنه وکړي. پوښتنو ته دې مناسب ځوابونه وایي.</p> <p>— زده کوونکي د نوي لوست متن ته چې په مناسب او لوړ اواز لوستل کېږي، غوږ نیسي او د کلمو تلفظ ته پوره ځیر کېږي.</p>		<p>— ښوونکي دې د نوي ټولګي او پر مختګ د مبارکۍ تر ویلو وروسته په ((بسم الله الرحمن الرحيم)) سره خپلې خبرې پیل او د دوی د هڅونې او تشویقولو لپاره دې مناسبې او اړینې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د نوو درسونو په هکله خبرې وکړي او څو هڅوونکي پوښتنې دې وکړي.</p> <p>— بیا دې ښاغلی ښوونکي نوی لوست په مناسب او لوړ اواز ولولي، ستونزمنې برخې دې روښانه او سمې تلفظ کړي، د معنا او مفهوم په هکله دې هم پوره څرګندونې وکړي.</p>

<p>— زده کوونکي په وار سره د متن په لوستلو کې برخه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي په ټاکلو ډلو کې خپله وړتیا ښيي او خپله ونډه په ډله ییز فعالیت کې بشپړوي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونو عمل کوي.</p> <p>— زده کوونکي خپله ورسپارل شوې دنده په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې یې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکی دې د لوست یوه یوه برخه په بېلا بېلو زده کوونکو باندې ولولي او د دوی غلطیو ته دې پوره پاملرنه وکړي او سمه بڼه دې پرې تکرار کړي.</p> <p>— ښوونکی دې د زده کوونکو په ډله ییز فعالیت کې هر گروپ ته بېل بېل فعالیتونه ورکړي او له دوی څخه دې وغواړي چې د لوی الله ﷻ په صفاتو، قدرتونو او یووالي باندې خبرې وکړي او په پای کې دې بیا خپلې پانې نورو ته ولولي.</p> <p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د لوست لنډیز په خپله ژبه ووايي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته په لومړي او دویم درسي ساعت کې د لوست کورنۍ دنده په خپله خوښه ورکړي او په درېمه ورځ دې په کتاب کې راغلې کورنۍ دنده وروسپاري.</p>
---	---

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

صنيع: صنعت کړ يعنې الله ﷻ

بوقلمون: هر رنگ، ډول ډول

بديع- نوی، تازه

خالق، پیدا کوونکی

عقرب: لړم، د یوې میاشتې نوم

شومي: بدبختي، بدمرغي

خوان: د ستر خوان

نادر: کمیابه، ډېر لږ پیدا

جود: کرم، سخاوت او ځوانمردي.

کاظم شهید: د افضل خان کشر زوی، د اشرف خان لمسی او د خوشحال خان خټک کړوسی دی. نوموړی د پښتو ژبې پیاوړی شاعر و او د شعرونو یو بشپړ دېوان لري چې درې ځلي چاپ شوی دی علامه پوهاند عبدالحی حبیبی لیکي چې د کاظم خان شیدا اشعار عشقي او اخلاقي خواوې لري، خو په پښتنو شاعرانو کې د ده امتیاز دا دی چې شیدا یو نازکخیاله او د پیاوړي تخیل څښتن او په شاعرۍ کې د هندي سبک لاروی دی.

الله تعالی ﷻ آدم ﷺ څنگه له خاورو جوړ کړی او هغه یې پر ځمکه خپل خلیفه وگرځاوه؟

په قرآن عظیم الشان کې د المؤمنون (۱۲-۱۴) آیتونو ژباړه:

((موږ انسان له سوچه خټې جوړ کړ، بیا مو هغه په محفوظ ځای کې د اوبو یو څاڅکی وگرځاوه، بیا مو هغه څاڅکي ته د وینې د یوې ټوټې بڼه ورکړه، بیا مو د وینې ټوټه بوتۍ غوښه وگرځوله، بیا مو له بوتۍ غوښې څخه هډوکي جوړ کړل او هډوکو ته مو غوښه ورواغوستله، بیا مو هغه یو بل مخلوق جوړ کړ. الله ﷻ د ډېر لوړ شان څښتن دی او د ټولو پیدا شوو ښه پیدا کوونکی دی.))

تفسير:

الله ﷻ په دې مبارکو آيتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلايل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د مرحلو، د هغه د ژوند او مرګ او دويم ځلې را ژوندي کېدو په ترڅ کې بيان کړي دي. په داسې توګه چې انسان د پيدايښت مرحله له خاورو څخه پېلېږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسېږي.

قرآن کریم په دې مبارک آيت او نورو آيتونو کې فرمايلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پيدا شوی دی. د انسان پيدايښت له خاورې څخه پېلېږي او د پړاوونو له تېرولو څخه وروسته د ښې ښې او ښايسته صورت لرونکی انسان ورڅخه جوړېږي، له خاورو څخه د انسان د پيدايښت موخه دا دی چې الله تعالی ﷻ د لومړي ځل لپاره آدم ﷺ له خاورې څخه پيدا کړ، بيا يې بي بي حوا له آدم ﷺ څخه پيدا کړه او بيا د انسانانو خلقت او پيدايښت له حضرت آدم ﷺ او بي بي حوا څخه د نکاح او تناسل په ډول پيل شو.

د انسانانو اصل له خاورې څخه دی، لکه څنګه چې الله تعالی فرمايلي دي. ياد شوي معتبر آيتونه د قرآن عظيم الشان د علمي اعجاز له روښانو دلايلو څخه ګڼل کېږي، ځکه چې د قرآن عظيم الشان ونياوې په دې آيتونو او نورو آياتو کې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقيقې او حيرانوونکې دي چې د الله تعالی له خوا له وحې پرته بل کوم مصدر او سرچينې نشي لرلی.

هغه څه چې د طب علم او جنين پېژندنې په شلمې او يوويشتمې پېړۍ کې له ډېرو څېړنو او د پرمختللو وسايلو له کارولو څخه وروسته کشف کړل. قرآن عظيم الشان پنځلس پېړۍ دمخه په ډېر دقت او څرګند ډول دا موضوع بيان کړېده. پورتنیو آيتونو د انسان د خلقت او مرحلو ته اشاره کړېده، دغه پړاوونه په اوسني عصر کې د طب د علم له مهمو څېړنيزو موضوعاتو څخه شمېرل کېږي.

د اوسني طب پوهان داسې وايي: ((د قرآن عظيم الشان د آياتونو له مجموعې څخه چې د انسان خلقت په هکله دي لاندیني مراحل څرګندېږي. (د نطفې مرحله، د علقي مرحله، د مخلقه او غير مخلقه مضعتې مرحله، د هډوکو مرحله، په غوښو د هډوکو د پوښولو مرحله، د شکل او صورت د بشپړېدلو مرحله (د کامل انسان مرحله)، د روح د پوکولو مرحله)).

په دې ترتيب موږ ګورو چې د جنين د تکامل مراحل چې د علمي څېړنو او اکتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي، يوازې دا نه چې د قرآن سره مطابقت لري، بلکې په دې لړ کې د قرآن عظيم الشان تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت څخه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشان په آيتونو کې د انسان د خلقت د مرحلو په هکله ولوستل که له يوې خوا د الله تعالی په وجود او وحدانيت ګواهي ورکوي، له بلې خوا د ټول بشریت لپاره د الله تعالی له لوري د آخرين پيغمبر په توګه د حضرت محمد ﷺ د رسالت او نبوت په رښتينوالي او د الله تعالی له لوري د بشریت د لارښوونې لپاره د هغه د رښتينې کتاب قرآن مجيد په حقانيت دلالت کوي.

ځکه د نن څخه پنځلس سوه کاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مرحلو په اړه داسې نوې او جېرانونکې خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممکنې وې، هغه مهال نه په ځمکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت په پرمختللو ښارونو کې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده کړو او څېړنو کوم مرکز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په کارولو سره د جنين د ودې، او خلقت پټ اسرار کشف کړای شي، نه هم هغه څوک چې قرآن کریم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمد ﷺ د طب او جنين پېژندنې کوم سبق ويلی و، الله تعالی په دې اړه څه ښه فرمايلي دي، ژباړه: ((بېشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره دلايل دي چې له غور او فکر څخه کار واخلي.

اضافي معلومات

د البقرې سورت: ۱۶۴ ژباړه: ((بېشکه د آسمانونو او ځمکې په پيدايښت کې، د شپې او ورځې په تگ او راتگ، په هغې کشتۍ کې چې د خلکو د گټې لپاره په دريابونو کې گرځي، د باران په اوبو کې چې الله تعالی له آسمانه رانازل کړېدي او بيا يې ځمکه وروسته د هغې د مرگ نه په اوبو راژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې ځمکې کې يې هر ډول ژوندي خوځېدونکي خواړه کړل او (هر لوري) ته د بادونو په چلېدو او ورېځو کې چې د ځمکې او آسمان ترمنځ ايل کړي شوېدي. يقيناً په دې (ټولو) کې د عاقلانو لپاره (د الله تعالی پر وجود او وحدانيت) څرگند دلايل شته.))

په دغو مبارکو آيتونو کې د آسمانونو پيدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه گڼي چې هوبښياران او د عقل خاوندان د دې نښو په ليدو بايد د الله ﷻ په وجود او يووالي ايمان راوړي، دا چې د آسمانونو پيدايښت د الله ﷻ په وجود يووالي او قدرت دلالت کوي، يوه نښه يې دا ده چې الله ﷻ آسمانونه سره له دومره پراخۍ او لويۍ پرته له سترو درولي او هغه يې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه کړي، دا ټول ښايست او ټينگښت د واحد او قادر الله ﷻ په برلاسي او لويۍ څرگنده گواه دی.

د الله ﷻ د قدرت يوه بله روښانه نښه دا ده چې ځمکه يې پيدا کړې او هغه يې اواره کړې ده، خو انسان پر دې ارام او هوسا ژوند وکړي. په هغې کې له پرتو زېرمو او پانگو څخه يې گټه اخلي او د ځمکې پر مخ ابادي او پرمختگ وکړي. په مبارک آيت کې د الله ﷻ د قدرت درېم دليل د شپې او ورځې منظم حرکت دی چې پرله پسې گرځي او يو د بل ځای نيسي، د شپې او ورځې حرکت د اوږدوالي او لنډوالي، توروالي او سپينوالي، تيارې او رڼا د اختلاف سره سره د انسان لپاره ډېرې گټې رامنځته کوي. الله تعالی شپه د انسان د سکون او راحت لپاره او ورځ يې د کسب او کار او روزي ترلاسه کولو لپاره پيدا کړېده. که چېرې شپه نه وای، نو ډېر مخلوقات به له خوب او راحت څخه بې برخې وو. همدارنگه شپه د ستر او پردې لپاره يو ښه او مناسب وخت دی چې انسان ورڅخه په بېلا بېلو حالاتو کې گټه اخلي، لکه څنگه چې انسان له ورځې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په ترسره کولو کې گټه اخلي، همدارنگه د شپې او ورځې د بدلون او توپير په پايله کې وختونه، ورځې، مياشتې او فصلونه ټاکل کېږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لويو نعمتونو او د قدرت له نښانو څخه دي.

په مبارک آيت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نښه د لويو کښتيو حرکت دی چې د سوونو او زرونو ټنو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انسانان ورڅخه گټې اخلي. په دې مبارک آيت کې الله ﷻ په سمندرونو کې د کښتيو د حرکت يادونه د شپې او ورځې د توپير نه وروسته کړېده او دا په يوه ځانگړې باريکۍ دلالت کوي او هغه دا چې مسافر دريابونو او سمندرونو کې د شپې او ورځې څارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپېژني او خپل لوری وټاکي له همدې کبله کښتۍ چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پېژندلو ته ډېره اړتيا لري.

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دليل له آسمانه د باران د اوبو وربدل دي چې د هغو په واسطه وچې او مړې ځمکې راژوندۍ کوي او د ځمکې په مخ ډول ډول بوټي، وښه او ژوي راپيدا کوي او په خوځښت يې راولي. د ځمکې له ژوندي کېدو څخه مراد دا دی چې الله ﷻ د باران د اوبو په راوړلو سره د ځمکې د ودې طاقتونه چې د وچوالي او مرگ په حالت کې وي په خوځښت او حرکت راولي چې د دې خوځښت له امله هغه څه چې په ځمکه کې پټ دي څرگندوي.

هر ډول بوټي، گلونه، مېوې او داسې نور راشنه کېږي او سمسورتيا مومي. د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکې پر مخ د ډول ډول نباتاتو او حيواناتو خورېدنه د الله تعالی ﷻ د قدرت له لويو نښانو څخه دي.

د الله تعالی ﷻ د قدرت او وحدانيت بل دليل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پيدا کړېده، په خپلې

ارادې سره يې په حرکت راوړي او په خپل حکمت سره يې له يوه لوري نه بل لوري ته اړوي. د بادونو لگېدنه بېلا بېل ډولونه او شکلونه لري چې قرآن عظیم الشان هر يو په بېلا بېلو نومونو یاد کړي دي. کله له ختيځ نه لويديځ او کله هم له لويديځ نه ختيځ لوري ته همدارنگه د شمال او سويل لور ته حرکت کوي. په همدې ډول بادونه ډول ډول حالتونه لري. طوفاني يا ملايم حالت، گرم يا يخ تند باد يا نرم حالت چې په دې توگه بادونه د الله ﷻ د رحمت نښې او يا د هغه د عذاب بېلگې دي. د بادونو قوت او چټکتيا په داسې اندازه سخت او ځواکمن وي چې کله ناکله په ډېرو هېوادونو کې د هيبتناکو وړانيو او تباھيو لامل گرځي. همدارنگه د الله ﷻ د يووالي له روښانو دلایلو څخه د آسمان پر مخ ځوړندې او ولاړې وربځي دي چې د الله ﷻ د خوښې او ارادې تابع او امر منونکي دي. ظاهراً که چېرې دغه وربځي سپکې وي، نو بايد فضا ته پورته شي او ورکې شي او که درنې وي، نو بايد ځمکې ته راکوزې شي، خو الله تعالی په خپل قدرت او ارادې سره دغه وربځي په فضا کې خورې کړې دي او ساتنه يې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راوړوي.

اخځليکونه

— د يوولسم ټولگي تفسير شريف، ۱۳۸۹هـ.ل. کال.

دویم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	نعت	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ د نعت د کلمې په معنا او مفهوم به پوه شي. _ د لوی پيغمبر ﷺ د صفاتو او وړتياوو په هکله به پوهېږي. _ د نعت بيتونه به په روانه توګه ولوستلی شي. _ د بيتونو په معنا او مفهوم به پوهېږي او په دې اړوند به نورو زده کوونکو سره خبرې وکړي. _ د متن لنډيز به د نثر په توګه وليکلی شي. _ د بيتونو ځينې لغتونه به معنا او په جملو کې به يې وکاروي. _ د لوست په اساسي مقصد او موخې باندې به خبرې وکړای شي. _ د متن په پای کې به زده کوونکي په خپلو ټولو کړنو کې د لوی پيغمبر ﷺ لارښوونې د خپلې لارې مشعل وګرځوي.	
د تدریس لارې	ليکل، لوستل، پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار او ډله ييز کار	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	درسي کتابونه، توره تخته، تباشير، د کلمو او لغاتو او ځينو نورو ستونزمنو برخو ليکل شوي کارتونه او چارټونه.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې په وسيله ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه:	سلام او سترې مه شي، حاضري اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکی دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه و پوښتي: _ حضرت محمد ﷺ ته ولې خيرالبشر وايي؟ _ د حضرت محمد ﷺ نور نومونه او لقبونه چې د ده د لور شخصيت ښکارندوی وي ووايي. _ څوک د نعت په لغوي او اصطلاحي معناوو پوهېږي؟ _ په نعتونو کې کوم ډول مطلبونه بيانېږي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د نوي لوست متن په چوپه خوله ولولي. _ ښوونکی دې متن په لور او مناسب غږ ولولي او زده	_ زده کوونکي په چوپتيا سره متن په غور لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي. _ زده کوونکي د متن لوستلو او د کلمو تلفظ ته پوره	

<p>پاملرنه کوي.</p> <p>— خو تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته راځي او د متن په لوستلو کې خپله وړتيا او مهارت ښيي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو اړوندو ډلو کې سپارل شوی فعالیت سرته رسوي او له هر گروپ څخه یو یو تن د ټولگي مخې ته راځي او خپله لیکل شوې پاڼه نورو ته لولي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې عنوان په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې یې بشپړوي.</p>	<p>کوونکي دې د هغه په معنا او مفهوم وپوهوي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه په وار سره وغواړي چې د متن یوه یوه برخه د ټولگي مخې ته ولولي او پاتې کسان دې د معنا په برخه کې څرگندونې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په پنځو ډلو ووېشي او هرې ډلې ته دې د متن اړوند فعالیتونه ورکړي چې په ترتیب سره یې لومړۍ فعالیت لومړۍ ډلې ته، دویم فعالیت دویمې ډلې ته او ... وsparي او له هرې ډلې څخه دې یوه یوه غړي ته بلنه ورکړي چې د ټولگي مخې ته راشي او د خپل کار څرنگوالی نورو ته ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دویم درسي ساعت کې د لوست کورنۍ دندې په خپله خوښه ورکړي او په درېمه ورځ دې د حضرت محمد ﷺ د غوره اخلاقو په اړه دڅو کرښو دلیکلو سپارښتنه وکړي او په راتلونکي ساعت کې دې نورو ته ولولي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>پیغمبر چا ته ویل کېږي؟</p> <p>پیغمبر هغه څوک دی چې الله تعالی ﷻ د انسانانو له جملې څخه غوره کړی او د وخت د غوښتنو سره سم یې د ټول بشریت د لارښوونې لپاره رالېږلي وي چې انسانان د ناپوهۍ او کفر له تیارو څخه راوباسي او د هدایت رڼا او نیکمرغۍ لور ته یې دعوت کړي.</p> <p>الله تعالی ﷻ پیغمبران د رسالت درجې ته رسولې او خلکو ته د تبلیغ کولو دنده یې دوی ته سپارلې ده، په پیغمبرانو کې لومړی پیغمبر حضرت آدم ﷺ او وروستی پیغمبر حضرت محمد ﷺ دی چې تر ټولو غوره دی، ټول پیغمبران حق او رښتیني دي.</p> <p>د ابوذر غفاري رضی الله عنه په روایت چې رسول الله ﷺ وفرمایل: لږ او ډېر یو لک و څلورویشت زره، ابوذر رضی الله عنه بیا پوښتنه وکړه چې په څومره شمېر رسولان دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل درې سوه او درویشت تنه چې لومړی یې آدم ﷺ او وروستی یې حضرت محمد ﷺ دی. هغه پیغمبران چې په قرآن کریم کې یې نومونه راغلي دا دي:</p> <p>آدم ﷺ، نوح ﷺ، هود ﷺ، ادریس ﷺ، صالح ﷺ، ابراهیم ﷺ، اسماعیل ﷺ، اسحق ﷺ، یعقوب ﷺ، یوسف ﷺ، موسیٰ ﷺ، عیسیٰ ﷺ، هارون ﷺ، شعيب ﷺ، ذکریا ﷺ، یحییٰ ﷺ، داؤد ﷺ، سلیمان ﷺ، الیاس ﷺ، الیسع ﷺ، ذکفل ﷺ، ایوب ﷺ، یونس ﷺ، لوط ﷺ، او محمد ﷺ.</p> <p>هغه پیغمبران چې کتابونه او صحیفې ورباندې نازلې شوې دي: حضرت آدم ﷺ، حضرت شیث ﷺ، حضرت ادریس ﷺ، حضرت ابراهیم ﷺ، حضرت موسیٰ ﷺ، حضرت داؤد ﷺ، حضرت عیسیٰ ﷺ او حضرت محمد ﷺ.</p> <p>هغه کتابونه چې پر پیغمبرانو نازل شوي د هغو شمېر یو سل او څلورو کتابونو ته رسېږي چې څلور یې لوی کتابونه، زبور شریف، تورات شریف، انجیل شریف او قرآن عظیم الشان. سل صحیفې چې لس په حضرت آدم ﷺ، پنځوس په حضرت شیث ﷺ، دېرش په حضرت ادریس ﷺ او لس په حضرت ابراهیم ﷺ نازلې شوې دي. تورات شریف په حضرت</p>	

موسى عليه السلام، زبور شريف په حضرت داؤد عليه السلام، انجيل شريف په حضرت عيسى عليه السلام او قرآن كريم په حضرت محمد صلى الله عليه وآله نازل شوى دى.

رسول: د الله جل جلاله استازى.

نبى: له نېټه څخه د خبرولو، اگاه كولو او اخبار په معنا او اصطلاحاً هغه چا ته ويل كېږي چې د الله جل جلاله له خوا ورته وحى شوې وي او نوى كتاب يا نوى شريعت پرې نازل شوى نه وي، بلكې د مخكيني كتاب يا شريعت بلنه خلكو ته وكړي، لكه حضرت اسحق عليه السلام.

وحى: په لغت كې اشاره كولو ته وايي، كېداى شي چې دا اشاره په لاس يا د ليكلو له لارې وي. او په اصطلاح كې د الله جل جلاله كلام چې د حضرت جبرائيل عليه السلام په واسطه يا د الهام په توگه پېغمبر ته واستول شي. په داسې شكل چې پېغمبر ته د شك او تردد ځاى پاتې نه شي.

اكوړ خان يا ملك اكوړى

اكوړ خان د درويش محمد زوى د خوشحال خان خټك غورنيكه او د خټكو د سردارى بنسټ اېښودونكى دى. جلال الدين اكبر مغلي امپراتور په ۱۵۵۶ كال كې چې په ټول هند او د افغانستان په ځينو برخو واكمني درلوده، ده د ځينو مهمو سوداگريزو او لويو لارو امنيت او ساتنه لويو زميندارانو (ځمكوالو) او افسرانو ته سپارله، له دې جملې له اټك څخه تر نوباره پورې د لويې لارې او شاوخوا سيمو د ساتنې مسووليت ملك اكوړي ته د جاگير په توگه وركړ. ملك اكوړي په كم وخت كې ډېر شهرت وموند او د لنډې سيند په غاړه يې د اكوړه په نامه لويه كلا جوړه كړه، له ده څخه وروسته دا سرداري يې زوى ملك يحيى خان بيا شهباز خان او د هغه تر مرگه وروسته خوشحال خان ته ورسېده، چې دغه وخت د مغلي شاهانو په لړۍ كې لومړى شاه جهان او بيا اورنگ زيب د تخت او تاج څښتن و.

حضرت محمد صلى الله عليه وآله ولې تر نورو پېغمبرانو غوره دى؟

حضرت محمد صلى الله عليه وآله آخرين پېغمبر يا خاتم الانبياء دى چې وروسته تر ده بل پېغمبر نه دى رالېږل شوى، ځكه چې د ده رسالت نړيوال او عالم گير و او د انساني ژوند ټول اړخونه د ده پر نازل شوي شريعت كې رانغاړل شوي او د بشريت ټول وگړي يې د قوم، سيمې، ژبې، رنگ، نژاد او نورو توپيرونو څخه پرته د اسلام تر بيرغ لاندې له يو بل سره وروڼه بللي او له مساوي حقونو، امتيازاتو او مكلفيتونو څخه برخه من شويدي، نو د ډېرو متبركو آيتونو او نبوي سنتو په نصوصو كې ليدل كېږي چې د اسلام دين د الهي آخرين، تلپاتې او كامل دين دى او د الهي جل جلاله قانون په حيث په يوه مناسب وخت او زمان كې نازل شوى چې ټولو انسانانو ته په خپلو مخلوقاتو عزت، كرامت او حضرت رسول اکرم صلى الله عليه وآله ته يې په نورو پېغمبرانو فضيلت او غوره والى وركړى دى.

اضافي معلومات

بني هاشم يعنې د هاشم زامن د عربو له طايفو څخه يوه طايفه ده. د هاشم اولاد چې نوم يې عمر و د عبد المناف زوى د قريشو له قبيلې څخه دى. له اسلام څخه دمخه د عربو په منځ كې د يوې شريفې كورنۍ په نامه سره پېژندل كېده. ددغې كورنۍ غړي حاجيانو ته د ابو وركولو او مېلمستيا دنده پر غاړه درلوده. عبدالمناف د هاشم پلار د رسول الله صلى الله عليه وآله څلورم نيكه او څلور زامن يې درلودل. عبدالشمس د امويانو نيكه، مطلب، نوفل د جبير بن مطعم نيكه او هاشم (عمرو) چې د پېغمبر صلى الله عليه وآله دريم نيكه دى او د بني هاشم د كورنۍ نسبت هغه ته كېږي، د حضرت علي بن طالب او د حضرت عباس اولادونه د هاشم عبدالمناف له نسل څخه دي. د عبدالمناف په زامنو كې تر ټولو د ښه صورت، عزت او وقار څښتن هاشم و. د عبدالمناف زامنو په خپل منځ كې د دې لپاره لنده وچه (پچه) واچوله چې حاجيانو ته به كوم يو اوبه او ډوډۍ وركړي چې دغه لنده وچه (پچه) د هاشم په نوم وختله او د عمر تر پايه پورې يې دغه دنده سرته ورسوله، وروسته له هغه

څخه د هغه ورور مطلب دغه دنده په غاړه درلوده، له مطلب څخه وروسته د هاشم زوی عبدالمطلب د رسول الله ﷺ نیکه په دغه منصب وگومارل شو.

له هغه څخه وروسته د عبدالمطلب زامنو تر هغه پورې دغه دنده په غاړه درلوده چې اسلام راغی او په دغه وخت کې دا دنده د عباس بن عبدالمطلب په غاړه وه چې د رسول الله ﷺ تره و.

هاشم ډېر شتمن او پتمن سړی و، هغه لومړنی شخص دی چې د حاجیانو لپاره یې په مکې مکرمې کې ماته کړې ډوډۍ (بنوروا) تیاره کړه. د هغه اصلي نوم عمرو دی، دا چې هغه ډوډۍ په بنوروا کې وړه وړه ماته کړه او هغه یې حاجیانو ته ورکړه، نو په هاشم باندې ونومول شو، هاشم لومړنی شخص دی چې د دوبي او ژمي د مېنې بدلېدو بنسټ یې ایښی دی. د هغه په اړه راغلي چې هغه شام ته د سوداګرۍ لپاره لاړ او چې کله بېرته مدینې ته راستون شو د بني عدي بن نجار له یو تن چې عمرو نومېده د هغه د لور سلما سره واده وکړ او څه وخت وروسته شام ته لاړ، د فلسطین په غزه نومي ځای کې وفات شو، د هغه مېرمن سلما د عبدالمطلب مور وه او عبدالمطلب د رسول الله ﷺ نیکه و، چې په ۴۹۷ز. کال کې زېږېدلی و.

د هاشم په زامنو کې ډېر معزز (بناغلی) زوی عبدالمطلب دی. رسول الله ﷺ په کوچنیوالي کې د هغه په غېږ کې روزل شوی دی.

څرنګه چې وویل شو د عبدالمطلب مور د بني نجار له کورنۍ څخه وه او په یثرب کې اوسېده. عبدالمطلب هم د ماشومتوب دوره په دغه ښار کې تر هغه وخته پورې تېره کړه چې تره یې مطلب بن مناف مدینې ته راغی او عبدالمطلب یې له ځان سره مکې ته بوتله او هلته د مطلب ((د هاشم ورور دی، کله چې عبدالمطلب "چې د رسول الله ﷺ نیکه دی چې اصلي نوم یې شبیه دی" مکې ته بوتلو نو د مکې اوسیدونکو به ویل چې غلام یې راوست او نوموړې به یې عبدالمطلب "د مطلب غلام" بلل. چې وروسته بیا پردې نوم باندې مشهور شو)) تر پالنې لاندې و. له همدې امله هغه ته عبدالمطلب وایي، له مطلب څخه وروسته قریشو د خپل قوم مشرتوب عبدالمطلب ته وسپاره. دا چې عبدالمطلب د بنو صفتونو لکه صبر، حوصلې او ښې څښتن و، نو ځکه د دغه مقام وړتیا یې درلوده، هغه د قریشو ځوانانو لپاره یو پلار او د منځني عمر خلکو لپاره ورور و. د هغه په مخ کې د مشرتوب او سردارۍ ښې ښکارېدې. هغه د ټینګې ارادې، ارام، غلي او د خوشحال طبیعت خاوند و، عبدالمطلب هغه څوک دی چې د زمزم د اوبو څاه چې د جرهم قبیلې د خپل تسلط په وخت کې ډک کړی و، د دویم ځل لپاره یې پاکه او ژوره کړه او خلکو د هغې څاه له اوبو څخه ګټه واخیسته او د اسماعیل علیهِ السلام یاد یې دوباره د دې څاه په ویستلو سره ژوندی کړ او قریش د عزت او کرامت په نعمت کې ډوب شول.

دغه چاره چې د عبدالمطلب په نوښت سره پیل شوه. د قریشو په شرافت او غوره والي کې نور هم زیاتوالی راغی، خو هغه داسې څوک نه و چې په دې لوی کار سره ځان پر خلکو پورته وګڼي.

سیرت لیکونکي د دې خبرې یادونه کوي چې عبدالمطلب د پرله پسې خوبونو په لیدو سره د زمزم کوهی ژور کړ. هاشم څلور زامن درلودل اسد، ابو سیق، نضله او عبدالمطلب او پنځه لوڼې یې درلودې: شفا، ضعیفه، رقیه، خالده او جنه.

اخځلیکونه

— الر حیق المختوم (سیرت النبی ﷺ)، لیکوال مولوي صفی الرحمن مبارکپوري، (پښتو ژباړه سلطان محمود صلاح)

— د یوولسم ټولګي تفسیر شریف، ۱۳۸۹هـ.ل. کال.

دریم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع:	عبدالرحمن بابا (رح)	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي: _ د عبدالرحمن بابا د شخصیت او لوړې شاعرۍ په هکله به وپوهېږي. _ د متن په معنا او مفهوم به پوه شي. _ متن به سم ولوستلای او سم وليکلای شي. _ د لوست لغتونه به معنا او په جملو کې به یې وکاروي. _ د متن د هرې برخې اساسي مقصده یو بل ته وویلاي شي. _ په متن کې راغلي گرامري برخه (د نوم ډولونه) به روښانه او تشریح کړای شي. _ د لوست لندیز به په سمه توګه وویلاي شي. _ د لوست په پوهېدو سره به زده کوونکي د عبدالرحمن بابا له نیکو اخلاقو څخه درس واخلي او په ورځنیو چارو کې به یې عملاً نورو ته ونښي.	
د تدریس لارې	لیکل، لوستل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز کار، ډله ییز کار او فعالیتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي:	درسي کتابونه، توره تخته، تباشیر، قلم، د کلمو او لغاتو لیکل شوي کارټونه او چارټونه.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې په وسیله ارزونه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام او سترې مه شي، حاضري اخیستل، د ټولګي تنظیم او ترتیب، د تېر درس ارزونه او له نوي درس سره یې تړاو	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي: _ تاسو په پښتنو شاعرانو کې څوک د بابا په نوم پېژنئ؟ _ تاسو د عبدالرحمن بابا کوم بیت اورېدلی او یا یې ویلاي شئ؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
د ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن له ځان سره په پټه خوله ولولي او خپلې غلطۍ دې په ګوته کوي.	د زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم متن په چوپتیا لولي او خپلې ستونزې په نښه کوي.	

<p>کړي.</p> <p>— ښوونکی دې متن په لوړ او مناسب غږ ولولي او د هغه په معنا دې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې د متن یوه یوه برخه د ټولګي په مخکې په لوړ غږ ولولي.</p> <p>— ښوونکی دې د همدې درس د څلورم فعالیت له مخې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او ورکړ شوی فعالیت دې پرې ترسره کړي، بیا دې وړ زده کوونکي ښه وستایي.</p> <p>— ښوونکی دې له څو زده کوونکو څخه په وار و غواړي چې د عبدالرحمن بابا د ژوند او شاعرۍ په هکله خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې د پښتو د لوست په لومړي او دویم درسي ساعتونو کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده ور وسپاري او په بله ورځ دې بیا وګوري.</p>	<p>— زده کوونکي د متن لوستلو ته پوره پاملرنه کوي.</p> <p>— زده کوونکي د متن په لوستلو کې فعاله ونډه اخلي او د متن په معنا او مفهوم پوره خبرې کوي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو اړوندو ګروپونو کې د څلورم فعالیت په ترسره کولو کې خپله وړتیا او مینه ښيي.</p> <p>— زده کوونکي په وار سره د عبدالرحمن بابا د ژوند او شاعرۍ په هکله نورو ته معلومات ورکوي</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع پخپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې پرې کار کوي.</p>
--	--

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

(ستر، خوږ، کور، ډېر، تور، لوړ، بلایي، ژور) دا ټول اصلي یا عادي صفتونه دي.

(کوچنیوالی، خوږوالی، پیاوړتیا، ژوروالی، بشپړتیا) دا ټول مجرد صفتونه دي.

اصلي صفت: هغه کلمې چې د نوم څرنگوالی وښيي، لکه: سور، سپین، لوی، کوچنی او نور.

مجرد صفت: مجرد یعنې د معنا نوم چې یوازې یو مجرد وصفی مفهوم وي او په پای کې یې (تیا، توب او والی) تارې راغلې وي، لکه: لېونتوب، پښتونوالی، روغتیا او نور.

میرزاخان انصاري

میرزاخان انصاري د پیر روښان لمسی او د نورالدین زوی و. په ۹۸۹ کال کې په تېرا کې زیږیدلی دی. نوموړی په قام اورمې اود کورنۍ له اړخه انصاري و. په ۱۰۴۰هـ. کال د دکن په جنگونو کې شهید شوی دی. له ده څخه د اشعارو ښکلی دیوان پاتې دی.

دولت لوانی

دولت لوانی عروضي شاعر چې د روښاني تحریک له غښتلو مبلغینو او پیاوړو پلویانو څخه شمېرل کېږي د دادالله زوی، دولت الله حسن خېل لوانی دی چې مور یې وردګه وه. د روښاني تحریک مبلغو شاعرانو کې چې مرتب اثار او بشپړ دیوانونه ځینې پاتې دي. یو بې هم دولت لوانی دی چې د پښتو ژبې د ادب په نړۍ کې د دولت لوانی په نامه یادېږي. کله چې د پښتو نامتو شاعر خوشحال خان خټک (۱۰۲۲ _ ۱۱۰۰) هـ ق سترګې نړۍ ته پرانیستلې، نود دولت لوانی

عروضي شاعري خپل بهار ته رسېدلې وه او دی د خپلو اشعارو د تدوين په فکر او يا د ديوان په ترتيب بوخت و.

حافظ شیرازی

شمس الدین محمد حافظ چې په خواجه حافظ مشهور و، د اتمې هجري پېړۍ په لومړۍ لسيزې کې دنيا ته راغلی، د پلار نوم يې بهاء الدین او مور يې د شیراز کازرون وه. د خپل وخت علم و ادب او هنر يې حاصل کړی او قرآن عظیم الشان يې په ځوانۍ کې له ياده زده کړی و. په پارسي او عربي ژبو کې يې لوړ استعداد درلود. په شعر او شاعرۍ کې يې هغه معنوي او قلبي ارادات چې له قرآن څخه حاصل کړی، پوره څرگندېږي. په غزلياتو کې د ده غزلونه د اعجاز حد ته رسېدلي، له ده څخه ښکلی ديوان راپاتې دی.

سنایي غزنوي

سنایي غزنوي د غزني په ښار کې په يوې علمي او روحاني کورنۍ کې زېږېدلی دی. ديني زده کړې يې د هغه ځای په مدرسو کې کړي دي سنایي چې د سلطان مسعود غزنوي دربار ته د يوه لنډ وخت لپاره لاره پيدا کړې وه. له دربار څخه بلخ، هرات، نیشاپور او سرخس ته لاړ. نوموړی په خپله شاعرۍ کې د فرخي سيستاني د شعرونو لاروی و، خو وروسته يې خپل سبک رامنځته کړ، او په دري ادبياتو کې يې د نعتونو او قصيدو بنسټ کېښود د نوموړي اثارو څخه يو هم حديقه الحقيقت دی چې دولس زره بيتونه او لس بابونه لري چې په دري ژبه کې لومړنی عرفاني اثر دی. دا اثر په حقيقت کې عرفاني دايرة المعارف دی. د سنایي بل اثر سيرالعباد دی سنایي له سفرونو وروسته د حج لپاره بيت الله شريف ته لاړ او بيا بېرته غزني ته راغی او د حديقي کتاب يې وليکه.

اضافي معلومات

د عبدالرحمن بابا د ژوند په اړه مشهور او نامتو ختيځ پېژندونکی ميجر راورتي په ۱۸۶۲ز. کال په لندن کې ((د افغانانو د شاعرۍ نه انتخاب)) په نوم يو کتاب چاپ کړی دی.

د پښتنو د شاعرۍ په دې تاريخي ګلدسته کې راورتي د پښتنو د شپاړسمې پېړۍ نه تر نولسمې پېړۍ پورې د منتخبو شاعرانو کلام په انګرېزي ژبه ژباړلی دی او په دې کتاب کې يې د صوفيانه دمسلك او شاعرۍ په هکله يوه عالمانه مقاله هم ليکلې ده.

ميجر راورتي د پښتو په شاعرانو کې د خپل کتاب لپاره ميرزاخان انصاري، خوشحال خان خټک، عبدالرحمن بابا، عبدالحميد مومند، اشرف خان هجري، عبدالقادر خان خټک، کاظم خان شېدا خټک، احمد شاه بابا او خواجه محمد بنگېن غوره کړي دي.

په دې ښايسته او صحيحې ژباړې کې راورتي د هر شاعر د کلام د ژباړې سره د شاعر د ژوند لنډ حالات هم راوړي دي. راورتي په دې ګلدسته کې چې د عبدالرحمن بابا د ژوند په اړه مواد راټول کړيدي. ځينې حقايق پکې کم او زيات شوي او افسانوي رنگ يې غوره کړی دی.

راورتي ليکي: په پښتنو شاعرانو کې ملاعبدالرحمن تر ټولو زيات نامتو او لوی شاعر دی. د هغه شاعري مذهبي او اخلاقي ده او د شاعرۍ مضمون يې په بنيادي توګه عشق الهي دی او لکه د نورو شاعرانو د شاعرۍ په شان د عبدالرحمن بابا شعر هم د تصوف په رنگ رنگين دی. د تصوف په هکله يې داسې زياته کړې: د عبدالرحمن بابا په اسلوب کې د سوز و ګداز يو داسې اور او يو داسې قدرتي او فطري سادګي پرته ده چې ساری يې په پارسي شاعرۍ کې نه شى موندلی.

((عبدالرحمن بابا غورياخېل دی او غورياخېل د مومندو افغانانو يو ښاخ دی. عبدالرحمن بابا په خټه مومند و. د

عبدالرحمن بابا استوگنه په هزار خانۍ کلي کې وه، دا کلی د مومندو په سیمه کې پروت دی او دا سیمه د پېښور د صوبې په حدودو کې ده.))

عبدالرحمن بابا د دین ډېر لوی عالم و او ژوند یې هر وخت په دروېښۍ او الهي ذکر او فکر کې تېراوه، د دنیا له خلکو سره به یې دومره اړیکې ساتلې چې د ژوند کولو لپاره ضروري وې.

وايي چې عبدالرحمن بابا د حمدونو او نعتونو سره ډېره مینه لرله. د مسلمانانو د چشتیه مشرب له دروېشانو څخه و چې د دې سلسلې بنسټ ایښودونکی خواجه معین الدین چشتي دی چې نیکونه یې په عربو کې د چشت نومي کلي استوگن وو.))

داسې معلومېږي د عبدالرحمن بابا دا عادت و چې غزل به یې ولیکه، نو دا به یې خپل خاص دوست ته ورکړ، نورو دوستانو به یې هر یوه د عبدالرحمن بابا د اشعارو کافي مواد په دې خیال ټولول چې د عبدالرحمن بابا د وفات نه پس به د عبدالرحمن بابا دیوان مرتب کړي.

د عبدالرحمن بابا اشعار د ده له وفات څخه وروسته له ډېرو دوستانو سره پاتې شول، خو ځینو کسانو د بېلا بېلو لاملونو له مخې د ده له اشعارو سره خپل ناقص او مبتذل شعرونه هم یو ځای کړل او لوی لوی دفترونه یې ترې جوړ کړل، خو ښه خبره دا وه چې د عبدالرحمن بابا شعرونو پوره شهرت موندلی او ځانته یې داسې مجذوب کسان درلودل چې زیاتره شعرونه یې له یاده وو، نو د عبدالرحمن بابا دغه مخلص دوستان وتوانېدل چې د ده شعرونه له نورو اشعارو څخه بېل او تشخیص کړي، سربېره له دې چې د ده اشعار د وینا ځانگړی طرز او خاص سبک درلود، نو د ده ځینې اشعار چې د عبدالرحمن بابا په دیوان کې د عبدالرحمن د تخلص لاندې راوستي وو، د عبدالرحمن بابا اشعار نه بلکې د نورو ناقص شعرونه وو چې د عبدالرحمن بابا له دیوان څخه و ایستل شول او یوازې هغه اشعار یې د عبدالرحمن بابا په دیوان کې پرېښودل، کوم چې واقعي د عبدالرحمن بابا اشعار وو او دغه شان د عبدالرحمن بابا په وفات پسې د عبدالرحمن بابا صحیح دیوان مرتب شو چې تر نن ورځې پورې شتون لري، خو تر اوسه پورې د عبدالرحمن بابا د دیوان په بېلا بېلو نسخو کې فرق لیدل کېږي. د ځینو نسخو په غزلونو کې یو نیم بیت کم و زیات دی او ځینې داسې غزلونه هم شته چې په ځینو نورو کې نشته. د عبدالرحمن بابا د دیوان شپېته بېلا بېلې قلمي نسخې جمع شوې وې او دا نسخې د یوې زمانې یا د یوه وخت نه وې، بلکې په بېلا بېلو وختونو کې لیکل شوې وې او ځینې پکې داسې نسخې هم وې چې د عبدالرحمن د مړینې په نژدې وختونو کې مرتب شوې وې او دا هغه نسخې وې چې د عبدالرحمن بابا خوږو او مخلصو دوستانو د تحقیق او تجسس نه پس تیارې کړې وې او د عبدالرحمن بابا دیوان یې ورته په یوه دفتر کې مرتب کړی و.

ځینې وايي چې عبدالرحمن بابا د خوشحال خان خټک هم عصر و او دا هم وايي چې د دوی ترمنځه درې شاعرانه مباحثې هم شوې دي، خو ما ته دا خبره صحیح نه ښکاري، ځکه معلومېږي چې د خوشحال خان د ژوندانه په موده کې عبدالرحمن بابا لا کوچنی هلک و او د عبدالرحمن بابا د شعر زمانه د خوشحال د لمسي افضل خان سره سمون خوري. افضل خان د افغانانو ډېر مشهور او ټولنیز کتاب تاریخ مرصع مؤلف دی، سربېره له دې افضل خان نور د قدر وړ کتابونه هم لیکلي دي.

دا خبره چې عبدالرحمن بابا د خوشحال خان خټک هم عصره و، په دې وجه هم غلطه ښکاري چې د گلخان او جمال خان پېښه چې عبدالرحمن او عبدالحمید دواړو په خپلو دیوانونو کې ورته اشاره کړې ده د هجري کال ۱۱۲۳ او د زیږدیز کال ۱۷۱۱ کې پېښه شوې ده، یعنې د خوشحال د مرگ نه پنځه ویشته کاله وروسته ده چې د خوشحال د شاعرۍ زمانه د عبدالرحمن بابا د شاعرۍ زمانه نه شي کېدای. بل دلیل د دې خبرې خلاف چې خوشحال خان خټک د عبدالرحمن بابا هم عصر و، دا هم کېدای شي چې عبدالرحمن خو د دنیا نه کناره کېږي اختیار کړی و د غریبۍ او

دروېشۍ ژوند يې تېرولو، نو دا عقل مني چې عبدالرحمن به خوشحال ته د شاعرانه مقابلي دعوت ورکړی وي، ځکه چې خوشحال خان د يوې زورورې قبيلې سردار او په خپلې زمانې کې د شاعرۍ په برخه کې يې هم شهرت درلود.))

((د عبدالرحمن بابا د لويو له خوا ځينې اولادونه اوس مهال د بهادر په کلي کې اوسي، دا کلی هم د مومندو په سيمه کې پروت دی، خو د عبدالرحمن يوازې يو زوی و او د زوی له طرفه د عبدالرحمن بابا د اولادونو سلسله پخوا ختمه شوې ده.))

سربېره له راوړتي څخه د عبدالرحمن بابا په اړوند د پټې خزاني مؤلف محمد هوتک هم څه ليکلي دي. مؤلف محمد هوتک عبدالرحمن بابا مومند بولي. د پلار نوم يې عبدالستار و او د بهادر کلي اوسېدونکی و. پټې خزاني د عبدالرحمن بابا د پيدايښت کال ۱۰۴۲ ښي او د مړينې کال يې ۱۱۲۸ ليکلی دی عبدالرحمن بابا د ملا محمد يوسف شاگرد و، د فقه او تصوف علم يې له ده څخه زده کړی و او د ملا محمد يوسف د شاگردۍ څخه وروسته بيا کوهاټ ته لاړ او هلته يې د لويو عالمانو شاګردي کړې ده، خو دنيا يې په ځوانۍ کې پرېښې او د دروېشۍ او فيقرۍ ژوند يې اختيار کړی و.

د پټې خزاني مؤلف راوړي دي چې عبدالرحمن بابا يو عالم، او عابد سړی و او ډېر شعرونه يې د الله پاک په مينه کې ويلي دي او په پښتو کې په عبدالرحمن بابا مشهور دی.

د پېښور په هديره کې ښخ دی عام او خاص خلک يې زيارت کوي، د ده شعرونه لولي، د عبدالرحمن بابا د شعر او غزلو ديوان موجود او ډېر پيدا کېږي.

پادري هيوز ليکي چې عبدالرحمن بابا د مومندو د بهادر کلي اوسېدونکی و او عبدالرحمن د مومندو د ابراهيم خېلو له ښاخ سره اړيکې لري.

اخځليکونه

- ميرزاخان انصاري ديوان
- د دولت لواني ديوان
- د عبدالرحمن بابا ديوان.
- ديوان حافظ
- هميش خليل، ساهو ادب.
- محمد اکبر سنا غزنوي، تاريخ ادبيات دري.

څلورم لوست

د تدریس وخت: په اونی کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	بدنيتي (ولسي کيسه) زده کوونکي به د لوست په پای کې وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي _ د بدنيتي په معنا او مفهوم به وپوهېږي. _ د متن څخه به مطلب واخيستلی شي. _ په متن کې راغلې کلمې او عبارتونه به سم ولوستلای شي. _ د درس راوړل شوو لغتونو په معنا به پوه او په جملو کې به يې وکاروي. _ له متن څخه چې کومه مثبته نتيجه اخلي په خپل ژوند کې به يې عملي کړي. _ د فعل په گرامري مفهوم او تعريف به وپوهېږي او له نورو کلمو څخه به يې توپیر کړای شي. _ د لوست لنډيز به يو بل ته وويلاي شي.	
د تدریس لارې	ليکل، لوستل، پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار، ډله ييز کار او فعاليتونه	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتابونه، توره تخته، تباشير، قلم، د کلمو عبارتونه او نورو اړوندو ستونزمنو برخو په کارتونو کې ليکل	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې په وسيله ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي: _ تاسو د بدنيتي په هکله کومه کيسه چې ښه پايله ونه لري ويلاي شئ؟ _ د تاسو په فکر په ژوند کې څنگه کولای شو چې د بدنيتي له بدو پايلو څخه ځانونه وژغورو؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
د ښوونکي دې د زده کوونکو تر هڅولو وروسته متن په لوړ غږ ولولي او د هغه د مطلب په برخه کې دې پوره خبرې وکړي.	_ زده کوونکي د ښوونکي د متن د لوستلو په وخت کې د کلمو سم تلفظ ته پاملرنه کوي. _ زده کوونکي متن په چوپتيا سره لولي او ځانونه پرې	

<p>پوهوي. — څو زده کوونکي د متن په لوستلو کې د خپلې وړتیا په ښوونې سره برخه اخلي او پاتې یې د مفهوم په ویلو کې ونډه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو ډلو کې د اړوند فعالیت د ترسره کولو لپاره زیار باسي او د سیالۍ په ډول غواړي چې په لیکنه کې ښه والی منځ ته راشي.</p> <p>— زده کوونکي له سپارښتنې سره سم د کورنۍ دندې موضوع پخپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې یې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکي دې د زده کوونکي په پټه خوله د متن لوستلو ته راوبولي.</p> <p>— ښوونکي دې څو زده کوونکي په وار سره وهڅوي چې د متن یوه برخه ولولي او پاتې کسان دې د معنا او مفهوم په برخه کې ونډه واخلي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په پنځو ډلو ووېشي او د اووم فعالیت هره برخه دې یوې ډلې ته ورکړي چې سرته یې ورسوي او په پای کې دې له هرې ډلې څخه یو تن خپله پاڼه نورو ته ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې د پښتو لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه کورنۍ دنده ورکړي او په دریم ساعت کې دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په راتلونکي ساعت کې دې وگوري.</p>																				
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <table border="0"> <tr> <td>لغتونه</td><td>معناوې</td></tr> <tr> <td>سپېڅلې</td><td>پاک</td></tr> <tr> <td>ناوړه</td><td>ناروا، بد</td></tr> <tr> <td>وگړي</td><td>خلک</td></tr> <tr> <td>مهال</td><td>وخت</td></tr> <tr> <td>زغمل</td><td>تحميل کول</td></tr> <tr> <td>پتيل</td><td>تصميم نيول، هوډ کول</td></tr> <tr> <td>بريد</td><td>پيل، حمله</td></tr> <tr> <td>لور بدل</td><td>روا داري، دريغ نه کول</td></tr> <tr> <td>ښېگڼه</td><td>خوبې، ښه والی</td></tr> </table> <p>فعل</p> <p>فعل د زمانې يا مهال له مخې درې ډولونه لري.</p> <p>— ماضي يا د تېر مهال فعل: هغه کار يا عمل چې په تېره موده کې ترسره شوی وي، لکه: احمد سبق لوستلی و، ما کتاب ولوست، ښوونکي درس درکړی دی او نور...</p> <p>— اوس مهال يا حال فعل: هغه کړنه چې په اوس مهال کې جريان ولري، لکه: زه کتاب لولم، احمد ډوډۍ خوري، ښوونکي درس لولي.</p> <p>— راتلونکي مهال يا مستقبل فعل: هغه کړنه يا عمل چې په راتلونکي زمانې پورې تړلی وي، لکه: زه به کتاب ولولم، احمد به راشي، دا کتاب به خلاص شي.</p>		لغتونه	معناوې	سپېڅلې	پاک	ناوړه	ناروا، بد	وگړي	خلک	مهال	وخت	زغمل	تحميل کول	پتيل	تصميم نيول، هوډ کول	بريد	پيل، حمله	لور بدل	روا داري، دريغ نه کول	ښېگڼه	خوبې، ښه والی
لغتونه	معناوې																				
سپېڅلې	پاک																				
ناوړه	ناروا، بد																				
وگړي	خلک																				
مهال	وخت																				
زغمل	تحميل کول																				
پتيل	تصميم نيول، هوډ کول																				
بريد	پيل، حمله																				
لور بدل	روا داري، دريغ نه کول																				
ښېگڼه	خوبې، ښه والی																				

فعل د وجهه او شک له مخې هم ځانته ډولونه لري.

۱_ د فعل اخباري وجه: هغه فعل چې له یوې پېښې څخه خبر ورکوي، لکه: احمد په امتحان کې بریالی شو.

۲_ امري وجه: چې د یوه کار کول یا نه کول د خواهش په ډول او یا د امر په صورت کې بیان کړي، لکه: ژر ولاړ شه، ماته کتاب راوړه!

۳_ التزامي وجه: د فعل هغه شکل چې د یوه کار کول، په شک او تردید سره بیان کړي، لکه: احمد به په آزمویښ کې بریالی شي.

۴_ د فعل مصدری وجه: په دغه صورت کې له فعل څخه مخکې د فعل معاون، لکه: ښايي، باید، کولای شئ، شاید او نورې کلمې راځي، مثالونه یې دا دي:

باید ووايي، شاید راشي، رابه شي، کولای شي وليکي او نور.

۵_ د فعل وصفی وجه: د فعل هغه شکل دی چې د فعل حالت او څرنگوالی یا د فاعل وضعیت وښيي: احمد ټولگي ته په خندا راغی، نازو له کوره په ژړا راووته، ما دا مضمون په دقت ولوست.

فعل د جوړښت له مخې

فعل مثبت او منفي ډولونه لري

مثبت فعلونه: هغه دي چې د یوه کار کول یا کېدل وښيي، لکه: ما سبق ولوست، احمد راغی، باران وورېده او ځمکه ټوله شنه شوه.

منفي فعلونه: چې د یوه کار په نه کېدلو یا نه کولو دلالت وکړي، لکه: احمد را نه غی، زه نه ځم، درس نه لوستل کېږي.

معلوم فعلونه: چې د یوه فعل فاعل معلوم وي، لکه: احمد راغی، معلم کورنۍ دنده ورکړه.

مجهول فعلونه: چې د یوه فعل فاعل معلوم نه وي، لکه: هلک ووهل شو، غږ اورېدل کېږي او نور.

اضافي معلومات

الله تعالیٰ ﷻ په قرآن عظیم الشان کې د بخل، بدنیتۍ او حسادت ناورو صفتونو په هکله یادونه کړې او په ډاگه کړې یې ده چې الله تعالیٰ د دې صفتونو لرونکي نه خوښوي.

ډېرو مبارکو آیتونو په مال او علم کې بخل کول او بدنیتي ناوره کارونه بللي او د ټولو وگړو او ټولنې لپاره یې د فساد لاملونه ګڼلي دي.

اهل کتابو چې د اسلام د پیغمبر ﷺ صفتونه په خپلو کتابونو کې ښه پېژندل او پوره پرې پوهېدل، خو نورو څخه یې پټول چې د هغو دا کار تر ټولو ناوره بخل شمېرل کېږي.

همدارنگه د مدینې یهودیا نو به انصارو ته ویل: له محمد ﷺ او یارانو سره یې مالي مرستې مه کوئ چې تاسو به د فقر او بېوزلۍ سره مخ شئ.

الله تعالیٰ ﷻ د دې بخل او شومتیا په وړاندې دوی ته د ډېر سخت عذاب زیږی ورکړی او فرمایي: ((واعتدنا للکافرين عذاباً مهیناً)).

الله تعالیٰ ﷻ د منافقانو هغه ډله چې په الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي ملائمه کړي او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې دوی ته د بدو پایلو او دردناک عذاب وعده ورکړې.

همدارنگه د ابي هريره ؓ له قول څخه چې نبي کریم ﷺ فرمایي: ((له حسد او بدنیتۍ څخه ځان وساتئ، ځکه حسد نیکي

داسې خوري، لکه اور چې لرگي خوري، ابوداؤد))

بل ځای رسول الله ﷺ فرمایلي دي: ((په خپلو منځونو کې د ورورولۍ اړیکې مه غوڅوئ، یو بل ته شا مه اړوئ، له یو بل سره رخه او کینه مه کوئ، په خپلو منځو کې وروڼه او د الله ﷻ بندګان واوسئ!، د خپل ځان په شان په نورو هم پېرزوینه ولرئ، په خپل مسلمان ورور باندې ظلم مه کوئ. د نورو عیبونه او نیمګړتیاوې مه رسوا کوئ! د چا سپکاوی مه کوئ، د یوه سړي لپاره همدومره شر بس دی چې خپل مسلمان ورور سپک کړي.

د یوه مسلمان ورور په بل مسلمان باندې مال، وینه او ناموس حرام دی. د مسلمان ورور په غم مه خوشحالهږئ، الله پاک ﷻ به په هغه ورځمېړي او تا به پرې اخته کړي، صحیح مسلم.))

د مهربان الله ﷻ د خاصو بنده ګانو یو بل صفت اعتدال او میانه روی ده چې له اسراف او بخل څخه پرهېز وکړي، د الله ﷻ له ارشاداتو څخه دي چې اسراف او بخل دواړه ناوره خوښه دي او دواړه خوښه د وګړو او ټولنې د فساد لامل ګرځي.

اسراف د افرادو او ټولنې د نفسونو او مالونو فاسدوونکي دي. همدا راز بخل او بدنیتي د ټولنې د آبادۍ او سوکالۍ په لاره کې له مال څخه د ګټې د نه اخیستلو لامل ګرځي او په ټولنه کې د زیان او ستونزو د رامنځ ته کېدو وسیله ده. ولسي کیسې: زموږ د ولسونو د شفاهي ادبیاتو په لویه زیرمه کې ولسي کیسې هم شاملې دي چې له یوه نسل څخه بل ته خوله په خوله لیږدول شوی ولسي کیسې په هره ټولنه کې لکه د فولکلوري کېسو په شان رامنځته شوي دي او ځانته خپل خصوصیات لري.

په ولسي کېسو کې جملې لنډې لنډې وي او زیاتره د یوه انسان یا د یوه حیوان یا الوتونکي له خولې ویل کېږي. په دې کېسو کې اصلي موخه تربیوي او روزنیزه خوا وي. په دې کېسو کې د اخلاقي او روزنیزو خواوو تر څنګ انتقادي خوا هم شامله وي، او اصلي موخه یې د ژبې د اصولو او قواعدو زده کړه د ټولنې د وګړو په تېره بیا د ځوان نسل اصلاح او سمې لارې ته برابرول دي.

اخځلیکونه:

— د یوولسم ټولګي تفسیر شریف.

پنځم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	پښتو نحوه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	<p>زده کوونکي به د لوست په پای کې وتوانېږي چې لاندې موخې ترلاسه کړي:</p> <p>— د نحوې په لغوي معنا او مفهوم به وپوهېږي.</p> <p>— د نحوې ارزښت به په خبرو اترو کې په څرگنده توګه وښودلای شي.</p> <p>— د متن په معنا او مفهوم به وپوهېږي.</p> <p>— د متن کلمې او جملې به سمې ولوستلای شي.</p> <p>— د لوست لغتونه به په جملو کې وکارولای شي.</p> <p>— د نحوې په پوهېدو سره به د جملو نیمګړتیاوې له منځه یوسي.</p> <p>— د لوست لندیز به په ساده جملو کې وليکلای شي.</p> <p>— د لوست د موضوع په اړه کې به له یو بل سره خبرې وکړای شي.</p> <p>— په دې به وپوهېږي چې د نحوې په پوهېدو سره په خپلو لیکنو او لوستلو کې د تېروتنو مخنیوی وکړي.</p>	
د تدریس لارې	لیکل، لوستل، پوښتنې او ځوابونه، په یوازې توګه کار، ډله ییز کار او فعالیتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتابونه، توره تخته، تباشیر، قلم، د کلمو عبارتونه او نورو برخو لیکل شوي کارتونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې په وسیله ارزونه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخیستل او د کورنۍ دندې کتل	۴ دقیقې
د انګېزې رامنځته کول	<p>ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي</p> <p>— تاسو د نحوې له کلمې او مفهوم سره آشنا یاست او په دې اړه څه ویلای شئ؟</p> <p>— د تاسو په فکر نحوه له څه شي څخه بحث کوي؟</p>	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکي دې د زده کوونکو تر هڅولو وروسته د درس متن د کتاب له مخې په لوړ او مناسب آواز ولولي او د معنا او مطلب په	— زده کوونکي لوستلو ته پوره غور او دقت کوي، د کلمو او جملو په سم تلفظ ځانونه پوهوي.	

<p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم متن په پټه خوله لولي، په معنا يې ښه فکر کوي او ځانونه پرې پوهوي.</p> <p>— زده کوونکي د متن په لوستلو، خبرو کولو او دکلمو په معنا کولو کې برخه اخلي او خپله وړتيا ښيي او د سيالۍ په توگه دا فعاليتونه ترسره کوي.</p> <p>— زده کوونکي په اړوندو ډلو کې خپل فعاليتونه ترسره کوي، خپله مينه او وړتيا له نورو ډلو سره د سيالۍ په توگه ښيي.</p> <p>— زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې وليکي او په کورونو کې دې پرې کار وکړي.</p>	<p>برخه کې دې څرگندونې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د متن لوستل په پټه خوله داسې ترسره کړي چې نورو ته مزاحمت ونه شي او معنا ته دې ځير شي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته داسې لارښوونه وکړي چې په وار سره د لوست يوه يوه برخه د ټولگي په مخ کې ولولي او پاتې کسان دې د هغه په معنا خبرې وکړي او ځينې نور دې د لغتونو معنا ووايي او په جملو کې دې وکاروي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په درو ډلو ووېشي، يوې ډلې ته دې د لوست پنځم فعاليت، دويمې او درېمې ډلې ته دې شپږم فعاليت وسپاري. په هره برخه کې دې زده کوونکي وهڅول شي، بيا دې د هرې ډلې استازی د ټولگي په وړاندې راشي او خپلې جملې دې ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دريم درسي ساعت کې دې د لوست د پای کورنۍ نده وسپاري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>تگمېم: تگمېم يو داسې گرامري شکل ته ويل کېږي چې د بلې لويې گرامري برخې جز نه وي، يعنې تر ټولو کوچنی او معنا لرونکی گرامري شکل دی، نو ويلاى شو چې تگمېم تر ټولو کوچنی، نه تجزيه کېدونکی او يو يا مفهومه مستقل توکى دی چې په نحوه کې لويه برخه احتوا کوي.</p> <p>اسمي ترکيونه: چې د نومونو له ترکيب څخه منځ ته راغلي وي، لکه: گل باغ، شکر دره، اختر محمد، زرڅانگه، فيل مرغ، شبنم.</p> <p>اضافي ترکيونه: چې دوه نومونه د (د) په واسطه ارتباط ولري، لکه: د کابل پوهنتون، د خوشحال کليات، د باران اوبه، د آسمان ستوري.</p> <p>توصيفي ترکيونه: دوه يا اضافه له دوو نومونو څخه داسې ترکيب جوړ کړي چې لومړۍ برخه يې صفت او دويمه برخه يې موصوف وي، لکه: لايق شاگرد، ښايسته پيغله، تورې سترگې، ډېر عالي کتاب او نور ...</p> <p>عددي ترکيونه: هغه ترکيب چې له عدد او معدود څخه جوړ شوی وي، لکه: دوه سترگې، څلورم پوړ، شل تنه سړي.</p> <p>قيدي ترکيونه: چې په ترکيب کې اساسي برخه قيد وي، لکه: ډېر ژر، ژراندې غږ، هغه وخت، څو ساعته، ډېرې ورځې، پر مختگ، پس انداز.</p> <p>ټاکيدي ترکيونه: لکه حتمي کار، ضروري خبره، بې گومانه راتگ.</p> <p>اداتي ترکيونه: په پښو، سرکې، له زړه څخه، تا سره، بې واکه.</p>	
<p>اضافي معلومات</p> <p>په پښتو ژبه کې (نحوه او سينټکس) دواړه اصطلاحگانې د ټاکلي گرامري مفهوم او معنا لپاره کارول کېږي او د پښتو</p>	

ژبې په ګڼ شمېر ګرامرونو کې لیکل شوي. عربي اصطلاحات (صرف، نحوه) چې د معنا او مفهوم له مخې د یوه ټاکلي مقصد لپاره استعمالېږي هم تر اوسه پورې کارول کېږي، لکه څنګه چې نحوه یا Syntax هغه علم دی چې موږ ته د جملې د جوړولو قاعدې او د هغې د اجزاوو ترتیب او د کلمو ترمنځ رابطه له یو بل سره رابښي.

همدارنګه ویلي شو چې مورفولوژي او سینټکس د خپلو ځانګړو اصطلاحګانو او خصوصیاتو په درلودلو سره په تیوریتیکي لحاظ که له یوې خوا سره بېل دي، نو له بلې خوا یو تر بله اړیکې هم لري.

د یوې ژبې د نحوي واحدونو او نحوي کټګوریو اصلي برخه جمله ده، دلته دا سوال رامنځ ته کېږي چې جمله د ژبې د نورو نحوي واحدونو څخه څه توپیر لري؟

د ژبې نور واحدونه، لکه (فونیم، مورفیم، کلمه، ترکیب یا غونډ) په ځانګړې توګه پوره مطلب نه رسوي یا په ساده ډول وایو: موږ پرته له جملو څخه مطلب ترلاسه کولای نه شو.

د جملې جوړښت او رغنده توکونه (اجزا)

زموږ مطلب د جملې هغه جوړښت دی چې یوه بشپړه جمله د کومو برخو او توکونو څخه رغېدلې ده. د دغو برخو او اجزاوو د څومره والي له مخې د جملې ترکیب، جوړښت، او ډولونه څرګندېږي. په هرې جملې کې د کلمو او مورفیمونو اندازه او شمېر توپیر لري.

په دې معنا چې جملې له دوو او یا هم له زیاتو کلمو څخه جوړه شوې وي.

د بڼې او جوړښت له مخې د جملې ډولونه

ساده او مرکبې یا (ګډې) جملې

ساده جملې هغه جملې دي چې له یوه فعل او فاعل څخه جوړه شوې وي، یعنې یو اسمي عبارت او یو فعلی عبارت ولري، لکه: احمد وايي، زده کوونکی راغی.

او کله هم داسې وي چې مبتدا یا خبر یې له څو لنډو عبارتونو څخه جوړ شوی وي، لکه: افغانستان له درې لسيزو جنگونو سره سره په وروستیو کلونو کې څه پرمختګونه کړي دي.

مرکبې یا اميخته جملې: هغه جملې دي چې له څو سره مربوطو فقرو جوړه شوی وي، لکه: ځینې تکړه زده کوونکي په وزګارو وختونو کې د درس ویلو لپاره یو ځای راټولېږي.

جمله د معنا له مخې هم ډولونه لري:

اخباري جمله، امري جمله، تعجبي جمله، پوښتنيزه جمله او نور ...

د جملې عمومي مشخصات او ځانګړنې:

۱_ په جمله کې دواړه اساسي رکنونه نهاد او گزاره یا (مسند او مسند الیه) موجود وي چې کله کله مسند او مسند الیه په جمله کې له یوه څخه زیات وي.

۲_ د جملې د اجزاوو یا توکو ترمنځ نحوي رابطه موجوده وي.

۳_ په نورو کوچنیو نحوي توکو ونه وېشل شي، یعنې که تجزیه شي بشپړ مفهوم له لاسه ورکوي.

۴_ جمله پوره او کامله معنا افاده کوي.

اخځلیکونه

— پښتو نحوه، پوهندوی ډاکټر زرغونه، رښتین زبور.

— دستور معاصر زبان پارسي دری، صرف (فونولوژي مورفولوژي) پوهاند دوکتور محمد حسین یمین ۱۳۸۳

شپږم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ورزش	
د زده کړې (پوهنيزي، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې زده کوونکي به لاندې موخې تر لاسه کړي. - متن به سم ولوستلای او د ورزش په ارزښت به خبرې وکړای شي. - ورزش په مفهوم او ګټو به وپوهیږي. - د ورزش په ډولونو به وپوهیږي. - له ورزش سره به یې مینه پیدا شي. - د ورزش کول به پخپلو ورځنیو چارو کې شامل کړي. - د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې توګه ځواب کړي شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز او ډله ییز فعالیت، خبرې کول،	
د تدریس وسیلې او مرستندویه توکي	کتاب، کتابچه، تخته، تباشیر، د امکان په صورت کې ورزشي انځورونه	
د ارزونې لارې	د کورني کار لیدل او د تېر درسي ساعت ارزونه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، احوال پوښتنه، دحاضري اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه، د تېر لوست ارزونه او د نظافت لیدل	۴ دقیقې
د انگیزې را منځ ته کول	- ښاغلی ښوونکی دې نوی لوست په لاندې پوښتنو پیل کړي - تاسو په خپل کور او کلي کې څه ډول لوبې کوئ؟ - لوبې تاسې ته څه ګټه لري؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
- ښوونکی دې لوست په لوړ او مناسب غږ ولولي.	- زده کوونکي لوست ته غوږ نیسي د متن جملو، او کلمو ته ځیر کېږي.	
- ښوونکی دې څو زده کوونکو ته سپارښتنه وکړي چې د متن یو یو پراګراف ولولي او ښوونکی دې څارنه وکړي.	- زده کوونکي د ښوونکي له لار ښوونې سره سم یو یو پراګراف ولولي.	
- ښوونکی دې زده کوونکي په ډلو وویشي او هرې ډلې ته دې دنده ورکړي چې د ورزش د ګټو په اړه هر یو څو دقیقې خبرې وکړي او ښوونکی دې زده کوونکي په ښو الفاظو لکه شاباس، ډېر ښه، افرین باندې وستایي	- زده کوونکي له سپارښتنې سره سم، هر یو ورزش د ګټو په اړه خبرې کوي، ښوونکی هغه اوري او ورسره مرسته کوي.	

<p>- څو زده کوونکي د لارښوونې سره سم د تختې مخې ته راځي او کلمې په جملو کې کاروي.</p> <p>- زده کوونکي د هغه ورزش په اړه چې ور سره مينه لري نوروته معلومات ورکوي ښوونکي ورسره مرسته کوي.</p> <p>- زده کوونکي د لارښوونې سره سم دوه کسيزه فعاليت د سوال او ځواب په توگه تر سره کوي</p> <p>- زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي.</p> <p>- زده کوونکي د ښوونکي څرگندونو سره سم د متن د لنډيز په ويلو کې خپله وړتيا ښيي.</p> <p>- زده کوونکي په کورنۍ دندې ځانونه پوهوي په کتابچو کې يې ليکي او بيا يې په کورنو کې بشپړوي.</p>	<p>- ښوونکي دې څو زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د ټولگي مخې ته را شي او پر تختې باندې نوې کلمې په جملو کې و کاروي.</p> <p>- ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې هريو دې د خپلې خو ښې ورزش نوم واخلې اود هغه په هکله دې نوروته معلومات ورکړي،</p> <p>- ښوونکي دې دوه تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته را وغواړي د لو ست د مفهوم په اړه دې د سوال او ځواب په ډول فعاليت تر سره کړي.</p> <p>- ښوونکي د څو پوښتنو په کولو سره خپل لوست ارزوي.</p> <p>- ښوونکي دې د متن د لنډيز په اړه له زده کوونکو څخه وپوښتي.</p> <p>- ښوونکي دې زده کوونکو ته د پښتو لوست په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله او په دريمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ د نده وروسپاري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>واليبال: داهم د لوبو يو ښه ډول دی چې زموږ د هېواد په گډوگډو کې ځوانان پرې بوخت دي. نوموړې لوبه ځانته يو ميدان لري. د ميدان په منځ کې يو جال دی چې يوه ډله د جال يواړخ ته او بله يې د جال بل اړخ ته دريږي. د لو بغاړو شمېر يې دولسو کسانوته رسېږي. دا لوبه د سيالۍ په توگه د دوو ټيمونو تر منځ د توپ په اچولوسره تر سره کيږي.</p> <p>د ورزش تاريخچه:</p> <p>له ډېرې پخوا زمانې څخه ورزش (بدني روزنه) دنړۍ په ټولو هېوادونو کې دود شوې ده. په يونان کې ۲۷۰۰ کاله دمیلاد څخه پخوا د المپيک دوره وه. د غېږې نيولو لوبه هغه لرغونې لوبه ده چې د میلاد څخه پنځه زره کاله پخوا په مصر کې ترسره شوې ده. د جمناسټيک تاريخچه په يونان کې له میلاد څخه ۱۸۱۱ کاله پخوا منځته راغلې چې په المان اوسېدون کې هم دود شوې وه.</p> <p>د لامبو وهلو لوبه</p> <p>د لامبو وهلو لوبه په هغو هېوادونو کې چې دريابونوته نژدې دي په بېلا بېلو ډولونو تر سره کيږي</p> <p>دکشتي (بېړۍ) چلولو لوبه</p> <p>په جاپان کې په ۱۶۰۳ ميلادي کال کې د بېړۍ چلولو لوبه دود وه .</p> <p>په انگلستان کې په ۱۸۴۸م کال کې د بېړۍ چلولو لوبه دود وه چې په هکله يې کتاب ليکل شوی دی.</p> <p>د آس ځغلولو لوبه</p> <p>د آس ځغلولو لوبه له میلاد څخه ۳۰۰۰ کاله په خواجه يونان ، ايران او ۱۱۷۴ کاله له میلاد څخه دمخه په انگلستان کې منځته راغلې وه.</p>	

د بايسكل چلولو لوبه

د بايسكل چلولو لوبه په ۱۸۶۰ کال په فرانسې، په ۱۸۶۲ کال په امريکا کې او په ۱۸۷۱ کال په انگليستان کې دود شوه. د ليندۍ لوبه: د ليندۍ د لوبې تاريخچه له ميلاد څخه دمخه نهه پيړۍ پخوا پښو زرو کلونو په شاوخوا کې دود شوې. او بيا يې په ايران، مصر، افغانستان کې دود وموند.

د بايسکټبال لوبه

دا لوبه د لومړي ځل لپاره په امريکا کې په ۱۸۹۱ کاله د ميلاد څخه دمخه دود شوې وه.

د وزن پورته کولو لوبه

د وزن پورته کولو لوبه په مصر کې په ۶۸۴ ميلادي کال کې دود وه.

د فوټبال لوبه

د فوټبال لوبه له ميلاد څخه دوه زره کاله دمخه په چين او جاپان کې رامنځ ته شوې وه.

د سطرنج لوبه

دالوبه په ۱۷۱۶ م کال کې منځته راغلې ده.

د ټينس لوبه

دا لوبه په فرانسه کې په ۱۳ م پيړۍ کې رامنځته شوې وه.

د بدمينتون لوبه

دا لوبه په ۱۹۴۸ ميلادي کال کې په ماليزيا کې دود شوې وه.

د هاكي لوبه

د هاكي لوبه په امريکا، انگلستان کې له ميلاد څخه ۴ زره کاله دمخه دود وه.

د سكي لوبه

دالوبه په سوېډن، ډنمارک کې ډيره پخوا منځ ته راغلې وه.

زمونږ په هېواد کې د غېږ نيولو، د تيرې اچولو، د آس ځغلولو، د بايسکل ځغلولو، وز لوبه او داسې نورې ورزشي لوبې موجودې دي چې د هېواد په هر ولايت کې په بېلا بېلو شکلونو تر سره کېږي.

اضافي معلومات

زمونږ د هېواد په بېلا بېلو سيمو کې ډول ډول لوبې دود دي. ځينې لوبې نړيوالې نه دي، يوازې د يوه هېواد په ځينو سيمو کې دود دي. هغه لوبې چې په سيمو کې دود دي سيمه ييزې لوبې ورته وايي. واليبال، فوټبال، کرکټ، هاكي، ټينس، پهلواني، ځغاسته، لامبو، سوک وهنه، بايسکل ځغلونه نړيوالې لوبې دي. دغه لوبې لږ ډېرې په ټولو هېوادونو کې دود دي او ډېر مينه وال لري. خوسې، توپ ډنډه، ډی، کوتی، چنډری، ميرگات، کرشي، پتپتانی، وزلوبه، پری کشول او نورې سيمه ييزې لوبې دي. دا لوبې زموږ د هېواد او نورو هېوادونو په بېلا بېلو سيمو او ولسونو کې دود دي. له دغولوبو څخه ځينې يې د کوچنيانو او زياتره يې د ځوانانو او لويانو لپاره دي. په سيمه ييزو لوبو کې ځينې ډله ييزې لوبې دي. ډله ييزې لوبې د دوو ډلو تر منځ د سيالۍ په بڼه تر سره کېږي. ځينې ډله ييزې لوبې دا دي: خوسې، توپ ډنډه، تېره اچول، پری کشول او نور.

خوسی

دخوسي لوبه د وړو هلکانو، ځوانانو او لویانو تر منځ په دوو ډلو کې د سیالۍ په توګه تر سره کېږي او هره ډله ځانته یو میر ټاکی، کله چې ډلې جوړې شي بیا د یوې ډلې د خوسۍ او د بلې ډلې د ډوبۍ ساتلو نوبت وي. خوسۍ په ډله کې یوازې یو کس وي چې د ډوبۍ وهلو هڅه کوي.

لوبه داسې پیل کېږي چې ټول کسان په یوه لاس د خپلې یوې پښې ګوټې داسې نیسي چې د لاس ګوټې د پښو په ګوټو کې ورننوتې او پښه یې غبرګه کړي وي. د خوسۍ واله ډله د خوسۍ مخې ته یوې خواته ولاړه وي. د ډوبۍ واله د ډوبۍ مخې ته ولاړه وي. د ډوبۍ واله ډله هڅه کوي چې خوسۍ ته ځان ورورسوي او د هغې لاس له پښې ایله کړي او یایې راوغورځوي. که خوسۍ را وغورځي او یا یې لاس له پښې ایله شي نو نوبت بایلي. که خوسۍ ډوبۍ ته ورسېد له او هغه یې په پښه ووهله نو د خوسۍ ډله بریالی کېږي.

توپ ډنډه

توپ ډنډه هم ډله ییزه لوبه ده. دا لوبه زیاتره د دوو ډلو ځوانانو تر منځ ترسره کېږي. د دې لوبې وسایل له ټوکر څخه جوړشوی توپ، د لرګي پلنه ډډه او هوار پراخ ډګر وي. دغه ډډه (ډنډه) تقریباً نیم متر اوږده وي. تر تیب یې داسې دی چې لوبغاړي دوه ډلې شي. یوه ډله په وچه او لمده سره نوبت واخلي او توپ وهي. هریو درې ځله د توپ وهلو حق لري. بله ډله ورته توپ پورته هواته غورځوي او تر وهلو وروسته یې نیسي. د توپ وهونکي ملګري تر ټاکلي ځای پورې منډه وهي. که توپ لرې تللی وي او منډه و هونکي ځان بېرته خپل پخواني ځای ته رارسولای شي؛ نو بېرته هم رامنډه کوي. بله ډله چې توپ یې پورته غورځولی، هڅه کوي چې هغه په هوا کې ونیسي او منډه وهونکي پرې وولي. که منډه وهونکي یې د ټاکلو ځایو نو تر منځه وویشتلی شي نو د هغه نوبت وسوځېد تر هغه وروسته د بل هلک نوبت وي تر هغو چې ټول وسوځي او یالوبه وګټي.

دالوبه کرکټ ته ورته لوبه ده؛ خو د یوې بلې لوبې (بیس بال) سره ډېر ورته والی لري. دغه لوبه له ډېر پخوا راهیسې په افغاني ټولنه کې دود ده.

چیندرۍ

چیندرۍ (دمبۍ) د نجونو لوبه ده؛ خو هلکان یې هم کوي. په ټولو ولایتونو کې په لږو ډېرتوپیر سره دود لري. د دې لوبې لپاره هواره ځمکه او یوه کوچنۍ ګرده بنویه تیږه چې موڅۍ یا چکله بلل کېږي په کار ده. لوبه داسې تر سره کېږي چې د ځمکې پر مخ د اتو یا زیاتو خانو یو مستطیل رسمېږي، خانې یې په ترتیب سره په دې نومونو یادېږي. لومړۍ، دویمه او دریمه خانه، خور او ورور، دمه او قدم، صحرا او اسمان. په ځینو سیمو کې دا خانې د کوټه، منډو، دوزخ، دمۍ، اګره او سرپټ په نومونو یادېږي. لوبغاړي موڅۍ (ټیک) په ورو بنکلوي او د مستطیل لومړنۍ خانې ته یې اچوي، بیا په یوه پښه لومړنۍ خانې ته ټوپ وهي، او د مستطیل نه یې د باندې راباسي. په همدې ترتیب سره په ټولو خانو کې چکله غورځول کېږي او په یوه پښه ترې په تګ راتګ سره را یستل کېږي. کله چې ټولې خانې خلاصې شي، نو بیایې له لومړۍ خانې نه شروع کوي او په ترتیب سره یې له اولې خانې نه په زوره وهي او بهرې ترې راباسي. په همدې ترتیب تر اخرې خانې پورې دوام ورکوي. که چېرې له اخرې خانې نه یې هم یوه تیندک سره تر اولې خانې پورې چکله (موڅۍ) مستقیماً راو یسته، نو دغه لوبغاړې بریالی بلل کېږي. او که چېرې لوبغاړې چکله ترنظر لاندې خانې ته وانه چوله یایې پر خط باندې پښه کېښوده او یایې چکله د پښې په وهلو د مستطیل د بني یا چپ لور خط نه د باندې ویسته، نوبت یې سوځي.

اخځلیک

— لیکوال هوشنگ فتحی، د چاپ کال ۱۳۷۱ هـ.ش.

اووم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	نصيحت	
زده کړې (پوهنيزې، مهارتې او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي - د نصيحت په معنا، مطلب او مفهوم به پوه شي. - د نصيحت په گټو به و پوهيږي. - د نصيحت د لوست په ليکلو او لوستلو به و پوهيږي. - شعر به د شعر په توگه ولو ستلی شي. - د نصيحت ارزښت به نورو ته بيان کړای شي. - د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې توگه ځواب کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه يو کسيز فعاليت او ډله ييز فعاليت.	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	د لويانو د خبرو ليکلي چارټونه، کتابچه، تخته، تخته پاک، تباشير، مارکر، قلم، د نصيحت په اړه نظم او نثر بېلا بېل چارټونه او د نصيحتونو اړوند کتاب	
د ارزونې لارې	او تحريري ارزونه، د څارنې ارزونه، او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، روغې، حاضري اخيستل، دکورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقيقې
د انگيزې رامنځ ته کول	ښوونکی دې لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي. - تاسو ته چا د يوه ښه کار د تر سره کولو لارښوونه کړې؟ - څوک به په پښتو ژبه د نصيحت په اړه يو بيت ووايي؟ - نصيحت او رېدل او پرې عمل کول څه گټه لري؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
<div><div><div>- ښوونکی دې لوست په لوړ او مناسب غږ ولولي</div><div>- ښوونکی دې څو زده کوونکي د ټولگی مخې ته راوغواړي او متن دې پرې ولولي.</div><div>- ښوونکی دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په هغو لارښوونو او نصيحتونو رڼا واچوي چې له خپل ښوونکي څخه يې زده کړي وي</div><div>- ښوونکی دی زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د نصيحت په اړه يوه يوه دقیقه خبرې وکړي.</div><div>- ښوونکی دې له څو زده کوونکو څخه د فعل د تعریف او مثالونو په اړه پوښتنې وکړي.</div></div><div><div>- زده کوونکي په څېر سره د متن بيتونو ته گوري او غوږ ورته نيسي.</div><div>- زده کوونکي د ښوونکي له لارښونې سره سم متن په وار سره لولي.</div><div>- زده کوونکي له لارښونې سره سم په خپل وار يو يو نصيحت چې زده يې وي خپلو ټو لگيو الوته اوړوي.</div><div>- زده کوونکي د ښوونکي له لارښونې سره سم د نصيحت په اړه يوه يوه دقیقه خبرې کوي.</div></div></div>		

<p>- خو زده کوونکي فعل تعريفوي او د هغه مثالونه پر تختې ليکي</p> <p>- زده کوونکي د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. او په ډله ییز کار کې ونډه اخلي او خپله وړتیا څرگند وي.</p> <p>- زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته مناسب ځوابونه وايي.</p> <p>- زده کوونکي په کورنۍ دندې ځانونه پوهوي په کتابچو کې یې ليکي او په کورونو کې یې بشپړوي</p>	<p>- ښوونکي دې زده کوونکي په څو ډلو ووېشي او هرې ډلې ته دې د کتاب د فعالیتونو یوه برخه و سپاري او دې د فعالیت په تر سره کولو کې د هغولارښوونه وکړي. او په پای کې دې دوی تشویق کړي.</p> <p>- ښوونکي دې د څو پوښتنو په کولو سره لوست و ارزوي.</p> <p>- ښوونکي دې په لومړیو دوو ساعتونو کې زده کوونکو ته پخپله او په دریمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده ورو سپاري.</p>
--	--

اضافي معلومات

نصیحت

نصیحت د دیني لارښوونکو، پوهانو، مشرانو، مور او پلار هغه ګټورې ویناوې او لارښوونې دي چې د دوی د پوهې او تجربو په رڼا کې موږ په نیکو لارو بیایي او له بدو لارو څخه مو ژغوري.

که په بشري ټولنو کې یو بل ته لارښوونې نه وای نو ټول به د ژوند په تیارو کې ناهیلې وو، همدا غوره لارښوونې دي چې موږ د ژوند په ټولو اړخونو لاس بری مومو.

غوره خبره داده چې د پوهانو نصیحتونه واورو او هر نصیحت یې د ژوند د بریالیتوب د لارې د سترې کامیابۍ زېږی، وېلو.

په یوولسمې او دولسمې هجري پېړیو کې خو شحال خان خټک او دهغه د کورنۍ غړو (زمانو او لمسیانو) پښتو ژبې او ادب ته د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. دوی د نظم او نثر کتابونه لیکلي او پښتو ادب یې ډېر شتمن کړی دی.

د خوشحال خان خټک په زمانو کې څو تنه ډېر نومیالي شاعران تېرشوي دي، له هغو څخه یو یې عبدالقادر خان خټک دی. عبدالقادر خان خټک د پښتو ژبې د نومیالي شاعر، لیکوال او ملي مبارز خوشحال خان خټک زوی و. په ۱۰۶۳ هـ ق کال د پېښور د خټکو د سیمې په اکوړه نومي ځای کې زېږدلی و.

زده کړې یې د خټکو د علمي او فرهنګي کورنۍ په چاپیریال کې تر سره کړې وې او د راپاتې لیکل شوو اثارو څخه یې دا معلومیږي چې په خپل وخت کې لوی عالم او شاعر و.

د دیني او ادبي علومو ژوره او پراخه مطالعه یې در لوده او داستادۍ تر پورۍ رسیدلې و. د عبدالقادر خان خټک د ژوند د حالاتو په باب ډېر معلومات په لاس کې نشته، هغه څه چې د نوموړي له خپلو اثارو او د هغې زمانې دنورو لیکوالو او شاعرانو له لیکلو کتابونو څخه څرګندېږي، دا دي چې د ځوانۍ په لومړیو کې یې له خپل پلار سره دملي مبارزې په لړ کې په ځینو جنگونو کې هم برخه اخیستې ده. په وروسته وختونو کې یې

د تصوف او عرفان خواته مخه کړه. ډېر روحاني او معنوي برکتونه یې لا د ځوانۍ په وختونو کې له خپل تره فقیر جمیل بیګ څخه موندلي وو. د خانۍ او سردارۍ له چارو سره یې زیاته علاقه نه لرله. د ژوند شپې او ورځې یې د دیني او ادبي علومو په تدریس، د کتابونو په لیکلو، ژباړلو او د خلکو په معنوي لارښوونو تېرې دي. عبدالقادر خان خټک ددې لپاره چې په پښتو ژبه اثار زیات شي او خلک ګټه ورڅخه واخلي، ډېر اثار یې لیکلي او ژباړلي دي، په ځینو ادبي څېړنو کې د دغو اثارو شمېر زیات ښو دل شوی دی. تر اوسه د نوموړي دالاندې لیکلي او ژباړلي کتابونه تر لاسه شوي دي

- ۱- د شعرونو دېوان په افغانستان او پښتونخوا کې شوځله چاپ شوی دی.
- ۲- ګلدسته: داد شيخ سعدي شیرازي د ګلستان پښتو ژباړه ده چې په ۱۱۲۴ هـ ق کال يې ليکلې او وروسته چاپ شوې هم ده.
- ۳- يوسف زليخا: دمولانا جامي د يوسف زليخا پښتو ژباړه ده چې په ۱۱۱۲ هـ ق کال تر سره شوې او لومړی ځل د امير عبدالرحمن خان د واکمنۍ په وخت کې د نوموړي امير په حکم په ۱۳۱۵ هـ ق کال په کابل کې چاپ شوې ده.
- ۴- نصيحت نامه: تراوسه نه ده چاپ شوې.
- ۵- څلوېښت حديثونه: د حضرت محمد (ص) د څلوېښتو حديثونو منظومه ژباړه ده. تراوسه نه ده چاپ شوې، قلمي نسخې يې موجودې دي.
- ۶- قصيده برده: د عربي برده قصيده پښتو ژباړه ده چې نظم شوې ده. داکتاب تراوسه نه دی چاپ، قلمي نسخې يې موجودې دي.
- د عبدالقادر خان خټک د راپاتې اثارو له مطالعې څخه معلومېږي چې نوموړی پياوړی خوږ ژبی شاعر، ليکوال او ژباړن و. د نوموړي د مړينې کال نه دی معلوم. د افضل خان خټک د تاريخ مرصع د يوې يادونې له مخې يې تر ۱۱۲۵ هـ ق کال پورې ژوند يقيني دی.
- د عبدالقادر خان خټک څو څلوريځي د هغه د شاعرۍ د بېلګو په توګه ولولئ

د ځان په سولو مجلس کاجمع	ځوانمرد هغه دی چې لکه شمع
په مخ يې درومي باران دد مع	د بل دپاره که په خنداوي

څيرې ښې دي ښې تر شکرو	ژبه عادت کړه په ښو خبرو
قدرېې ډېر دی تر مرغـلرو	د خوند مثال يې شکري وایم

اخځليکونه

- ۱- د عبدالقادر خټک ګلدسته
- ۲- د عبدالقادر خټک دېوان

اتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	زرغونه کاکړه	
د زده کړې (پوهنیزې مهارتې او ذهنیتي) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي دغه موخې تر لاسه کړي: - زرغونه کاکړه به و پېژني. - د پښتنو د تاریخي او ادبي شخصیتونو په هکله به معلومات پیدا کړي. - فعل به و پېژني او په ځینو جملو کې به یې وکاروي. - د ادبي شخصیتونو په هکله به نورو ته معلومات ورکړای شي. - له لرغونو ادبیاتو سره به بلد تیا پیدا کړي او په ارزښت به یې څو کرښې ولیکلای شي. - د ادبي شخصیتونو په باب به کنفرانس ورکړای شي. - د متن وروستي فعالیتونه به په خپلواک ډول تر سره کړای شي.	
د تدریس لارې	لیکل، لوستل، پوښتنې، ځوابونه، ډله ییز فعالیتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، قلم، تباشیر، تخته پاک، مارکر، او د امکان په صورت کې د پخوانیو ادبي شخصیتونو اثار او لیکنې او پټه خزانه،	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري، ارزونه، څارنه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	ستړې مشي، حاضري اخېستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقیقې
دانګېزې رامنځته کول	ښوونکي دې د انګیزې د را پیدا کولو لپاره یوه یا څو انګیزوي پوښتنې وکړي. - تاسو کله د زرغونې کاکړې نوم اوریدلی و؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
<ul style="list-style-type: none"> - ښوونکي دې لوست په لوړ او مناسب غږ ولولي. - ښوونکي دې زده کوونکي پر ډلو وویشي او هرې ډلې ته دې سپارښتنه وکړي چې لوست په ګډه ولولي او ستونزې په ګوته کړي، ښوونکي دې مرسته او څارنه وکړي. - ښوونکي دې درې تنه زده کوونکي راوغواړي لارښوونه دې ورته وکړي چې هریو د زرغونې کاکړې په باب د ټولګې په وړاندې خبرې وکړي ښوونکي دې مرسته او څارنه وکړي. 	<ul style="list-style-type: none"> زده کوونکي د ښوونکي لوستلوته پاملرنه کوي او غوږ نیسي. - زده کوونکي په ډلو کې فعال ګډون کوي او د ستونزو په باب له ښوونکي پوښتنې کوي. - درې تنه زده کوونکي له لارښوونې سره سم د نورو په وړاندې څو دقیقې خبرې کوي او د ستونزو په اړه له ښوونکي څخه مرسته غواړي. - دوه تنه زده کوونکي د ټولګې مخې ته راځي اود 	

<p>زرغونې کاکړې له لیکنو څخه یو، یو مطلب لولي.</p> <p>– یوزده کوونکي د ټولگي مخې ته راځي اود نورو په وړاندې د زرغونې کاکړې په اړوند کنفرانس ورکوي.</p> <p>– زده کوونکي د لغتونو په معنا ځانونه پو هوي او هغه په جملو کې کاروي.</p> <p>– زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع لیکي او په کورونو کې یې تر سره کوي.</p>	<p>– ښوونکي دې دوو تنو زده کوونکو ته لارښوونه وکړي، چې د زرغونې کاکړې له لیکنو څخه یو، یو مطلب د نورو په وړاندې ولولي، ښوونکي دې څارنه او مرسته وکړي.</p> <p>– ښوونکي یوه زده کوونکي ته دنده ورکوي، چې د زرغونې د کړو وړو په اړه نورو ته یو کنفرانس ورکړي.</p> <p>– ښوونکي دې دلوست نوي لغتونه په زده کوونکو باندې وليکي او له هغو څخه د دې وغواړي چې په جملو کې یې وکاروي .</p> <p>– ښوونکي دې زده کوونکو ته د پښتو لوست په لومړي او دویم ساعت کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري.</p>
<p>د ستونزو برخو روښانول</p> <p>۱- ریاضت: د نفس د پاکولو، ښو اخلاقو کسبول. د تفکر، عبادت او پرهیز ګارۍ لپاره ګوښه کېناستل.</p> <p>۲- پنجوايي: د کندهار ولایت یوه ولسوالي ده چې ټول اوسېدونکي یې په پښتو ژبه خبرې کوي.</p> <p>۳- سعدي: شیخ مصلح الدین سعدي د دري ژبې له لویو شاعرانو څخه دی. په اومه هجري پېړۍ په شېراز کې زیږدلی او خپلې زده کړې یې د بغداد په نظامیه کې سر ته رسولي. په تصوف کې د شیخ شهاب الدین عمر سهروردي له ارادتمندانو څخه و چې د سهروردیه طریقي له عالي مقاماتو څخه و.</p> <p>مشهور کتاب یې ګلستان دی چې اته بابو لري او په ډېرو مکاتبو او مدارسو کې د درسي کتاب په توګه کارېده. عبدالقادر خټک د پښتو ژبې مشهور شاعر دغه کتاب په پښتو اړولی دی.</p> <p>بل کتاب یې بوستان نومېږي، دغه کتاب د فارسي ژبې پیاوړي لیکوال اوشاعر سعدي په ۶۵۵ هجري کال په نظم لیکلی دی. یو ډېرو تلی اثر ګڼل کېږي. سعدي دغه کتاب د ابوبکر بن سعد بن زنگي په نوم جوړ کړی دی. بوستان لس بابو لري چې لاندې موضوع ګانې پکې شاملې دي: عدل او انصاف، نېکي او بښنه، مینه، تواضع او مېړانه، د روزنې ادبونه، روغتیا او سلامتیا، توبه او الله ﷻ ته رجوع کول، مناجات او دا کتاب زرغونې کاکړې د پښتو بوستان تر نامه لاندې په پښتو ژباړلی و.</p> <p>سعدي غزل خپل اوج ته رسولی، اشعاريې ساده او روان په فصاحت او بلاغت کې ساری نه لري، دغه عالم په ۶۹۲ هجري په شېراز کې وفات شوی او زیارت یې په همدې ښار کې دی.</p> <p>۵- کاکړ: د پښتنو یوه لویه قبيله ده.</p> <p>اضافي معلومات</p> <p>نرینه او ښځې دواړه د ټولنې د جوړښت دوه غړي دي که له دغو غړو څخه یو کمېږي نو د ټولنې جوړښت او نظم ګډو ډیرې.</p> <p>د اسلام سپېڅلي دین امر کړی چې د مینې ګډ ژوند وکړي. له کرکې او کینې څخه یې منع کړي دي، هر یوه ته یې بېل بېل حقوق ورکړي، د نړۍ پرمختګ د ښځو او نرینه و له بر کته دی وايي: «ښځه په یوه لاس زانګو او په بل لاس جهان زنگوي»</p>	

ښځه هغه موجود دی چې د ژوندانه په ټولو برخو کې له نړینه سره اوږه په اوږه برخه لري، ښځه مور ده او مور د ټولنیزو چارو په ټولو اړخونو کې شریکه ده.

د افغانستان په تاریخ کې د پرله پسې جگړو او ناخوالو له امله ښځو ډېر زیانونه ګاللي دي. له دې ټولو ناخوالو سره سره ښځه نه ده تسلیم شوې، ښځو اتلولي ښودلې او خپل شهادت یې له لاسه نه دی ورکړی. د هېواد دیرغل پر مهال د نړینه و تر څنګ درېدلې، له هغوی سره یې ورځنیو کارونو ته اوږه ورکړې او د دې تر څنګ یې د خپلو اولادونو په روزلو کې هڅه کړې. زموږ د هېواد د نړینه پوهانو، لیکوالو، شاعرانو او ملي شخصیتونو تر څنګ ښځو په ټولو یادو شوو برخو کې یې خپله وړتیا ښودلې او د تاریخ په پاڼو کې یې نومونه په زړینو کړښو لیکل شوي دي.

د دې نوميالیو مېرمنو په ډله کې نازو انا، زرغونه کاکړه، عایشه دراني، بي بي نېکبخته، مېرمن الایي، غازي ادې، مېرمن عینو، د مېوند اتله ملاله، شهیده پیغله ناهید او په سلګونو نورې شاملې دي. نن د تاریخ په دغه پړاو کې ښځو خپل غږونه پورته کړي او په ټولنې کې یې خپل دریځ پیاوړی کړی. د هېواد د برخلیک په ټاکلو کې له خپلو نړینه وروڼو سره په ګډه پرېکړه کوي او خپله رایه کاروي. په ښوونځیو، پوهنتونونو او د هېواد د لوړو زده کړو په مؤسسو کې زده کړه او یا تدریس کوي. لنډه دا چې اوس ښځو ته په ټولنه کې د خپل مسوولیت او دندو د پر مخ وړلو لپاره تر پخوا زیاته زمینه برابره شوې ده. په دغه لړ کې د زرغونې کاکړې لنډ ژوند لیک او ادبي برخې ته یو نظر اچول شوی دی

زرغونه کاکړه: زرغونه کاکړه د ملا دین محمد لور وه دغې پښتنې مېرمنې د وخت ټول علوم له خپل پلار څخه لوستلي وو. زرغونه کاکړه ډېره پوهه، عالمه، عابده، پرهیزګاره، هېواد پاله، میلمه پاله، او د پښتو ژبې تکړه شاعره وه. دغې مېرمنې د پښتو ژبې لپاره ډېر زیار ایستلی دی د سعدي بوستان کتاب یې په پښتو ژبه ژباړلی او نوم یې (بوستان د پښتو) ورباندې کېښود.

اخځلیکونه

د ادبیاتو تاریخ: ارواښاد پوهاند ډاکټر زیورالدین زیور

نهم لوست

د تدریس وخت: درې ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ملي يووالی	
د زده کړې (پوهنيزې مهارتې او ذهنيټي) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي - ملي يووالې به وپېژني او د هغې په ارزښت به وپوهيږي. - د ملي يووالي د گټو په اړه به معلومات تر لاسه کړي. - د ملي يووالي په ټينگېدو کې به رغنده برخه واخلي. - متن به سم او روان ولوستلای شي. - د ملي يووالي د تاريخي ارزښتونو په اړه به وپوهيږي او په دې اړه به خبرې وکړای شي. - دملي يووالي په اړوند به يوه لنډه مقاله وليکلې شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه.	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	توره تخته، تباشير، د کلموليکل شوي چارتونه او ځينی انځوريز چارتونه، قلم او مارکر	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	ستړي مه شي، حاضري اخېستل، د کورنۍ دندې کتنه، د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	- ښوونکی دې د زده کوونکو د هڅونې لپاره څو انگېزوي پوښتنې وکړي. - تاسو کله د ملي يووالي په اړه فکر کړی دی؟ - څوک به دملي يووالي په گټو خبرې وکړای شي؟ - د هېواد خپلواکي، نيکمرغي، رغونه، د څه شي په وسيله منځ ته راځي؟	۶ دقيقې
ښوونکي فعاليتونه		۳۵ دقيقې
ښوونکی دې په لور او مناسب غږ متن ولولي. - ښوونکی دې څو تنو زده کوونکو ته دنده ورکړي چې په خپل وار سره د متن يوه يوه برخه ولولي. - ښوونکی دې زده کوونکي په څو ډلو ووېشي او هرې ډلې ته دې سپارښتنه وکړي چې د ملي يووالي په اړه په خپلو کې مشوره وکړي او بيا دې يو تن د نورو په استازيتوب خپل نظر يا نتيجه نورو ته واوروي. - ښوونکی دې څو تنو زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د ټولگي مخې ته راشي او د ملي يووالي په اړه د تڅنې پر مخ		ټول زده کوونکي متن ته گوري او غوږ نيسي. - ټول زده کوونکي په وار سره د متن په لوستلو کې ونډه اخلي. - زده کوونکي د ښوونکي د لارښوونې سره سم په ډلو کې گډون کوي، د هرې ډلې استازی د موضوع په اړه نورو ته خبرې کوي. - زده کوونکي له لارښوونې سره سم د ټولگي مخې ته راځي د تڅنې پر مخ د ملي يووالي په اړه جملې ليکي

<p>– زده کوونکي د کورنۍ دندې یادداشت اخلي او په کورونو کې یې بشپړه وي.</p>	<p>یوه یوه جمله وليکي . – ښوونکي دې زده کوونکو ته د پښتو لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې پخپله خوښه او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري.</p>
<p>اضافي معلومات د الفت له نظره په ولسونو کې یووالی خومره خپلونه او قامونه چې په افغانستان کې دي دا ټول یوملت دی او په یوه نامه یادېږي چې هغه نوم افغان دی. تر دې نامه لاندې لکه چې خورپاني، شینواري، مومند، سلېمان خېل، تره کي، اندر، ځاڅي، احمدزي، بارکزي، غلجي او دراني ټول راځي. دغه شان ازبک، ترکمن، هزاره، نورستاني، تاجک او نور په دغه نامه کې شریک دي او ټولو ته افغان ویل کېږي. د افغانستان ټول خلک په هره ژبه چې خبرې کوي او هر رنگه کالي چې اغوندي، خادر ونه لري او که چينې، خپلۍ په پښو کوي که پښې یا موزې، کندهارۍ وي، که کابلی، ننگرهارۍ وي، که هراتی، د مزار وي که د میمنې، د جنوبي وي که د شمالي دا ټول یو دي او یو ملت ورته ویل کېږي چې نوم یې افغان دی. دا نور نومونه چې د افغانستان بېلابېل قومونه او خپلونه یې لري لکه بارکزي، اخکزي، منگل، خدران، ایماق او نور داسې مثال لري، لکه د یوه سړي لاس، پښه، خوله، پوزه، سترګه، غوږ، زړه او نور غړي چې ډېر نومونه لري، مګر د سړي نوم یو دی چې احمد یا محمود ورته وايي، نو څنگه چې یو وجود په دغو ډېرو نومونو باندې نه دوه کېږي او یو سړی سره له دې دوه لاسونه، دوه پښې، دوه سترګې، دوه غوږونه لري یو تن بلل کېږي. یو ملت هم که خومره قامونه پکې وي لکه یو وجود او یو تن باله شي او اصلي نوم یې یو دی. هماغه شان چې یو وطن څو قسمه هوا لري او یوځای یې بل ځای غوندې نه وي. یوملت هم څو قسمه خلک لري چې څوک یوراز او څوک بل راز معلومېږي. هغه څوک چې د ملت په معنا پوهېږي هغه ته دا معلومه ده چې له دغو خپلونو او قامونو نه پورته یو بل نوم شته چې ټول قامونه پکې شریک دي او ډېره لویه لمن لري. څنگه چې له سیندو څخه ویالې او له ویالونه لښتي بېلېږي، څنگه چې په یوه ونه کې ښاخونه او په ښاخ کې څانګې وي، دغسې په یوه ملت کې قامونه په یوه قام کې کندی او تپي شته. د سیندونو، ویالو او لښتیو مثال لري، نو کندی یا تپي به بېلې وي، مګر قام به یو له بله بېل وي، خو ملت به بېل نه وي. و ګورئ د پښتنو خومره ډېر قومونه د غلجي یا دراني په نامه یادېږي، خو غلجي او دراني دواړه بیا پښتون او دافغان په نامه یادېږي د افغانستان ټول اوسیدونکي باید په دې خبره باندې پوره و پوهېږي چې د یوه ملت خلک ټول یو شان وروڼه دي او پښتون او فارسي وان، سني او شعيه، غلجي او دراني، هراتی، ننگرهارۍ، کندهارۍ، مزاری په دغو بېلو بېلو نومونو له بله نه بېلېږي. موږ په خپل وطن کې ډېرې کورنۍ وینو چې څه یوه ژبه کوي او څه بله. یو ورور چې په کابل کې اوسېدلی دی هغه فارسي وايي او بل ورور چې په ننگرهار کې اوسي هغه پښتو وايي، خو دواړه وروڼه دي او هر یو هغه بل خپل ورور گڼي، په یوه کور کې داسې وروڼه او خويندې هم شته چې پلار یې پښتو او مور یې فارسي وايي یا یې مور په پښتو او پلار په فارسي خبرې کوي.</p>	
<p>اخځلیکونه د الفت له نشري کلیاتو څخه ۵۲۳ مخ (لومړی ټوک)</p>	

لسم لوست

د تدریس وخت: په اونی کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	د پښتو نثر لنډه تاریخچه	
د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — د پښتو نثر د تاریخ په اړه به معلومات ترلاسه کړي. — متن به سم او روان ولوستلای شي او د نویو لغتونو په معنا به وپوهېږي. — د نظم او نثر په توپیرونو به خبرې وکړای شي او د هغو په معنا او مفهوم به خبرې وکړي. — د نثر ډولونه به وپېژني او نومونه به یې واخیستلای شي. — د لوست د متن لنډیز به وویلی شي. — د متن د پای فعالیتونه به په خپلواک ډول حل کړای شي. — د متن په لوستلو سره به یې د پښتو ژبې د خبرو کولو مهارت پیاوړی شي. — د پښتو نثر د ارزښت په اړه به څو کرښې مقاله ولیکلای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، پوښتنه او ځواب، په یو کسيزه توګه فعالیت او ډله ییزه فعالیتونه	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، کتابچه، قلم، مارکر، تخته او تخته پاک.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د خبرو کولو ارزونه، د پوښتنې او ځواب ارزونه او د لیکلو ارزونه.	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، حاضري اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې نوی لوست په لاندې پوښتنو پیل کړي: ۱— څوک ویلای شي چې نثر څه ته وايي؟ ۲— ویلای شئ چې نظم او نثر څه توپیر سره لري؟ — تاسو د پښتو نثر کوم پخوانی کتاب پېژنئ؟ نوم یې واخلئ.	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکي دې په وار سره په هر زده کوونکي باندې د متن یو یو پراګراف ولولي، ښوونکي دې د هغو زده کوونکو سره په لوستلو کې مرسته وکړي چې په لوستلو کې کمزوري دي.	— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د متن یو یو پراګراف لولي او خپلو تېروتنو ته پاملرنه کوي.	
— ښوونکي دې زده کوونکي په ډلو ووېشي، د هرې ډلې زده کوونکو ته دې سپارښتنه وکړي چې متن په	— زده کوونکي په ډلو وېشل کېږي او هره ډله د ښوونکي له لارښوونې سره سم فعالیت ترسره کوي.	

<p>— خو زده کوونکي په وار سره د متن په مفهوم خبرې کوي.</p> <p>— خو زده کوونکي په وار سره د ټولګي پر وړاندې د لوست لنډيز وايي.</p> <p>— زده کوونکي په علاقمندي سره د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع ګانې په کتابچو کې ليکي او په کورونو کې يې ځواب ليکي.</p>	<p>دقت ولولي، يوه ډله دې په متن کې د کتابونو نومونه او بله ډله دې د اشخاصو نومونه په نښه کړي، بيا د هرې ډلې استازی دې دتختې مخې ته راشي، هغه په نښه شوې کلمې دې د تختې پر مخ وليکي،</p> <p>— ښوونکي دې له خو زده کوونکو څخه وغواړي چې په وار سره د لوست د مفهوم په اړه معلومات ورکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوست لنډيز د زده کوونکو له خوا واورې او هغوی دې په ښو الفاظو سره وستايي.</p> <p>— ښوونکي دې لوستل شوی لوست په څو پوښتنو و ارزوي او خپل ډاډ دې ترلاسه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکونه د پښتو په لومړي او دويم درسي ساعتونو کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>ملا الله يار</p> <p>ملا الله يار د کندهار ولايت په شاوخوا کې اوسېده چې د ژوند زمانه يې تر ۱۰۰۰ هـ. کال دمخه ده او يو اثر لري چې تحفه الصالح نومېږي.</p> <p>ابو محمد هاشم بن زيد سرواني:</p> <p>. ابو محمد هاشم سرواني په ۲۲۳ هـ. کال د هلمند په سروان کې نړۍ ته سترګې پرانيستې او په ۲۹۷ هـ. کال په بست کې ومړ. نوموړی د پښتو ژبې پخوانی شاعر او پوخ عالم و چې په عربي ژبه کې يې لوی لاس درلود. د ده کتاب چې د سالوړمه نومېږي د پښتو ژبې لومړی نثري کتاب دی.</p> <p>سليمان ماکړ</p> <p>د پښتو ژبې يو پياوړی ليکوال او پوه دی. د بارک خان زوی په قوم سابزی دی چې د کندهار په ارغستان کې اوسېده او د تذکره الاوليا په نامه ګڼتور اثر هم لري. دا کتاب په ۶۱۲ هجري قمري کال ليکل شوی دی.</p> <p>شيخ احمد</p> <p>شيخ احمد لودي د سعيد زوی د پښتو ژبې پياوړی او تکړه تاريخ ليکونکی دی. نوموړی په ۶۸۶ هـ. کال کې د اعلام الودعي في تاريخ اللودي په نامه يو کتاب ليکلی و چې د ملتان د لودي پاچاهانو حالات او شعرونه پکې راغلي دي.</p> <p>شيخ ملي</p> <p>شيخ ملي د پيرکي زوی په قام اکازی منډر و. د پښتو ژبې يو مشر لارښوونکی او تکړه ليکوال و چې غوره کتاب يې د شيخ ملي دفتر په نامه يادېږي.</p> <p>شيخ کټه</p> <p>د پښتو ژبې پياوړی تاريخ ليکونکی او پوه ليکوال و، پلار يې شيخ يوسف او نيکه يې شيخ متي نومېده چې په کلات بابا مشهور و او د پښتو ژبې نامتو صوفي شاعر و. د نوموړي ټوله کورنۍ د پوهې او ادب مينه واله وه او د ژوند زمانه يې د پټې خزانې له مخې ۸۵۰ هـ. کال شاوخوا اټکل شوې او غوره کتاب يې د لرغوني پښتانه په نامه يادېږي.</p>	

خوشحال خان بابا

د تورې او قلم څښتن خوشحال خان بابا د شهباز خان زوی په قوم خټک دی. خوشحال خان بابا په ۱۰۲۲هـ. کال کې زېږېدلی او په ۱۱۰۰هـ. کال کې له دې تل پاتې نړۍ څخه سترگې پټې کړې. څرنگه چې بابا د شعر په نړۍ کې د لوی نامه څښتن دی. همدارنگه د نثر په ډگر کې هم یو بې ساری او تکړه پهلوان دی چې د اثارو شمېره یې له ۲۵۰ څخه زیات ښودل شوی دی چې یوازې کلیات یې (۴۰۰۰۰) بیتونه لري.

دستار نامه

دستار نامه د ستر خوشحال خان بابا هغه اثر دی چې د مغلو په بند کې یې په داسې حال کې لیکلي چې د کتابونو او اخځلیکونو ورسره هېڅ څرک نه لیدل کېده او نه ورسره وو، د نوموړي کتاب په سر کې د پټگي یا دستار د وړتیا په اړه یوه سریزه لري، ورپسې د هنرونو او خصلتونو په اړه څلور بابونه دي او د کتاب په پای کې یوه پایله هم شته. په دې کتاب کې شل هنرونه او شل خصلتونه هم شتون لري چې د لوست د پندوالي له امله یې له بېلگو څخه تېرېږو.

عبدالقادر خان (خټک)

عبدالقادر خان خټک د خوشحال خان بابا پیاوړی او نوميالی زوی دی. په شعر او نثر کې د پوره نوم څښتن دی. نوموړي په پښتو ژبه او ادب کې ډېر کتابونه لیکلي او ژباړلي او له خپل پلار څخه وروسته په دې ډگر کې ډېر غښتلی دی چې د بېلگې په توګه یې د څو اثارو نومونه اخلو.

۱ _ څلوېښت حدیثه.

۲ _ د شعرونو دېوان.

۳ _ ګلدسته چې په نثر کې تر ټولو غوره اثر دی.

میا حسیب گل

د پښتو ژبې ښه لیکوال او تکړه شاعر دی نوموړي په پښتو ژبه کې ډېر کتابونه لیکلي او ژباړلي دي چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

۱ _ د اصحاب کھف کیسه.

۲ _ بیاض چې ډېر ګټور کتاب دی.

۳ _ مرات العروس، نوموړی اثر ناول دی.

میا حسیب گل په ۱۳۵۰هـ. ق. کال له دې تل پاتې نړۍ څخه د تل لپاره سترگې پټې کړې.

میر احمد شاه رضواني

د پښتو ژبې تکړه لیکوال دی. پلار یې قاضي میر صاحب او غور نیکه یې میر عبدالله نومېږي. نوموړی په ۱۲۷۹هـ. کال کې زېږېدلی او په ۱۳۵۳هـ. کال کې ومړ نوموړي ډېر کتابونه لیکلي چې د بېلگې په توګه یې دلته د یو څو نومونو یادونه کوو.

۱ _ شکرستان افغاني

۲ _ بهارستان افغاني

۳ _ وافیة چې د پښتو ژبې پښویه (ګرامر) دی

منشي احمد جان

د پښتو ژبې نوميالی، تکړه لیکوال او د انګلیسي ژبې پیاوړی استاد و. منشي احمد جان په ۱۳۳۰هـ. کال د ۶۹ کلو په عمر ومړ. مهم اثار یې په لاندې ډول دي:

۱_ د افغا نستان تاريخ

۲_ هغه دغه

۳_ د قصه خوانۍ گډ

اضافي معلومات

د نشر لغوي او اصطلاحي پېژندنه

نشر د عربو په لغت کې پاشلو، شیندلو او تیتولو ته وایي او په اصطلاح کې هغه وینا یا لیکنه ده چې د وزن او قافيې له بند او قید څخه خالي وي، خو د اوسنیو ادیبوهانو په اصطلاح نشر یو ادبي ډول دی چې د وزن او قافيې له قید څخه خلاص وي نو د هر ډول افکارو د افادې او بشري پوهې، دیني، فلسفي، ښوونیزو، روزنیزو او ټولنیزو مسایلو د څرگندولو ښه مناسبه وسیله ده. په نشر کې د وزن او قافيې شرط نشته، مګر په نظم کې د وزن او قافيې قید یو بنسټیز شرط ګڼل کېږي او بې له دغو د نظم مانۍ نه جوړېږي. دا ښکاره ده چې نظم او نشر دواړه دهرې ژبې د ادب دوه مهم رکنونه بلل کېږي او دواړه د پوهولو راپوهولو او مطلب څرګندولو اصلي لارې دي. دغه هر یو په خپل خپل ځای کې پوره ارزښت لري مګر د ژبې د ادبي پراختیا او نورو اړتیاوو د پوره کولو لپاره نشر زیات غوره دی. په نشر کې د یو مطلب بیان ټول اسان او په نظم کې ګران دي نشر د انسان د فکر او خیال د څرګندولو یوه اسانه او سمه لاره ده. په نشر کې هر ډول موضوع په ازاد ډول بیانېږي او هر څوک ورڅخه په هر وخت کې کار اخیستلی شي. سربېره پردې له نظم څخه د نشر اړتیا هم زیاته ده. له دې کبله د ژبې پوهان نشر اړین او نظم ذوقي شی بولي او وایي چې د خبرو اترو نشر په هره ژبه کې له نظم څخه مخکې میدان ته راوځي، ولې چې لیک او تحریر په نړۍ کې ډېر وروسته پیدا شوی دی او خبرې اترې ډېرې پخوانۍ او لرغونې دي.

د پښتو ادبیاتو په نثري تاریخي بهیر کې دا خبره په یقین سره کولای شو چې پښتو ژبې له ډېر پخوا څخه پاڅه نشر لیکونکي او یوه لیکوال درلودل، مګر له بده مرغه چې د ډېرو کسانو حالات، نثري بېلګې او نومونه یې موږ ته نه دي معلوم او زیات یې ورک او بې پټې دي. بیا هم چې څومره یې څرګند شوي دي غواړو په لاندې کرښو کې پرې رڼا واچوو. موږ د شته معلوماتو له مخې د پښتو د نشر تاریخ د دریمې هجري پېړۍ له وروستۍ برخې څخه شروع کوو. ولې چې په دغه پېړۍ کې د پښتو ژبې د یو منشور کتاب نوم موږ ته رارسېدلی دی. که څه هم د نشر بېلګه یې په لاس کې نشته، خو د پښتو نشر لومړی تاریخ ورته ویلی شو. دا دی اوس موږ داوسنیو معلوماتو پر بنسټ د دې دورې د نشر لیکونکو د نشر د کتابونو په اړه لاس پورې کوو.

د پټې خزانې په حواله په دې لړ کې لومړنی معلوم نثري اثر دسالو وږمه نومېږي چې ابو محمد هاشم بن زید السرواني لیکلی دی. نوموړی په ۲۲۳هـ. کال د هلمند په سروان کې زېږېدلی او په ۲۹۷هـ. کال په بست کې مړ شوی دی. له ابو محمد هاشم بن زید السرواني څخه وروسته بل معلوم لیکوال سلیمان ماکو دی چې په ۶۱۲هـ. کال کې یې د تذکرة الاولیاء په نوم کتاب لیکلی. په دغه کتاب کې سلیمان ماکو د خپلې زمانې د پښتنو د ولیانو، بزرګانو، ادیبانو احوال وینا او اشعار راغونډ کړي، خو له بدمرغه دا کتاب په پوره توګه نه دی ترلاسه شوی او یوازې یې د سر څو پاڼې موږ په لاس کې لرو. همدارنګه په دغه دوره کې موږ نور ښه، ښه نشر لیکونکي هم لرو، خو د موضوع د پندوالي له کبله یې یوازې نومونه اخیستل غوره بولو.

لکه: د شیخ احمد اعلام الودعي فی تاریخ اللودي د شیخ ملي دفتر، د شیخ کټه لرغوني پښتانه، د ملا الله یار تحفة الصالح د یادونې وړ دي چې د اوومې، اتمې او نهمې هجري پېړۍ په شاوخوا کې لیکل شوي. له لسمې هجري پېړۍ څخه را وروسته بیا موږ د پښتو نشر ډېر ښکلي کتابونه لرو لکه د بایزید روښان مشهور اثر خیرالبیان چې په څلورو ژبو

پښتو، دري، عربي او اردو ژبو ليکل شوی. همدارنگه دا خوند دروېزه مخزن الاسلام نوم يادولی شو چې دا دواړه کتابونه په پښتو مسجع نثر کښل شوي او ديني موضوعات په کې راغلي دي. پدې دوره کې د بايزيد روښان او اخوند دروېزه پيروانو هم زيات کتابونه ليکلي، خو دلته موږ د دې دوو کتابونو نومونه راوړل کافي بولو.

په يوولسمه هجري پېړۍ کې خوشحال خان بابا او د هغه کورنۍ په نثر کې زيات کتابونه ليکلي او ژباړلي، خوشحال بابا څنگه چې د شعرونو په نړۍ کې د لوی نوم او شهرت څښتن دی، دغسې د نثر په نړۍ کې هم يو تکړه پهلوان گڼل کېږي.

په يوولسمه پېړۍ کې چې د پښتو نثر په باغ و بڼې د قافيه وال نثر کومه څپه راغلې وه او پښتو نثر يې له روانۍ او ساده گۍ څخه ايستلی و د خوشحال بابا په وخت کې هغه باغ و بڼې بيا تازگي وموندله. د پښتو نثر څخه د قافيې او سجعي تکلف لرې شو. د دې کار لومړی بيرغ د خوشحال خان خټک په لاس پورته شو او دغسې د نثر په ډگر کې د يو لارښوونکي او بنسټگر په نامه يادېږي، د خوشحال بابا په نثري کتابونو کې د ستار نامه، پښتو هدايه او د خوشحال بيا ض زيات شهرت لري. د عبدالقادر خان خټک گلدسته د افضل خان خټک تاريخ مرصع او عيار دانش او نورو نومونه د يادونې وړ دي. دا کتابونه په ساده او روانه پښتو ژبه ليکل شوي، همدارنگه وروسته د هوتکو د واکمنۍ په لړۍ کې پښتو نثري ليکنو ډېر زيات پرمختگ کړی دی. لکه: د محمد هوتک ((پټه خزانه)) او د ملا نور محمد غلځي نافع المسلمين. د دې دورې د نثر مشهور او وتلي کتابونه دي. د احمد شاه بابا امپراتورۍ او واکمنۍ پر مهال هم پښتو نثر زياته وده وکړه او پراختيا يې موندلې، لکه د پير محمد کاکړ معرفت الافغاني او د خان علوم د احمد شاه بابا د اشعارو پښتو شرح په همدغه دوره کې ليکل شوي کتابونه دي.

د ديارلسمې ه پېړۍ په وروستيو کې پښتو نثر د ښه والي او پراختيا په لور ډېر چټک گامونه پورته کړي. په دې دوره کې هم په لفظ او هم په معنا کې پوره بدلون او توپير راغلی دی. د نوې زمانې، نوي فکرونه او خيالونه، بديعي نثرونه او هر ډول موضوعات په دې دوره کې د نثر په قالب کې لويديلي دي او د پښتو نثر نړۍ يې رنگينه کړې ده.

ددې دورې ليکوالو په نثر کې د ساده ليکنې لاره خپله کړې ده او د پخواني متکلف، مسجع نثر ليکلو په خلاف عام او د ولس محاورې ته نژدې کليوالي او ولسي اصطلاحات، محاورې او متلونه يې هم په خپلو نثري ليکنو کې کارولي دي چې خپل نثري اثاري د خلکو د پوهونې لپاره د هغوی په ژبه ليکلي دي. په دې ډول نثري اثارو کې د بېلگې په توگه د منشي احمد جان هغه دغه، دقصه خوانۍ گپ، د مير احمد شاه رضواني شکرستان افغاني او بهارستان افغاني او همدارنگه د ميا حسيب گل کاکا خېل ژباړلی ناول نقش نگين او د ميا يوسف ژباړلی ناول توبه النصوح نومونه اخيستلی شو.

دغه نثرونه په ساده گۍ او روانۍ سربېره ادبي او هنري ارزښتونه هم لري او د نوو هنري نثرونو څرکونه په کې ترسترگو کېږي وروسته بيا د پښتو نثر هر اړخيزه وده او پراختيا موندلې ده. د ساده او ژورناليستيکي نثرونو ترڅنگ نوي هنري ادبي ډولونه او ژانونه هم په پښتو ژبې او ادب کې دود شوي دي. ترننه پورې د پښتو نثر دودې او پرمختيا يون په ډېرې چټکۍ او تېزۍ سره روان دی.

اخځليکونه

- ۱- رښتين، صديق الله، د پښتو نثر هنداره
- ۲- رضا، محمد افضل، د پښتو نثر تاريخ
- ۳- هاشمي، سيد محي الدين، ادب پوهنه، ۱۳۸۱ ه لمریز کال
- ۴- حبيبي، عبدالحی د پښتو ادبياتو تاريخ
- ۵- پسرلی محمد صديق روهي، د پښتو ادبياتو تاريخ

يوولسم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	لفظي صنعتونه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — د بديع علم په وپېژني. — د لفظي صنعتونو ډولونه په وپېژني. — د لفظي صنعتونو ډولونو په اړه به خبرې وکړای شي. — د متن د بيتونو په لوستلو سره به په دې وپوهېږي چې کوم صنعتونه په کې کارول شوي. — متن به سم او روان ولوستلای شي. — په نورو شعرونو کې به د لفظي صنعتونو ډولونه وپېژني او په نښه به يې کړای شي. — د متن لنډيز به په خپله وويلی شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، خبرې کول، پوښتنې او ځوابونه	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	د لفظي صنعتونو د نومونو ليکل شوی چارټ، درسي کتابونه، قلم، مارکر، تخته، تخته پاک	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د خبرو کولو ارزونه، د پوښتنې او ځواب پر وسيله ارزونه او د ليکلو ارزونه.	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې د لوست په اړه لاندې پوښتنې او يا دې ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او ځوابونو ته دې غوږ ونيسي. ۱ _ لفظي صنعتونه څه ته وايي؟ ۲ _ ستاسو په اند کوم علم له لفظي صنعتونو څخه بحث کوي؟ ۳ _ آيا د څو لفظي صنعتونو نومونه اخيستلای شئ؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن په پټه خوله ولولي او خپلې تېروتنې دې په گوته کړي.	— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم متن په پټه خوله لولي او د ستونزمنو برخو په اړه به خپل وار سره پوښتنې کوي.	
— ښوونکي دې متن په لوړ او مناسب غږ ولولي او د لفظي ښايستونو په اړه دې اړينې څرگندونې وکړي.	— زده کوونکي متن ته په غور ګوري او غوږ ورته نيسي او د متن په معنا او مفهوم ځانونه پوهوي.	

<p>— زده کوونکي د ښوونکي له غوښتنې سره سم د ټولگي پر وړاندې د متن یوه برخه لولي او د اړتیا پر مهال له ښوونکي څخه مرسته غواړي.</p> <p>— زده کوونکي په دوو ډلو وېشل کېږي، یوه ډله له متن څخه یو بیت پر تختې لیکي او بله ډله ادبي ښایستونه پکې ښیي او اړین توضیحات ورکوي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته په وارسره اړین ځوابونه وایي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي په غوښتنه د لوست لندیز وایي او خپله وړتیا څرگندوي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې په توګه سپارل شوی کار په کتابچو کې سرته رسوي او په کورنوکې یې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه غوښتنه وکړي چې د ټولگي پر وړاندې د متن یوه برخه ولولي، ښوونکی دې د اړتیا پر مهال مرسته ورسره وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، یوه ډله دې له متن څخه یو بیت پر تختې ولیکي او بله ډله دې ادبي ښایستونه پکې وښیي او اړین توضیحات دې ورکړي.</p> <p>— ښوونکی دې د لاندې پوښتنو په واسطه د اړوند لوست ارزونه وکړي او د نیمګړتیا په صورت کې دې خپله ښوونکی اړینه مرسته ورسره وکړي.</p> <p>۱— ادبي فنون څه ته وایي؟</p> <p>۲— د بدیع علم له کومو ادبي ښایستونو څخه بحث کوي؟</p> <p>۳— لفظي ښایستونه تعریف کړئ؟</p> <p>۴— د څو وتلو (مشهورو) لفظي ښایستونو نمونه واخلي.</p> <p>— ښوونکی دې د متن لندیز د زده کوونکو له خوا واورې او وړ زده کوونکي دې په ښو الفاظو، لکه: افرین، شاباس، ډېر ښه وستایي.</p> <p>— ښوونکی دې د پښتو د لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه زده کوونکو ته کورنۍ دنده وسپاري او په درېمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وګوري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>اشتقاق: د یوې ژبې د ګرامري قوانینو سره سم د یوې رېښې څخه د جوړشو کلمو څرګندونه، جوړونه او را ایستنه.</p> <p>ذو: یو عربي مختاری دی چې د مرکبو کلمو په سر کې راځي لکه: ذوالجلال. ذو د صاحب او خاوند په معناده.</p> <p>عباس جمع یې عباسیان دي، عباس: په عربي ژبه کې د زمري په معنا دی، د محمد ﷺ د تره نوم او د عباسي خلیفه ګانو مشر نیکه دی. دوی تور بهرغ د خپل شعار په توګه ځان ته غوره کړی و او د بغداد ښار یې مرکز ټاکلی و.</p> <p>د عباسیانو دولت د (۷۵۰م). څخه تر (۱۲۵۸م). پورې دوام وکړ.</p>	
<p>اضافي معلومات</p> <p>بدیع</p> <p>دا علم په دریمه هجري پېړۍ کې معتز بالله د دیارلسم عباسي خلیفه زوی ابوالعباس عبدالله راوايست، څنگه چې په عربي کې له ځانه د نوي شي رايستلو ته بدیع يا بداعت وایي، نو ځکه یې په دغه علم د بدیع نوی علم نوم کېښود.</p> <p>عبدالله بن معتز چې ۲۹۶هـ. کې مړ شوی دی نوموړي تر ټولو دمخه د بدیع د علم په اړه د البدیع نومي کتاب تألیف</p>	

کړی دی. په دې کتاب کې یی د بدیع (۱۷) فنونه بیان کړي دي.

عبدالله څخه وروسته د ده معاصر قدامه بن جعفر چې په (۳۱۰) هـ. کال کې مړ شوی دی. د نقد قدامه په نوم یې یو کتاب ولیکه چې د عبدالله (۱۷) فنونو ته یې دیارلس نور فنون هم ورزیات کړل. د عباسي او قدامه څخه وروسته ابو هلال عسکري چې په ۳۹۵ هـ. کال کې مړ دی میدان ته په خپل نوبت راوړانګل او خپل مشهور کتاب العنا عینین یې په نظم او نثر کې تألیف کړ او د البدیع (۳۰) فنونه یې په کې راټول کړل. همدارنګه ابو هلال عسکري په خپل دې کتاب کې د علوم البلاغت نور قواعد، لکه (فصاحت، بلاغت، اعجاز) او داسې نور بیان کړل. د ابو هلال عسکري دغه کتاب لومړی کتاب دی چې د علوم البلاغت درې وارو قسمونو (بدیع، بیان او معاني ته اشاره پکې شوې ده.

د بدیع د علم تعریف: په دې علم سره د وینا غیر واجب ښکلا او د تحسین ښې او قسمونه پېژندل کېږي. یا په بل عبارت: بدیع هغه پوهه ده چې د کلام د ښایست او په نوي طرز د وینا طریقي او لارې ورباندې معلومېږي. دغه ښایستونه په دوه ډوله دي:

۱- معنوي صنایع

۲- لفظي صنایع

که دغو صنعتونو په معنا پورې اړه درلوده، معنوي صنعتونه او که په لفظ پورې یې اړه لرله لفظي صنایع بلل کېږي. دغه ښایستونه هم په نثري مثالونو او هم په شعري مثالونو کې کارول کېږي، خو دا چې د شعر ښایست ډېر دی، نو ځکه شعري مثالونه ډېر لري.

۲- ذوالقافین: په شعر کې هغه لفظي ښکلا ته ویل کېږي چې د هر یوه بیت په پای کې دوه قافیې خوا په خوا راوړل شي.

که یم ډېر د حوادثو په کشال شلی خو ورځم که مې رهبر شه باکمال ملی

۳- تجنیس: کله چې داسې لفظونه په شعر کې راوړل شي چې په شکل او وزن کې یې زیاتره حروف سره یو شان وي، مګر په هر بیت یا مسره کې بېلا بېله معنا ځنې واخیستل شي، تجنیس ورته ویل کېږي. بیا چې دم د محبت راباندې پو شو هم هغه دم مې له لاسواو پښو دم وخوت

په لومړۍ مسره کې دم د افسون په معنا او په دویمه مسره کې لومړی دم د وخت او دویم دم د نفس په معنا راوړل شوی دی.

تجنیس په اووه ډوله دی.

۱- تام تجنیس: هغه تجنیس ته ویل کېږي چې په شعر کې داسې لفظونه راوړل شي چې په لیک، لوست، شکل، وزن او حروفو کې سره یو شان وي، خو معنا یې سره بدله وي او که چېرته دواړه هم نوه وي، یعنې اسم یا فعل وي داسې تجنیس ته تام تجنیس یا مماثل تجنیس ویل کېږي.

چې چیچلی دې د عشق بې دمه مار یم خود به دم راڅخه وکاري یو دم

((حمید بابا))

په پورته بیت کې درې ځایه د ((دم)) کلمه راغلې ده، لومړی د ((اودې)) په معنا، دویم د ((ساه)) په معنا او درېیم د ساعت یا وخت په معنا ده. که چېرته د الفاظو ډول بېل وي یو اسم وي او بل فعل. تجنیس تام مستوفي ورته وايي.

۲_ مرکب تجنیس:

دا د تجنیس هغه ډول دی چې دوه لفظونه په یوه شکل کې راوړل شي چې په حروفو او ترکیب کې سره برابر وي، مگر یو لفظ یې مفرد او بل یې مرکب وي.

لکه عبدالرحمن بابا چې وايي:

لکه کاندې په کوترو نظر باز داسې زه یم د دلبرو نظر باز

په لومړۍ مسره کې ((نظر باز)) مرکب دی له نظر او باز څخه او په دویمه مسره کې د کتونکي په معنا راغلی دی چې مفرد کلمه ده.

۳_ ناقص تجنیس: دا د تجنیس هغه ډول دی چې متجانسې کلمې په شکل کې سره یو شان وي، خو حرکات یې سره توپیر ولري، لکه:

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي

((عبدالرحمن بابا))

په لومړۍ مسره کې له ((ولې)) څخه مطلب ویالې دي او په دویمه مسره کې د ((څنگه)) پوښتنې کلمې په معنا راغلی ده.

۴_ مطرف تجنیس: هغه تجنیس ته ویل کېږي چې دوه لفظونه سره هم شکله، هم وزنه او د حروفو په شمېر کې سره برابر وي، مگر یو حرف پکې بدل وي، لکه:

ما وی زه به نه کوم په خوبانو باندې مینه مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه

((عبدالرحمن بابا))

په پورته بیت کې مینه او وینه د حروفو په شمېر کې سره برابر دي، مگر یو حرف په کې بدل دی.

۵_ مکرر تجنیس: هغه تجنیس ته ویل کېږي چې شاعر د شعر په اخر کې دوه الفاظه مکرر راوړي وي، چې په ظاهر د لومړي لفظ تکرار ښکاري، مگر په حقیقت کې دا بل لفظ وي چې د لومړي لفظ په سر کې یو یا څو توري زیات راشي، لکه:

واعظان دې وعظ که په ممبر بر د گناه په سیند تر ما دي بتر تر

((کامگار خان))

کله کله داسې هم وشي چې د دویم لفظ څخه ځانگړې معنا مطلب نه وي، مگر د شعر د صحت لپاره لفظونه تکراري شي.

۵_ معما: په شعر کې د یوه اسم، یوې نېټې یا کوم څیز بیانول پټ او د رمز په توگه وشي، معما ورته وايي. په پښتو ژبه کې د معما ویلو تر ټولو لوی استاد یونس خیبري دی چې د عبدالرحمن بابا لاروی و. لکه:

ډک خُم چې سر چپه کړې یو څاڅکی ورنه توی شي

مدهوش نه چې هوش لرې کړې نامه زما د یار ده

يو څاڅکي يو ټکي مطلب دی چې دا ټکي ورڅخه لرې شي، نو (مح) پاتې کېږي او له مدهوش څخه چې ((هوش)) لرې شي ((مد)) پاتې کېږي او کله چې (مح) له مد سره يو ځای شي، نو (محمد ﷺ) ورڅخه جوړېږي چې د شاعر مطلب ورڅخه حضرت محمد ﷺ دی.

۶_ اقتباس: کله چې شاعر په خپل کلام کې د آيت شريف، حديث شريف او يا د کومې مقولې څه برخه په داسې شکل نقل کړي چې د شاعر له کلام سره يې د بلې ژبې په حيث توپير ونه شي او که چېرې لږ غوندې توپير په کې ښکاره هم شي، مگر په وزن کې يې څه توپير رانه شي اقتباس ورته ويل کېږي.
عبدالرحمن بابا وايي:

هر بخیل د خدای ﷻ دښمن دی ولوکان زاهد ا

اخځلیکونه:

۱- ارشاد او رنگزيب، بديع او پښتو شعر

۲- ادبي فنون (بديع او بيان) مؤلف پوهنمل محمد اقا شيرزاده کال ۱۳۰۴ ل کال

دولسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	معنوي صنعتونه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: — معنوي صنعتونه به وپېژني. — د معنوي صنعتونو ډولونو به په شعرونو کې پيدا کړي شي. — متن به سم او روان ولوستلای شي. — د معنوي صنعتونو د ډولونو په اړه به خبرې وکړای شي. — د متن د بيتونو په لوستلو سره به په دې وپوهېږي چې کوم صنعت په کې کارول شوی؟ — د متن لنډيز به په خپله ژبه وويلای شي. — د متن د پای فعاليتونه به په خپلواکه توګه ترسره کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، ليکل، خبرې کول، پوښتنې او ځوابونه	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي:	د امکان په صورت کې درسي کتاب، کتابچه، قلم، مارکر، تخته او تخته پاک.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د خبرو کولو ارزونه، د پوښتنې او ځواب په وسيله ارزونه.	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې نوی لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي: ۱_ تاسې دمعنوي صنعتونو نوم اورېدلی؟ ۲_ د بدیع له کلمې سره بلدتيالری؟ ۳_ د څو معنوي صنعتونو نومونه اخيستلای شئ؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي. — ښوونکي دې يوه تن زده کوونکي ته لارښوونه وکړي چې متن په لوړ غږ ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي او ښوونکي دې څارنه وکړي. — ښوونکي دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، د يوې ډلې	— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم متن په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې يې په نښه کوي. — يو تن زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم متن په لوړ غږ لولي او نور ورته غوږ نيسي.	

<p>— زده کوونکی په دوو ډلو وېشل کېږي، د یوې ډلې یو زده کوونکی د متن څخه یو بیت پر تختې لیکي او د بلې ډلې زده کوونکی په هغه کې راغلی ادبي صنعت په نښه کوي او خبرې ورباندې کوي.</p> <p>— څو تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د ټولګي پر وړاندې د متن یوه یوه برخه لولي او د اړتیا پر مهال له ښوونکي څخه مرسته غواړي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته اړین ځوابونه وایي او ښوونکی دې وړ زده کوونکي په افرین شاباس او ډېر ښه الفاظو باندې وستایي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې عنوان په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورنو کې ورباندې کار کوي.</p>	<p>یو زده کوونکی دې له متن څخه یو بیت پر تختې ولیکي او د بلې ډلې زده کوونکی دې په هغه کې راغلی ادبي صنعت په نښه کړي او لازمي څرګندونې دې ورکړي، دا لړۍ دې په دواړو ډلو پلې شي.</p> <p>— ښوونکی دې له څو زده کوونکو څخه غوښتنه وکړي چې د ټولګي پر وړاندې د متن یوه یوه برخه ولولي، ښوونکی دې د اړتیا پر مهال مرسته ورسره وکړي.</p> <p>— ښوونکې دې په لاندې پوښتنو سره د نوي لوست د زده کړې ارزونه وکړي</p> <p>۱ — ادبي فنون څه ته وايي؟</p> <p>۲ — ادبي فنون کومې څانګې لري؟</p> <p>۳ — بدیع په لغت او اصطلاح کې څه ته وايي؟</p> <p>۴ — معنوي صنعتونه تعریف کړئ.</p> <p>— ښوونکی دې د پښتو لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه زده کوونکو ته کورنۍ دنده و سپاري او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وګوري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>تألیف: لیکنه لکه د کتاب یا کوم بل اثر په داسې ډول چې مطلبونه یې له نورو کتابونو څخه را اقتباس شوي وي. په تألیف کې کېدای شي یو کس وي یا له یوه کس څخه زیات وي.</p> <p>عباسیان: مفرد شکل یې عباس دی چې د رسول الله ﷺ د تره نوم او د عباسي خلیفگانو مشر نیکه دی. د عباسیانو د واکمنۍ مرکز د بغداد ښار و.</p> <p>عبدالله: د الله ﷻ بنده چې په عربي ژبه کې (عبد) د بنده په معنا دی.</p> <p>کنعان: په عراق کې د یوې تاریخي سیمې نوم دی.</p>	
<p>اضافي معلومات:</p> <p>معنوي ښایستونه (صنایع)</p> <p>هغه ښایستونه یا صنایع دي چې د معنا رعایت په کې لازم وي، نه د لفظ. د معنوي صنایعو ډولونه په لاندې ډول دي</p> <p>(الف) طباق: په یوه کلام کې چې متقابل الفاظ، لکه: رڼا او تیاره، شپه او ورځ، ژړا او خندا، مرګ او ژوند، خوشحالي او خفګان، تور او سپین، ښه او بد او داسې نور یو ځای سره راوړل شي، طباق یې بولي. د پښتو ادب نومیالي شاعر عبدالقادر خان په خپل شعر کې د طباق د ښایست مراعات داسې کړی دی</p> <p>په خندا خندا چې تلمه یې دیدار ته</p> <p>اوس یې درومم په ژړا ژړا ——— زار ته</p> <p>په پورته بیت کې د خندا او ژړا د کلمو په ذکر کې طباق موجود دی.</p> <p>د طباق ډولونه: طباق په درې ډوله دی</p>	

۱ _ اسمي طباق: چې د دوو نومونو يا صفتونو ترمنځ تقابل موجود وي، لکه په دې متل کې:

انسان تر گل نازک، تر کاني کلک دی

۲ _ فعلي طباق: که د دوو فعلونو ترمنځ تقابل يا تضاد موجود وي، فعلي طباق يې بولي، لکه:

ټولول، کېښودل د زرو ښځې کاندې _ ورکول، بازل دي خوی خصلت د نرو

په پورته بيت کې ټولول يعنې جمع کول د ورکولو په مقابل کې، کېښودل د بازلو سره او ښځې د نرينه و په مقابل کې د طباق کلمې دي. څرنگه چې ټولول، ورکول، کېښودل بازل فعلونه دي او په يو بيت کې سره متقابل راوړل شوي دي، نو فعلي طباق يې بولو.

۳ _ ايجابي او سلبي طباق: که دوه فعلونه يا صفتونه له يوې مادې څخه د مثبت او منفي يا امر او نهې په صورت راوړل شي ايجابي او سلبي طباق يې بولي.

لکه: له مړاوو اوبو ووېرېږه له تېزو اوبو مه وېرېږه، په دې مثال کې ووېرېږه او مه وېرېږه تقابل يا تضاد لري، مگر څرنگه چې دواړه فعلونه له يوې مادې څخه دي، نو ايجابي او سلبي طباق يې بولي.

لف و نشر: هغه صنعت ته وايي چې شاعر په خپل شعر کې لومړی څو شيان ذکر کړي او وروسته بيا د هغو تعريف او بيان وکړي، لکه:

په ځان او په جهان کې، دا دوه څيزه دي ماکنېلي
په ځان کې دواړه سترگې په جهان کې واړه ښکلي
د لومړي بيت په لومړۍ مسره کې ذکر شوی دی او لف راغلی دی په دويمې مسرې کې په ترتيب سره د هغو بيان شوی دی.

ايهام يا توريه: د ايهام لغوي معنا په وهم او گومان کې اچول دي.

په ادبي اصطلاح کې که يو شاعر دوه يا زياتې معنا لرونکې کلمې په خپله وينا کې داسې راوړي چې د لوستونکي يا اورېدونکي ذهن غير مقصودي ظاهري معنا ته لاړ شي، مگر مقصوده معنایې بله وي.

لکه: ستا زما په منځ کې لار د قاصد نشته
د رازونو کيسې اوس واړه برباد شوې

په پورتنی بيت کې د برباد د کلمې اصلي معنا خراب او ويجاړ ده، دلته غير مقصوده ظاهري معنا يې د باد په واسطه مفهوم ادا کول او پته معنا يې په غاړه يعنې باد يې قاصد شو دلته توريه د برباد په کلمې کې ده.

د ايهام يا توريې ډولونه

۱ _ مجرد توريه

۲ _ مرشح توريه؟

۱ _ **مجرد توريه:** هغه توريه ده چې د قريبي (ظاهري) معنا سره متناسبي کلمې په وينا کې موجودې وي، لکه سيد

رسول رسا چې وايي

چې د زړه د اور په سوز مې سمندر کړې داسې ژوند زه په هر دم جاويدان غواړم

په پورته بيت کې د سمندر قريبه يا نژدې معنا لوی سيند دی، مگر په دې ځای کې د سمندر څخه پورته معنا لوی سيند مطلب نه، بلکې د سمندر د کلمې څخه هغه چينجی مقصد دی چې په اور کې ژوند کوي.

مدعاالمثل: هغه ادبي صنعت دی چې شاعر په يو نيم بيتي کې يو مطلب راوړي او په بل نيم بيتي کې د خپل مطلب د اثبات لپاره يو بهرنی مثال راوړي.

د سرې اوسپنې خوشې ټکول دي

نصيحت په غافلانو اثر نه کا

په يوه رنځور د بل نه شي علاج

د خواجه نصيحت ځکه اثر نه کا

شاعر په راوړل شوو بیتونو کې په لومړیو نیم بیتونو کې خپلې ادعاګانې ذکر کړي او بیا یې د دوی د اثبات لپاره یو متل هم راوړی دی چې دغسې صنعت ته مدعا المثل وایي.

— ارسال المثلین: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په یوه بیت کې دوه متله راوړي، که چېرې لاندې بیت ته ځیر شو، هر نیم بیت یې یو متل دی، نو شاعر په یوه بیت کې دوه متله راوړي دي چې دغسې ښایست ته ارسالمثلین وایي.

بې زحمته راحت نشته زما وروره که راحت غواړې زحمت درلره بویه

— مبالغه: که یو شاعر د یوه شي ستاينه او غندنه تر خپلې اندازې زیات بیان کړي او د هغه ښه والی او بد والی تصدیق او تکذیب ته تیزی ورکړي، مبالغه بلل کېږي.

مبالغه په درې ډوله ده.

تبلیغ د مبالغې هغه شکل دی چې مدعا یا د مبالغه شوي ستاينه کېدل یا غندل د عقل او هم د عادت له مخې امکان ولري. خوشحال بابا وایي.

له خوشحال سره که کېنې یو څو کاله دادغره خټک به واپه شاعران شي

په پورته بیت کې د غره خټک ټول شاعران کول په هغه صورت کې چې څو کاله د خوشحال بابا سر ناسته او ولاړه ولري د عقل او عادت له مخې امکان لري، نو د مبالغې دغه شکل ته تبلیغ وایي.

۲- اغراق: د مبالغې هغه شکل دی چې مدعا د عقل له مخې امکان ولري خو د عادت له مخې غیر ممکنه وي، لکه علي خان چې وایي.

مياشتې ځان که د آس نعل مېخونه ستوري

چې د نازپه آس سورشي شهسوار زما

په پورته بیت کې شاعر د هلال څخه د آس نعل او د اسمان له ستورو څخه یې میخونه جوړ کړي چې دا ډول مبالغې ته اغراق وایي د مبالغې دغه ډول شاعران او ادیبان هغه وخت خوښوي چې یوازې نزاکت او لطافت پکې موجود وي

۳- غلو: د مبالغې هغه شکل دی چې مدعا د عقل او هم د عادت له مخې غیر ممکنه وي، لکه کامگار خان چې وایي:

غم یې هسې ناتوان کړم په وېښته له ځایه لوېږم

زړه مې یوه وړه دانه د غوښت یا د گدن شوه

دومره کمزوري کېدل چې په وېښه له ځایه ولوېږي، دا د عقل او عادت له مخې ناممکنه ده، دا ډول ښایست ته اغراق ویل کېږي.

براعت الاستهلال: په فصل او فصاحت کې تر سیالانو لوړېدلو ته وایي او الاستهلال په لغت کې د نوې میاشتي کتل دي. په اصطلاح کې هغه مناسبت ته براعت الاستهلال وایي چې د قصیدې (بوللې) مقالې کتاب په شروع کې د وینا له اصلي غايې او مقصود په پیل کې راوړل شي. د ساري په توګه حمید ماشوخیل د شاه گدا د کېسې شروع په هم داسې ډول کړې ده.

اخځلیکونه:

۱- ادبي فنون (بدیع او بیان) مؤلف پوهنمل محمد آقا شېرزاد، کابل ۱۳۸۴ لمریز کال.

۲- فضلیات (د پښتو ادبي اصطلاحات) خټک فضل میر

۳- پنهان، حاجي فضل محمد، ادبي ارمغان ۱۳۸۱ لمریز کال

ديارلسم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	خيرالبيان	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي: _ خیرالبيان به وپېژني او په اړه به يې نورو ته معلومات ورکړای شي. _ د خیرالبيان د لوست په لوستلو سره به د نوموړي کتاب په ارزښت وپوهېږي. _ متن به په سمه توګه ولوستلای او وليکلای شي. _ د متن په معنا او مفهوم به پوه شي. _ د لوست لغتونه به معنا او په جملو کې به يې وکاروي. _ د لوست لنډيز به په شفاهي توګه وويلای شي. _ د لوست د پای فعالیتونه به په يوازې توګه ترسره کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، خبرې کول، پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار او ډله ييز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي:	درسي کتابونه، کتابچې، قلم، مارکر، تخته، تخته پاک، د کلمو او لغاتو ليکل شوي چارټونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې په وسيله ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعالیتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخيستل، دکورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وپوښتي: ۱_ تاسې د خیرالبيان نوم اورېدلی؟ ۲_ بايزيد روښان پېژنئ؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن په پټه خوله ولولي او خپلې تېروتنې دې په ګوته کړي. _ ښوونکي دې متن په لور او مناسب غږ ولولي، ستونزمنې کلمې او مفاهيم دې زده کوونکو ته روښانه او د بايزيد روښان د پېژندنې په اړه دې اړينې څرګندونې وکړي.	_ زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم متن په پټه خوله لولي او د ستونزمنو برخو په اړه په خپل وار سره پوښتنې کوي. _ زده کوونکي د متن لوستلو ته پوره پاملرنه کوي او په معنا او مفهوم يې ځانونه پوهوي.	

— ښوونکی دې له خو زده کوونکو څخه غوښتنه وکړي چې د متن یوه یوه برخه د ټولگیوالو پر وړاندې ولولي، ښوونکی دې د اړتیا پر مهال د سمون لپاره مرسته ورسره وکړي.

— ښوونکی دې متن په لوړ اواز او مناسب غږ ولولي او دهغه په معنا دې خبرې وکړي.

— ښوونکی دی دوو تنو زده کوونکو ته بلنه ورکړي چې د تختې مخې ته راشي یو تن دې د خیر البیان یو پرگراف په پښتو ژبه ووايي او بل دې په دري ژبه تر جمه کړي او د اړتیا پر مهال دې ښوونکی مرسته ورسره وکړي.

— ښوونکی دې زده کوونکي په دریو ډلو ووېشي او دې ته دې وگومارل شي چې یوه ډله په متن کې پښتو کلمې، بله ډله دې دري کلمې او دریمه ډله دې عربي کلمې په نښه کړي او د هرې ډلې استازی دې په نښه کړي کلمې د تختې پر مخ په بېل بېل ډول وليکي.

— ښوونکی دې زده کوونکي په وار سره د تختې مخې ته راوغواړي، په یو تن دې لغتونه معنا او بل دې هغه په مناسبو جملو کې وکاروي او دا لړۍ دې په ټولگي کې ترپایه تعقیب کړي.

— ښوونکی دې د لاندې پوښتنو په واسطه د لوست ارزونه وکړي.

۱— خیرالبیان چا لیکلی دی؟

۲— خیرالبیان څه ډول کتاب دی؟

۳— په خیرالبیان کې له پښتو پرته په نورو کومو ژبو مطالب راغلي دي؟

۴— په خیرالبیان کې کوم مسایل راغلي دي؟

۵— خیرالبیان په کوم ډول نشر لیکل شوی؟

۶— بایزید روښان څوک و؟

— ښوونکی دې د متن لنډیز د زده کوونکو له خوا واورې.

— ښوونکی دې د پښتو د لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده زده کوونکو ته وسپاري او په بله ورځ دې په ټولگي کې اصلاح او وګوري.

— زده کوونکي د متن یوه یوه برخه د ټولگیوالو پر وړاندې لولي او د اړتیا پر مهال له ښوونکي څخه مرسته غواړي.

— زده کوونکي دې ښوونکي د متن لوستلو ته غوږ نیسي او په معنا یې ځانونه پوهوي.

— دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د تختې مخې ته راځي او نوموړی فعالیت تر سره کوي.

— زده کوونکي په دریو ډلو وېشل کېږي، یوه ډله په متن کې پښتو کلمې، بله ډله دري کلمې او دریمه ډله عربي کلمې په نښه کوي او د هرې ډلې استازی په نښه کړي کلمې د تختې پر مخ لیکي.

— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د تختې مخې ته راځي، یو تن کلمه لیکي او بل یې په مناسبه جمله کې استعمالوي.

— زده کوونکي د ښوونکي له پوښتنو سره سم ځوابونه وایي او خپله وړتیا ښيي.

— زده کوونکي د متن لنډیز په خپله ژبه وایي.

— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې بشپړوي.

د متن د ستونزو برځو روښانول

۱_ **اخوند دروېزه:** د يوولسمې هجري پېړۍ وتلی او مشهور ليکوال او په يوې علمي او مذهبي کورنۍ کې لوی شوی، پلار يې گدای نومېده، د ده مشران نیکونه په ننگرهار کې اوسېدل، نو ځانته ننگرهارۍ وايي، مگر خپله اخوند دروېزه په يوسفزو کې زېږېدلې او لوی شوی. اخوند دروېزه د ۱۰۸۰ کلو په عمر په ۱۰۴۸ هـ. کال مړ او قبر يې د پېښور په هزار خانۍ کې شتون لري.

کلاسیک: لرغونې، پخوانۍ، قدیم، تاریخي؛ هغه څه چې په پخوانیو زمانو پورې اړه لري غوره او منل شوي ته هم وايي.

تصوف: صوفي کېدل، د نفس د پاکولو طریقه، د نفساني غوښتنو څخه د ځان ژغورنې، باطني وجود ته پاملرنه.

مسجع: هغه نثر ته ویل کېږي چې نیمه منظوم او مقفی وي یعنې وزن او اهنګ ولري لکه د خیر البیان متن.

اضافي معلومات

بایزید روښان چې په پښتنو کې په پیر روښان، میا روښان او بایزید روښان انصاري نومونو باندې شهرت لري، په قوم اورمې پښتون و چې په ۹۲۶ هجري کال د هندوستان په جالندهر کې د قاضي عبدالله کره دې نړۍ ته سترگې غړولي دي. د نسب لړۍ يې پنځمې پېړۍ کې پیر سراج الدین ته او بیا د ده په واسطه په یوویشتم پښت کې د حضرت محمد ﷺ اصحابي ابو ایوب انصاري رضی الله عنه ته رسېږي.

بایزید وړوکی و چې پلار يې له هند څخه خپل هېواد کاني گرام (وزیرستان) ته راستون شو، دا ماشوم له هماغه کوچنیتوب څخه ډېر زیرک و او په خپله ځانگړې مینه د علم، پوهې او فضل څښتن شو. زیات پام يې اسلامي او دیني علومو ته و او د دې په څنگ کې د لټون، څېړنې او د زیات ریاضت مینه يې هم درلوده، د خپلو مشرانو سره يې تجارت او سوداګري شروع کړه او هم په دغه لړ کې يې شاوخوا هېوادونه وکتل او د بېلا بېلو مذهبونو او عقیدو د خاوندانو پوهانو او عالمانو سره يې لیدل کتل وشو، خبرې اترې يې وکړې او په دې توګه يې د معلوماتو او تجربو پانګه درنه شوه، ولې په اخر کې سوداګری (تجارت) خوند ورنه کړ او خپل ټول وخت يې پاک نفسی، ذکر او فکر ته وېښه، تر دې پورې چې یو څه وخت وروسته يې د یو پیر مقام ترلاسه کړ. حلقې پرې راماتې شوې، د پېړۍ او مړیدۍ سلسله يې شروع شوه، دغه لړۍ ((روښاني)) لړۍ وبلل شوه او دی پیر روښان وبلل شو. له کابل څخه تر پنجاب پورې د ده نوم لاړ او دې نوي تحریک ډېر زور وموند، ځکه چې د پښتنو زیاتره قبیلو په دې تحریک کې برخه واخیسته روښانيه عقیده او اصول داسې وو چې دهغه وخت ځینو عالمانو د ده د تحریک سخت مخالفت وکړ، په دغو عالمانو کې د اخوند دروېزه نوم د یادونې وړ دی. اخوند دروېزه د ده سره مناظرې او مباحثې وکړې او په ډاګه يې د ده مخالفت اعلان کړ. دا وخت حکومت د مغلي اکبر پاچا و، او دا ورته څرګنده شوه چې بایزید روښان ګڼې پښتنې قبیلې له ځان سره کړي دي، هسې نه چې د مغلو پر خلاف راپورته شي، نو د دوی د ځواک او طاقت له منځه وړلو هڅې يې شروع کړې. په ګڼو ځایونو کې د مغلو د پوځونو او روښانیانو ترمنځ نښتې وشوې. په دې نښتو او شخړو کې زیاته مشهوره جګړه د بنیر جګړه ده، ولې د پیر روښان تحریک هغه وخت کمزوری شو چې پیر بابا او اخوند دروېزه يې پرله پسې مخالفت وکړ، تر دې چې پیر روښان ته به يې پیر تاریک وویل، خو له دومره کړاوونو او ستونزو سره چې دی ورسره لاس او ګرېوان و، بیا هم د ژوند تر اخري سلګیو پورې د مغلو پر وړاندې په زغرده او مېړانه وجنگېده چې په پای کې په ۹۸۰ هـ. کال کې مړ شو او په پټه پور نومي ځای کې خاورو ته سپارل شوی دی. ارواښاد زیات شمېر اثار لیکلي چې تر ټولو اثارو څخه یې غوره او مشهور اثر خیرالبیان نومېږي.

خیرالبیان:

خیرالبیان د بایزید روښان په ټولو ادبي او علمي اثارو کې ستر حیثیت لري. دا کتاب په څلورو ژبو لیکل شوی دی، د

کتاب په اخر کې ليکي: ((گوره چې کښلی مې دی خیرالبیان په څلورو ژبو موافق له قرآن پکې دی خیرالبیان، په دې توگه ارزاني او دولت لواني دا کتاب د پير روښان دېوان بولي.

ارزاني وايي:

د فقير پښتون دیوان دی

دا دیوان حقاني خوان دی

دی ربخته په څلور ژبو

دی بیان په څو الوان دی

دا کلام د هغه دل دی

چې د عشق پر اور بریان دی

دولت وايي:

په څلور لفظه يې خیرالبیان روغ کا

موافق شو په ايات په حديثونه

د خیرالبیان یوه نسخه د جرمني په ټیو بنگن پوهنتون کې موندل شوې ده، له نېکمرغه دا د خیرالبیان هغه ټوټه ده، کومه چې په پښتو ژبه لیکل شوې ده. په منځ کې يې د قرآن شریف آیاتونه، احادیث، عربي مقولې او د مشرانو خبرې په عربي ژبه يې لیکلي دي، ترجمه يې په پارسي ژبه په حاشیه کې شوې ده. په زړه پورې خبره دا ده چې په لومړنيو مخونو کې يې ځينې جملې د هندي ژبې هم راغلي دي چې د جانلندر د شا و خوا د پنجابي له لهجې سره سمون خوري. اسلامي دائرة المعارف د خیرالبیان په اړه ليکي، چې د دې کتاب څلورېست څپرکي و. د اخوند درويزه په قول يې ځينې ټوټې په پارسي، عربي او ځينې په پښتو او هندي ژبو وې. ویلی شو چې د ځنګدن په وخت کې د مريدانو د پوښتنې په ځواب کې بايزيد دا وويل چې څه ماته څرګند وو هغه مې په خیرالبیان کې لیکلي دي، د خیرالبیان ځينې جملې چې ډېرې يې ترتيبه، بې ترکیبه او بې ربطه وې. ولې بيا هم مريدانو خیرالبیان يو ډېر پاک او سپېڅلی کتاب ګڼلو او د دې کتاب به يې ډېره ساتنه کوله.

ميجر راورتي هم د خیرالبیان ذکر په خپل پښتو ګرامر کې کړی دی، خو نوم يې د خیرالبیان په ځای خوربان ليکلی دی، د کتاب ځينې جملې يې په دې ډول دي:

۱_ مرګ به ورشي و سړي ته ناګهان، نشته د سړي په دنيا کې تل تر تله مقام، ګوره د دغې زمانې ادميان، ځينې په کرلي په پوونډ ګلي. (شپونټوب او کوچيتوب) چې په ترکښ (تورکښ) باندې، ځينې په نور نور چار مشغول که ادميان.

۲_ ګوره کښلی مې دی خیرالبیان په څلور ژبې موافق له قرآن، په کې دی. بیان د رښتيا د دروغ و حلال و حرام او بيان د کړو نکړو دا (امرونه) د هر مقام په تا دې وي اعلام.

اخځليکونه

_ رښتين، پوهاند صديق الله، د پښتو نثر هنداره.

_ رضا، محمد افضل، د پښتو د نثر تاريخ.

_ هېواد مل سرڅېړونکی زلمی، د پښتو ادبياتو لرغونې او منځنۍ دوره.

څوارلسم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	عبدالرحمن پژواک	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ عبدالرحمن پژواک به وپېژني او د نوموړي د ادبي خدمتونو په هکله به معلومات ترلاسه کړي. _ د عبدالرحمن پژواک چاپ شوي او ناچاپ اثار به وپېژني او نومونه به يې زده کړي. _ په متن کې د راغلي شعر په معنا او مفهوم به پوه شي. _ په متن کې به د مفرد او جمع نومونه پيدا او پر تخته به يې وليکلای شي. _ د عبدالرحمن پژواک د ادبي خدمتونو په هکله به خبرې وکړای شي. او د خبرو کولو ځواک به يې پياوړی شي _ د متن د پای فعاليتونه به په يوازې توگه تر سره کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه او خبرې کول	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	د امکان له مخې د عبدالرحمن پژواک د ځينو چاپ شوو اثار ټولگي ته راوړل ، د مفرد او جمع نومونو ليکلي کارتونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، د لوستلو ارزونه، د پوښتنې او ځواب په وسيله ارزونه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام وړاندې کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضري اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه لنډه ارزونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي او هم کولای شي دې پوښتنو ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه مطرح کړي. _ کولای شئ د داسې شخصيتونو نومونه واخلئ، چې په دري او پښتو ژبو يې ادبي اثار ليکلي وي؟ _ کولای شئ د عبدالرحمن پژواک په هکله څه ووايي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
<p>_ ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي، چې متن په چوپه خوله له ځان سره ولولي او د ستونزمنو الفاظو سره که مخامخ کېږي، په نښه دې کړي.</p> <p>_ ښوونکي دې متن په مناسب اواز ولولي او بيا دې په څو زده کوونکو په وار سره د لوست يو يو پراگراف ولولي.</p> <p>ښوونکي دې له هغو زده کوونکو سره په لوستلو کې مرسته وکړي، چې په لوستلو کې کمزورې دي.</p>	<p>_ زده کوونکي په چوپه خوله د متن ټاکلې برخې لولي او د ستونزمنو کلمو چې په نښه کړي يې دي د هغه معنا له ښوونکي څخه پوښتي.</p> <p>_ څو زده کوونکي په وار سره د متن يو يو پراگراف لولي او خپلو لفظي تېروتنو ته پاملرنه کوي.</p>	

<p>— خو زده کوونکي په وار سره په نښه شوې کلمې د تختې پر مخ ليکي او معناوې يې هم ترڅنگه ليکي، خو نور زده کوونکي ورته جملې جوړوي او پر تختې يې ليکي، پاتې زده کوونکي يې په کتابچو کې ليکي.</p> <p>— زده کوونکي خپل بېلا بېل نظرونه وړاندې کوي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم په خپلو ډلو کې د نوموړي فعاليتونو په اجراکولو کې خپله وړتياښيي.</p> <p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم د متن په مطلب خبرې کوي.</p> <p>— زده کوونکي د متن لنډيز په خپله ژبه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع په خپلو کتابچو کې ليکي او په کورونو کې يې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکي دې د متن په نښه شوې کلمې د زده کوونکو په واسطه د تختې پر مخ وليکي، خو نورو ته دې وخت ورکړي چې د کلمو معناوې ووايي او د تختې پر مخ يې د کلمو ترڅنگ وليکي. ښاغلي ښوونکي دې د نيمگړتيا په صورت کې ورسره مرسته وکړي. همدا راز له خو نورو زده کوونکو څخه دې و غواړي چې معنا شوو کلمو ته جملې جوړې او د تختې پر مخ يې وليکي، پاتې نورو ته دې لارښوونه وکړي، چې هغه په خپلو کتابچو کې وليکي.</p> <p>— که تاسې د پښتو په څېر يو علمي شخصيت شئ کوم کارونه به وکړئ؟</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي، چې يوه ډله دې په خپله خوښه په متن کې مفرد او خاص نومونه په نښه کړي، بله ډله دې د عبدالرحمن پښتو د چاپ شوو اثارو په هکله له يو بل سره خبرې وکړي، بله ډله دې د پښتو د لوستل شوي شعر معنا او مفهوم په خپلو ډلو کې وليکي، ښوونکي دې له ټولو ډلو سره پوره مرسته او لارښوونه وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې له خو زده کوونکو څخه وغواړي، چې د لوستل شوي متن په مطلب باندې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د متن لنډيز ووايي او د متن په مهمو برخو دې يو ځل بيا څرگندويي وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ د لوست د پای دنده زده کوونکو ته و سپاري او په بله ورځ دې د زده کوونکو کورنۍ دنده وگوري او اصلاح دې کړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>قضاء: په لغت کې د حکم ادا کول او تقدير په معنا، او د اصطلاح له مخې د مخلوق په حق کې الهي حکم.</p> <p>فرهنگ: د فرهنگ، کلتور او ثقافت کلمه يو مفهوم لري او د يوه ولس يا ملت ټولې مادي او معنوي شتمنۍ ته ويل کېږي.</p> <p>اژانس: نشراتي او اطلاعاتي ارگان يا خانگه</p> <p>مطبوعات: د ټولنې د ټولنيزو، ښوونيزو، روزنيزو، ديني، اقتصادي، سياسي، فرهنگي، طبيعي پېښو په باب ليکنې او ويناوې دي چې په صوتي او طباعتي ډول خلکو ته رسېږي.</p> <p>مطبعة: د علمي اثارو د چاپ خونه.</p> <p>په مطبوعاتو کې د هېواد علمي، ادبي، فرهنگي، تاريخي، سياسي او ډېر نور مضامين چاپ او خپرېږي. نن سبا زموږ په</p>	

هېواد کې شخصي او رسمي مطبوعات په خپلو دندو کار پیل کړی دی او بېلا بېل علمي، ادبي، تاریخي، فرهنګي، هنري، اقتصادي او نور مضامین او کتابونه چاپوي او خپلو مینه والو ته یې وړاندې کوي.

اضافي معلومات

دلته غواړو چې د ښاغلي ښوونکي لپاره د نوم او د هغه د ډولونو په اړه یو څه معلومات وړاندې کړو، ځکه د ژبې زده کړه د ګرامري قواعدو په پام کې نیولو سره زده کېږي. بل دا چې زموږ په زیاتره درې ژبو ښوونځیو کې د پښتو ژبې ښوونکي لږ دي، د ځینو بیا مورنۍ ژبه درې ده، نو ځکه د دغو ښوونکو لپاره چې مورنۍ ژبه یې درې ده او د پښتو ژبې مضمون تدریسوي اړینه ده چې د پښتو ژبې ګرامر په اړوند ماخذونو او منابعو ته مراجعه وکړي او ویې لولي، ترڅو د پښتو ژبې په تدریس کې له ستونزو سره مخامخ نشي او هم کولای شي، چې د زده کوونکو پوښتنو ته سم ځوابونه ورکړي.

د نوم او د هغو د ډولونو په اړه په لنډه توګه معلومات وړاندې کوو.

نوم: نوم هغه کلمه ده چې یو څوک، یو ځای او یا یو شی پرې ونومول شي.

یا نوم د وینا هغې برخې ته وايي چې د هغه په واسطه یو شخص، څاروی (حيوان) یا یو شی ونومول شي، لکه په لاندې جملو کې احمد، حامد، زرغونه، ملالی، بادام گل، پسه، خښته.

دنوم ډولونه دا دي،

خاص نوم، عام نوم، ذات نوم، د معنا نوم، د جنس نوم او د جمع نوم

۱_ خاص نوم: هغه نوم دی، د ټاکلو اشخاصو او شیانو د نومونو لپاره کارول کېږي، لکه

— لوګر.

— احمد شاه بابا.

— کابل

— پاکستان

— هرات.

۲_ عام نوم: عام نوم داسې نوم ته وايي، چې په یوه ټاکلي شخص یا څیز باندې دلالت نه کوي او د هغې ډلې ټول غړي څرګندوي، لکه:

— کتاب.

— پوهنتون.

— هلکان.

— نجونې.

— کوچیان.

۳_ ذات نوم: ذات نوم داسې یو نوم نوموي چې زموږ په حواسوحس کېدای شي او بهرنی وجود ولري، لکه ډبره، اوبه، سپرې ذات نومونه دي.

۴_ د معنا نوم: د معنا نوم د ذات د نوم سرچپه یو غیر محسوس شی یا پدیده نوموي، یا په بله وینا هغه شی نوموي چې بهرنی وجود نه لري، لکه روغتیا، هیله، مېړانه، خوښي، درد، غم، اندېښنه د معنا نومونه دي.

۵_ د جنس نوم: هغه دی چې په لږو او ډېرو یو شان دلالت کوي، لکه سره زر، اوبه، غنم، جوار او تېل کلمې د جنس نومونه دي.

نوم د شمېر له پلوه په دوه ډوله دی، مفرد او جمع

۱_ مفرد نوم: هغه نوم دی چې د یوې ډلې یو شخص یا یو څیز باندې دلالت وکړي لکه: هلک، ونه، کتاب، قلم، غوا.

۲_ د جمع نوم: جمع هغه نوم دی، چې له یوه څخه زیات اشخاص، شیان، یا څاروي ونوموي، لکه هلکان، ونې، کتابونه، قلمونه، غواګانې د جمع نومونه دي.

اخځلیکونه:

_ پښتو تشریحي قاموس، څلورم ټوک

_ زیار، ډاکټر مجاور احمد - پښتو پښویه

_ رښتین، پوهاند صدیق الله ژب ښوونه

پنځلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	مېرمن حميده	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: — مېرمن حميده به د يوې شاعرې په توگه وپېژني. — په ټولنه کې به د شعر په ارزښت پوه شي. — د شعر د مفهوم په هکله به خبرې وکړای شي. — که چېرې شاعرانه استعداد ولري نو شعرويلو ته به وهڅول شي او په خپله به شعر ووايي. — د مېرمن حميدې د شعر او شاعرۍ په هکله به معلومات وړاندې کړي. — په متن کې به د نورو لغتونو په معنا او مفهوم پوه شي او په جملو کې به يې وکاروي. — په متن کې به د صفت کلمې پيدا کړای شي. — متن به سم او روان ولوستلای شي. — د متن د پای فعاليتونه به په يوازې توگه حل کړای شي	
د تدریس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې، ځوابونه او خبرې کول	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي	د صفت د کلمو ليکلي کارتونه، کتاب، قلم، تخته، تخته پاک او مارکر	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه او تحريري ارزونه، دپوښتنې او ځواب په وسيله ارزونه، د ليکلو ارزونه او د خبرو کولو ارزونه	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه	سلام کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضری-اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه او اصلاح کول	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي او هم کولای شي دې پوښتنو ته ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وکړي. — په خپل کلي کې مو کومه ښځينه شاعره ژوند کوي ؟ د هغې په اړه څه ویلی شئ؟ — د پښتنو په اوسنيو شاعرانو کې څوک پېژنئ؟ نومونه يې واخلئ. — د کومې پښتنې ښځينه شاعرې شعرونه او آثار مو لوستلي دي؟ — د مېرمن حميدې د شعر او شاعرۍ په هکله موڅه اورېدلي دي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکي زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې د متن ټاکلې برخه د څو شېبو لپاره په پټه خوله له ځان سره ولولي او	— زده کوونکي په چوپه خوله د متن ټاکلې برخه لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي او معنا يې له ښوونکي	

ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي.

— ښوونکي دې د متن کلمې او جملې په مناسب اواز ولولي او بیا دې په څو زده کوونکو باندې د لوست یو یو پراگراف په وار سره و لولي. په لوستلو کې دې له زده کوونکو سره مرسته وکړي. ترڅو د هغوی د لوستلو مهارت پیاوړی شي. همدارنګه د شعر بېلګه دې پر زده کوونکو باندې د شعر په ډول ولولي.

— ښوونکي دې د متن په نښه شوې کلمې د زده کوونکو په واسطه د تخته پر مخ وليکي. نوروته دې وخت ورکړي چې د کلمو په معنا کولو کې برخه واخلي او دنوموړو کلمو معنا پر تخته وليکي. پاتې زده کوونکو ته دې لارښونه وکړي چې په خپلو کتابچو کې کلمو ته جملې جوړې کړي.

— ښوونکي دې زده کوونکي په وار سره د تخته مخې ته راوغواړي چې له متن څخه څو د صفت کلمې پر تخته وليکي او په وار سره ورته مناسبې جملې جوړې کړي. نور زده کوونکي دې هماغه په خپلو کتابچو کې وليکي. د نیمګړتیا په صورت کې دې وسره پوره مرسته وکړي.

— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې په وار سره د مېرمن حمیدې د شعر او شاعرۍ په هکله په پښتو ژبه خبرې وکړي.

— ښوونکي دې دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راوغواړي. یو تن زده کوونکي له متن څخه یو پراگراف په پښتو ژبه لولي او دویم زده کوونکي دې د پراگراف مفهوم په دري ژبه ترجمه کړي.

— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه د دې لوست د پوهېدو لپاره د اتم فعالیت پوښتنې د ارزونې په توګه وکړي. د زده کوونکو ځوابونه دې په دقت واورې او د نیمګړتیا په صورت کې دې د ځینو پوښتنو ځوابونه په خپله وړاندې کړي.

— ښوونکي د مېرمن حمیدې د متن لنډیز بیانوي.

— ښوونکي زده کوونکو ته د پښتو د لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دریم ساعت کې د لوست د پای کورنۍ دنده سپاري او په بله ورځ یې ګوري او اصلاح کوي یې.

څخه پوښتي.

— څو زده کوونکي په وار سره د متن یو یو پراگراف په مناسب غږ لولي او په لوستلو کې ډېر دقت کوي.

— څو زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه په وار سره په نښه شوې کلمې د تخته پر مخ لیکي او څو نور زده کوونکي د هغو معنا پر تخته لیکي. د نیمګړتیا په صورت کې دې نور زده کوونکي ورسره مرسته کوي.

— زده کوونکي په وار سره د تخته مخې ته راځي، څو د صفت کلمې پر تخته لیکي او په مناسبو جملو کې یې کاروي، د نیمګړتیا په صورت کې نور زده کوونکي ورسره مرسته کوي.

— زده کوونکي په علاقمندی د ټولګي په وړاندې د مېرمن حمیدې د شعر او شاعرۍ په هکله څه چې یې زده وي، په خپله ژبه نورو ته معلومات وړاندې کوي.

— دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي د لارښوونې سره سم د ټولګي مخې ته راځي. یو زده کوونکي یو پراگراف لولي او بل زده کوونکي یې په دري ژبه ژباړي (ترجمه)

— زده کوونکي د ارزونې پوښتنو ته مناسب ځوابونه ورکوي.

— زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته په دقت غوږ نیسي او ځانونه پوهوي.

— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع لیکي او په کورونو کې یې بشپړوي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

ادب: د عزت، خاطر، سړیتوب، تهذیب، علم، زده کړې، حیا، تربیت او پالنې پر معناوو کارول کېږي.

ادبیات د ادب جمع ده: ادبیات ټول هغه چاپ او ناچاپ شوي اثار که نظم وي او که نثر چې هنري ارزښت ولري

ادبيات گڼل کېږي.

بيان: وينا، خبرې، هغه خبرې چې په مفصل ډول د يو چا له خوا يو تن او يا يوې ډلې ته کېږي.

ټولنه: د انسانانو گڼې ډلې ته وايي چې يو له بل سره راز راز اړيکې لري.

اضافي معلومات

مېرمن حميده: مېرمن حميده د ارواښاد سيدحضرت شاه لور وه چې په ۱۲۹۷هـ. کال د برکونې په ولايت، د شينکوړک په کلي کې زېږېدلې وه.

مېرمن حميده نه يوازې په شعر ويلو کې روانه طبع لرله، بلکې په نثرليکلو کې هم د پوره استعداد څښتنه وه. مېرمن حميده په خصوصي توگه د هغه وخت له عالمانو څخه په کور کې علمي درسونه لوستي او له ادبياتو سره يې زياته مينه درلوده. دې له ماشومتوب څخه د شعر ويلو طبع لرله او په ماشوموالي کې يې ښه ليکل کول. د مېرمن حميده شعرونه ډېر ساده، اسان او خوندور دي چې ځينې شعرونه يې د ننگرهار په ورځ پانډو او کابل مجلې کې چاپ شوي دي.

مېرمن حميده به تل له خلکو سره په ورين تندي خبرې کولې، بې وزلو او شتمنو ته به يې په يوه سترگه کتل، هر څوک به چې د دې ليدلو او ادبي مرکو لپاره راتله، نو دې به ورته ډېر ښه هر کلي کاوه. د دغې پښتنې مېرمنې خبرو اترو به په خلکو ډېره اغېزه کوله او خلک به يې په مرکو نه مړېدل.

مېرمن حميده په ۱۳۲۶هـ. کې د ښاغلي عبدالغفور خان چې د لغمان اوسېدونکی او د ماما زوی يې هم و واده وکړ. مېرمن حميده په ځوانۍ کې د زړه په ناروغۍ اخته شوه. سره له دې چې په ناروغۍ اخته وه، خو بيا هم د علم، ادب ډېره لېواله وه او په ژوند کې يې خپلو منظومو او منثورو ليکنو ته په مينه دوام ورکړ. دغه نوميالۍ مېرمن په ۱۳۳۹ لمريز کال له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې او د کونړ په شينکوړک کلي کې خاورو ته سپارل شوې ده. د مېرمن حميده د اشعارو يوه بېلگه دا ده:

دشت دامان وهي په گڼو بيا موجه	بهار بيا راوړل ځولۍ ځولۍ گڼونه
تازه کاندې هر ريدي د زړه داغونه	د شهيد جامه په تن د ارغوان ده
که راغلي دي د وينو سره رودونه	دا ريدي دي چې گل شوي په دامان دي
وايي راشه چې له گل کړو طوافونه	بورا هر خوا ته د زيري پيغام يوړو
دا چې برېښي هرې خواته شبنمونه	جوړ امېل د مرغلرو دې شلېدلې

د مېرمن حميده د نثر بېلگه دا ده

د يوې پېغلې ارمان:

پېغله وايي، مورکې! زه چې ځان سره فکر وکړم، نو وایم څار شم د وطن له تورو خاورو او تورو غرونو، تر هغو سپینو کانیو او لوړو لوړو بنگلو نه چې واک يې د بل وي.

قربان شم د دې پاکې او آزادې هوا نه او سر مې لوگی شه د وطن د آزادۍ په لار کې مور! ها بله ورځ چې تا راته د میوند د شهیدانو نکل کاوه، څومره ارمان مې کړی دی چې کاشکې زه هم هلته وای چې دغو د آزادۍ شهیدانو ته مې په خپل سر د اوبو منگي وړې وای، ډوډۍ مې ورسولې وای، کارتوس او ټوپک مې وروړې وای او ورسره اوږه په اوږه جنگېدلې وای.

اخځليکونه

— اوسني ليکوال، لومړی ټوک، عبدالرؤف بېنوا

شپاړسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	امیر حمزه شینواری	
د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: — امیر حمزه شینواری به وپېژني، د نوموړي د شعر، شاعرۍ او د شعرونو د بېلګو په اړه به معلومات ترلاسه کړي. — متن (شعر او نثر) به سم او روان ولوستلای شي، په مفهوم به یې وپوهېږي او د متن لنډیز به بیان کړای شي. — د نوو کلمو په معنا او مفهوم به وپوهېږي او دامیر حمزه شینواري په اړه به خبرې وکړای شي. — په متن کې به خاص او عام نومونه وپېژني او په کتابچو کې به یې وليکي. — خاص او عام نومونه به مناسبې جملې جوړې کړای شي. — د لوست د پای د فعالیتونو پوښتنو ته به مناسب ځوابونه وویلاي شي.	
د تدریس لارې	لوستل، پوښتنې او ځوابونه، خبرې کول، لیکل یو کسيز کار او ډله یز کار	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، تباشیر، قلم، کتابچې او د امکان له مخې د امیر حمزه شینواري د شعرونو چاپ شوی کتاب	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د پوښتنې او ځواب په وسیله ارزونه او د تحریري ارزونه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام وړاندې کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضری اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه.	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لوست په لاندې پوښتنو پیل کړي او هم کولای شي دې پوښتنو ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه وکړي. — د پښتو په اوسنیو شاعرانو کې څوک پېژنئ؟ — د کومو اوسنیو شاعرانو د نظم او نثر له کتابونو سره بلد تیارئ؟ — د امیر حمزه شینواري په هکله څه پوهېږئ؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن په چوپه خوله له ځان سره ولولي، کوم زده کوونکي چې په لوستلو کې ستونزې لري ورسره دې مرسته وکړي.	— زده کوونکي د لارښوونې سره سم متن په چوپه خوله لولي، که د کوم لفظ په تلفظ کې ستونزه لري، له ښوونکي څخه پوښتنه کوي.	
— ښوونکي دې متن په مناسب غږولولي او بیادې په څو	— څو زده کوونکي په وار سره د متن یو پراگراف لولي او	

خپلو لفظي تېر وتنو ته متوجه کيږي.

— زده کوونکي په خپله خوښه خاص او عام نومونه په نښه کوي او خو تنه نور ورته جملې جوړوي او پر تختې يې ليکي.

— خو زده کوونکي د امير حمزه شينواري په اړه معلومات ورکوي.

— زده کوونکي ازادو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي

— زده کوونکي د ښوونکي څرگندونو ته په دقت غور نيسي او بيا په خپله خوښه د متن لنډيز په خپله ژبه بيا نوي.

— زده کوونکي د امير حمزه شينواري د لوستل شوي شعر مفهوم په څو کرښو کې ليکي.

— دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم نوموړي فعاليت تر سره کوي.

— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع ليکي او په کور کې يې بشپړوي اود بلې ورځې په درسي ساعت کې يې راوړي.

زده کوونکو يو يو پراگراف په وار سره ولولي، په لوستلو کې دې له هغو زده کوونکو سره مرسته وکړي چې په لوستلو کې کمزوري دي

— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې په خپله خوښه په متن کې خاص او عام نومونه په نښه کړي، بيا دې له يوه تن څخه و غواړي چې نښه شوې کلمې پر تختې وليکي، له څو نورو زده کوونکو څخه دې و غواړي، چې په وار سره يوه نوم ته جمله جوړه کړي او پر تختې يې وليکي، ښوونکي دې ورسره مرسته وکړي.

— ښوونکي له زده کوونکو څخه غواړي چې د امير حمزه شينواري په اړه يې، چې څه زده کړې وي په خپله ژبه نورو ته معلومات وړاندې کړي.

— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه ازادې پوښتنې وکړي چې له درس سره تړاو ولري.

— ښوونکي دې د متن د لنډيز تشرېح وکړي او بيا دې د متن لنډيز له څو زده کوونکو څخه وپوښتي.

— ښوونکي دې زده کوونکو ته سپارښتنه وکړي چې د امير حمزه شينواري د شعر مفهوم په لنډه توگه وليکي.

— ښوونکي دې دوه تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته راوغواړي. يو تن دې دامير حمزه د شعر څو بيتونه ولولي او بل دې د بيتونو مفهوم په دري ژبه ووايي.

— ښوونکي زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده سپاري او په بله ورځ يې وگوري.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

پښتو: يوه لرغونې آريايي او د ټولو پښتنو ژبه ده، پښتانه نرينه او ښځې په همدې ژبه (پښتو) غږېږي. دا مېړنی ولس په اصل کې آريايان دي چې په بلخ (بخدي) کې يې سره ژوند کاوه. پښتو د نسبي (و) په زياتوالي سره د پښت — پکھت تېر ته منسوبېږي او پښت يا پکھت هماغه ستره آريايي قبيله ده چې لږ و ډېر ۳۴۰۰ کاله پخوا يې د ريگويدا په سندرو يا مذهبي سرودونو کې يادونه شوې ده.

عرفان: په لغت کې پېژندنه، د حق معرفت، يوه ديني او الهي نظريه ده چې وايي: انسان د عقلي استدلال له لارې د علم د حقايقو په کشف او د الله ﷻ په درک کولو قادر نه دی او يوازې د باطني مستقيم شهودو له لارې ممکنه ده چې ځان د علم دغه پړاو ته ورسوي، هغه وخت چې د خپل ضمير څخه شهودونه، فسادونه او پلټنې لرې کړي (نوهاله به هغه د

لنډې کيسې: هغو کيسو ته وايي چې تر ناول څخه لنډې وي او په هغو کې ليکوال د يوې منظمې طرحې په مرسته، اصلي کرکټر په يوه اصلي پېښه کې ښکاروي لنډه کيسه په لرغوني مفهوم ناول نه دی، ضمني پېښه نه ده، بلکې منظمه او ټاکلې طرحه لري، يو اصلي کرکټر (اتل) لري، دغه اتل په يوه اصلي پېښه کې ځان څرگندوي، په کلي توگه ټول توکي يې يوله بله سره د متقابلو اړيکو په درلودو سره جوړښت مومي، واحده اغېزه ښندی او لنډه ده. دا لنډې کيسې نورې ځانگړتياوې دادي: لنډون، نوبت، د کار په طرز کې يووالی، د زمان او مکان يووالی.

ډرامه: ډرامه يا ډرام يوناني کلمه ده چې د چارې، عمل، اکشن، نمايش، ننداره او تياتر معناوې لري.

ډرامه: هغه ادبي اثر (کامپوزېشن) ته وايي چې د محاورې او عمل په مرسته يوه موضوع بيانوي، ډرامې په څو ډولونو دي لکه سټيج ډرامه، راډيويي ډرامه، تلويزيوني ډرامه او سينمائي ډرامه. په عمومي ډول په ډرامو کې کوميډي او تراژيډي ډرامې شاملې دي. او زياتره انساني تضادونو او د ټولنې بد بختيو ته گوته نيسي، ليدونکو او اوريدونکو ته د خلاصون او سموالي پيغام ورکوي.

نکلونه: ساده ولسی روايتونه دي چې د خپلې زمانې د خلکو او ټولنيزو حالاتو څرگندونه کوي. د روزنيز اړخ په څنگ کې د ماشومانو او ځوانانو لپاره سرگرمونکي هم دي.

ادبي راپورتاژ: د هنري ادبياتو ځانگړی ډول دی له عادي راپورتاژ سره چې يو ژورناليستيکي ډول دی جوت توپير لري چې په ادبي راپور تاژ کې د پېښې تعبير او خپرل په ادبي او هنري ژبه شوی وي او هر څه په خوږه هنري ژبه نورو ته وړاندې کوي.

اضافي معلومات

د حمزه شينواري په باب ډېرو ادبياتو ليکنې کړې دي. څرنگه چې په دغو ليکنو د غزل پر ماهيت هم رڼا اچول شوې ده نو د لوستونکو د استفادې لپاره به يو څو بيلگې دلته راوړل شي.

نامتو ادبي مؤرخ دوست محمد کامل وايي: ((ښاغلی حمزه د يو خوږمن زړه او فکرمن دماغ څښتن دی او سره له دې دولته الله ﷻ ورته يو روڼ تخيل او شگفته مزاج هم بخښلی دی. ډېرو کسانو به د فلسفې، ساينس او فنونو کتابونه د ښاغلي حمزه نه زيات لوستي وي، خو تر څوچې زما د علم او تجربې تعلق دی داسې کسان ډېر لږ دي چې ژوند او کاینات طرف ته يې مخ دومره فيلسوفانه او سياسي وي، لکه ښاغلی حمزه او په ښکلا او ښايست دومره مين، لکه هغه.))

طاووس شينواری ليکي: ((..... حمزه د نقاش فطرت او د خپل وخت حافظ شپرازي دی. ښه ليکونکی او ډېر ښه غزل ويونکی دی. د غزل لمن يې دومره ارته کړې ده چې د هر رنگه ژوند مسرتو نه او خوشحالي پکې شته او دهر لوستونکي د طبيعت برابر سامان لري. داسې نوي نوي گلونه يې کرلي دي چې ښايست يې دايمي خوشحالي ده. د حمزه بابا شعرونه هغه قيمتي لعلونه دي چې تراشل نه غواړي، هغه ښايسته ناوې چې د سينگار محتاجه نه وي،))

حمزه يو کامياب شاعر دی او په اصلي معنا کې شاعرانه زړه او دماغ لري دده د شاعرۍ خپل رنگ دی او هم دغه وجه ده چې په کلام کې يې جذابيت او خوند دی په کلام کې يې داسې سوز، شيريني او خاموشه رواني ده

چې زړه ته تسکين او روح ته لذت ورکوي. اجمل خټک د دغه نامتو شاعر په اړه داسې ليکي: «د حمزه صاحب په حيث د ليکوال، اديب، شاعر، عالم، نقاد او فلسفي دومره ژور نظر او وسيع تابلو لري چې نن د ژوند او فن داسې مضمون نشته چې هغه پرې د قلم سيند په گکاو گکاو زغلولی نه وي».

د حمزه شينواري اثار دادي:

- ۱- د زړه آواز: نعتيه منظوم کلام دی چې چاپ شوی.
- ۲- سفرنامه: د کابل د سياحت منظوم حالات دي چې په ۱۹۴۸ کال يې نظم کړې خو چاپ شوی نه دی.
- ۳- نوی پښتون: د سفرنامې په شکل ليکل شوی چې خپل د کابل د سفر يادداشتونه يې غونډه کړی او چاپ شوی هم دی.
- ۴- نوې چې: چاپ شوی ناول دی.
- ۵- غزونې: د غزلو مجموعه ده چې په ۱۹۵۶ ع کال چاپ شوې ده.
- ۶- د کارل مارکس اصول د عقل په نظر کې: لا چاپ شوی نه دی.
- ۷- سوانح: دا د حمزه صاحب خپله بشپړه سوانح ده، خو چاپ شوی نه دی.
- ۸- تجليات: تصوفی منشور کتاب دی چې چاپ شوی دی.
- ۹- تذکرة الستارية: داهم تصوفي منشور کتاب دی چې تراوسه چاپ شوی نه دی.
- ۱۰- د لیلی او مجنون ډرامه: د فلم په توگه بنودل شوې ده.
- ۱۱- ليکي شوي خطونه: چاپ نه دي.
- ۱۲- د خوشحال بابا يو شعر: چاپ شوی دی.

اخځليکونه

- پښتو تشريحي قاموس، ۴ ټوک
- د پښتو نثر هندهاره، پوهاند صديق الله رښتين
- روحي، کانديد اکاډميسن سر محقيق د پښتو ادبياتو تاريخ دويم ټوک

اووه لسم لوست

د تدریس وخت: په اونی کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	د پښتو ادبياتو لرغونې دوره	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — د ادبياتو په تعريف به وپوهېږي. — د پښتو ادب لرغونې دورې په معنا او مفهوم به وپوهېږي. — د پښتو ادبياتو لرغونې دورې د نامتو شاعرانو او دهغو د شعرونو په هکله به معلومات ترلاسه کړي. — د امير کروړ د شاعرۍ په هکله به په پښتو ژبه خبرې وکړاي شي. — د امير کروړ شعربه سم او روان ولوستلای او په معنابه يې پوه شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه، خبرې کول، ټولنيز کار، ډليز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	کتاب، تخته، او د امکان په صورت کې په يوه چارټ کې د بيت نيکه مناجات په ښکلي خط سره ليکل او ترتيبول	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري او د لوستلو ارزونه، د پوښتنې او ځواب په وسيله ارزونه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام وړاندې کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضرۍ اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست ارزونه.	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي او هم کولای شي دې ته ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وکړي: — ستاسو په نظر د ادبياتو تاريخ څه ته وايي؟ — د پښتو ادب د لرغونې دورې په هکله مو څه اورېدلي دي؟ — کولای شئ چې د لرغونې دورې د يو څو شاعرانو نومونه واخلئ؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي، چې متن په چوپه خوله له ځان سره ولولي او که له کوم داسې لفظ سره مخامخ شي، چې هغه نشي تلفظ کولای، نو هغه دې په ښه کړي.	— زده کوونکي په چوپه خوله د متن ټاکلې برخه لولي، ستونزمنې کلمې په ښه کوي او د متن په اصلي مفهوم ځانونه وپوهوي.	
— ښوونکي دې متن په مناسب غږ ولولي او بيا دې په څو زده کوونکو د متن يو يو پراگراف په وار سره ولولي، په لوستلو کې دې له هغو زده کوونکو سره مرسته وکړي چې په لوستلو کې ستونزې ولري.	— څو زده کوونکي په وار سره د متن يو يو پراگراف لولي او خپلو لفظي تېروتنو ته پاملرنه کوي.	
— ښوونکي دې د متن په ښه شوې کلمې د زده کوونکو په	— څو زده کوونکي په وار سره ښه شوې کلمې د تخته پر مخ ليکي او بيا يې معنا هم ترڅنگه ليکي او څو نور زده کوونکي ورته جملې جوړوي او پر تخته يې	

<p>بې ليکي، پاتې زده کوونکي يې په کتابچو کې ليکي.</p> <p>— زده کوونکي په خپلو ډلو کې نوموړی فعالیت ترسره کوي هم د ښوونکي څرگندونو ته غوږ نيسي او خپل معلومات بيانوي.</p> <p>— څو زده کوونکي په وار سره د لرغونې دورې په ځانگړتياوو خبرې کوي.</p> <p>— زده کوونکي هر يو په ځانگړي توگه لومړی د چارې له مخې مناجات او بيا يې معنا او مفهوم په کتابچو کې ليکي. او څو تنه يې د ښوونکي له لارښوونې سره سم په ټولگي کې وايي.</p> <p>— يو زده کوونکي د متن پراگراف لولي، بل زده کوونکي دې د پراگراف معنا په درې ژبه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم پوښتنو ته ځوابونه ووايي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې سپارل شوې موضوع په کتابچو کې ليکي او په کورنو کې بشپړوي.</p>	<p>واسطه د تختې پر مخ وليکي، څو نورو ته دې وخت ورکړي، چې د کلمو معناوې ووايي او د تختې پر مخ يې د کلمو ترڅنگ وليکي، د نيمگړتيا په صورت کې دي ورسره لازمه مرسته وکړي، له څو نورو زده کوونکو څخه دې وغواړي چې کلمو ته جملې جوړې کړي او پر تختې يې وليکي.</p> <p>— ښوونکي دي زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، يوې ډلې ته دې سپارښتنه وکړي چې په متن کې د اشخاصو نومونه پيدا کړي او بلې ډلې ته دې ووايي چې د کتابونو نومونه وليکي. بيا دې د هرې ډلې له استازي څخه وغواړي، چې د تختې پر مخ يې وليکي، ښاغلی ښوونکي دې ورسره مرسته وکړي دې د لرغونې دورې د ليکوالانو او د هغوی د اثارو په هکله دې لنډې خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې په وار سره د لرغونې دورې په ځانگړتياوو خبرې وکړي. د نيمگړتياوو په صورت کې دې ورسره لازمه مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د بيت نيکه مناجات چې په چارې کې مو مخکې له مخکې تيار کړی دی، د تختې پر مخ وڅپړي او له زده کوونکو څخه وغواړي چې د مناجات معنا او مفهوم په خپلو کتابچو کې وليکي، بيا دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې هغوی خپله ليکنه ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې دوه تنه زده کوونکي د تختې مخې ته راوغواړي چې د لوست څخه يو پراگراف ولولي او بل تن دې د لوستل شوي پراگراف مفهوم په درې ژبه ووايي او دالړۍ دې ښوونکي په هر درسي ساعت کې په پام کې ونيسي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوست ارزونه د اووم فعالیت په پوښتنو پيل کړي او د څو نوو پوښتنو په کولو سره دي خپل ډاډ تر لاسه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په درېمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وسپاري او په بله ورځ دې هغه وگوري او اصلاح دې کړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>کلاسيک: لرغونی، پخوانی او تاريخي هر هغه علمي، ادبي، هنري او ... نور اثار چې په پخوانيو زمانو پورې اړه لري.</p> <p>حماسي سندره: د تورې، مېړانې او شجاعت کلام او وينا.</p>	

سالو: پروني، ټيکري

ژبه: د صوتي سمبولونو يو داسې اکتسابي او قراردادي سېسټم دی چې د يوې ټولنې ټول وگړي يې د خپلو مفاهيمو لپاره کاروي.

يا ژبه د پوهولو او راپوهولو وسيله ده، يا دا چې ژبه د احساساتو او اندېښنو څرگندولو او تفهيم ته وايي. دسالو وړمه: د دغه با ارزښته اثر لیکوال ابو محمد هاشم سرواني نومېږي. نوموړی کتاب د پښتو ژبې په نشر کې لومړنی لیکل شوی کتاب دی. ابو محمد هاشم سرواني په ۱۳۲۳ هـ.ق. کال په هلمند کې زېږېدلی دی. د دغه لیکوال دغه اثر لا تر اوسه پورې موږ ته په لاس نه دی راغلی.

کوکار: چيغه، کرېکه

زمولوي: مړاوی کوي، ناتوانه کول، کمزوری کول

چارې: کرڼې، عملونه، کارونه

ولونل: وې شیندل، وې پاشل

سالو: ريگستان

د سالو وړمه يعنې د ريگستان وړمه

زابل: زموږ د گران هېواد يو تاريخي ولايت دی، چې مرکز يې قلات دی. د زابل ولايت د کندهار او غزني د ولايتونو ترمنځ موقعيت لري. اکثره اوسېدونکي يې په پښتو ژبه خبرې کوي.

غازي: جمع يې غازيان، څوک چې د الله ﷻ په لار کې د اسلام له دښمنانو سره جگړه وکړي.

سند: د لويديځ پاکستان يو ايالت دی چې خلک يې په سلو کې اويا مسلمانان دي.

ادب: (۱) عزت، سړيتوب (۲) تمیز، تهذيب، تعظيم (۳) حيا، پرده (۴) تربيت، پالنه

جمع يې ادبيات دي، ادبيات: هغه ليکلي اثار دي چې هنري ارزښت ولري.

يا د بشر هغه فکري او هنري خلاقيت او لطافت چې د ژبې په وسيلې سره د يوه او يا بل ولس د کلتور او دودونو ښکارندوی او ممثل وي.

کروړ: (۱) کلک، سخت، غښتلی

خراسان: مرکبه کلمه ده چې (خر) د لمر او (اسان) د ځای معنا ورکوي چې مفهوم يې ختېځ، له هغه ځای څخه چې لمر راڅپږي. دغې کلمې د دويمې زيږديزې پېړۍ څخه وروسته ظهور کړی او د فارس د ساسانيانو په وخت کې (پنځمه ميلادي پېړۍ) هغو ځمکو ته خراسان ويل کېده چې د ايران په ختېځ کې پرتې وې لکه: مرو، بلخ، تخارستان، هرات، فوشنج، بادغيس، سيستان او ماورالنهر چې وروسته د افغانستان ټولې خاورې ته اطلاق شو.

مندېش: په غور کې د امېر پولاد او د ده د کورنۍ د پاچاهۍ مرکز و.

پوشنج: د يوه ځای نوم دی.

اضافي معلومات

د پښتو ادبياتو د رامنځته کېدو لومړني درې مرکزونه

غور: غور د افغانستان يوه لرغونې او تاريخي سيمه ده چې د پاچاهيو سلسلې پکې تېرې شوي دي او د دې سيمې پاچاهانو د اسلام د سپېڅلي دين د خورولو په چارو کې هم لويه برخه درلوده. د پښتو په لرغونو استوگنځيو کې يوه هم د غور سيمه ده چې د غور له سوريانو سربره د پښتنو د ځينو نورو قبایلو بنسټ هم په دې سيمو کې ايښودل شوی دی. د

پښتنو په قبايلو کې يوه لويه قبیله د غوري يا غورياخېلو پښتنو ده چې د تاريخي اثارو او څېړنيزو کتابونو د رواياتو له مخې د کند بن خربښون بن سړبن په اولاده کې د غوري په نامه د يو تن ذکر راغلی دی.

د مخزن افغاني د روايت له مخې د دې سړي اصلي نوم شيخ ابراهيم و، خو څرنگه چې په غور کې زېږېدلی و، نو ځکه د غوري په نامه مشهور او اولاده يې تر اوسه پورې د غوري يا غورياخېلو په نامه يادېږي، په غوري پښتنو کې څلور لويې قبيلې شاملې دي، دولت يار، خليل، زيراني او ځمکني چې بيا دې هرې قبيلې ته نورې لسگونه پښتنې قبيلې او پښې منسوبې دي.

د غور اوسني مرکز جغتجان، ختيځ ته يې اوس هم د دولت يار په نامه يو کلی شته چې د غوري پښتنو د دولت يار د قبيلې له نامه سره اړه لري.

د استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنې له مخې دغه غوري پښتانه د چنگېز خان ۶۲۴هـ. کال کې مړ، له بربډونو څخه وروسته له غور څخه کوچېدلي دي، مخ په سويل او ختيځ رالېږدېدلي دي.

دغه د غور شاهي کورنۍ په تاريخونو کې شنښيانو په نامه هم مشهوره شوې ده او دا ځکه چې د دې کورنۍ يو مشر نيکه شنسب نومېده، شنسب د حضرت علي عليه السلام په زمانه کې مسلمان شوی او د غور پاچا منلی شوی دی. د شنسب زوی (امير پولاد) سوري و چې د خپلو پلرونو د اتلولۍ نوم يې بيا را ژوندی کړ، هغه وخت چې ابومسلم مروزي د بني اميه اميران له خراسان څخه وشړل، د بني عباس په پلوۍ ودرېد، نو امير پولاد د غور لښکرې د ابو مسلم په مرسته وکوچولې او د ال عباس د پاچاهۍ ټينگښت لپاره يې ډېرې هڅې وکړې. د امير پولاد د پاچاهۍ مرکز د غور په مندېش کې و، کله چې دی مړ کېده، نو پاچاهي يې خپلو زامنو ته وسپارله. امير کروړ د غور کلاوې بالشتان، خيسار، تمران، برکوشک او نور ونيول. د ده پاچاهۍ دوه مرکزونه درلودل، يو مندېش بل زمينداور و، امير کروړ ډېر غښتلی پهلوان و، چې په يوازې ځان به له سلو تنو سره جنگېده. ده هم د عباسي دعوت په جنگونو کې گډون درلود او ډېرې برياوې يې ترلاسه کړې. امير کروړ يو عادل پاچا و او له دې سربېره ده په پښتو ژبه اشعار هم ويل. امير کروړ په ۱۵۴هـ. کال د پوښنج په جگړو کې مړ شو او پر ځای يې د ده زوی امير ناصر پاچا شو. د امير کروړ کوم شعر چې پټې خزاني راوړی دی، دا دی:

زه يم زمري پر دې نړۍ له ما اتل نسته

په هند و سند و پر تخار او پر کابل نسته

بل په زابل نسته له ما اتل نسته

غشي د من مې ځي بربښنا پر ميرځمنو باندې

په ژوبله يو نم يرغالم پر تښتېدونو باندې

پر ماتېدونو باندې له ما اتل نسته

زما د بريو پر خول تاوېږي هسک په نمځ او په وياړ

د اس له سوومي زمکه رېږدي غرونه کاندې لټار

کړم ايواډونه ويجاړ له ما اتل نسته

زما د توري تر شپول لاندې دی هرات و جرم
غرج و بامیان و تخار بولي نوم زما په اودوم
زه پیژندوی یم په روم له ما اتل نسته

پر مرو زما غشي لوني، ډاري دښن راڅخه
د هري رود پر څنډو ځم تښتي پلن راڅخه
رېي زړن راڅخه له ما اتل نسته

د زرنج سوبه مې د توري په مخسور وکړه
په باداري مې لور او د کول د سور وکړه
ستر مې تر بور وکړه له ما اتل نسته

خپلو وگړو لره لور پیروزینه کوم
دوی په ډاډینه ښه بامم ښه یې روزنه کوم
تل یې ودنه کوم له ما اتل نسته

پر لویو غرو مې وینا درومي نه په څنډو په ټال
نړۍ زما ده نوم مې بولي پر دریځ ستا یوال
په ورځو، شپو، میاشتو کال له ما اتل نسته

۲_ د کسې غر: د پښتنو په لرغونو سیمو کې یوه ډېره مشهوره او تاریخي سیمه د سلېمان د غرونو لمنې دي چې پښتانه له ډېرې لرغونې زمانې څخه د دغه غرونو په لمنو کې ژوند کوي. دغه د سلېمان غرونه په ځینو کتابونو او تاریخي اثارو کې د کسې غره په نامه هم راغلي دي، ځکه د ډېرې لرغونې زمانې څخه د کسې غره په لمنو کې پښتانه مېشت و، نو دوی ځانته فرهنګي نومونه او ادبیات هم درلودل او دغه غر په خپله ارته او پراخه لمنه کې ډېر ستر ستر ادیبان وروزل او د پښتو ادب یوه لویه او بهانده چینه د همدغو غرونو په لمنو کې د مېشتو پښتنو په سیمو کې شتون لري. د پښتو ادبیاتو په دوو لرغونو تذکرو، تذکرة الالاء او پټه خزانه کې د کسې غره په لمنو کې د ځینو اوسېدونکو پښتنو ځینې پخواني شاعران خوندي دي چې یو شاعر یې هم شیخ بېټی دی، چې د ژوند زمانه یې د درېمې هجري پېړۍ شاخوا زمانه ټاکل کېدای شي.

۳_ ملتان: د تاریخ لیکونکو او د تاریخي کتابونو له لیکو څخه معلومېږي چې د لومړیو دوو اسلامي پېړیو په شاوخوا کې پښتانه په کافي شمېر د سلېمان د غرو لمنو او د پښتونخوا له سیمو د سند او پنجاب سیمو ته ورغلي او مېشت شوي و. ځینې تاریخ لیکونکي په دې عقیده دي چې په لومړیو اسلامي پېړیو کې په سند او ملتان کې د اسلامي حکمتونو د ټینګښت یو دلیل په هغو سیمو کې د پښتنو شتون وو. د پنجاب او سند سیمو ته کله شوي پښتانه د خپل زړورتیا او نړینتوب له پلوه په سیمه کې د راجاګانو او سیمه ییزو حکومتونو د پاملرنې وړ و. له همدې امله د پنجاب په لویديځو

برخو او ملتان کې له اوسېدونکو پښتنو څخه شيخ حميد لودي د ۳۷۰هـ. کال په شاوخوا کې د لاهور او پنجاب د راجاگانو له خوا له ملتان څخه نيولې تر لغمان پورې د پرتو شاوخوا سيمو واکمن ټاکل شوی و. له شيخ حميد څخه وروسته د ده زوی نصر لودي او بيا يې لمسي داود د ملتان د لودي کورنۍ واکمنان وو او د کورنۍ پاتې کسان يې تر ۴۳۲هـ. کال پورې هلته و.

ريگويدا: د اريايانو يو مذهبي کتاب دی، په دې کتاب کې مذهبي سرودونه راغلي دي.

اويستا: د زردشتيانو سپېڅلی کتاب دی چې څو برخې لري: گاتا د اويستا يوه برخه ده چې پر سرودونو مشتمله ده. اويستا (د مذهبي تکاليفو جونگ) ونديداد (د بد عملو خلکو ضد قوانين) خرد او ستا (مخصوصې دعاوې) ځينې نورې برخې هم لري.

چنگېز: د چنگېز اصلي نوم تيموچين په ۱۱۶۲ هجري قمری کال کې زېږېدلی دی، د يسو کا زوی دی
تېمور: تېمور د ترغاني زوی دی، په ۱۳۳۳ هجري قمری کال کې نړۍ ته يې سترگې وغړولې، په اصل کې ترکي دی.
نادر افشار: د نادر افشار اصلي نوم نادر قلي و، د امام قلي زوی د ۱۶۸۸ کال په خراسان کې پيدا شوی او په ۱۷۴۷ کال کې وفات شوی.

شيخ اسعد سوري: شيخ اسعد سوري د محمد زوی و، چې په ۴۲۵هـ. کال په بغين کې مړ شوی دی. شيخ اسعد سوري په پښتو ژبه ډېر ښه او پاخه اشعار ويل، دده ښکلې قصيده چې دامير محمد سوري په مړينې يې ويلې د پښتو ژبې لومړنۍ تحريري قصيده (بوللۍ) ده.

ښکارندوی: ښکارندوی غوري د غور و، پلار يې احمد نومېده چې د غور د فيروز کوه ګوتوال و. ښکارندوی د پښتو ژبې يو پوخ شاعر او عالم سړی و، نوموړي کله په غزني او کله په بست کې هم ژوند کاوه.
ملکيار غرشين: ملکيار غرشين، د بابا هوتک زوی و، د پلار له مړينې څخه وروسته يې د قوم د مشر تابه پگړۍ په سر کړله. نوموړی ډېر غښتلی سړی و، په جگړو کې به له څو تنو سره جنگېده، دغه پښتون بابا هم په پښتو ډېر خوندور او پاخه شعرونه لري.

شيخ تيمن: شيخ تيمن د شيخ کاکړ زوی و، په غور کې اوسېده. شيخ تيمن په پښتو ژبه کې ډېر پاخه اشعار ويلې دي. نوموړی يو زاهد عالم او ولي سړی و. شيخ تيمن د علاوالدين حسين سام په زمانه کې وفات شوی دی.

شيخ متي: شيخ متي د عباس زوی و، عباس د عمر زوی او عمر د خليل زوی، خليل د غوريا، غوريا د کند ابن خرنبون زوی و چې د حضرت سړبني قدس الله له زامنو څخه و. شيخ متي قدس الله په کال ۶۲۳ هجري کې زېږېدلی دی د ۶۵ کلو په عمر د ترنک پر غاړه وفات شوی دی. نوموړی په پښتو ژبه ډېر پاخه اشعار لري. دغه يو زاهد او پرهېز گاره سړی و.

لرغوني پښتانه: دغه کتاب د شيخ ګټه يو ډېر له ارزښته ډک کتاب دی.

شيخ رضي لودي: شيخ رضي لودي د شيخ حميد لودي وراره دی، کله چې شيخ حميد لودي په ملتان کې پاچا شو، نو شيخ رضي لودي يې پښتونخوا ته ولېږه چې د هغه ځای خلک د اسلام دين ته دعوت کړي. شيخ رضي لودي دوه کاله د کسي په غرو کې وګرځېد او هلته يې ډېر خلک مسلمانان کړل.

اخځليکونه

— حبيبي، عبدالحی د پښتو ادبياتو تاريخ.

— هېوادل، سرڅېړونکی، زلمی، د پښتو ادبياتو تاريخ، لومړی ټوک، ۱۳۷۰ لمريز کال.

اتلسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	د لویو جرگو تاریخچه	
د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: — لویه جرگه به وپېژني. — د لویو جرگو په معنا او مفهوم باندې به پوه شي. — متن به په سمه او روانه توګه ولوستلای شي. — په متن کې به ستونزمنې کلمې معنا او ولیکلای شي. — په متن کې به د څو لویو جرگو د بېلګو په اړه به خبرې وکړای شي. — د متن مفهوم او لنډیز به په خپله ژبه وویلای شي. — د جرگو د ارزښت په اړه به نورو ته معلومات ورکړي شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز کار ډله ییز کار او خبرې کول	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتابونه، قلم، کتابچه، توره تخته، تخته پاک او د کلمو لیکل شوي چارټونه.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې په وسیله ارزونه او د یادداشت کتابچه.	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه یادونه	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لوست په لاندې هڅوونکو پوښتنو پیل کړي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وکړي. — تاسې خپلې لانجې څه ډول اواروئ؟ — ستاسې په نظر د لویو جرگو د جوړېدو اړتیا په کومو حالاتو کې رامنځته کېږي؟ — کله مو د خفګان په وخت کې له چا سره جرگه کړې ده؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه د تیر لوست د مطلب او مفهوم په اړه پوښتنې وکړي. — ښوونکي دې متن په مناسب غږ ولولي او په متن کې دې د ستونزمنو کلمو تلفظ سم ادا کړي. — ښوونکي دې زده کوونکي وګماري چې متن له ځان سره په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي.	— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د لوست مطلب په خپله ژبه بیانوي. — زده کوونکي متن ته په غور سره ګوري او ښه غور ورته نیسي. — زده کوونکي د لارښوونې سره سم متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې په خپلو کتابچو کې لیکي.	

<p>— زده کوونکي د کلمو لیکلو ته پاملرنه کوي او د کلمو په معنا کولو کې ونډه اخلي.</p>	<p>— ښوونکی دې په ښه شوې ستونزمنې کلمې د تختې په مخ وليکي او له زده کوونکو څخه دې سمه معنا وپوښتي، د نه پوهېدو په صورت کې دې پوره او لازمه مرسته ورسره وکړي.</p>
<p>— زده کوونکي د ښوونکي په لارښوونه د متن یو پراگراف لولي او خپلې ستونزې له منځه وړي.</p>	<p>— ښوونکی دې له څو تنو زده کوونکو څخه غوښتنه وکړي چې د متن یو پراگراف په سم او مناسب اواز سره ولولي، جملې او کلمې دې سمې تلفظ کړي، خو هغه زده کوونکي چې په لوستلو کې ستونزې لري مرسته دې ورسره وشي.</p>
<p>— زده کوونکي په خپل وار سره د ټولګي مخې ته راځي او د خپلې سیمې د جرګې په اړه معلومات ورکوي نور ورته غوږ نیسي.</p>	<p>— ښوونکی دې څو زده کوونکو ته بلنه ورکړي چې په خپل وار د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې سیمې په جرګو نورو ټولګیوالو ته خبرې وکړي.</p>
<p>— څو زده کوونکي په وار سره د متن مفهوم په خپله ژبه وایی او ښوونکی ورسره مرسته کوي.</p>	<p>— ښوونکی دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي، چې د ټولګي مخې ته راشي او د متن مفهوم دې په خپله ژبه نورو ټولګیوالو ته وایی، د اړتیا پر مهال دې ښوونکی لازمه مرسته ورسره وکړي.</p>
<p>— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د املاء لیکل ترسره کوي.</p>	<p>— ښوونکی دې په څو زده کوونکو د متن څو کرښې د تختې په مخ د املاء په ډول وليکي او د نیمګړتیا په صورت کې دې ورسره لازمه وروسته وکړي.</p>
<p>— زده کوونکي د ښوونکي خبرو ته غوږ نیسي او د جرګو په اړه معلومات ترلاسه کوي.</p>	<p>— ښوونکی دې د جرګو د ارزښت او اړتیا په اړه له زده کوونکو سره خبرې وکړي او دوی دې د جرګو په ګټو وپوهوي.</p>
<p>— زده کوونکي د لوست لندیز وایی او خپله وړتیا ښي.</p>	<p>— ښوونکی دې د لوست لندیز له زده کوونکو څخه په لنډه توګه واورې او خپل لوست دې و ارزوي.</p>
<p>— زده کوونکي په خپلو ډلو کې د قیدونو او صفتونو په اړه په ډله ییزه توګه مشوره کوي او بیا صفتونه او قیدونه په جملو کې کاروي او پر تختې یې لیکي.</p>	<p>— ښوونکی دې د تختې په مخ څو د قید کلمې او څو صفتونه وليکي او له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې یوه ډله صفتونه او بله ډله دې قیدونه سره بېل کړي، او هره ډله دې صفتونه او قیدونه په جملو کې وکاروي او په تختې دې وليکي.</p>
<p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع له ځان سره لیکي او په کور کې پرې کار کوي.</p>	<p>— ښوونکی دې د پښتو لوست په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده ورته وسپاري او په بله ورځ دې وګوري.</p>

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

– **میرویس نیکه:** د بنالښت خان زوی و. مور یې نازو انا وه. د زېږېدو کال یې ۱۰۸۴ هجری قمری په (۱۶۷۳ میلادی کال اټکل شوی دی. نوموړي د پردیو له واک څخه د خپلې خاورې د ژغورلو لپاره مبارزه پیل کړه او د افغانستان په یوه برخه کې یې خپلواکي ترلاسه کړه. په (۱۷۱۸ میلادی). کال کې وفات شوی او د کندهار د کوکران په سیمه کې ښخ شوی دی.

– **امان الله خان:** د امیر حبیب الله خان زوی و، په (۱۲۷۰ ل) د پغمان په زرگر دره کې زېږېدلی دی. د خپل پلار حبیب الله خان تر مړینې وروسته د افغانستان واکمن تېر شوی. نوموړی ادیبالونکی، خپلواکي غوښتونکی پاچا و. نوموړي د خپلې پاچاهۍ له اعلان سره سم د افغانستان بشپړه خپلواکي اعلان کړه، چې انگرېزانو هم تر ناکامې جګړې وروسته د (۱۲۹۸ ل). کال د زمري په ۲۸ نېټه (۱۹۱۹ زکال) د افغانستان بشپړه خپلواکي ومنله.

– **احمدشاه بابا:** د زمان خان زوی، مور یې زرغونه انا وه. په (۱۳۵ ق) کال کې زېږېدلی دی. احمدشاه بابا د افغانستان په معاصر تاریخ کې داسې یو واکمن تېر شوی چې د خپل هېواد نوم یې د تل لپاره ژوندی ساتلی، د خپلې خاورې د ساتلو لپاره یې نه هېږدونکې مبارزې کړې. نوموړی په پنځه ویش کلنۍ کې د شېر سرخ زیارت په جرګه کې واک ته ورسېده، د غنمو وړی د صابر شاه کابلي لخوا چې یو دینداره شخص و، د نوموړي په لنگۍ کې د شاهي سمبول پر عنوان وټومبل شو په دې توګه احمد شاه بابا واک ته ورسېده.

احمد شاه بابا په ۱۱۸۷ هـ.ق. کال کې تر ۲۶ کالو پاچاهۍ وروسته د (۵۰) کالو په عمر په کندهار کې مړ شوی او هلته خاورو ته سپارل شوی.

– **اریایان:** هغه وګړي وو چې له میلاد څخه (۲۵۰۰) کاله وړاندې د امو سیند له هاخوا څخه د نفوس د ډېروالي او د ځای او د څېړنې د کمښت له امله د بخدي (اوسنی بلخ) شاوخوا ځمکوته ته راوکوچېدل، د هندوکش په دواړو غاړو کې مېشت شول او په دې هېواد کې یې د دولت بنسټ کېښود.

– **امیر شېرعلي خان:** د امیر دوست محمد خان زوی دی، د افغانستان په معاصر تاریخ کې واکمن تېر شوی او دوه ځله یې پاچاهي کړې ده، د خپلې واکمنۍ په دوره کې یې د هېواد د پرمختګ او علمي سطحې د لوړولو لپاره ډېرې هڅې کړې دي او د پښتو ژبې ودې ته یې ځانګړې پاملرنه درلوده. د امیر شېرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې لومړی ځل له هند څخه د چاپ ډبرین ماشینونه راوړل شول. د کتابونو، جریدو او دولتي پاپرو او له دې جملې څخه د شمس النهار جریدې په خپرولو لاس پورې شو، حربي فابریکه جوړه شوه، ټول عسکري اصطلاحات او القاب یې په پښتو ونومول.

اضافي معلومات

جرګه:

جرګه د پښتنو لرغونی دود دی، معنا یې د یوه هدف، سلا او مشورې لپاره د څو یا ګڼو کسانو راغونډېدل او یوې پرېکړې ته رسېدل دي.

د جرګې اصطلاحی معنا تر دې هم پراخه ده او د افغانانو هغې تاریخي عنعنوي غونډې ته وايي چې د اوږدو زمانو په بهیر کې یې زموږ د ولس ټول ټولنیز، قومي، ملي، سیاسي، اقتصادي، کلتوري تاوتریخوالی او خنډونه له منځه وړي او د غوڅې پرېکړې او تصمیمونو په نیولو سره یې د حل لارې پیداکړي دي.

مرکه تر جرګې وړه غونډه ده، چې د کلي کور واره موضوعات او شخړې حل کوي او جرګه د لویو او مهمو مسایلو د حل لپاره جوړېږي، کله چې جرګې ته وړاندې کېدونکي موضوع د اهمیت او کیفیت له مخې لویه او پراخه وي، له جرګې سره هم د لویه کلمه زیاتېږي او لویه جرګه یې بولي، زموږ په تاریخ کې د لویې جرګې شمېر زیات دی او په

سلفاوو جرگې شته چې مهمې تاريخي پرېکړې يې کړي او تاريخي ارزښت يې خوندي شوی دی. د جرگې همدا اهميت او ټولنيز ارزښت دی چې افغاني حکومتونو (خصوصاً تر خپلواکۍ وروسته) لويه جرگه د ملت د ارادې په توگه په رسميت ومنله او د راغونښتولو ټاکلي وختونه يې ورته وټاکل، تر دې چې د ۱۳۴۳ هـ کال په اساسي قانون کې لويې جرگې ته يو ځانگړی څپرکی پرانيستل شو، په دې قانون کې پر لويې جرگې سربېره هغو ټولو ادارو ته، چې د ولس له انتخاب او نظر سره تړلې دي، د جرگې بشپړوونکي نوم ورکړ شو، لکه د پارلمان دواړو مجلسونو ته يعنې (ولسي جرگه او مشرانو جرگه) نوم ورکړ شو.

د جرگې رابلونکي

د لويې جرگې د جوړېدو اړتيا له بېلا بېل عواملو څخه رازېږېدلې، کله بهرنی يرغل او تېری، کله کورنۍ شخړې او جنگونه، کله د قدرت تشه او کله هم د قانون جوړولو يا د نړيوالو او ملي پېښو په وړاندې د تصميم نيولو له مخې لويه جرگه راغونښت کېږي.

د لويې جرگې په راغونښتولو کې ملي تصميم او اراده اساسي بلنډويه ده، خو کله چې د بهرني بريد په ترڅ کې د هېواد اداره او واکمني له منځه ځي او د تصميم مرکز وړانږېږي، نو بيا مشران او ملي مبارزين له کليو نه راوړل کېږي، د تصميم يو عاجل مرکز جوړوي او بيا د دې مرکز په وسيله جرگه راغواړي او د هغې دتصميمونو په رڼا کې مبارزه پرمخ بيايي؛ د نړيوالو پېښو په وړاندې د تصميم نيونې يا د خلکو د ژوندانه د ښه کولو په غرض د قانون او نظام جوړونې لپاره جوړېدونکې جرگې واکمن حکومت راغواړي او زمينه ورته برابروي، مطلب څنگه چې د حالاتو غوښتنه وي له هغې سره سم د لويې جرگې بولندويه مرجع جوړېږي او بيا لويه جرگه راغواړي.

د جرگې گډون کوونکي

په جرگه کې گډون کوونکي افراد معمولاً د قومونو او خپلونو مشران وي چې گډون يې له انفراديت سره سره د جمعيت معنا لري، يعنې دوی ظاهراً يو فردوي، خو بالقوه يو قوم، يو خېل او يو ټولگي وي چې په جرگه کې د ټولو استازيتوب کوي؛ ژبه او ژمنه يې دټولو پر گڼو ژبه او ژمنه وي او د هغوی په بشپړ ملاتړ تر سره کېږي، دوی د ولسونو گډوډې ماتې په پوره تدبير جوړوي او ټولنيزې ستونزې له منځه وړلې شي.

جرگې د قرآن د مبارکو آيتونو په تلاوت پرانيستل او په پرېکړو يې دعاگانې کوي او له الله ﷻ څخه يې بری غواړي، د جرگې يو بل مهم رکن بيا نړخيان او هغه کسان دي چې د جرگې او له هغې سره اړوند ټول ولسي تعاملات ورته معلوم وي او د پرېکړو لپاره د پرېکړې قانوني او حقوقي اړخ روښانوي او په دې برخه کې د تېرو پرېکړو او په ولس کې د معمولونو څخه شکل او بڼه مجلس ته وړاندې کوي او بيا پرېکړه پرې کېږي.

کله چې د جرگو دولتي ملاتړ ترلاسه شو، د جرگو په ترکيب کې پر قومي مشرانو سربېره، د دولت لوړ رتبه مامورين او دنورو دولتي ارگانونو پوه کسان او هم هغه کسان چې علمي او اجتماعي مقامونه ولري د دولت له خوا په لويه جرگو کې په انتصابي توگه ټاکل کېږي، نو له دې کبله په ځينې هغو جرگو کې چې د دولت تر سرپرستۍ لاندې راغونښتې شوې وې، د غړو شمېره ډېره لوړه وي.

مثلاً د امان الله خان په لومړۍ جرگه کې ۸۷۲ تنه، په دويمه جرگه کې ۱۰۵۰ تنه، دريمه جرگه کې ۱۱۰۰ تنه، د نادر خان په جرگه کې ۳۰۱ تنه، د ظاهر شاه په لومړۍ جرگه کې ۱۰۰۰ تنه، په دويمه کې ۳۷۱ تنه، په دريمه کې ۴۵۲ تنه او د داؤد خان د جمهوريت په لويه جرگه کې ۳۵۲ تنه وو.

د ۱۳۴۳ کال په اساسي قانون کې لويې جرگې يو ځانگړی څپرکی پيدا کړ.

د جرگې بڼه او ټولنځی:

((سپها)) چې د آریایانو کوچنۍ جرگه وه، په هر کلي کې یې یوه خونه ورته ځانگړې کړې وه چې د اړتیا په وخت به دې خوني ته راغونډېدل او ټولو خلکو به یې له خاص امتیازه گډون پکې کاوه او خپلې شخړې یې پکې فیصله کولې، له دې خونو نه د ځینې لوبو لپاره هم کار اخیستل کېده، بنځو او نرینه و به گډه غونډه پکې کوله چې د دې جرگو ژوندۍ بڼه اوس هم زموږ په قبایلو کې شته او دوی خپلې کلیوالي شخړې پکې فیصله کوي، بیا وروسته د جرگې غونډې په جوماتونو او حجرو کې هم کیدلې.

زیاتې جرگې چې گڼ کسان ورته رابلل شوي وي، په آزاده فضا کې جوړېږي چې د جرگې گډون کوونکو به یې له حلقه جوړولو او په لږ څه فاصله کې به اورېدونکي هم ورته ناست وو چې د جرگې خبرې او پرېکړې به یې اورېدلې. د جرگې غړي د سپین رېږو په نامه یادېږي او مشران هم ورته وایي، هره جرگه یو خاص مشر لري، او نور غړي یې په مساوي شرایطو سره کښېني، په جرگه ځای کې چې د جرگې غړي راټولېږي، نو غونډه په دایروي بڼه جوړوي چې د پورته او ښکته امتیاز پکې رانشي، کله داسې هم کېږي، چې جرگه پټه وي، په دې صورت کې جرگه سیلانیان او اورېدونکي نه لري او نه څوک ورنژدې کېدای شي. د جرگې د جوړېدو لپاره هره قبیلې جلا ځای لري او دا ځای سپېڅلی وي چې په ځینې ځایونو کې بېرغ هم پرې رپول کېږي، د جرگې ځای سر خلاصی وي او په عمومي ډول دا ځای پر ډاک جوړ شوی وي چې د جرگې د نندارې لپاره د قبیلې ټول خلک د هغه پر شا او خوا راټولېږي.

د جرگې د پرېکړو عملي کېدل

د جرگو پرېکړې کله چې په ځانگړي کتاب یاداسنادو د ثبت په دفترونو کې ولیکل شي نو د کاني د کرښې حیثیت لري. او عملي کول یې حتمي او لازمي دي، له همدې کبله د هېواد په ډېرو برخو کې له عمرونو راهیسې خلکو خپلې شخړې د ولسوالۍ پر ځای د ولس اصلاحي جرگو ته رسولې او بې له رشوت څخه یې داسې پرېکړې ترلاسه کولې چې دواړو اړخونو ته به د منلو وړ وي.

د اصلاحي جرگو پرېکړې تر دې حده معتبرې وې چې زموږ په هېواد کې به د شرعي محکمو قاضیانو چې کومه شخړه فیصله نه کړای شوه، نو مدعیانو ته به یې ویل چې اصلاحي جرگې ته سره کېني او خپله شخړه فیصله کړي او دا پرېکړه به دومره معتبره وه چې دوی به د خپلو رسمي پرېکړو په کتاب کې درجوله او په دې توگه به یې د شخړې دوسیه ترله نو دا ښيي چې په ولسي تعاملاتو ولاړې پرېکړې ډېرې عادلانه او د خلکو لپاره د منلو وړ وې د مسایلو په تحلیل کې د جرگې د ښه والي یو بل مهم دلیل دا هم دی چې جرگه د ډېرو غړو د افکارو له یو ځای کېدو څخه جوړېږي چې عمومي قضاوت پراخ او هر اړخیز نظر لري اود شخړو او لانجو په هوارولو او فیصله کولو کې نه تېروځي. په نړیواله سطحه هم دومره ارزښتمنه ده چې نړیوال حقوق پوهان عقیده څرگندوي چې د هر ولس او ملت د قوانینو په تدوین کې باید د دوی کلتور، دودونه او عنعنې په نظر کې ونیول شي.

جرگه د افغانیت او ملي عنعنې یوه بنسټیزه برخه ده چې خوشحال خان بابا یې اهمیت داسې بیانوي

که خبر وي د جرگې په برکت

بې جرگې نه به هېڅ کار په لاس وانخلي

اخځلیکونه

— رفیع حبیب الله، ملي کرښه

— سیدمحي الدين هاشمي د افغانستان مشاهیر

نولسم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	په پښتو ادب کې لنډه کيسه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي _ په پښتو ادب کې به لنډه کيسه وپېژني. _ د لنډې کيسې په معنا او مفهوم به پوه شي. _ متن به په سمه او روانه توګه ولوستلای شي. _ په متن کې به ستونزمنې کلمې معنا او وليکلای شي. _ د متن مفهوم او لنډيز به په خپله ژبه وويلاي شي. _ د لنډې کيسې له ليکلو سره به يې مينه پيدا شي او د کيسو له پايلو څخه د ژوند په چارو کې عبرت واخلي. _ د متن د پای فعاليتونه به په خپلواکه توګه ترسره کړای شي.	
د تدریس لارې	پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار، ډله ييز کار، لوستل، ليکل او خبرې کول	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي	کتاب، قلم، تخته، تخته پاک، تباشير، مارکر، کتابچه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه او د څارنې په وسيله ارزونه	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه	سلام، احوال پوښتنه، حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه يادونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي. ۱_ کله مو په خپل کور او کلي کې له چا څخه کيسې اورېدلې دي؟ ۲_ څوک به د لنډو کيسو د ګټو او ارزښت په باب خبرې وکړای شي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکي د دې څو تنه زده کوونکي د تختې مخې ته راوغواړي او ترې ودې غواړې چې د تېرې ورځې د لوست مهم ټکي په تختې وليکي. _ ښوونکي دې متن په لور او مناسب اواز ولولي او په متن کې راغلې ستونزمنې کلمې او الفاظ دې معنا کړي. _ ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې متن له ځانه سره په چوپه خوله ولولي او په مفهوم دې ښه ځانونه وپوهوي خپله ښوونکي دې ورڅخه ښه څارنه وکړي.		
_ څو تنه زده کوونکي د لوست مهم ټکي د تختې پر مخ ليکي. _ زده کوونکي متن ته ګوري ښه غور ورته نيسي او د کلمو او الفاظو په معنا ځانونه پوهوي. _ زده کوونکي متن له ځان سره لولي او په مفهوم يې ځانونه پوهوي.		

<p>— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم عمل کوي او د متن مفهوم پخپله ژبه وايي.</p> <p>— زده کوونکي ډله ييز فعاليت د پوښتنې او ځواب په بڼه کاروي.</p> <p>— څو زده کوونکي په وار سره يوه په زړه پورې کيسه چې زده يې وي نورو ټولگيوالوته يې اوروي.</p> <p>— څو تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته راځي او د لنډې کيسې په اړه په خپله ژبه نورو ټولگيوالو ته معلومات وړاندې کوي.</p> <p>— څو تنه زده کوونکي د تختې مخې ته راځي، د متن يوه يوه برخه د املا په توگه ليکي او د اړتيا پر مهال له ښوونکي څخه مرسته غواړي.</p> <p>— زده کوونکي په خپل وار سره د لوست لنډيز بيانوي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع گانې ليکي او په کورونو کې يې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه د متن مفهوم وپوښتي او د هغوی د نه پوهېدو په صورت کې دې ورسره خپله هم لازمه مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دوو مناسبو ډلو ووېشي، يوه ډله دې په متن کې راغلي د کتابونو نومونه له بلې ډلې څخه وپوښتي او نوموړې ډله به ځوابونه ووايي او بيا دې ځواب ورکوونکې ډله په متن کې راغلي د اشخاصو نومونه وپوښتي او دويمه ډله دې سم ځوابونه ورکړي، خپله ښوونکي دې هم د اشخاصو او کتابونو د نومونو په اخیستو کې ورسره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي که کومه لنډه کيسه يې زده وي نوروته دې ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې څو تنه زده کوونکي په خپله خوښه د ټولگي مخې ته راوغواړي چې په پښتو ادب کې د لنډې کيسې د ليکلو په اړه نورو ته خپل معلومات وړاندې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې څو تنه زده کوونکي په وار سره د تختې مخې ته راوغواړي او د لوستل شوي متن يوه يوه برخه دې د املا په ډول په تختې وليکي، خپله ښوونکي دې هم ورسره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې د لوست لنډيز په خپله ژبه ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وگوري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>— سيد راحت زاخيلي: د سيد فريح الله زوی، په ۱۳۰۳ هـ.ق. کال د نوښار په زاخېلو کې زېږېدلی دی، نوموړی تکړه شاعر او ليکوال و. د ژباړې په هنر کې هم د لوی لاس خاوند و. په ناول او لنډه کيسه کې يې ډېر شهرت درلود. د پښتو د لومړني پښتو اخبار ((افغان)) د ده په اهتمام راوتلی دی. ده ډېرې لنډې کيسې او کتابونه، لکه کونډه نجلۍ، شلېدلې پڼه (کيسې) تاريخ افغانستان، ماه رخ (ناول) لغات افغاني، د حضرت علي کرم الله وجهه اقوال، د زړه درد پښتوافسانې او نور ډېر کتابونه ليکلي. په ۱۳۸۳ هـ.ق. کال کې يې له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې دي.</p> <p>— عبدالقدوس پرهېز: د شمس الدين قلعټکي زوی، په ۱۲۹۶ هـ.ل. کال د ننگرهار ولايت د شفيح کوټ ((قلعتک)) په کلي کې د غور د ملکانو په کورنۍ کې زېږېدلی دی.</p> <p>هېواد ته د خدمت لپاره يې بېلا بېلې دندې ترسره کړې، نوموړی د پښتو ژبې ښه ليکوال او شاعر و. کله ناکله يې په</p>	

دري ژبه هم ليکنې کړي دي. ليکنې او اشعار يې د هېواد په ورځپاڼو مجلو، او جريدو کې خپاره شوي. د افسانو ليکلو سره يې مينه لرله، ده درې افسانې ((د ټوکو مينه، ښاپېرۍ او تړون)) چې د انيس په ورځپاڼو کې چاپ شوي دي ليکي دي، نور آثار يې دا دي:

د پوهانو افکار، د زړه بخري، ادبي ليکنې، فرزانه صالح او

— **سراج الدين سعيد:** د ملا منهاج الدين زوی، په خټه شينواری په ۱۲۷۸ ش. کال د کابل په ښار کې زېږېدلی دی. تکړه ليکوال و، په عربي، دري، اردو، ترکي او پښتو ژبو ښه پوهېده، په پښتو او دري ژبو کې د ښه قلم خاوند و. ځينې مقالې يې د کابل په مجلې او نورو ورځپاڼو کې خپرې شوې، بېلا بېلې دندې يې ترسره کړي دي.

ده په پښتو ژبه د افسانو يوه ټولگه ليکلي، په دري ژبه يې هم دوه کتابونه ليکلي د (شخصيت) په نوم يې يوه اجتماعي رساله ليکلي چې د کابل په سالنامه کې خپره شوې. ښاغلي سعيد په ۱۳۴۲ ل. کال له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې دي.

— **ميراجان سيال:** د حاجي مياجان زوی، په ۱۲۸۹ ل. کال د مومندو په کوډاخېلو کې زېږېدلی دی، تکړه شاعر او ليکوال و. سيال په پارسي، اردو، عربي او پښتو ژبو پوهېده، ده په کوډاخېلو کې د (مومند) په نامه يوه ورځپاڼه هم رايستلې وه، دی ښه وياند هم و، ليکلي کتابونه يې دا دي:

غازي پښتون، د روژې فلسفه، د پښتونخوا افسانې، د مينې شهيدان، د پښتنو قبيلې او شجرې، اېمل خان، په پښتو پردو څه کړي دي، د غزلونو ديوان، خوږه مرکه، مومند بابا.

— **عبدالحي حبيبي:** د پښتو ژبې په معاصر ادب کې يو مسلکي او پوخ ليکوال تېر شوی دی، هغه نه يوازې په پښتو ژبه بلکې په اردو، دري، او انگليسي ژبو هم ښه پوهېده. په پښتو او دري دواړو ژبو کې غوره او پاڅه اثار او اشعار لري. ده ډېر علمي، څېړنيز او تاريخي اثار ليکلي او د استادۍ لوړې درجې ته رسېدلي. په افغانستان کې د لنډې کيسې لومړنی ليکوال دی په ۱۳۲۸ هـ. کال د ربيع الثاني په ۱۷ د کندهار ښار د باميزو په کوڅه کې زېږېدلی دی او په خټه کاکړ دی.

د ده مهم اثار

پښتو پښتونواله، سپېڅلې پښتو، پښتانه شعراء، د پښتو ادبياتو تاريخ او ډېر نور.

اضافي معلومات

د لنډې کيسې پېژندنه:

لنډه کيسه چې په انگليسي کې يې شارټ سټوري بولي د نړۍ په کچه پېژندل شوي ليکوال (اډگراډل پو) د لومړي ځل لپاره داسې تعريف کړه.

(لنډه کيسه، هغه نثري داستان وي چې په لوستلو يې له نيم ساعت نه لږ وخت لگيږي او کله دا وخت دوه ساعتونو ته هم رسيدلی شي)

خو يو شمېر ليکوال بيا داسې وايي: لنډه کيسه هغه ده چې په هغه کې مرکزي پېښه د لمر په شان حيثيت لري او نورې پېښې د ستورو په شان د هغه په خواو شا ګرځي او په هغې پورې تړلې وي چې په اصل کې ټول يوه منظومه جوړوي).

او هيلېسن وايي: د لنډې کيسې لپاره لنډوالی يوازينی شرط نه دی، بلکې د دې تر څنګ ځينې نورې ځانګړتياوې هم لري او هغه دا چې د کيسې موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کې رانغاړي. بې ځايه او بې اړتيا خبرې په کې نه ځاييږي، تاثر او اغيز يوالی په کې يوازينی شرط دی.

خو يو تعريف (پېژندنه) چې ډېرو ليکوالو منلی هغه دا دی چې: (لنډه کيسه يو لنډ نثري اثر دی چې په هغه کې ليکوال د

يوې منظمې طرحې په مرسته يو اصلي شخصيت په يوې اصلي پېښه کې په ځوته کوي او اثر په ټوليز ډول يو ځانگړي تاثير ښندي.

د لنډې کيسې اصطلاح د لويديځ ادب د (شارپ ستوري) سره هم معنا ده او معمولاً د هغه نثري داستان لپاره استعمالېږي چې له ناول څخه لنډ وي.

لنډې کيسې په اوسني مفهوم او فني بڼه په نولسمه پېړۍ په اروپا کې منځ ته راغلې او له هغه ځايه يې د نورې نړۍ ادبياتو ته لاره موندلې ده. دغه نثري ادبي ډول له انگرېزي ژبې څخه اردو او بيا له هغې نه د شلمې پېړۍ په لومړيو کې پښتو ادب ته راغلې دی لومړنی پښتون ليکوال چې په دغه ډگر کې يې خپل قلمي ځواک ازمويلي مرحوم سيد راحت زاخيلي دی چې د (کونډې نجلۍ) په نوم يې يوه لنډه کيسه ليکلې ده.

لنډه کيسه د اوسني پر مختللي عصر زېږنده ده، څومره چې بشري ټولنې له يوې ورځې څخه بلې ته په ذهني او مادي لحاظ د پرمختگ پړاوونه وهلي په هماغه اندازه د انسانانو ضرورتونه او مصروفيتونه هم زيات شوي دي. پروښی انسان چې ډېر وزگار وختونه يې لرل او حتا شپې شپې يې د مينې او محبت په روماني او د جنگونو او ننگونو په حماسي او د ښاپيريانو او دېوانو په خيالي او موهومي اوږدو اوږدو کيسو په لوستلو او اورېدلو سبا کولې او له هغو څخه يې خوندونه، پندونه انتباه اخيستله.

خو د اوسني عصر انسان د ډېرو مصروفيتونو له امله دا کار نشو کولی، مگر دا چې د کيسو او پېښو اورېدنه، لوستنه او پرې ځان پوهونه د انساني ذهن فطري غوښتنه ده او د روحي تسکين لپاره همېشه د يوې مهمې اړتيا له مخې د وخت په تېرېدو او د حالاتو په بدلېدو اوږدو اوږدو کيسو او داستانونو د اوسنۍ لنډې کيسې بڼه خپله کړه. دا چې اوس د اوږدو کيسو پر ځای لنډه کيسه خلکو ته ډېره منلې ده. ستر علت يې لنډون او د وخت د ضياع مخنيوی دی، ځکه چې لوستونکی يې په لږ وخت يعنې په يوه ناسته کې هم لوستلی يا اورېدلی شي او د پند او انتباه دنده په ډېره اسانه توگه سرته رسولی شي.

د لنډې کيسې موضوعات.

په اوسني مفهوم او بڼه د لنډې کيسې د رامنځ ته کېدو په لومړيو وختونو کې به لنډه کيسه معمولاً يوه کرداري کيسه وه چې به د يو ځانگړي کردار يا کرکټر په شاوخوا به جوړلېده. په دې ډول کيسو کې به د چاپېريال عکاسي او منظر کشي هم وه. هغه به ډېره تنه او په نشت شمېر وه. يا به د واقعي او د څه پېښې کيسه وه، په دې ډول کيسو کې به په ضمني توگه کردار او چاپېريال هم و، خو ليکوال به ډېر زور د پېښې او واقعي په روښانولو اچولو او هغه به يې د کيسې اصلي موضوع گرځولې وه. يا به چاپېريالي کيسه وه، د چاپېريال ژوره عکاسي به په کې کېدله پېښه او کرکټر به په کې ضمني و. اوس د لنډې کيسې د موضوعاتو لمن ډېره پراخه شوې ده او ټول هغه څه چې انسان ورسره په بشري ټولنه کې په يوه او بله بڼه مخامخ او په انساني ژوند پورې اړه لري، انسان يې د خپلې پوهې او عقل په مرسته د درک او احساس ځواک لري او د لنډې کيسې موضوع گرځېدای شي او لنډه کيسه پرې ليکل کېدای شي.

د لنډې کيسې د جوړښت بنسټيز توکي

– د لنډې کيسې په چوکاټ يا بنسټيز جوړښت کې دا لاندې برخې شاملې دي.

۱- اډانه – پلاټ (طرحه): اډانه په کيسه کې هغې برخې ته وايي چې کيسه پرې راڅرخي، يو بهرنی ليکوال چې m فوسټر نومېږي وايي: (اډانه د کيسې د شمزۍ) حيثيت لري د پلاټ گټه دا ده چې کيسه بې نظمۍ ته نه پرېږدي او د همدغې اډانې په وسيله کيسه ليکوال کولي شي خپله موخه په کيسه کې په داسې مهارت واورې چې د لوستونکي پاملرنه ځانته جلب کړي. د اډانې په وسيله کيسه ليکوال ټول هغه داخلي احساسات، عواطف، رواني، فلسفي او منطقي ليدلوري

چې له مودو راهیسې یې په ذهن کې څرڅي راڅرڅي کولای شي څرگند کړي.

اډانه باید ډېر واقعیت ته نژدې وي، ځکه پورته موږ وویل چې د شمزۍ حیثیت لري او کله چې شمزۍ غلطه وي، نو تر پایه همداسې غلطې پېښېږي.

د پښتو ژبې معاصر لیکوال سید محی الدین هاشمي په دې عقیده دی چې: (دا خبره ضروري نده کومه پېښه چې په لنډه کیسه کې بیان شوي وي خامخا به پېښه شوي وي) خو وروسته بیرته ټینګار کوي چې (باید داسې هم نه وي چې په کیسه کې راغلې پېښې له شونتیا څخه لرې وي).

د لنډې کیسې اډانه ډېر ډولونه لري چې د ساده او پیچلي نه نیولې تر ترکیبي پورې رسېږي. څومره چې اډانه یا پلاټ ساده او هنري وي هماغومره کیسه په زړه پورې او خوندوره وي.

په اډانه کې وحدت او تسلسل حتمي او ضروري خبره ده، ځکه په اډانه کې هره یوه برخه لکه کرښه، پېښه او ان طنز له خپلې زاوې څخه لیدل کېږي. او همدا زاوې لامل کېږي چې کیسه یو ډول خوند پیدا او بې له دې کیدون نه لري.

۲- کرکټر یا د کیسې اتل:

هغه څوک دی چې په خپلو کړنو او ویناوو کې پېښه او کیسه رامنځته کوي. دا کرکټر له ستونزو او خنډونو سره د مقابلې او مجادلې په ډګر کې له بېلابېلو حالتونو او پړاوونو سره مخامخ کېږي، غورځي، پرځي، خو په خپل ټول وس او ځواک د هدف په لور له وړاندې تګ څخه لاس نه اخلي.

د یوې لنډې کیسې په پېښه کې کېدای شي له یوه څخه زیات کرکټرونه راڅرګند شي، خو مرکزي کرکټر پکې هغه وي چې د پېښې جزئیات په مجموع کې د هغه په شاوخوا څرخي. دا مرکزي کرکټر د پېښې جزئیات ورو، ورو را برسیره کوي او بیا یوې پایلې ته رسېږي.

۳- **تلوسه یا غوټه (سپینس):** تلوسه یا غوټه په کیسه کې هغه اساسي توکي دی چې بې له دې موږ نشو کولی یوې لنډې کیسې ته کیسه ووايو، ځکه د نورو ادبي او څېړنیزو لیکنو توپیر هم د لنډې کیسې سره په همدې کې دی. تلوسه د کیسې هغه مهارت دی چې لوستونکی په عین وخت په لوستلو کې د یو ډول ویرې، شک او وسواس سره مخ کوي او داسې ذهني نارامتیا کې راګیر کېږي چې د یو ډول ناکرارۍ احساس کوي او اړ کېږي چې د خپل ذهني تسکین په موخه کیسه تر پایه ولولي. که چیرې نوموړی بریالی نشي چې کیسه تر پایه ولولي نو تل به ورته یو شمېر پوښتنې بې ځوابه پاتې وي. لکه ولې؟ څنګه، څه وشول؟ چا وکړل؟ څنګه به کېږي؟ او داسې نور...

تکړه او غښتلی.

د لنډې کیسې لیکوال هغه څوک دی چې دغه تلوسه تر پایه همداسې وساتي او لوستونکي ته په سلګونو پوښتنې پیدا کړي چې د اوریدو په موخه یې اړ شي او وې لولي.

۴- **صحنه:** ځای، مهال، پېښې، تصادف، خبرې او نورو ځانګړنو څخه عبارت دی چې کیسه په کې پېښېږي.

صحنه، په کیسه کې ډېر مهم او ارزښتناک رول لري، ځکه صحنه ده چې د اتل په ژوند کې یو ژور بدلون راولي

۵- **خبرې اتري، مکالمې (ډيالوګ) او منظر کشي:** خبرې اتري یا مکالمې د کیسې هغه په زړه پورې برخه ده

چې کیسې ته یو ځانګړی خوند وربښي او کیسه د څوکې یا اوج ټکي ته رسوي.

په خبرو اترو کې د لنډې کیسې لیکوال اړ دی چې د هرې سیمې ګړدود (لهجې) وپېژني او خبرې ته هماغه لهجه ورکړي او د خبرو اترو په وخت کې یې په جدي توګه په پام کې ونيسي.

څومره چې ډيالوګ ساده وي هماغومره قوي او په زړه پورې وي. یوه خبره باید په یاد ولرو چې د لنډې کیسې او ناول

خبرې اترې خورا ډېر توپیر سره لري. د ناول ډيالوگ ډېر اوږد او ډېرې پېښې په کې څرگندېږي. خو د لنډې کيسې خبرې اترې شمارلې او پوره معنا لرونکې وي.

ځکه که چېرې ليکوال په لنډه کيسه کې د ډيالوگ لړۍ وغځوي او ډېر اوږد اوږد پراگرافونه په کې ځای کړي نو نه يوازې دا چې کيسه بې رنگه کوي بلکې د لنډې کيسې له فورم څخه هم بهر کېږي او يو نوی شکل ځانته غوره کوي. نو په دې توگه په خبرو اترو کې بايد ليکوال ډېر حساس وي. ځکه ډيالوگ د يوې کيسې هنري او ذوقي خواته نغوته کوي.

۶_ تخيل (خيال پردازي):

د نورو هنري او ادبي ليکنو په څېر په لنډه کيسه کې هم له تخيل نه کار اخيستل کېږي. ليکوال د خپل تخيلي ځواک په وسيله د خپل ذهني تخليق پېښې او کردارونه موږ ته په داسې بڼه وړاندې کوي. چې بالکل واقعيت ته نژدې او په ټولنيز ژوند کې د هغسې کېدو امکان موجود وي. په دغه برخه کې د کيسې ليکوال معمولاً د يو روانشناس په څېر خپل خيالي شخصيتونه په خيالي فضا کې مخې ته دروي او د خپلو تخيلاتو او تصوراتو په ملتيا د هغو په اړه څېړنه او مطالعه کوي او له انساني ټولنيز ژوند نه د هغو د افعالو، اعمالو، خصلتونو، احساساتو او جذباتو طبيعي انځور اخلي، خو که په هغه کې ډېر لږ داسې غير طبيعي والی هم څرگند شي چې انساني ذهن په هغسې شان شکمن کړي. کيسه بې اغيزې کوي او د ليکوال په فني خامۍ او ناکامۍ دلالت کوي.

۷_ د کيسې پايله:

هره پېښه چې په کيسه کې وړاندې کېږي خامخا به پيل، اوج او پای لري. د کيسې پېښه د کرکټرونو (کردارونو) د مکالمو، اعمالو، افعالو او منظر کشۍ په وسيله ورو ورو پرمخ ځي، نا څرگند اړخونه يې څرگند او اچول شوي غوټې خلاصېږي، تر څو د روان کشمکش وروستي پړاو چې ليکونکی يې نوروته رسول غواړي بشپړ شي.

په دې برخه کې زيات غور په کار دی او د کيسې پايله په داسې ډول وشي چې لوستونکي يا اوريدونکي ته کټ مټ د حقيقت په څېر وېرېښي او که لږ مصنوعيت او غير طبيعي والی هم په کې څرگند شي د ټولې کيسې خوند به ورک او خراب کړي.

دلنډې کيسې پايله ليکوالان معمولاً په دوه ډوله ليکي.

۱_ هغه پايله ده چې ليکوال لوستونکي يا اوريدونکي ځان سره د خيال په وزرو تر اسمانه ورسوي او هم هلته يې پرېږدي چې په خپله لوستونکي يا اوريدونکي پرې قضاوت وکړي او يوه د حل لاره ورته پيدا کړي او وروسته پرې خبرې وکړي او بيا پرې قضاوت وکړي.

۲_ په دويم ډول پايلې کې ليکوال هرڅه تر ډېره حده په روښانتيا سره وايي او د لوستونکي او اوريدونکي ذهني ذکاوت ازمويني ته څه نه پرېږدي، خو د ځينو ليکوالو په عقیده د يوې لنډې کيسې ډېره بده او ناوړه پايله وړاندې کول هغه ده چې کيسه ليکونکی هرڅه په خپله ووايي او لوستونکي سوچ او تفکر ته پرې نه ږدي.

اخځليکونه

- هاشمي، محقق سيد محي الدين، د ليکوالۍ فن
- سېدي، سيد تنظيم پښتو، لنډه کيسه او ادبي ټوټه
- د پښتو نثر هنداره ليکوال صديق الله رښتين
- دا ليکوال او څيرې

شلم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	ادبي ليکونه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي لاندې موخې ترلاسه کړي. _ متن به سم او روان ولوستلای شي. _ د ليک په ډولونو باندې به پوه شي. _ د متن په ارزښت او مفهوم به خبرې وکولای شي. _ په متن کې به د نويو لغتونو په معنا پوه شي او په جملو کې به يې وکارولای شي. _ د ادبي ليکونو په اړه به خپل نظرونه په خبرو کې څرگند کړای شي. _ د ليک او وينا وړتيا به يې پياوړې شي. _ د ادبي ليکونو د ډولونو په هکله به ليکل وکړای شي. _ د متن د پای فعاليتونه به په يوازې توگه ترسره کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، ليکل، پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار، ډله ييز کار او خبرې کول	
د تدریس وسيلې او مرستندوی توکي	قلم، کتابچه، تباشير، تخته، تخته پاک، د کلمو او الفاظو ليکل شوي چارټونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې په وسيله ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعاليتونه	سلام او احوال پوښتنه، حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه يادونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او هم کولای شي چې دې ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وپوښتي: _ کله تاسو خپلو ملگرو يا دوستانو ته ليک ليکلی دی؟ _ د څه شي په واسطه کولای شو چې خپل حال احوال خپلو خپلوانو او دوستانو ته و لېږو؟ _ د ادبي ليک په معنا او مفهوم پوهېږئ؟ _ ستاسو په فکر ادبي ليک له عادي ليک سره څه توپير لري؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکي دې متن په لوړ او از سره ولولي، او د متن په مفهوم دې معلومات وړاندې کړي، ستونزمنې کلمې دې هم معنا کړي. _ زده کوونکي کتابونو ته گوري، غور ورته نيسي، د ښوونکي معلوماتو او د ستونزمنو کلمو معنا ته هم پاملرنه کوي.		

<p>— زده کوونکی په خپلو منځو کې متن په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي.</p> <p>— زده کوونکي په وار سره ستونزمنې کلمې وايي او یو تن زده کوونکی یې د تختې پر مخ لیکي او په معنا او مفهوم یې ځانونه پوهوي.</p> <p>— زده کوونکي په خپل وار د متن یوه یوه برخه لولي او د خپلو لوستلو مهارت پیاوړی کوي.</p> <p>— زده کوونکي په دوو ډلو کې له متن څخه ادات په نښه کوي او د ښوونکي پر لارښوونې یې د تختې مخې ته په لوړ آواز وايي او بیا یې پر تختې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي د اداتو په اړه معلومات تر لاسه کوي او مثالونه یې په خپلو کتابچو کې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي غوږ نیسي او د متن په اصلي پیغام او مفهوم ځانونه پوهوي.</p> <p>— زده کوونکي پوښتنو ته مناسب ځوابونه وايي.</p> <p>— زده کوونکي د سپارل شوې دندې موضوع په خپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې یې بشپړوي.</p>	<p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې په خپلو منځو کې متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې یې په نښه کړي.</p> <p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه و غواړي چې ستونزمنې کلمې ووايي او یو تن زده کوونکی دې هغه د تختې پر مخ ولیکي او ښوونکی دې کلمې ورته معنا کړي.</p> <p>— ښوونکی دې په څو زده کوونکو باندې د متن یوه یوه برخه په وار سره ولولي او په لوستلو کې دې ورسره پوره مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې په خپلو ډلو کې د متن ادات په نښه کړي او د هرې ډلې یو استازی دې د ټولګي مخې ته راشي او خپل په نښه شوي ادات دې په لوړ آواز ولولي او هم دې د تختې پر مخ ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې وروسته په لنډه توګه ادات تعریف کړي او مثالونه دې د تختې پر مخ ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې د متن لنډیز یو وار بیا تکرار کړي او د متن اصلي پیغام دې زده کوونکو ته ووايي.</p> <p>— ښوونکی د کتاب د لوست شپږم فعالیت د ارزونې په توګه له زده کوونکو څخه پوښتي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وګوري.</p>
<p style="text-align: center;">د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>— مولانا عبدالقادر: د سید ابو زر زوی دی چې په ۱۹۰۵ کال د یوسفزو د سیمې د سوابی په ټپۍ نومې کلي کې زېږېدلی دی.</p> <p>نوموړی پوه عالم سړی و، د فلسفي او منطقي فکر څښتن و، شعرونه هم لري، خو په نشر کې یې پوره لاس لاره. مولانا عبدالقادر په ۱۹۶۹ کال په اکتوبر کې وفات شوی دی.</p> <p>— پوهاند صدیق الله رښتین: رښتین د مولوي تاج محمد خان زوی، ۱۳۴۰ هـ.ق. — ۱۲۹۸ هـ.ل. کال د مومندو په سره کمر کې زېږېدلی و. د پښتو ژبې او ادبیاتو یو مسلکي، پیاوړی، پوخ لیکوال او ژبپوه و.</p>	

پوهاند رښتين کلونه کلونه د هېواد په علمي او فرهنگي ادارو کې بېلا بېلې دندې، تر سره کړي.

پوهاند رښتين سربېره له پښتو په دري، عربي او اردو ژبو هم ښه پوهېده. په دغو ژبو يې يو شمېر کتابونه او مقالې ليکلي او خپرې کړې دي. نوموړي په بېلا بېلو موضوعاتو کې، لکه: گرامر، ادبياتو تاريخ، هنري نثر او نورو کې په لس گونو کتابونه ليکلي دي چې ځينې يې د ادبي پښتو اشتقاقونه او ترکيونه، پښتو گرامر په دري ژبه، پښتانه شعراء دويم ټوک د پښتو ادب تاريخ، پښتو ژبښودنه، د پښتو او سانسکريټ نژدېوالي، د پښتو نثر هنداره.

پوهاند رښتين په ۱۳۷۷هـ. ش. کال له نړۍ سترگې پټې کړې او د ننگرهار ولايت په بهسودو کې خاورو ته وسپارل شو.

— **اجمل خټک:** اجمل خټک د حکمت خان زوی په ۱۹۲۵م. کال د نوښار په اکوړې کې زېږېدلی دی. د پښتو ژبې تکړه اديب او ليکوال و.

اضافي معلومات

د ادبي ليکونو پېژندنه

ادبي ليکونه هم د نورو نثري ادبي ژانرونو په څېر د ټولو له خوا منلې پېژندنه نه لري، ادبي څېړونکو يې د پېژندنې لپاره يو لړ تشرېحي څرگندونې کړي، چې دلته يې ځينې رااخذلو:

د زرينې څانگې ليکوال ليکي: (حبيب الله رفيع) ادبي ليکونه د هنري ادب يو بل ژانر دی چې په خاص سبک او ډول په مطالبو رڼا اچوي.

يوه بله پېژندنه يې داسې ده.

ادبي ليکونه: هغه ليکونه دي، چې په کې ټولنيز، سياسي، تاريخي، اخلاقي، انتقادي او انتباهي مسايل په ادبي ژبه انځور يا وړاندې کېږي.

د ادبي ليکونو د پېژندنې په اړه د دې پورته څرگندونو په رڼا کې د پايلې په توگه ويلی شو.

ادبي ليکونه هغه ليکونه دي چې په ځانگړي هنري او ادبي بڼه ليکل کېږي، او د هنري نثر د يو ځانگړي ژبني هنري ژانر په توگه منل شوي او گڼل شوي دي.

په دې ليکونو کې يو لړ مهم انتقادي، سياسي، فلسفي او ادبي مسايل ليکل کېږي، خو ژبه يې هنري ادبي او د تخیل رنگ پرې غالب وي. له استعارو، کنایو، تشبیهاتو او نورو ادبي صنعتونو څخه په کې کار اخیستل شوی وي. ژبه يې خوږه دومره ښکلې او په زړه پورې وي، چې د لوستونکي ادبي تنده ماتوي.

د ادبي ليکونو ارزښت او اهميت

ادبي ليکونه د يوه ځانگړي هنري نثري ژانر په توگه له ستر ادبي ارزښت او اهميت څخه برخمن دی. په ادبياتو کې د راز راز ادبي ډولونو (ژانرونو) په راپيدا کېدو سره هغه ليکونه چې په ادبي ژبه ليکل شوي وو د يو ځانگړي ادبي ژانر په توگه ومنل شول. دا ډول ليکونه په مجلو کې چاپ او په کتابونو کې راټول او د ملتونو د ادب ارزښتناکه برخه يې جوړه کړې ده.

ادبي ليکونه مرسل او مرسل اليه ترمنځ د فکر زرين مزي وغځول، د مينې، تصوف، فلسفې او علم رازونه يې شريک کړل او د بشري فکر په ذخيره کې يې ښه زياتونه راوسته، په ختيځ او لويديځ کې له ادبي ليکونو څخه په سلگونو جوړ شوي کتابونه راغونډ او خپاره شول، په عربي، فارسي او اردو ژبو کې د دې ډول ليکونو يو شمېر مجموعې راټولې شوي چې راز راز ادبي، ټولنيز، تصوفي، سياسي او د ژوند نور مسايل پکې راغښتل شوي دي، غوره بېلگې يې د حکيم سننابي غزنوي، امام رباني، ميا فقير الله جلال آبادي، ميرزا اسدالله غالب، علامه اقبال لاهوري، سيد احمد شهيد او داسې نورو

پيرانو، فيلسوفانو، عارفانو او مبارزانو ليکونه يا مکتوبات دي چې زياتره يې د غوره مطالبو ترڅنگ ښه ادبي بلاغت او فصاحت هم لري.

په لويديځه نړۍ کې هم د دې ډول ليکونو بېلگې زياتې دي. د ((مولانا عبدالقادر خطونه)) د سريزي ليکوال پروفيسر نواز طاير د څرگندونو له مخې د فرانسوي مفکر والتير له مړينې وروسته د هغه په خپل کتابتون کې د هغه لاس ليکلي اويا زره شاوخوا ليکونه موجود وو.

ادبي ليکونود خپل مؤثریت او اهميت له کبله دومره مقبوليت ترلاسه کړ چې ځينو ليکوالو د خپل مافي ضمير د بيانلولپاره ټولنو او خلکوته د رسولو په غرض د فرضي مخاطب په نامه د ټولو لپاره د ليکونو ليکل پيل کړل او له همدې ځايه ادبي ليکونه په دوو برخو: تخيلي او واقعي ادبي ليکونو باندې وېشل شوي او څرنگه چې دا دويمه برخه د ټولو يا هر چا په نوم وو، نو ځکه يې لوستونکي هم تر لومړي زيات وو او په دې ډول ليکونو د يوه خواږه او په زړه پورې ادبي ژانر په توگه د ادب په نړۍ کې ځای وموند او دا لړۍ لا روانه ده، د واقعي ليکونو مجموعې هم راغونډېږي او خپرېږي د تخيلي ليکونو ترڅنگ تعليمي ليکونه هم ځای لري چې خلکو ته د ليک ليکلو لارې چارې ورښيي او د ليک د املاء او انشاء دواړه لارې ورته روښانوي.

د ادبي ليکونو ډولونه

ادبپوهانو ادبي ليکونه په دوو برخو بېل کړي دي:

۱_ هغه ليکونه چې ټاکلی مخاطب نه لري او د يو فرضي مخاطب په نوم ليکل کېږي، د دې ډول ليکونو قالب ليکوال ته د خپلو افکارو د څرگندولو لپاره يو بهانه ده چې د هغه په وسيله خلکو ته افکار او نظريات بيانوي.

د ليکنې روش يې داسې دی چې ليکوال د څو کلمو يا دوو دريو لنډو جملو څخه وروسته چې خپل فرضي مخاطب ته يې وړاندې کوي، هغه موضوع چې په پام کې يې لري څاري او تر پايه يې بيانوي. داسې هم کېدای شي چې دا ليکنې د پای يوې يا دوو جملو ته بيا هم شخصي او خصوصي ښه ورکړي او خبره پر هغې پای ته رسوي.

په پښتو ادب کې د دې ډول ليکونو بېلگې عبدالرؤف بېنوا ((د زړه خواله)) د روغ لېوني ((بي بي نوره)) د اجمل خټک ((کچکول)) او د عبدالرؤف قتيل ((ادبي ليکونه)) دي او په نړيوال ادب کې خپلې لور ته، جواهر لعل نهرو د يرش ليکونه دي چې په ۱۹۲۸ز. کال ليکل شوي، په دري ژباړل شوي او په ايران کې د ((نامه های پدر به دخترش)) په نوم چاپ شوي دي. فرانسوي ليکوالې الفونس هم د دغه ډول ليکونو په قالب کې ډېرې ليکنې کړي. سياسي، تاريخي او فرهنگي مسايل يې په کې وړاندې کړي دي. ځينو ليکوالود وصيت نامې په ښه هم دغه ډول ليکونه ليکلي او خپل مقصدونه او موخې يې پرې بيان کړي دي، د دې ډول ليک په مقابل کې يو شخص مخاطب نه وي بلکې د ليکوال خبره عامه د ټول قوم، ولس، ټولنې او ملت لپاره وي.

په پښتو ادب کې د دې ډول ليک ډېره ښه بېلگه د خوشحال خان بابا ((وصيت نامه)) ده چې هغه له زندانه خپلې کورنۍ ته رالېږلې او افضل خان خټک هغه په تاريخ مرصع کې خوندي کړې ده.

۲_ هغه ليکونه چې په عامه توگه د ادبياتو (شاعرانو، ليکوالانو) ترمنځ تبادله کېږي. په پښتو ادبياتو کې يې غوره بېلگې د امير حمزه شينواري او جعفر اخکزي ترمنځ تبادله شوي ليکونه دي چې د ((انسان او خداي)) په نوم او د ((مولانا عبدالقادر خطونه)) دي چې په کتابي بڼو خپاره شوي دي. د دغه ډول ليکونو بېلگې په نړيوال ادب کې هم زياتې دي، چې نن تاريخ ليکونکي د دغه ډول ليکونو له مخې چې ليکوالو، هنروالو، سياست والو، د تاريخ او د ادب پوهانو خپلو دوستانو او ارادتمندانو ته ليکلي دي د هغوی د شخصيت، د وخت د حالاتو او شرايطو تحليل او څېړنه کوي.

له عادي ليكونو سره د ادبي ليكونو توپير:

هغه ځانگړنه چې ادبي ليکنې له عادي ليكونو څخه رابېلوي هغه هنري او ادبي ارزښتونه دي، همدغه هنري ارزښت ادبي ليکونه له عادي ليكونو څخه رابېلوي.

عادي شخصي ليکونه هغه دي چې د وگړو ترمنځه د بېلا بېلو علايقو، اړيکو له مخې د ډول ډول مقصدونو او افکارو د تبادلې لپاره ليکل کېږي، دغه ليکونه چې څومره لنډ، موخه او مطلب په کې په ساده او روانه ژبه او څرگنده توگه بيان شوی وي. د مقابل لوري سويه او موقف هم په پام کې نيول شوی وي غوره گڼل کېږي، خو ادبي ليکونه بيا خپل ځانگړي معيارونه لري. په هغو کې بايد تر هر څه لومړی ادبي او معياري ژبه کارول شوې وي له عادي ورځنيو اړتياوو څخه پورته د روحي او معنوي اړتياوو د پوره کولو دنده ترسره کوي. دغه ډول ليکونه د دې ترڅنگ چې د لوستونکي په ذهن کې ژوره اغېزه کوي، د هغه په عواطفو کې خوځښت راولي، مقابل لوري ته احساس او جاذبه په اغېزناکه توگه ورلېږدوي او په سلوک کې د بدلون سبب گرځي.

په دغه ډول ليکنو کې تخيل، د خبرې زړه رابښکون، د لفظ او معنا برابري او نور رعايت شوي وي.

په عادي ليکونو کې مخاطب معلوم وي د دغه ډول ليک ليکنې په چوکاټ کې چې خطاب، سريزه، اساسي مطلب، د اساسي ټکيو لنډيز وروستی هيله، وروستی خطاب او لاسليک په کې شامل دی. په ترتيب سره مقابل لوري ته وړاندې کېږي، خو په ادبي هغو ليکونو کې چې د فرضي مخاطب په نامه ليکل کېږي، دا چوکاټ ډېر توپير لري. د دې ډول ادبي ليکونو روش داسې دی، چې ليکوال خپل فرضي مخاطب ته د يوې، دوو جملو وروسته هغه موضوع چې غواړي په عامه توگه يې خلکو ته وړاندې کړي، له يوې مخې تر پايه يې بيانوي.

لنډه دا چې ادبي ليکونه له عادي ليکونو سره ډېر جوت توپير لري، په پوهې او معلوماتو سربېره د لوستونکي معنوي او روحي تنده هم په اغېزمنه توگه خړوبوي، ژورې اغېزې ښکاري. عواطف او جذبات راپاروي، چې عادي ليکونه له دې ځانگړنې بې برخې دي.

د ادبي ليکنو چوکاټ

ادبي ليکونه د يو ځانگړي ادبي ژانر په توگه د ليکنې لپاره يو چوکاټ هم لري چې د ليک موضوع د څومره والي له مخې په هغو ټاکلو حدودو کې را اخلي، د دغې ليکنې حدود د نورو ادبي ژانرونو، لکه: ډرامه، ناول، لنډه کيسه، طنز، ادبي ټوټه، ژوند ليک او نوروسره توپير لري.

همدارنگه ژورناليستي نور ژانرونه لکه: خبر، مرکې، راپورټاژ، تحليل، تبصرې او ... د ليکوالۍ نورو ژانرونه لکه: مقالې او کتاب ليکنې له چوکاټ سره پوره توپير لري او په خپله د عادي ليک له ليکنې چوکاټ سره هم لږ و ډېر توپير لري. د بېلگې په توگه: د ليکوالۍ د اصولو له مخې د يو معياري، عادي شخصي ليک په چوکاټ کې دا لاندې برخې شاملې دي.

لومړی ډول ادبي ليکونه چې د ليکوالو ترمنځ تبادله کېږي او يا د يوې علمي فرهنگي ادارې يا خپرونې د مسوول په نامه ليکل کېږي او زياتره په کې علمي او ادبي مسايل مطرح او په ادبي هنري ژبه بيانېږي. په ليکني چوکاټ کې يې خطاب، له اصلي مطلب څخه څو کرښې د سريزې په توگه او بيا اصلي مطلب مطرح کېږي چې يا په کې د ادبي علمي او فرهنگي مسايلو ارزونه، کره کتنه او نيوکې، هيلې، غوښتنې، پوښتنې ځوابونه، څرگندونې او وړاندیزونه وي، د اساسي ټکيو لنډيز وروستی خطاب او لاسليک هم په کې وي.

خو په دويم ډول ادبي ليکونو کې چې ټاکلی مخاطب نه لري او د يو فرضي مخاطب په نوم يې ليکي. د دې ډول ادبي ليکونو قالب د خپل نظر يا توکي د څرگندولو له پاره يوه پلمه گرځولي وي او ليکوال فرضي مخاطب ته له خطابي وروسته

خپل د پام وړ مطلب د یوې علمي، ادبي مقالې په بڼه ترتیب او په منظمه توګه وړاندې کوي. ژبه یې ادبي، خوږه او رنگینه وي، خو په نوره لیکنه کې د مقالې په څېر تلوسه، منظر کښنه، تخیل، استعارات کنایې، تشبیهات او نورې لفظي او معنوي ادبي ښېګڼې موجودې وي او مطلب د لیک په چوکاټ کې وړاندې کېږي. د ادبي لیک لیکونکي ته په کار دي چې د دغه ادبي ډول چوکاټ ته د لیکلو پر مهال پوره پاملرنه وکړي او له حدودو یې ونه وځي.

په پښتو ادب کې د ادبي لیکونو تاریخي بهیر

د پښتو ژبې په ادب کې چې د ادبي لیکونو د تاریخي بهیر څېړنې په لړ کې د ادبي لیکونو کومې ډېرې لرغونې بېلګې زموږ مخې ته راځي هغه منظومې دي چې د پټې خزانې په وسیله تر موږ رارسېدلي دي. د لیک دغه لومړنۍ منظومې بېلګې له نن څخه څه د پاسه زر کاله دمخه د شیخ رضي او د هغه دکاکا زوی نصر لودي ترمنځ تبادله شوي دي. شیخ رضي چې خبر شو چې تر بور یې (نصر لودي) له ملحدینو سره ناسته ولاړه لري او د هغوی په عقیده ګروھیدلی، نو یو منظوم لیک یې ورته لیکلی چې مطلع یې داسې ده:

د الحاد په لور دې تر پلل ګروه دې زموږ و توراوه

او چې کله لودي ته دا لیک ورسېد نو په ځواب کې یې داسې وویل:

د الحاد په تور تورن شوم زه لرغون خو ملحد نه یم

د منظوم لیک نورې بېلګې موږ د خوشحال خان خټک په شعري کلیاتو کې وینو چې یو یې د بایزید خان د لیک په ځواب کې او بل یې خپل زوی بهرام ته لیکلی دی چې مطلع یې دا ده

زما زړه له چانه روغ نه دی بهرامه له عالم سره مې زیست دی له ناکامه

تر کومه چې خبره په منثورو لیکونو پورې اړه لري. بیا هم موږ یې لومړنۍ بېلګه د خوشحال خان بابا په آثارو کې مومو او هغه اوه پرکه وصیت نامه ده چې په ۱۰۷۶ هجري قمري کال یې د هند له زندانه اشرف خان هجري ته رالېږلي وه.

د منظوم لیک یوه بله بېلګه د سکندر خان خټک هغه لیک دی چې په ۱۰۹۳ ه.ق. کال یې خپل ورور اشرف خان هجري ته، هغه وخت چې په دکن کې بندي و لېږلی دی او د خپلې کورنۍ او سردارۍ په اړه یې سیاسي او ټولنیز حالات ورته لیکلي دي. په تاریخ مرصع کې د افضل خان خټک د ځینو منثورو لیکونو نورې بېلګې هم مومو چې دده او ځینو تر منځ تبادله شوي دي.

تر کومه چې خبره په پښتو ادب کې په ادبي لیکونو پورې اړه لري، د روانې هجري لمريزې پېړۍ په لومړۍ لسیزه کې چې په افغانستان او پښتونخوا کې د پښتو چاپي موقوته خپرونو او مجلو بهیر پیل شوی، د دغه ډول ادبي لیکونو لیکل هم دود او عام شوي او په دغو خپرونو کې وخت په وخت خپاره شوي دي چې د بېلګې په توګه دا څو خپرونې یادوو په افغانستان کې: کابل مجله، طلوع افغان (ورځپاڼه)، پښتو مجله، هېواد (ورځپاڼه)، کندهار (مجله)، ننگرهار (مجله)، زیري (جریده)، کهیڅ (جریده)، اتحاد مشرقي (جریده) وږمه (مجله) او

اخځلیکونه

— د نثري ادب ډولونه (ادبي ژانرونه)، لیکوال: څېړنوال سید محی الدین هاشمي

— ادب پوهنه همدالیکوال

— دلیکوالۍ فن څېړنوال سید محی الدین هاشمي.

یوویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	سیند (نوی ادبي هنري نثر)	
د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي چې لاندې موخې ترلاسه کړي. _ د ادبي هنري نثر په معنا او مفهوم باندې به پوه شي. _ د ادبي نثر ډولونه به وپېژني. _ متن به سم او روان ولوستلای شي. _ د متن په معنا او مفهوم به خبرې وکړای شي. _ د ګڼ پاچا الفت په اړه به معلومات ترلاسه کړي. _ د متن مفهوم به په څو کرښو کې وليکلای شي. _ لیک، لوست او وینا به یې پیاوړې شي. _ د متن د پای فعالیتونه به په یوازې توګه ترسره کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز کار، ډله ییز کار او خبرې کول	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	قلم، کتابچه، تباشیر، تخته، تخته پاک، د کلمو او الفاظو لیکل شوي چارټونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې په وسیله ارزونه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه یادونه	۴ دقیقې
د انګېزې رامنځته کول	ښونکي دې لاندې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې هم له زده کوونکو څخه وپوښتي: ۱_ ایا د ادبي نثر له کلمې سره اشنا یاست؟ ۲_ کوم ادبي نثر مو لوستلای دی؟ ۳_ ادبي نثر له عادي نثر سره څه توپیر لري؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
_ ښوونکي دې متن په لوړ او مناسب غږ ولولي او د لوست په بهیر کې دې د ټولګي څارنه هم وکړي. _ ښوونکي له زده کوونکو څخه غواړي چې متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې او الفاظ دې په نښه کړي. _ ښوونکي دې لومړی زده کوونکو ته بلنه ورکړي چې ستونزمنې کلمې معنا کړي او که هغوی یې نشي معنا کولی	_ زده کوونکي خپلو کتابونو ته ګوري او ښه غوږ ورته نیسي. _ زده کوونکي متن په چوپه خوله لولي، ستونزمنې کلمې په نښه کوي. _ زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم	

<p>عمل کوي.</p> <p>— زده کوونکي په خپل وار سره متن لولي. هڅه کوي چې په لوستلو کې د ویاندۍ اصل ته پام وکړي.</p> <p>— زده کوونکي له لارښوونې سره سم عمل کوي او یو له بل څخه پوښتنې کوي.</p> <p>— زده کوونکي د ټولګي مخې ته راځي او د درس په اړه خبرې کوي. نور زده کوونکي ورته پوره غوږ نیسي.</p> <p>— زده کوونکي د تختې مخې ته راځي او متن د املا په توګه لیکي.</p> <p>— زده کوونکي ورته ژوره پاملرنه کوي او مهم ټکي په خپلو کتابچو کې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع ګانې یادداشتوي او په کورونو کې یې بشپړوي.</p>	<p>پخپله ښوونکي دې ورسره لازمه مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي وګوماري چې په خپل وار سره د متن یوه یوه برخه ولولي او د اړتیا په وخت کې دې خپله ښوونکي هم ورسره مرسته وکړي، ترڅو متن سم ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي. یوه ډله دې دلوستل شوي متن په اړه پوښتنې وکړي او بله ډله دې ځوابونه ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې د ټولګي مخې ته راشي او دمتن مطلب او مفهوم خپلو نورو ټولګیوالو ته ووايي، خپله ښوونکي دې هم مرسته ورسره وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې څو تنه زده کوونکي د تختې مخې ته راوغواړي چې د متن څو کرښې د املا په ډول ولیکي. ښوونکي دې ورسره لازمه مرسته وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د امکان په صورت کې په متن کې راغلي د کتابونو او اشخاصو نومونو په اړه زده کوونکو ته معلومات ورکړي او مهم ټکي دې په تختې ورته ولیکي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده ورته وسپاري او په بله ورځ دې وګوري.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>ګل پاچاالفت د پښتو ژبې نوميالی شاعر، ستر ادیب او لیکوال، فرهنګي شخصیت، د ټولنې خدمت کوونکی د میر سید پاچا زوی و، په کال ۱۲۷۸ لمريز کې د لغمان په کڅ کې زېږېدلی دی. استاد الفت خپلو خلکو او هېواد ته د خدمت لپاره بېلا بېلې دندې ترسره کړي دي.</p> <p>الفت صاحب په لس ګونو کتابونه او مقالې لیکلي چې د ځینو کتابونو نومونه یې دا دي.</p> <p>لوړ خیالونه او ژور فکرونه، غوره اشعار، املا او انشاء، لیکوالي، ادبي بحثونه، عالي افکار او په لس ګونو نور کتابونه.</p> <p>ښاغلی الفت په ۱۳۵۶ لمريز کال د لیندۍ د میاشتې په ۲۸ په کابل کې مړ او د لغمان په کڅ کې خاورو ته سپارل شوی دی.</p> <p>— ادبي ټوټه: د هنري ادبیاتو یو ځانګړی ډول دی چې ادیبپوهانود ((منتور شعر)) په نامه هم یاد کړی دی او دا ځکه چې اصلاً نثر دی، خو شعري کیفیت لري. په دې ډول لیکنو کې د لوړې انشاء خیال ساتل کېږي. معمولاً حکایوي بڼه لري. د یو حقیقت او واقعیت په اړه په زړه پورې تشریح او توضیح کوي، خو دا توضیح او تشریح په داسې رنگینو الفاظو کې نغښتې وي چې په بشري احساس او عواطفو ژور اغېز کوي.</p>	

هره هغه وينا که منظومه وي که منثوره يا تحريري وي يا شفاهي، خو چې هنري ارزښت ولري، ادب بلل کېږي. هنريت يا هنري ارزښت هغه ځانگړنه ده چې ادبي او نورې عامې عادي ليکنې سره بېلوي. د هنري يا ادبي نثر په ليکنه کې د ليکوال ذوق، احساس او تمايل د يو مطلب يا واقعيت د افادې لپاره بنسټيز ارزښت او اهميت لري. ليکوال هغه څه چې ليدلي، اورېدلي، احساس کړي او يا يې په ذهن او خيال کې تېرېږي بيانوي، خو د تحقيقي او علمي ليکنو په څېر دليل راوړلو ته هېڅ اړتيا نه لري.

د ادبي يا هنري نثر په ليکنه کې تخيل ستر نقش لري، خو د ليکوالۍ په دغه ډگر کې له دغه ځواک (تخيل) څخه مرسته غوښتل يوازې تر هغې لازم دي چې پېښې ته د باور وړ ښکلا او خلا ورکړي، په هغې کې د منلو او کشش داسې جاذبه او ځواک پيدا کړي چې زړونو ته په آسانۍ او ژر لاره وکړي، نه تر دې اندازې او يا په دې بڼه چې هغه ادبي ليکنه سليم عقل او انساني پوهې ته د منلو او قبلولو وړ ونه برېښي او په دې وسيله د خبرې ارزښت کم يا بېخي له منځه ولاړ شي. په ادبي توگه، نکل او ادبي انځور کې بيا يو څه توپير لري، د تخيل لوړتيا د مفهوم ژورتيا او الفاظو رنگيني پکې د داستاني ادبياتو پر پرتله زياته وي او کله کله دومره خوږ او له ډېر لوړ تخيل څخه پکې کار اخيستل شوی وي چې د يو عالي شعر په څېر خوند او کيفيت لري، له همدې امله ورته منثور شعر هم وايي.

همدارنگه په طنز کې بيا دا نثر بېل خوند او رنگ لري او داستاني ادبياتو په څېر صراحت په کې نه وي، بلکې هر څه په اشارو او کنايو بيان شوي او پرې پوهېدنه هم ژور فکر او ځيرکتيا غواړي، خو په عامه توگه د هنري ادبي نثر ځانگړنې او د جوړښت توکي تخيل، د خبرې زړه راښکون، ساده گي او رواني، د لفظ او معنا برابري او د ليکنې ځانگړې سبک بلل شوی دی چې وروسته پرې ځانگړې بحث کېږي.

د هنري - ادبي نثر د جوړښت اساسي توکي او ځانگړنې: هنري ارزښت د ادب مهمه او بنسټيزه ځانگړنه ده او تخيل د دغه هنري ارزښت ډېره اساسي برخه جوړوي، نو د هنري ادبي نثر لومړنۍ ځانگړنه هم تخيل بللی شو. همدغه تخيل دی چې يوې عادي پېښې ته ښکلا وربخښي، بڼه او لوری ورته ټاکي، ټولې ادبي پديدې که څه هم حقيقي او رېښتيني پېښې وي د تخيل په وړانگو د ښکلا پور ته رسېږي.

په ادبي - هنري نثر کې د ليکوال تصور او تخيلي ځواک ډېر ستر او ارزښتمن نقش او ونډه لري چې ليکوال د خپل تخيلي ځواک په ملتيا د ليکوالۍ د فني مهارتونو په وسيله په الفاظو کې د منظر کښنې او صحنه جوړونې چارې په ډېر دقت سرته رسوي او حالات يا واقعيتونه په الفاظو کې داسې انځوروي چې لوستونکي يا اورېدونکي فکر کوي چې هر څه په خپلو سترگو ويني او ځان کې مې په صحنه کې شامل احساسوي.

ساده گي او رواني د هنري ادبي نثر يوه ډېره مهمه ځانگړنه ده. پخوا به له ذهن او محاورې څخه لرې کړکېچنې او پېچلې کلمې د لوړې او عالي انشاء يا ليکوالۍ غوره ځانگړنه بلل کېده، خو اوس دغه ډول ليکنه هېڅ کله ادبي معقوليت او عام ټولنيز مقبوليت نه شي ترلاسه کولی او نه يې څوک د غوره ادبي اثارو په ډله کې شمېري، څومره چې يوه ليکنه ساده، طبيعي، بې تکلفه او عام فهمه وي، لوړ ادبي ارزښت لري.

د خبرې زړه راښکون د ادبي نثر ځانگړنه ده چې هغه د لوستونکي پر ذهن د معنا او مفهوم د اغېز لپاره ډېر اغېزناک دی. زړه راښکونکې خبره د ليکوال فکر، عواطف په ډېرې چټکۍ او آسانۍ سره لوستونکي يا اورېدونکي ته ورلېږدوي او د ليکوال او لوستونکي د ذهني فضا په پيوستون کې ډېره مرسته کوي. د لفظ او معنا برابري د هنري ادبي نثر د جوړښت يوه بله ځانگړنه ده، ادبي هنري نثر بايد داسې وي چې لوستونکي يا اورېدونکي يې له معنا پرته بل څه ته پاملرنه ونه کړي.

د پایلې په توګه ویلی شو: ادبي هنري نثر د لیکنې سبک له مخې له نورو عادي شعرونو سره ډېر جوت توپیر لري. تخیل، منظر کبنه، ساده ګې او رواني د کلمو او خبرو زړه راښکون یې د جوړښت ډېرې مهمې ځانګړنې دي چې د لوستونکي او اورېدونکي معنوي او روحي تنده په ډېره اغېزمنه توګه خړوبوي، ژورې اغېزې ښندي، عواطف او جذبات راپاروي.

په هنري ادبیاتو کې د پیغام مسئله

هره ادبي لیکنه خامخا د یو مقصد او غرض لپاره کېږي، خلکو او ټولنې ته خامخا یو پیغام له ځان سره لري، په هنري ادبیاتو کې دا پیغام او غرض په واقعیت کې هماغه اغېزوي چې لیکوال یې د احساس او جذبې په بڼه د پند، خوند، تنبه، کرکې او ... په هیله لوستونکي یا اورېدونکي ته ورلېږدول غواړي.

منثور هنري ادبیات ډېر ژانرونه لري، د بېلګې په توګه موږ دلته په ځینو نثري ادبي ژانرونو باندې خبری کوو. ((لنډه کیسه)) د منثور هنري ادب یو ډېر مشهور او په زړه پورې ډول دی. دا چې لمن یې لنډه او معمولاً پکې یوه پېښه وي، د لنډې کیسې مقصد او پیغام د کیسې په وروستۍ برخه یا پایله کې وړاندې کېږي.

د کیسې د پایلې په برخه کې لیکوال لوستونکي یا اورېدونکي له ځان سره د تخیل په وزونو ډېرو لوړ وټه خېژوي او معمولاً د څه نتیجې د ښوولو پر ځای هغه له یوې کشالې سره مخامخ کړي. دلته لیکوال معمولاً خپل غرض او پیغام په مستقیمه توګه نه وايي، بلکې هغه فیصله د لوستونکي یا اورېدونکي قضاوت ته پرېږدي چې په دغه حالت کې نو بیا سمه او مناسبه فیصله او د کیسې په غرض او پیغام پوهېدنه د لوستونکي او اورېدونکي په استعداد، ذکاوت او له ټولنیز ژوند پېښو څخه په مطالعې او تجربې پورې مستقیماً اړه لري.

د هنري نثر په دوو نورو ژانرونو ((ناول)) او ((ډرامه)) کې چې لمن او د پېښو لړۍ یې د لنډې کیسې په نسبت پراخه ده، د لیکوال پیغام د دغو لیکنو پر پای سربېره په بېلا بېلو څپرکو کې هم وړاندې کېدای شي. لیکوال د کیسې مثبت او منفي کردارونه، د مقابلې، مجادلې او هدف ته د رسېدو په ډګر کې د خپلو کړنو په وسیله له یو داسې کشمکش، او حالت سره مخامخ کړي او د هغوی د هیلو په جذباتو کې د ملګرتیا، همدردۍ، او یا د کینې او کرکې روحیه راولاړه کړي. یا په بله وینا له مثبتو کردارونو سره ځان په خوښۍ، غم، خپګان او ستونزو کې شریک کړي. او د منفي کردارونو پر ضد یې احساسات او جذبات راپارېږي. همدغه جذبه، احساس او اغېز په واقعیت کې د دغو هنري ادبي لیکنو پیغام دی.

ادبي ټوټه: د منثورو یا هنري ادبیاتو یو بل په زړه پورې ډول دی. دغه ادبي ډول په ادبي او هنري ژبه د یو حقیقت او واقعیت په هکله په زړه پورې تشریح او توضیح وړاندې کوي، خو دا توضیح او تشریح په ډېرو ښکلیو او رنگینو الفاظو کې نغښتې وي. لیکوال د خپل پیغام او غرض د افادې او مقابل لوري ته د لېږدونې لپاره د لوړې انشاء خیال ساتي او خپله لیکنه د ادبي فنونو، تشبیهاتو او استعارو په ګاڼه پسولي، خو ټولنیز مسائل ژور عقیدتي، سیاسي او فلسفي افکار او ... په الفاظو کې په خواږه عبارت راوغاړي، خپل شاعرانه احساس، جذبه او عواطف ورسره په ډېر مهارت ملګري کړي او نورو ته یې په داسې انداز وړاندې کوي چې د هغو پر احساس، جذبه او عواطفو هم هغسې اغېزه وکړي، چې لیکوال یې غواړي.

طنز: هم په هنري ادبیاتو کې د یادونې وړ ځای لري. لیکوال چې د ټولنې له نادودو، او ناوړه وضعیت څخه رنځ وړي، د دې پر ځای چې خپل دغه رنځ او د ټولنیزې اصلاح او سمون فکر د ګیلې یا پند او نصیحت په ژبه ووايي، هغه د ټوکو ټکالو په قالب کې وړاندې کوي او په دې وسیله ناوړه عمل او دهغه عاملین او خاوندان د ریشخند په کمچینه او نیش وهي.

طنز چې په واقعیت کې له قهر او غوسې نه ډکه خندا ده، مقابل لوری ظاهراً خندوي، خو په عین وخت کې د نادودو په مقابل کې قهر، او کرکه راولاړوي د اصلاح او سمون جذبه راولېږي، همدغه د قهر، غوسې او کرکې راولاړول او یا د اصلاح او سمون لپاره تنبه او جذبه د طنزي لیکنې پیغام دی چې لیکوال یې په ځانګړي لیکني مهارت سره مقابل لوري ته ورلېږدوي.

همدارنگه په نورو نثري هنري ادبي ژانرونو (نکل، ادبي لیکنه، ادبي راپورتاژ، سفرنامه او ...) کې مقابل لوري ته لیکوال د خپل پیغام د لېږدونې لپاره لیکنې ژبې ته هنري بڼه ورکوي او د استعارو، کنایو، تشبیهاتو او ډول ډول ادبي صنایعو څخه کار اخلي او خپله لیکنه دومره خوږه، ښکلې او په زړه پورې کوي چې د لوستونکي او اورېدونکي په احساساتو او عواطفو کې خوځښت راولي او هغه اصلي پیغام اخیستنې او پرې پوهېدنې ته چمتو کوي. همدغه د یو لیکوال د بریالیتوب لپاره تر ټولو مهمه ځانګړنه ده چې خپل احساس، جذبه او عاطفه په اغېزمنه توګه نورو ته ولېږدولای شي او په نورو کې هم هغه شان جذبه او احساس راولاړولای شي چې په خپله په ده کې و او د هغه د ژور اغېز له مخې یې دا ادبي هنري لیکنه پنځولې (تخلیق) کړې ده.

په پښتو ادب کې د هنري نثر څرکونه او لومړني بنسټګر

که د پښتو ادب پرمختیايي بهیر ته وګورو، نو د ادبي تاریخ د دویمې یا منځنۍ دورې د درېم پړاو په وروستیو کې د نوي او معاصر ادب د ایجاد او رامنځته کېدو لارې چارې برابرې شوې دي.

د افغان ولس د تدریجي عامې ټولنیزې پرمختیا بهیر چې د وخت او حالاتو د اړتیاوو او عصري غوښتنو اغېزې یې په ژوره توګه منلې وې، په ادب کې یې انعکاس وموند او د نوي یا معاصر ادب د پیلېدو او اداسې لاره یې پرانیستله همدغه مهال لیکوالانو او شاعرانو د خپلو ادبي اثارو په تخلیق کې د عامه پوهنې او خلکو د خپل پیغام د ښه او ژر رسونې داسې لارې چارې خپلې کړې، چې له کلاسیک ادب سره یې جوت توپیرونه لرل.

په دغه پړاو کې نثر لیکونکو د پخواني مسجع او متکلف نثر لیکلو پر خلاف عام کلیوالي ولسي اصطلاحات او محاورې په خپلو لیکلو نثرونو کې استعمال کړي او دا هلې ځلې یې کړې دي چې خپل آثار د خلکو د پوهونې لپاره د هغوی په ژبه ولیکي. د نثر دغه لیکنې روش او لارې تر هر څه دمخه په حکایتي یا کیسه ییزو اثارو کې ځان راڅرګند کړ او په تدریج سره په نثر کې د هنریت ت څرکونه راجوت شوي دي. د دغه ډول نثر لومړنۍ بېلګې موږ د نورمحمد نوري افغاني په اثر ((غنچه روه)) کې چې په ۱۲۸۰ هجري قمري کال یې بشپړ کړی دی، لیدلی شو. د همدغې پړاو یو بل لیکوال د هشنغر د تنګي اوسېدونکي مولوي احمد (۱۲۶۱ - ۱۳۰۰ ه.ق.) چې په منثورو اثارو کې یې د آدم خان درخانۍ کیسه (۱۸۷۲ م. چاپ) گنج پښتو (۱۸۷۲ چاپ) او د تاریخ فرشته ژباړه د ((تاریخ سلطان محمود)) په نامه په ۱۲۸۹ ه.ق. کال ترسره شوې ده، گنج پښتو او آدم خان درخانۍ چې کیسه ییز آثار دي، موږ پکې د هنري نثر د پیلېدو لومړني څرکونه وینو.

په دې لړ کې د اکبر پورې د قاضي میر احمد شاه رضواني (۱۲۷۶ - ۱۳۵۳ ه.ق.) نوم هم د یادونې وړ دی، له نوموړي څخه په لس ګونو آثار راپاتې دي چې په هغو کې ((شکرستان افغاني)) (۱۹۰۵ م.) کال چاپ او ((بهارستان افغاني)) (۱۸۹۸ م.) کال چاپ د بېلګې په توګه یادوو چې د لیکوال ځینې داسې لیکلي نثرونه هم پکې خوندي دي چې د هنري نثر لومړني څرکونه په کې وینو. په همدغو وختونو کې د مشهور ختیځ پوه هانري جارج راورټي (۱۸۵۲ - ۱۹۰۶ م.) نوم هم د یادونې وړ دی، چې د (لقمان حکیم) کیسې یې په پښتو ژباړلي، په ۱۸۷۰ م. کال په لندن کې چاپ شوی او هم یې د خپل مشهور اثر پښتو ګرامر په پای کې څلور داسې حکایتونه شته چې د معاصر نثر د بېلګو په توګه یې

يادولی شو. وروسته بيا په پښتونخوا کې په اوسني مفهوم د هنري نثر بنسټگر سيد راحت زاخلي (۱۸۸۴ – ۱۹۶۳ م.) دی، چې خپل قلمي ځواک يې د ادبي نثرونو د بېلا بېلو ادبي ژانرونو په ليکنه کې آزمويلی او د لنډې کيسې، ناول، نکل، ادبي ټوټې او طنز ليکنې د لومړني بنسټگر وياړ ور په برخه دی. همدارنگه د منشي احمدجان (۱۳۰۰ – ۱۳۷۰ هـ.ق.) نوم هم په دغه لړ کې د يادونې وړ دی، چې په ((هغه دغه)) او د ((قصه خانې گپ)) آثارو کې يې د هنري نثرونو په زړه پورې بېلگې موندلې شو. همدارنگه د قاضي رحيم الله نوم د هنري نثر د ليکوالو په ډله کې د يادونې وړ دی، چې په ((گنجينه افغاني)) کې ځينې پښتو نثرونه او ((نوې روشنی)) (پښتو ډرامه) يې د هنري نثر بېلگې دي.

په افغانستان کې د مولوي صالح محمد کندهاري (۱۲۶۹ – ۱۳۳۹ هـ.ش.) په آثارو کې د هنري نثر ځينې لومړني څرکونه وينو او د بنسټگر په توگه د ارواښاد پوهاند عبدالحي حبيبي نوم د يادونې وړ دی چې لومړی ځل يې په طلوع افغان اخبار کې د هنري نثر ځينې ژانرونه، لکه لنډه کيسه، ادبي ټوټه، طنز او نور خپاره کړي دي.

په پښتو ادب کې د هنري نثر دوديز ډولونه (ژانرونه)

هنري ادبي نثر په معاصر نړيوال ادب کې د پيدايښت له لومړيو تر ننه د ودې او پرمختيا پړاوونه وهلي او بېلا بېل ژانرونه په کې رامنځته شوي، وخت په وخت په کې ليکوالو نوې تجربې کړې او کوي يې او ښايي په راتلونکي کې نور نوي ژانرونه هم رامنځته شي. اوس هم ښايي په نړيوال ادب، په ځانگړې توگه د نړۍ په پرمختلليو ژبو کې داسې نوي ادبي ژانرونه وي چې خپل بېل نومونه او رنگونه به لري او زموږ ژبې او ادب ته به يې تر اوسه لاره نه وي موندلې، دلته موږ د هغو ادبي ژانرونو نومونه اخلو، چې په پښتو ژبه او ادبياتو کې دود دي.

۱_ لنډه کيسه	۲_ ناول	۳_ رومان	۴_ ډرامه	۵_ طنز	۶_ ادبي ټوټه
۷_ ادبي ليکونه	۸_ ادبي راپورژتار	۹_ ادبي يونليک (سفرنامه)	۱۰_ ادبي ځان پېښې (خاطرې)		
۱۱_ ادبي ژوند ليک (بيوگرافي)	۱۲_ نکل	۱۴_ فلمنامه يا فلمي سناريو	۱۵_ نندارليک (نمايشنامه)		

شامل دي.

اخځليکونه:

_ د نثري ادب ډولونه (ادبي ژانرونه)، څېړنوال سيد محي الدين هاشمي

دوه ويشتم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	محاوره (د انگليسي ژبې د زده کړې د کورسونو په هکله خبرې اترې)	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي وکولای شي، چې لاندې موخې ترلاسه کړي _ متن به سم او روان ولوستلای شي. _ په متن کې راغلې کلمې او الفاظ به معنا او په جملو کې به يې وکارولای شي. _ د ژبو د زده کولو په ارزښت او مفهوم به پوه شي. _ د بهرنيو ژبو له زده کولو سره به يې مينه پيدا او د خبرو کولو قوه به يې پياوړې شي. _ د ژبو زده کولو اړتيا به احساس کړي. _ د متن په مفهوم باندې به خبرې وکړای شي. _ د ښې وينا کولو وړتيا به پيدا کړي. _ د متن د پای فعاليتونه به په يوازې توگه ترسره کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، اورېدل، پوښتنې او ځوابونه، يو کسيز کار، ډله ييز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، کتابچه، تخته، تباشير، قلم	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، د څارنې په وسيله ارزونه او د يادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام او ستړي مه شي، حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه يادونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې لاندې هڅوونکې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي او هم کولای شي چې دې ته ورته نورې پوښتنې له زده کوونکو څخه وپوښتي. _ د بهرنيو ژبو له زده کولو څخه موږ څه گټې ترلاسه کولای شو.	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکي دې د پښتو ژبې د زده کړې په اړتيا و و له زده کوونکو څخه ازادې پوښتنې وکړي. _ ښوونکي دې يو ځل خپله متن په مناسب او لوړ آواز ولولي، ستونزمنې کلمې دې ورته معنا کړي او ځای ځای دې د ژبو د زده کړې په گټو رڼا واچوي. _ ښوونکي دې زده کوونکو ته دنده وسپاري چې متن په چوپه		
_ زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته مناسب ځوابونه وايي او د ژبې د زده کړې په اړتيا و څرگندونې کوي. _ زده کوونکي خپلو کتابونو ته گوري، ستونزمنې کلمې په ښه کوي او د ښوونکي خبرو ته غوږ نيسي.		

خوله ولولي، په هغو کلمو چې نه وي پوه شوي له ښوونکي څخه دې و پوښتي.

— ښوونکي دې دوه دوه تنه زده کوونکو ته وخت ورکړي چې متن ولولي او دا لړۍ دې په ټولو ټولگيوالو باندې ترسره کړي.

— ښوونکي دې څو تنو زده کوونکو ته ووايي، چې دوه دوه تنه د ټولگي مخې ته راشي، يو دې د جمال او بل دې د مېوند د خبرو تمثيل وکړي.

— ښوونکي دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي، چې د ټولگي مخې ته راشي او د لوست مفهوم دې په خپله ژبه نورو ټولگيو الو ته ووايي.

— ښوونکي دې د کتاب پنځم فعاليت په زده کوونکو د پوښتنو په بڼه ترسره کړي. د سوال او ځواب فعاليت په ترسره کولو سره دې د زده کوونکو د خبرو کولو مهارت پياوړی کړي.

— ښوونکي دې دوه تنه زده کوونکي په خپل وار د ټولگي مخې ته راوغواړي چې د بهرنيو ژبو د زده کړې په اړه يوه يوه دقيقه خبرې وکړي.

— ښوونکي دې يو ځل بيا هم د متن لنډيز تکرار کړي او زده کوونکو ته دې دلوست اصلي پېغام ووايي.

— ښوونکي دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې د ډېرو ژبو د زده کولو په اړه څو کرښي مقاله د کورنۍ دندې په توگه په کورونو کې وليکي او بله ورځ دې يې په ټولگي کې ولولي.

— زده کوونکي متن په چوپه خوله لولي او په هغو کلمو چې نه دي پوه شوي د ښوونکي له خوا يې ځوابونه اوري او په خپلو کتابچو کې يې ليکي.

— زده کوونکي په خپل وار سره متن لولي او هڅه کوي په لوستلو کې خپله وړتيا وښيي.

— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم عمل کوي او د خبرو تمثيل ترسره کوي.

— زده کوونکي په خپل وار د ټولگي مخې ته راځي او د لوست مفهوم بيانوي. او زده کوونکي هڅه کوي چې د تلويزيون د وياند په توگه خبرې وکړي.

— زده کوونکي فعاليت ترسره کوي او پوښتنو ته ځوابونه وايي.

— زده کوونکي د تختې مخې ته راځي او يوه يوه دقيقه خبرې کوي.

— زده کوونکي ژوره پاملرنه کوي او دلوست پېغام پخپلو کتابچو کې ليکي.

— زده کوونکي له لارښوونې سره سم د کورنۍ دندې موضوع ليکي او په کورونو کې ورباندې کار کوي.

اضافي معلومات

محاوره په لغت کې خبرو اترو ته وايي

محاوره يا خبرې اترې د يو قوم، دود او دستور، کړه وړه ذهن او فکر انځوروي. که غواړو چې د يو قوم فرهنگ، دود او دستور مطالعه کړو نو په کارده چې د هغه قوم د ادب د مطالعې تر څنگه محاورې او متلونه هم مطالعه کړو. نو ددې کار لپاره بايد موږ ژبه زده کړو هره ژبه چې وي. مهمه داده چې دهغې ژبې د زده کړې لپاره له يو بل سره محاوره وکړو، تر څو د ژبې ويلو مهارت مو پياوړی شي، د ژبې په زده کړه کې چې هرڅومره محاوره زياته تر سره شي په هماغه اندازه ژبه ژر او ښه زده کېږي. د محاورې طرز او روشونه زيات دي. په دوه کسيزه توگه، له يو بل سره محاوره، په ځانگړي ډول د يوې مشخصې موضوع په اړه خبرې اترې اوداسې نور. په محاوره کې بايد له بېلابېلو طريقو څخه سمه گټه واخيستل شي تر څو د محاوره کوونکي مهارت پياوړی شي. بله مهمه خبره داده چې په محاوره کې بايد هڅه وشي تر څو د بېلابېلو موضوع گانو په اړه محاوره ترسره شي چې له يوې خوا مو محاوره ښه شي او له بلې خوا مو د معلوماتو کچه لوړه شي.

وايي که د چا يوه ژبه زده وي يو سړی دی، که دوي ژبې يې زده وي دوه سړي دي کله چې انسان غواړي له خپلې مورنۍ ژبې سربېره نورې ژبې هم زده کړي له هر څه د مخه ورته په هغه ژبه کې محاوره يا خبرې اترې پکار دي ځکه چې د محاورې يا خبرو اترو په واسطه هر سړی خپله موخه، نظر او غوښتنې مقابل لورې ته څرگندوي او هغه پرې پوهولی شي. نو له دې امله ضروره ده چې نورې ژبې زده کړو او په ورځنې ژوند کې ورڅخه کارواخلو چې ځان خپلې موخې ته ورسو او مقابل لوری په خپل ذهني تصوير و پوهوو.

په خبرو اترو انسان نه يوازې يو بل پوهوي بلکې، د کلمو سم تلفظ او معنا هم زده کوي..

نو ښاغلي ښوونکي ته پکارده چې د پښتو ژبې په درسي ساعت کې په زده کوونکو باندې د بېلابېلو موضوعگانو په هکله له دوی سره محاوره وکړي. زده کوونکو ته دې وخت ورکړي چې په يوازې او يادوه کسيزه توگه د ټولگي په مخکې محاوره وکړي. تر څو د خبرو کولو مهارت يې پياوړی شي. ښوونکی دې د محاورې په بهير کې د زده کوونکو خبرو اترو ته دقت وکړي. د هغوی خبرې دې واورې، لفظي او گرامري خنډونه او ستونزې دې ورته روښانه کړي. د ځينو غلطو تلفظونو سمه بڼه دې ورته په خپله تلفظ کړي، زده کوونکي دې و هڅوي چې د وزگار تياپه مهال کې له محاورې څخه گټه واخلي، ترڅو په خبرو اترو کې له ستونزو سره مخامخ نشي.

اخځليکونه

املاء او انشاء ليکوال: گل پاچا الفت

دروېشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	فکر او عمل	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې:	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — د فکر او عمل په لغوي معناوو به وپوهېږي. — د فکر او عمل د متن په اصلي مفهوم به پوه شي. — متن به سم او روان ولوستلای شي. — د نوو لغتونو په معنا او مفهوم به پوه شي. — پوښتنو ته به مناسب ځوابونه ورکړای شي. — زده کوونکي به وکولای شي، چې د متن د موضوع په اړه په پښتو ژبه خبرې وکړي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، اورېدل، پوښتنې او ځوابونه، یو کسيز کار او ډله ییز کار	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	درسي کتاب، کتابچه، تخته، تباشیر، تخته پاک، د امکان په صورت کې په یو چارټ کې د ځینو پوهانو پخې خبرې، چې د فکر او عمل په اړه یې ویلي وي.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د څارنې په وسیله ارزونه او د یادداشت کتابچه	
د زده کړې او تدریس فعالیتونه	سلام او احوال پوښتنه، د ټولګي تنظیمول، حاضري اخیستل، د تېر لوست څخه یادونه او د کورنۍ دندې کتنه	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښاغلی ښوونکی دې نوی لوست په لاندې څو پوښتنو پیل او دې ته ورته نورې پوښتنې هم کولای شي چې له زده کوونکو څخه وکړي: — آیا د فکر په هکله څه ویلي شې؟ د فکر لغوي معنا به څه وي؟ — فکر او عمل څه اړیکې سره لري؟ — د یوه کار د کړنې لپاره فکر څومره ضروري دی؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکی دې د لوست له وروډي برخې څخه د فکر او عمل په اړه له زده کوونکو څخه څو انگېزه لرونکي پوښتنې کوي او د هغوی ځوابونه دې په دقت سره واورې.	— زده کوونکي هر یو پوښتنو ته مناسب ځوابونه ورکوي، چې په دې توګه کمزوري زده کوونکي هم د پوښتنو د ځواب په اړه معلومات ترلاسه کوي.	
— ښوونکی دې د فکر او عمل معنا او مفهوم په اړه له زده کوونکو سره خپل نظریات او معلومات شریک کړي او له یو	— زده کوونکي د فکر او عمل د معنا او مفهوم په اړه هر یو خپل مخکیني معلومات مطرح کوي، زده	

بل سره د فکر او عمل د اړیکو په هکله خبرې اترې وکړي، وروسته دې بیا د لوست عنوان د تختې پر مخ وليکي.

— ښوونکی دې د متن ټاکلې برخه په مناسب غږ ولولي.
— ښوونکی دې په څو تنو زده کوونکو د متن یو یو پراگراف ولولي او د متن د لوستلو په لارو چارو دې وپوهوي.

— ښوونکی دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د متن ټاکلې برخه له ځان سره په چوپه خوله ولولي او هغه کلمې دې په نښه کړي کومې چې په معنا یې نه پوهېږي.

— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې هر یو دې په وار سره خپلې په نښه شوې کلمې د تختې پر مخ وليکي او بیا دې د زده کوونکو په واسطه هغه معنا او پر تختې وليکي او د نه پوهېدو په صورت کې دې ښوونکی پوره مرسته وکړي.

— ښوونکی دې د متن (فکر او عمل) په اصلي مفهوم څرگندونې وکړي.

— ښوونکی دې له زده کوونکو څخه و غواړي چې د متن په مفهوم خبرې وکړي.

— ښوونکی دې د متن لوستل شوې برخه په څو پوښتنو سره ارزیابي کړي چې د زده کوونکو په درېم فعالیت کې په پام کې نیول شوې دي.

— ښوونکی دې زده کوونکو ته په لومړني او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په درېمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وگوري.

کوونکي خپل نظریات د ښوونکي له نظریاتو سره شریکوي او د فکر او عمل په معنا او مفهوم ځانونه پوهوي.

— زده کوونکي متن ته په دقت گوري او غږ نیسي.
— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونو سره سم یو یو پراگراف داسې لولي، لکه د تلویزیون یو ویاند چې یوه موضوع لولي، زده کوونکي هڅه کوي ترڅو په لوستلو کې ونډه واخلي او په ځانونو کې د ویاندۍ وړتیا وروزي او هم په پښتو ژبه روانې خبرې وکړي.
— زده کوونکي متن له ځان سره لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي.

— زده کوونکي په وار سره نښه شوې کلمې وایي او ښوونکی یې پر تخته لیکي او بیا یې بل زده کوونکی معنا کوي.

— زده کوونکي د ښوونکي څرگندونو ته په پوره دقت سره غږ نیسي.

— څو زده کوونکي په خپله خوښه په وار سره د متن په اصلي مفهوم خبرې کوي.

— زده کوونکي پوښتنو ته مناسب ځوابونه وایي او له متن څخه د زده کړې ډاډ ترلاسه کوي.

— زده کوونکي سپارل شوې کورنۍ دنده په خپلو کتابچو کې اخلي په کورنو کې یې بشپړوي او په بل درسي ساعت کې یې راوړي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول

فکر: عقل، فهم

کار: د کسب، شغل، خدمت په معنا وو دی.

کار د تولید د عمده عواملو څخه یو عامل دی او دې ته وایي چې دماغي یا لاسي قوه استعمال شي او په بدل کې یې مزد، معاش او یا حق الزحمه ترلاسه شي.

(تله) یون

(تله) د تللو آله هغه آله چې هرشی ورباندې تلل کېږي: د میزان میاشت هم ده.

(تله) جمع یې تلی، د پښې لاندنۍ برخه چې له ځمکې سره نښلي

اضافي معلومات

د ارواښاد صديق الله رښتين د ژوند او علمي خدمتونو په اړه لنډه معلومات

ارواښاد رښتين د پښتو ژبې او ادبياتو يو مسلکي، پياوړی او پوخ ليکوال او ژبپوه دی.

ښاغلی رښتين د مولوي تاج محمد خان زوی ۱۳۴۰ هـ.ق. _ ۱۲۹۸ هـ.ش. کال د مومندو په سره کمر کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې په خپلې علمي کورنۍ کې کړې دي او بيا نورې زده کړې يې د ننگرهار د هاپې په نجم المدارس او د کابل په عربي دارالعلوم کې سرته رسولي دي.

ښاغلی رښتين په ابتداء کې شعرونه هم ويل، خو وروسته يې د نثر خوا ته مخه کړې او د پښتو ژبې د علمي کولو لپاره په دې لار کې د ځان ستړيا غوره بللې ده.

ده په سختو شرايطو کې په ۱۳۲۱ لمريز کال په گردیز کې د (ورانگې) او په ۱۳۲۶ لمريز کال په فراه ولايت کې د (سيستان) د اخبارونو لومړنۍ گڼې راويستلې او هغلته يې د لومړي ځل لپاره چاپخانې په کار اچولې دي. ده څه موده د (هېواد) اخبار او د کابل مجله هم چلولې ده.

رښتين سربېره په مطبوعاتې، ادبي، ژبني گرامري، تاريخي او نورو علمي ليکنو ډېر نوي ليکوالان او زلميان له ليکوالۍ سره بلد کړي دي.

رښتين يوازې تشه جذباتي او احساساتي ليکنه نه خوښوله، بلکې هغه غوښتل چې د علم، منطق، تاريخ په رڼا کې پښتو ليکوالي پر مخ ولاړه شي او ژبه په علمي سودمنو اثرونو او خوږې خوندورې پښتو ښايسته او بېلوايه شي.

د رښتين په نثري ليکنو کې اصلاحي فکر او تنقيد هم شته.

د رښتين د ليکنو په برخه کې ډېرو داخلي او بهرنيو پوهانو خپلې نظريې څرگندې کړې دي چې دلته به د دوو تنو (کورنيو او بهرنيو) پوهانو او استاذانو نظر يې رانقل کړو.

ښاغلي ترې په خپل مضمون (معاصر افغاني ادب) کې داسې يو نظر څرگند کړی دی:

((رښتين د خپل وخت نوميالی ليکوال او قوي نثر ليکونکی دی چې اثار يې په متفرق او مستقل ډول سره د هېواد په مطبوعاتو کې خپاره شوي دي. نظم او نثر دواړه لري، مگر د نثر خوا يې له نظم څخه ډېره قوي او برجسته ده، حتی د خپلې دورې يوازینی ليکوال دی، چې د نثر خوا يې څو څو ځله تر نظم قوي ښکاري. د ده د نثر ډېره ستره مخيزه دا ده چې د ده الفاظ تل قالبې برېښي. د نظمونو مجموعه يې خپره شوې، خو په نثر کې يې خپلواک آثار زيات چاپ شوي دي. زما په عقیده (د هند سفر) په خپله دوره کې د نثر له مخې د پښتو يو قيمتي اثر دی.

دی ځينې ترجمې هم لري چې په دې لړ کې يې (د مينې هنداره) ډېر ښه مستقل اثر دی.))

رښتين د پښتو فرهنگ په پرمختيا کې ډېرې هلې ځلې کړي او ډېر کتابونه او مقالې يې ليکلي دي چې دلته به يې په ترتيب سره رانقل کړو.

۱_ پښتانه شعراء، دويم ټوک. ۲_ پښتو کلی، شپږم ټوک. ۳_ پښتو لومړۍ ليار ښوونکۍ. ۴_ د پښتو ادب تاريخ. ۵_ د پښتو اشتقاقونه او ترکيبونه. ۶_ د پښتو لوی گرامر (په پارسي ژبه). ۷_ نوی ژوند (د پښتونستان په باب). ۸_ د پښتو مجاهدې (تاريخي) اثر دی. ۹_ د دولسم ټولگي د پښتو قرائت. ۱۰_ پښتو عروض. ۱۱_ د پښتونستان پېښې. ۱۲_ د پښتو ادبيات. ۱۳_ پښتو نثر. ۱۴_ نوميالي شعراء. ۱۵_ د پښتو نثر هنداره. ۱۶_ د پښتو شعرونو ډولونه.

اخځليکونه

د پښتو ادبياتو تاريخ اوسنۍ دوره، ليکوال: پوهاند ډاکټر زيورالدين زيور، ۱۳۸۵ لمريز کال.

ښاغلی ښوونکی کولای شي چې د (فکر او عمل) د متن په اړوند د ښاغلي رښتين د ژوند پلوشې اثر وگوري او خپل معلومات بېلای کړي.

څلورويشتم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	د پاچا خان تعليمي لارښوونې	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: — خان عبدالغفار خان به وپېژني. — د ده ملي شخصيت په اړه به معلومات ترلاسه کړي. — د ده د سياسي او ټولنيز ژوند په اړه به نورو ته معلومات ورکړای شي. — متن به سم ولوستلای شي. — د نوو لغتونو په معنا او مفهوم به پوه شي او په خپله ژبه به يې وويلای شي. — د لوست موضوع به په لنډه توگه بيان کړای شي. — په ډله ييزو فعاليتونو کې به په مينه برخه واخلي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل په دوه کسيزه توگه پوښتنه او ځواب، لوستل، پوښتنې او ځوابونه او ډله ييز کار	
د تدريس وسيلې او مرستندوی توکي	کتاب، کتابچه، تخته، تخته پاک، تباشير، مارکر او د يادداشت کتابچه	
د ارزونې لارې	د کتاب له مخې د لوستلو ارزونه، د ليکلو ارزونه، د پوښتنو او ځوابونو په وسيله ارزونه او خبرې کول	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام او احوال پوښتنه، د ټولگي تنظيم، د حاضري اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تېر لوست څخه يادونه	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	بناغلی ښوونکی دې لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي او دې ته ورته نورې پوښتنې هم کولای شي، چې له زده کوونکو څخه يې مطرح کړي. — خان عبدالغفار خان پېژنئ؟ — څوک کولای شي چې د باچا خان په اړه څه معلومات وړاندې کړي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکی دې د لوست د وړودي برخې له مخې د باچا خان د تعليمي لارښوونو په اړه له زده کوونکو سره خبرې وکړي. د هغه د ملي مبارزو او د خپل ولس د خپلواکۍ په هکله به په لنډه توگه رڼا و اچوي. — ښوونکی دې په مناسب غږ متن و لولي او په لوستلو کې دې د زده کوونکو څارنه وکړي. — ښوونکی دې زده کوونکي وگوماري، ترڅو متن په چوپه		— زده کوونکي د ښوونکي څرگندونو ته غوږ نيسي. د پاچا خان د تعليمي لارښوونو، ملي او سياسي مبارزو په اړه معلومات ترلاسه کوي. — زده کوونکي متن ته غوږ نيسي. — زده کوونکي متن په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي.

<p>— زده کوونکي په وار سره د متن یو یو پراگراف لولي او د لوستلو په لارو چارو ځانونه پوهوي،</p> <p>— زده کوونکي په وار سره د ټولگي مخې ته راځي او د پاچا خان د ښوونیزو او روزنیزو خدمتونو او لارښوونو په اړه خپل معلومات وړاندې کوي چې په دې توګه د خبرو کولو مهارت یې پیاوړی شي.</p> <p>— زده کوونکي په وار سره په نښه شوې کلمې لولي او د ښوونکي لیکلو ته ځیر کېږي.</p> <p>— زده کوونکي په وار سره یوې معنا شوې کلمې ته جمله جوړوي او پر تختې یې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي د لوست لندیز ته غوږ نیسي.</p> <p>— زده کوونکي د لوست د ارزیابي پوښتنو ته په ځواب ویلو کې برخه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع په کتابچو کې لیکي او په کورونو کې پرې کار کوي.</p>	<p>خوله ولولي.</p> <p>— ښوونکي دې په څو تنو زده کوونکو د متن یو، یو پراگراف ولولي او د لوستلو په مهارت دې وپوهوي.</p> <p>— ښوونکي دې له خوزده کوونکو څخه غوښتنه وکړي چې د پاچا خان د ښوونیزو او روزنیزو لارښوونو او خدمتونو په اړه څو دقیقې خبرې وکړي. ښوونکي غواړي چې زده کوونکي د هرې موضوع له لارې پښتو ژبه زده کړي او پرې خبرې وکړای شي.</p> <p>— ښوونکي دې د ستونزمنو کلمو پوښتنه وکړي او زده کوونکي دې په وار سره ستونزمنې کلمې ولولي او ښوونکي دې د تختې پر مخ ولیکي، معنا دې لومړی له نورو زده کوونکو وپوښتي، که زده کوونکو ځوابونه وویلاي شول ښه او که د کلمو په معنا پوه نه وو خپله دې معنا او پر تختې و لیکي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې تختې ته راشي او معنا شوو کلمو ته یوه مناسبه جمله جوړه او ودې لیکي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوست لندیز تشریح کړي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوست ارزونه د شپږم فعالیت له مخې ترسره کړي او د زده کوونکو د پوهاوي کچه دې ځانته معلومه کړي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دویم درسي ساعت کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري او په بله ورځ دې وګوري او اصلاح دې کړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>ښکېلاک: استعمار</p> <p>شکور: ټوکری</p>	
<p>اضافي معلومات</p> <p>د خان عبدالغفار خان کورنۍ.</p> <p>عبدالغفار خان په خپل چاپ شوي کتاب کې د خپلې کورنۍ د پېژندلو په اړه داسې لیکي: زما د پلار نوم بهرام خان و، د کلي خان و او په مشر خان مشهور و. دی د نورو خانانو په شان نه و، په کلي کې د ده په اندازې جايداد د چا نه و، خو دی داسې نه ښکارېده لکه خان، پوه او زیر پښتون و، په چا بې زیاتۍ نه کولو او نه یې مظلومان د بل چا زور زیاتي ته پرېښودل.</p> <p>که له ده سره به چا زیاتۍ وکړو هغه به یې صبر او برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کې نه ساتله. وروڼو او</p>	

تربورانو ورسره ډېر زياتی کړی و. د ده وس کېده چې بدل ورته واخلي، خو د بدل په ځای به يې وبخښل احسان او ښېگړه به يې ورسره کوله. لمونځ کوونکی، پرهېز گار او سوله خوښونکی سړی و، د صبر او زغم څښتن و. د نيکه نوم يې سيف الله خان و، کله چې فرنگيانو د بونير د نيولو په غرض په بونير بريد وکړ او د سور کاوی-غزا وه، نور خانان د فرنگي ملگري وو او سيف الله خان بابا د قام مرستې له ورغی. همدارنگه زما غور نيکه عبيدالله خان بابا آزاد خياله، پياوړی او منلی مشر و.

د خان عبدالغفار خان لومړنۍ زده کړې

عبدالغفار خان د خپلو زده کړو په اړه داسې ليکي:

زما پلار سره د دې چې متقي مسلمان و، خو روشنفکره سړی و. او موږ دواړه وروڼه يې په ښوونځي کې داخل کړو. پلار مې زه او محبت خان چې زما د کشر تره زوی و د کلي په جومات کې د اسماعيل استاد سره سبق ته کښولو. د اسماعيل استاد نه مې قرآن کريم ختم کړو، زموږ کلي کې يو لومړنی ښوونځی و، خو زما مشر ورور خان صاحب دغه وخت کې د پېښور په ښوونځي کې زده کړه کوله. زه هغه د زده کړې لپاره پېښور ته بوتلم او په هغه ښوونځي کې يې زه هم داخل کړم. له همدغه وخته په ده کې د انسانيت، وروري، وطن دوستي او الله ﷻ د مخلوق د خدمت کولو جذبه پيداشوه او ددې جذبې هڅوونکي خپل استادان بولي. د قوم او هېواد خدمت ته يې ملا وتړله او زده کړو لپاره مختلفو ښارونو او ښوونځيو ته ولاړه دخپل ولس د تعليم لپاره ۱۹۱۰ کال د مولوي عبدالعزيز خان په مرسته يوه مدرسه په اتمانزو کې جوړه کړه د خلکو پاملرنه يې د زده کړې او علم خواته را واړوله او د پښتنو په زړونو کې يې د علم د اړتيا احساس پيداکړو خلکو ځای پر ځای ډېرې مدرسې جوړې کړې او په ډېر شوق يې خپل بچي پکې داخل کړل، او د زده کړو بهير پکې ورځ په ورځ مخ په وړاندې روان وو.

د دير په سيمه کې اخوند زاده گان او پرچگان اوسيدل او آباد خلک و. د دې خلکو په مرسته يې يوه ښه مدرسه جوړه کړه او دې مرستې ډېر ښه انتظام. وموند او په لږه موده کې يې د زده کوونکو شمير څلورسوه تنو ته ورسېده. بيا په ۱۹۲۱ کال کې د نورو دوستانو په مرسته د اغانثرو په سيمه کې د ازادسکول بنياد کېښوده، د مدرسې تر څنگه ده د پښتو د غلطو دودونو اصلاح کولو، تشددنه د منع کولو او د قومي مينې د پيداکولو په غرض د (اصلاح الافغانه) په نامه يو انجمن جوړ کړ چې ډېرو لويو کسانو پکې برخه درلوده کله چې خلکو زما په راتگ مينه او محبت وښوده په اتمانزو کې يې يوه جلسه ونيوه او د ټول قوم له خوا زما د خدمتونو په وياړ يوه سپاس نامه را کړه چې د فخر افغان په لقب يې وويارل. مدرسې دا اراده وکړه چې ضروريه يوه رساله په پښتو کې د خپل قوم د پوهولو، د دنيا حالاتو نه د خبرولو او خپلې خاورې ته د دوی پاملرنه رامنځ ته کړي او دا هڅه يې وکړه چې انجمن په خپله ژبه کې د بچو لپاره د ابتدايي تعليم انتظام او ترتيب وکړ. د ۱۹۲۸ کال د پښتون په نامه يوه رساله په پښتو ژبه اتمانزو کې منځ ته راوړه چې دا پښتون اخبار کابل ته هم رسیده او د افغانستان په خلکو کې هم پښتو ژبې ته مينه پيدا شوه او حتا په امان الله خان يې ډېر اثر وکړ او دی وهڅول شو چې خلک بايد پښتو زده کړي چې په دې توگه ډېر ژر پښتو ژبه تعليمي او سرکاري ژبه وگرځيده او د پښتون غږ په نامه يوه بله رساله هم دلته را منځ ته شوه.

اخځليک

__ زما ژوند او جدو جهد ليکوال خان عبدالغفار خان

پنځه ويشتم لوست

د تدريس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	متلونه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — متل به وپېژني. — د متلونو دلوست په معنا او مفهوم به پوه شي. — د متلونو د کارولو ځايونه به وپېژني. — متن به سم او روان ولولي. د متلونو په ارزښت به پوه شي او نورو ته به د متلونو د کارولو په موخو معلومات ورکړي. — د پښتو ژبې د خبرو کولو مهارت به يې پيا وړي شي؟ — دمتن د پای فعاليتونه به په يوازې ډول تر سره کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، د محاورې په ډول، پوښتنه او ځواب او خبرې کول	
د تدريس وسيلې او مرستندويه توکي	په يو چارټ کې د څو پښتو متلونو ليکل او ټولگي ته يې راوړل، کتاب، کتابچه، تخته، تباشير، تحته پاک، مارکر او نور.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحريري ارزونه، پوښتنې او د ځواب ارزونه	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام وړاندې کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضري-اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تير لوست سره د نوي لوست تړاو.	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې نوی لوست په لاندې پوښتنو پيل کړي: ۱— متل څه ته وايي او د دڅه لپاره ويل کېږي؟ ۲— کله موهم په خپلو خبرو کې له کوم متل څخه کار اخيستي؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
— ښوونکي دې زده کوونکو ته لارښوونه وکړي چې د څو شېبو له پاره د نوی لوست ټاکلې برخه به چوپه خوله له ځان سره ولولي او ستونزمنې کلمې دې په نښه کړي. — ښوونکي دې د متن ټاکلې برخه په لور او مناسب غږ ولولي او ستونزمن لغات دې پر تختې وليکي بيا دې معنا کړي او د لوست د هر متل په اړه دې څرگندونې وکړي. — ښوونکي دې د کتاب د فعاليت له لار ښوونې سره سم دوه دوه زده کوونکي د ټولگي د تختې مخې ته را غواړي، يو زده کوونکي دې له متن څخه يو متل ولولي، بل زده کوونکي دې د نوموړي متل د کارولو ځای په څو ټوټه کړي او پر تختې دې		
— زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم نوی لوست په چوپه خوله لولي، ستونزمنې کلمې په نښه کوي او بيا يې معنا له ښوونکي څخه پوښتي. — زده کوونکي متن ته پاملرنه کوي، لوستلو ته ښه غوږنيسی او د ستونزمنو کلمو په معنا ځانونه پوهوي. — دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي له لارښوونې سره سم د تختې مخې ته راځي او نوموړی فعاليت ترسره کوي.		

<p>ولیکي. د نیمګړتیا په صورت کې دې ښوونکي مرسته ورسره وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې هڅه وکړي چې په زده کوونکو باندې متلونه له یاده ووايي بیادې په خپلو کتابچو کې ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې لوستل شوی متن د څو پوښتنو په کولو سره و ارزوي او خپل ډاډ دې تر لاسه کړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته ددې لوست په لومړي او دویم ساعتونو کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري</p>	<p>ولیکي. د نیمګړتیا په صورت کې دې ښوونکي مرسته ورسره وکړي.</p> <p>— ښوونکی دې هڅه وکړي چې په زده کوونکو باندې متلونه له یاده ووايي بیادې په خپلو کتابچو کې ولیکي.</p> <p>— ښوونکی دې لوستل شوی متن د څو پوښتنو په کولو سره و ارزوي او خپل ډاډ دې تر لاسه کړي.</p> <p>— ښوونکی دې زده کوونکو ته ددې لوست په لومړي او دویم ساعتونو کې په خپله خوښه او په دریمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده وروسپاري</p>
<p>— څو زده کوونکي په وار سره متلونه په یاد وایي او نور یې په کتابچو کې لیکي.</p> <p>— زده کوونکي د ارزونې پوښتنو ته مناسب ځوابونه ورکوي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع ګانې په کتابچو کې لیکي او په کورونو کې یې ځوابونه بشپړوي.</p>	<p>اضافي معلومات</p> <p>متلونه</p> <p>د پښتو د شفاهي ادب یوه ځانګه متلونه دي چې متلونه د یوې فکري ذخیرې په توګه له ډیرې پخوا څخه په ولسونو کې موجود دي او له یوه نسل څخه بل نسل ته لیږدېدلې دي او دعوامو د فلسفې مهمه برخه ده. هر متل که څه هم لنډه او ساده جمله ده خو حقیقت دادی چې په هر متل کې لوی حکمت پروت وي او دغه مقولې چې د تجربونه وروسته منځ ته راغلي او په عام، ساده او لنډ ډول په ټولنه کې خپرې شوي دي او د یوې زمانې د خلکو ذهني او فکري سويه، کړنې، ټولنیزې اړیکې، هوښیاري، د ژوند سطحه، کلتور او نور په ښه ډول ترې څرګندېږي. د پښتو د شفاهي ادب ددغې خوند وړې برخې (متلونه) درامنځ ته کېدو وخت او ویونکي معلوم نه دي، بلکې په هر وخت کې د نامعلومو کسانو له خوا ویل شوي دي. وروسته له یوه شخص څخه بل، اوله بل نه، کور، کلي د کلي قوم او په پای کې ملت ته رسیدلي او په ټولنه کې عام شوي دي. د متلونو ویل په یوه زمانه، یوه سیمه او شخص پورې اړیکې نه شي پیدا کولی، بلکې په هره زمانه کې د هرې سیمې د خلکو له خوا ویل شوي دي چې ځینې یې له منځه تللي او ځینې یې تر اوسه پورې د خلکو په سینو کې شته او دا هم نه شو ویلای چې وروسته تر دې به نور متلونه پیدا نه شي. له دې وروسته به هم د خلکو د تجربو له مخې متلونه منځ ته راشي چې د خپل ارزښت، اهمیت او سوچه توب نه وروسته به په ټولنه کې قبول او ومنل شي او د خلکو محاورې ته به لاره پیدا کړي.</p> <p>ځینې ډیر داسې متلونه شته چې په یوه سیمه کې وي، مګر په بله سیمه کې بیا هېڅ درک نه لري او ځینې بیا داسې متلونه هم شته چې په ټولو سیمو کې د خلکو تر منځ ویل کېږي.</p> <p>د تاریخ په اوږدو کې چې هر څومره پېښې منځ ته راغلي په هماغه اندازه متلونه هم د تجربو نه وروسته را پیدا شوي دي، خپل اهمیت یې په ټولنه کې تثبیت کړی او د خلکو ترمنځ یې د ویلو سلسله پیل شوې ده، متلونه د نظم او نثر په چوکاټ کې ویل کېږي، خو زیاته برخه یې په نثر کې ده. منظوم متلونه تراوسه په منظمه توګه نه دي را ټول شوي، خو ښاغلي حبیب الله رفیع (د خلکو سندرې) په کتاب کې ددغه ډول متلونو (۴۲) نمونې خوندي کړيدي</p> <p>متلونه د پوهانو له نظره</p> <p>ماکسیم ګورکي د متلونو په باب لیکي: «د متلونو په ساده الفاظو کې تر ټولو لوی حکمت پروت دی، متلونه او سندرې تل لنډې وې، خو فکر او احساسات پکې د یوه کتاب په اندازه ځای شوي وي» په افغاني لیکوالو کې د متلونو په باب ډیرو ښاغلو لیکوالو خپلې نظریې وړاندې کړې دي چې دلته به د عبدالحی «حبیبی» د نظریه راوړلو اکتفا وکړو، پوهاند «حبیبی» د متلونو په باب لیکي: «پښتو متلونه ډیر لوی مقصد په لنډو ویناوو کې ښکاره کوي او ګڼل کېږي او په وینا</p>

کې د استدلال لپاره راوړل کېږي. اوس چې مو د پښتو متلونو په باب ځينې خبرې لوستونکو ته وړاندې کړې. بهتره بولم چې د هغو هڅو او کارونو يوه يادونه هم وکړم چې د پښتني متلونو د راټولولو په برخه کې شوي دي. د زمانې په تېرېدو سره ډېر زيات متلونه را پيدا شوي او ډېر يې له منځه تللي دي او هغه چې تر اوسه پورې د خلکو سره شته بيا هم دومره زيات دي چې راټولول او خوندي کول يې ډير کار او د پندو کتابونو ليکل غواړي. تراوسه پورې چې کوم کتابونه پدې برخه کې ليکل شوي د هغو متلونو په نسبت چې په ټولنه کې شته ډير لږ دي. دويم مستشرق مشهور فرانسوي پښتو پوه جيمز ډار مستېر چې په خپل مشهور کتاب (د پښتو نخوا د شعرها رويهار) کې يې د پښتو متلونو (۶۰) نمونې خوندي کړې دي دريم سړی چې موږ يې بايد د پښتو متلونو د ټولونکي په توگه يادونه وکړو هغه کرنال سی - ای - بابل دی. ده په خپل کتاب پښتو نکلونو کې د پښتو ډېر متلونه له انگرېزي ژباړې سره خوندي کړي دي. دغه کتاب دويم ځل په (۱۹۳۸ع) کال په پېښور کې د فقيرچند مهر له خوا چاپ شوی دی.

اخځليکونه

— گړنی ادب، ليکوال: عبدالکریم پتنگ

شپږویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	محاوړه (د هيواد لرغوني او تاريخي ځايونو په هکله)	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ د محاورې متن به سم او روان ولولي. _ د محاورې د لوست په مفهوم به پوه شي. _ په لوست کې به د پښتو لغتونو معنا زده کړي او په کتابچوکې به يې وليکلای شي. _ د پښتو ژبې د ويلو مهارت به يې پياوړي شي. _ د متن لنډيز به په خپله ژبه وويلاى شي. _ د لوست د پای فعاليتونه به په يوازې ډول حل کړای شي.	
د تدريس لارې	لوستل، ليکل، د محاورې په ډول پوښتنې او ځوابونه او خبرې.	
د تدريس وسيلې او مرستندوى توکي	کتاب، کتابچه، تخته، تباشير، تخته پاک او د لرغونې او تاريخي ځايونو په اړه انځورونه.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، د لوستلو ارزونه، پوښتنې او ځواب ارزونه، د تحريري ارزونه او د خبرو اترو ارزونه.	
د زده کړې او تدريس فعاليتونه	سلام وړاندې کول، د حال احوال پوښتنه، د حاضري اخيستل او د کورنۍ دندې کتنه.	۴ دقيقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکى دې نوى لوست په لاندې څو پوښتنو پيل کړي. _ څوک کولای شي د خپل هېواد د څو لرغونو او تاريخي ځايونو نومونه واخلې؟ _ آيا کولای شئ د څو مشهورو تاريخي ځايونو په اړه خبرې وکړئ؟	۶ دقيقې
د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	۳۵ دقيقې
_ ښوونکى دې لوست د څو هڅوونکو پوښتنو په کولو سره پيل کړي.	_ زده کوونکي په ځانگړې مينې سره د هڅوونکو پوښتنو په ځواب ويلو کې ونډه اخلي.	
_ ښوونکى دې زده کوونکو ته لار ښوونه وکړي چې لوست په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې په نښه کړي.	_ زده کوونکي د ښوونکي د لار ښوونې سره سم، لوست په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي.	
_ ښوونکى دې د ستونزمنو کلمو په اړه پوښتنې وکړي او هغه دې د تخته پر مخ وليکي او معنا دې کړي .	_ زده کوونکى هر يو په خپل وار سره په نښه شوې کلمې ښوونکي ته وايي او په پای کې د کلمو په معنا ځانونه پوهوي.	
_ ښوونکى دې پر زده کوونکو باندې لوست په دوه تنو د		

<p>— دوه تنه زده کوونکي د ښوونکي د سپارښتنې سره سم د لوست موضوع د ډيالوگ په توگه لولي.</p> <p>— زده کوونکي په دغه فعاليت کې په مينه خپله ونډه څرگندوي.</p> <p>— څو زده کوونکي په وار سره د تختې مخې ته راځي او د يوې نا سمې جملې سمه بڼه د تختې پرمخ ليکي.</p> <p>— زده کوونکي د لوست لنډيز په خپله ژبه وايي.</p> <p>— زده کوونکي پوښتنوته ځوابونه ورکوي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوعگانې په کتابچو کې ليکي او هغه په کورونو کې بشپړوي.</p>	<p>محاورې او ډيالوگ په توگه ولولي، او ښوونکي دې پاملرنه وکړي ترڅو د کلمو، جملو په لوستلو او خبرو کولو کې زده کوونکي خپله وړتيا وښي او سمې خبرې وکړای شي.</p> <p>— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې په وار سره د هېواد د لرغونو او تاريخي ځايونو په اړه معلومات وړاندې کړي.</p> <p>— ښوونکي دې د پنځم فعاليت گډې وډې جملې د تختې پرمخ وليکي او له څو زده کوونکو څخه دې وغواړي چې په وار سره د هرې نا سمې جملې سمه بڼه وليکي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوستل شوي لوست لنډيز لومړۍ په خپله ووايي او بيا دې زده کوونکي ووايي.</p> <p>— ښوونکي دې لوست په څو پوښتنو وازروي.</p> <p>— ښوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعتونو کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده ورکړي.</p>
--	---

اضافي معلومات

د بخدي کلا (ارگ)

د پښتو دايرة المعارف دويم ټوک د ۸۳۰ مخ په حواله وارا(ارگ) حصار، بالاحصار، او جگې کلا په مفهوم افاده شوی دی.

وارا چې د اريانا لومړنۍ پناه ځای او مرکز دی. د بخدي د کلا او ښار مفهوم څرگندوي چې دا ځای ارگ هم دی، او احمد علي کهزاد ددې کلا د بنسټ ايښودلو په هکله وايي:

په اريايي پخواني تاريخ کې په عام مفهوم او د اريايي (هندو ايراني) مهاجرت او مېشته کېدو په تاريخ کې په خاص مفهوم اود افغانستان د تاريخ څخه د مخه تاريخ کې په ځانگړنې معنا ډيره مهمه د غور او څېړنې وړ يوه موضوع د ارگ (وارا) د ودانۍ څخه عبارت ده. وايي چې دلته يې په ارگ ژباړلې ده. په نورو تعبيرونو باندې هم معنا او ژباړل شوې ده، لکه چې د مخه ورته اشاره هم وشوه. وارا په مانۍ کلا، حصار، کلۍ، ښار، هستوگنځي ترجمه کېدای شي، لومړنی مقرر دی چې يما د بلخي پيشداد يانو له کورنۍ څخه د هندو اريايانو لومړنی پادشاه په خپل ژوند کې د هغې ودانۍ په جوړولو کې خاصه پاملرنه وکړه.

يما پاچا لازمه وگڼله چې د ژمي د ستونزو او ناوړو شرايطو له کبله چې د ځان اونورو اريايانو لپاره يو پناه ځای جوړ کړي، نو يې د وارا د محوطې په جوړولو پيل وکړ چې پراخه دا منه يې درلود له او د هغې هر بازو د اس د يوې څغا سټې سره برابر و.

زموږ د هېواد دغه نو ميالۍ مؤرخ کهزاد د کلا او وارا د مشخصاتو او څرنگوالي په هکله وايي:

د اوستا په شهادت هغه وخت چې (يما) پاچا واکمنۍ ته ورسيد د (اهورا مزدا) د امر له کبله يې د يوې پناه ځای په و دانولو لاس پورې کړ چې وارا نومېده، د وارا څخه موخه لکه چې د مخه ورته اشاره وشوه (پاچاهۍ کلا)

يا (پاچاهي ارگ) و چې (يما) د بلخي پيشداد يانو د سلطنتي کورنۍ مشر(جمشيد) د هغه د بنسټ تير په خپل لاس

کېښودله.

د مندېش کلا

د مندېش استحکامي کلا د غور يوه پخه او ډېره جگه کلا ده چې د مندېش د غره په تړوکې پرته ده او د ډبرليک د ليکنې له مخې ددې کلا بنسټ اېښودونکي بسطام و او د کلا د جوړښت څخه جوتېرې چې د هغې د ودانولو لپاره د هغې زمانې يو شمېر تکړه استادان ورته استخدام شوي وو.

د دې کلا په جوړښت کې د معمارۍ د وتلي سبک او ماهرانه فن څخه د يوه هنري ابتکار په توگه کار اخيستل شوی دی. دې کلا دولس برجونه درلودل او په هر يوه برج کې يې دېرش کړکۍ موجودې وې (۶ برجونه د ختيځ او شمال خواته او ۴ نور برجونه يې د لوېديځ او سويل خواته) چې په هر يوه برج کې د اسمان رسم کښل شوی و، په داسې ترتيب سره چې هره ورځ لمر په ټا کلي درجه له يوې کړکۍ څخه راځي او په څرگند ډول يې ښودل چې دغه ورځ لمر په کومه درجه دی.

نو ويلاى شو چې دا مانۍ او استحکامي کلا د امير عباس بن شيش د زمانې د معمارۍ د ساختمان له يادگارونو څخه ده که څه هم بنسټ اېښودونکي يې بسطام و.

د طبقات ناصري په روايت: مندېش يوه ډېره پخه، کلکه، مستحکمه او جگه کلاده کله چې سپړى د آياز له څنگه تېرېږي او گوروالشت ته ورسي د کينې خوا له لارې له ورايه د مندېش کلا ښکاري چې ډېره لوړه او له شمېره وتلې پورۍ يې درلودلې او په ډېر زيار سره ورته سپړى ختلاى شي. تر نوموړي مؤلف وروسته عبدالحق گورديزي هم دا کلا په (۲۴۰هـ) د مملکت له ډېرو پخوا کلاگانو څخه شمېرلې ده. د پور تنيو ليکنو په اسناد جوتېرې چې مندېش نه يوازې له برمه ډکه پوځي کلا ده بلکې د غوريانو د يوه نامتو فرهنگي او سياسي ښار او د يولوى غره نوم هم دی

يادونه ښاغلى ښوونکى دې د پښتو ژبې په زده کړه کې زيارو کارې چې په زده کوونکو باندې د تاريخي ځايونو په اړه محاوره تر سره کړي تر څو زده کوونکي په پښتو ژبه سمې او روانې خبرې وکړاى شي.

اخځليکونه

__ د افغانستان استحکامي کلاوې، حصار ونه او بالا حصارونه، ليکوال: پوهاند رازقي نړيوال.

اووه ویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونۍ کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	محاوره په هېواد کې د عصري او رسمي ښوونې او روزنې تاریخي بهیر په هکله خبرې اترې	
د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي: _ د عصري ښوونې او روزنې په معنا او مفهوم به پوه شي. _ د ښوونې او روزنې د تاریخي بهیر په هکله به لنډ معلومات تر لاسه کړي. _ متن به سم او روان ولوستلای شي. _ د متن په اصلي مفهوم به خبرې وکړای شي او په پښتو ژبه د خبرو کولو مهارت به یې پیاوړی شي. _ د نوو لغتونو معنابه زده کړي او په کتابچو کې به یې ولیکي. _ د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې ډول تر سره کړای شي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، سوال او ځواب، په یو کسيزه توگه کار، ډله ییز کار او خبرې کول.	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، کتابچه، تخته، تباشیر او تخته پاک.	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، د لوستلو ارزونه، د سوال او ځواب ارزونه.	
د زده کړې فعالیتونه	سلام وړاندې کول، دحاضری اخيستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تیر لوست څخه ارزونه.	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دی نوې لوست په لاندې پوښتنو پیل کړي: _ ستاسو په نظر د عصري ښوونې او ارزونې معنا او مفهوم څه شی دی؟ _ آیا ویلای شئ چې د عصري او عنعنوي ښوونې او روزنې تر منځ توپیر څه دي؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
_ ښوونکي دې زده کوونکو ته لار ښوونه وکړي چې د څو شپږو لپاره د لوست متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې په کې په نښه کړي. _ ښوونکي دې د ستونزمنو کلمو معنا په خپله ووايي او بیا دې پر تخته وليکي. _ ښوونکي دې د متن هر پاراګراف په زده کوونکو ولولي، د لوستلو په مهارت کې دې ټولو زده کوونکو ته		
_ زده کوونکي د ښوونکي له لار ښوونې سره سم هر یو متن په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې په نښه کوي. _ زده کوونکي په نښه شوې کلمې وایي او په معنا یې ځانونه پوهوي. _ زده کوونکي په وار سره د لوست یو پاراګراف لولي او هڅه کوي چې د لوستلو مهارت یې سم شي. _ زده کوونکي متن ته گوري او غور نیسي، او هم د		

<p>بنوونکي معلوماتو ته دقت کوي او خپل معلومات بشپړوي.</p> <p>— زده کوونکي په دوه کسيزه توگه دمتن په سوال او ځواب ويلو کې ونډه اخلي.</p> <p>— زده کوونکي په علاقمندي پوښتنو ته ځوابونه وايي.</p> <p>— زده کوونکي د متن لنډيز اوري او خپلې نيمگړتياوې بشپړوي.</p> <p>— زده کوونکي د کورني دندې موضوعگانې اخلي او په کورونو کې پرې کار کوي.</p>	<p>برخه ورکړي.</p> <p>— بنوونکي دې لوست په مناسب غږ ولولي او بيا دې د بنوونې او روزنې دگټو او ارزښت په هکله د زده کوونکو سويې په پام کې نيولو سره لنډ معلومات وړاندې کړي.</p> <p>— بنوونکي دې متن د سوال او ځواب په ډول په زده کوونکو باندې ولولي.</p> <p>— بنوونکي دې د لوست د لا پوهاوي په خاطر له زده کوونکو څخه پوښتنې وکړي او د زده کوونکو ځوابونه دې واورې او هغوی دې په بنو الفاظو لکه آفرين، شاباس تشويق کړي.</p> <p>— بنوونکي دې د لوست لنډيز بيان کړي.</p> <p>— کورنۍ دنده: بنوونکي دې زده کوونکو ته په لومړي او دويم درسي ساعتونو کې په خپله خوښه او په دريمه ورځ دې د لوست د پای کورنۍ دنده ورکړي.</p>
--	--

اضافي معلومات

تاسو لوستونکو ته به پته وي چې زموږ د تعليمي بهير په تعليمي سيستم کې څومره بدلونونه رامنځته شوي دي د زده کړې بهير پر مخ روان دی.

پخوا زموږ په هېواد کې دوديزې زده کړې دود وې چې د مدرسو او جوماتونو له لارې تر سره کېدې چې رسمي او منظم درسي نصاب شتون نه درلود، خو په زده کړه کې لومړی بدلون د امير حبيب الله خان په وخت کې رامنځته شو، کله چې بنوونه او روزنه له مدرسو څخه بنوونځيو ته وليږدیده، علت يې داو چې له يوې خوا بنوونه او روزنه په يو چوکاټ کې راغله او له بلې خوا د يو ټاکلي نصاب له لارې منظمه او د ټولولپاره شوه، نو ځکه بنوونې او روزنې د معارف په چوکاټ کې رسمي بڼه ونيوه. د امان الله خان او ظاهر خان په وختونو کې د هلکانو او نجونو لپاره بنوونځي جوړشول، د ظاهر خان په وخت کې پوهنتونونه جوړ شول چې په ټولو کې له مرکزي نصاب څخه کار اخيستل کېده او زده کړه د ټاکلي او منل شوي نصاب په چوکاټ کې تر سره کېده. له ۱۳۵۲ نه تر ۱۳۵۷ کلونو چې د سردار محمد داود خان واکمني وه، تعليمي موسسې زياتې شوې او د وخت له غوښتنو سره سم په تعليمي نصاب کې بدلون رامنځته شو. زده کړو پرمختيا وکړه. او په تعليمي نصاب کې شامله شوه. د امير حبيب الله خان په وخت چې اتلس کاله يې واکمني وکړه، د نوموړي د سلطنت په وخت کې د بنوونځيو د تاسيس د عصري او ادبي اثارو د تاليف او ژباړې لپاره هڅې پيل شوې رښتيا هم زموږ په هېواد کې د معارف لپاره نوي گامونه پورته شول،

امير حبيب الله خان د خپلې واکمنۍ په دريم کال د حبيبي بنوونځي جوړ کړ او خپل ورور نصرالله خان يې هلته آمر مقرر کړ. هغه وخت ابتداييه دوره څلور کاله وه او په ۱۲۸۶ کال ترې د زده کوونکو لومړۍ دوره فارغه شوه په هغې دوره کې دنيات، دري، جغرافيه او مشق لوستل کېدل. رشديه دوره درې کاله وه په هغې کې دنيات، جغرافيه، تاريخ، دري، پښتو، انگليسي، الجبر او مقابله، مثلثات، تحليلي هندسه، طبيعي حکمت، کيميا او انگليسي لوستل کېدل. د

عصري زده كړو له لارې درسي نصاب هم منظم شو او د زده كړو له لارې درسي نصاب هم منظم شو او د زده كړو لپاره دورې وټاكل شوې، دهرې دورې لپاره بېلابېل درسي كتابونه وټاكل شول، د وخت او غوښتنوله مخې په درسي نصاب كې بدلونونه راځي، كله مضامين زياتيږي او كله كميږي، كله په محتوا او كله كيفي بدلونونه راځي، كله خو د حجم له مخې بدلونونه په كې ليدل كېږي، دهمدغونصابونوله برکت څخه منظمه زده كړه ترسره كېږي، د دې ښوونځي ښوونكي، ترکان، افغانان او فارغان يې په اردو كې جذب كېدل. په ۱۲۹۱ كال كې د كابل دارلمعلمين جوړ شو ۳۰ تنه ښوونكي يې ټولنې ته وړاندې كړل. دا داسې وخت و چې ښوونځي يوازې په كابل ښار كې و او په سيمو او ولايتونو كې زده كړه دوديزه روانه وه. كه چيرې د خپلو پورتنيو خبرو لنډيز راوباسو و به وايو چې تر عصري ښوونځيو د مخه زده كړه د دوديز نصاب په چوكاټ كې كيدله او د عصري ښوونځيو په رامنځته كيدو سره په درسي نصاب كې بدلون رامنځته شو او زده كړه د درسي نصاب په چوكاټ كې منظمه شوه، كله چې عصري ښوونځي جوړ شول، بيا يې لمنه ولاياتو ته اوږده شوه، په كابل ښار كې دارالمعلمين جوړ شو او د هغو لپاره درسي نصاب ته اړتيا زياته شوه، كله چې په ۱۲۹۹ كال كې شهزاده سليمان د معارف لومړی ناظر و، رسماً د معارف د وزير په توگه وټاكل شو. د نوموړي په وخت كې د معارف په اداري تشكيلونو كې بدلون راغی او په دغه بدلون كې د دارلتأليف په نامه رياست جوړ شو چې وكړی شي له دې لارې په منظم ډول درسي نصاب كې كار وكړي او د وخت له اړتياوو سره سم په كې بدلون راولي.

اخځليكونه

د افغانستان د پوهنې تعليمي نصاب د چاپ كال ۱۳۸۲ لمريز كال

اته ویشتم لوست

د تدریس وخت: په اونی کې د پښتو درسي ساعتونه

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرحه	وخت
د لوست موضوع	پښتني دودونه	
د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهني) موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې ترلاسه کړي. — د پښتني دودونو په هکله به معلومات تر لاسه کړي او هغه به وپېژني. — متن به سم او روان ولولي او په مطلب به یې پوه شي. — د پښتني دودونو په اړه به خبرې وکړای شي. — د متن لنډيز به وويلاى شي. — د لوست د پای فعالیتونه به په یوازې ډول تر سره کړي.	
د تدریس لارې	لوستل، لیکل، خبرې کول، سوال او ځواب.	
د تدریس وسیلې او مرستندوی توکي	کتاب، کتابچه، تخته، تخته پاک، تباشیر او د پښتني دودونو ځینې انځورونه او تصویرونه	
د ارزونې لارې	شفاهي ارزونه، تحریري ارزونه، دلوستلو ارزونه او دخبرو کولو ارزونه	
د زده کړې فعالیتونه	سلام وړاندې کول، د حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې کتنه او د تیر لوست څخه یادونه	۴ دقیقې
د انگېزې رامنځته کول	ښوونکي دې نوی لوست په لاندې پوښتنو پیل کړي. — کولای شئ د څو پښتني دو دودونو نومونه واخلئ؟ — ستاسو په فکر د دود او دستور معنا څه ده؟	۶ دقیقې
د ښوونکي فعالیتونه	د زده کوونکو فعالیتونه	۳۵ دقیقې
— ښوونکي دې د پښتني دودونو په شاوخوا هڅوونکې پوښتنې وکړي او د زده کوونکو ځوابونه ته دې پاملرنه وکړي او هغوی دې په ښو الفاظو تشویق کړي. — ښوونکي دې زده کوونکي وهڅوي تر څو متن په چوپه خوله ولولي او ستونزمنې کلمې په نښه کړي. — ښوونکي دې د ستونزمنو کلمو پوښتنې وکړي او نو موږې کلمې دې پر تخته و لیکي او معنادې کړي. — ښوونکي دې دمتن یو یو پاراګراف په زده کوونکو په وار ولولي او په لوستلو کې دې له هغوی سره مرسته وکړي. — ښوونکي دې د پښتني دودونو په اړوند لنډ معلومات وړاندې کړي.		
— زده کوونکي په علاقمندی د موضوع په اړوند د هڅوونکو پوښتنو په ځواب ویلو کې ونډه اخلي. — زده کوونکي د ښوونکي د لار ښوونې سره سم متن په چوپه خوله لولي او ستونزمنې کلمې پکې په نښه کوي. — زده کوونکي د ستونزمنو کلمو په معنا کولو کې برخه اخلي. — زده کوونکي په وار سره دمتن یو یو پاراګراف لولي. — زده کوونکي د ښوونکي معلوماتو ته دقت کوي او د پښتني دودونو په اړه معلومات تر لاسه کوي. — څو زده کوونکي د لوست په مفهوم خبرې کوي.		

<p>— زده کوونکي د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه وايي.</p> <p>— زده کوونکي د کورنۍ دندې موضوع پخپلو کتابچو کې لیکي او په کورونو کې پرې کار کوي.</p>	<p>— ښوونکي دې له څو زده کوونکو څخه وغواړي چې په وار سره د لوست په مفهوم خبرې وکړي.</p> <p>— ښوونکي دې د لوست د پوهاوي په خاطر څو پوښتنې وکړي او خپله ارزونه دې ترسره کړي.</p> <p>— کورنۍ دنده: ښوونکي دې زده کوونکو ته د پښتو په لومړي او دويم درسي ساعتونو کې پخپله خوښه او په دريمه ورځ دې د لوست دپای کورنۍ دنده ورکړي.</p>
<p>د متن د ستونزمنو برخو روښانول</p> <p>قانون: هغه مقررات او احکام چې دولت يا ملي شورا يې د انتظارا تو د ساتنې او ټولنيزو چارو دا دارې لپاره وضع کوي.</p>	
<p>اضافي معلومات</p> <p>پښتني دودونه</p> <p>پښتني دودونه يو لړ اصول او مقررات دي چې په ټولو قامونو او خېلونو کې موجود دي. د پښتو نړ او ښځې د هغو په منلو او تر سره کولو کې مکلفيت لري. دغه دودونه له لرغوني وخت څخه د افغانانو په تېره بيا د پښتون ولس له ژوند سره سم تړاو لري ځينې دودونه د قومونو تر منځ ورته والی لري ځينې دودونه بيا د يوه ولس په گټه او ځينې يې په زیان دي په دغه ولس کې د يوه قانون او ټولنيزو مقرراتو حکم لري د دودونو او رواجونو منل او پرې عمل کول د افغانانو د قومي تهذيب او پښتونولۍ يوه ضروري او حتمي برخه ده که چېرې له دغو دودونو څخه څوک سرغړونه وکړي هغه پښتون نه گڼي.</p> <p>پښتانه نرينه او ښځې خپلو دودونو ته په درنه سترگه گوري. د پښتنو په منځ کې ډول ډول دودونه او رواجونه شتون لري چې نوموړي دودونه په خاصو او ځانگړو مراسمو کې تر سره کوي. د مثال په توگه پښتانه د غم او ښادۍ مراسمو پخپلو منځونو کې په ښه توگه ترسره کوي، نرينه، ښځې، پېغلې او ځوانان ټول په يوه اتحاد سره په خپلو دودونو کې گډون کوي او په شاندارو مراسمو يې لمانځي.</p> <p>د پښتو ملي لوبې او د هغو ارزښت</p> <p>ځينې لوبې خاصې او سيمه ييزې دي، خو ځينې نورې ملي روحیه لري. د لوبو د ملي روحیې په هکله ارواښاد محمد گل نوري داسې وايي:</p> <p>(څرنگه چې زموږ پښتون ملت هم ځانته او صاف، خصوصيات او ښکلي دودونه لري چې د نړۍ نور ملتونه يې په دغه او صافو او عنعنو سره پېژني، بايد هر وگړی خپل ملت، مليت، ژبه، عادات، ملي او قومي ښه دودونه وپېژني او په دې ټولو شیانو سره ځان خبر او وروزي. يو له دغو دودونو څخه زموږ پښتني او ملي لوبې دي چې په پښتنو کې خورا له پخوا زمانې څخه په دوی کې شتون لري لکه : ملي اتڼ، خوسۍ، توپ ډنډه او نورې لوبې.</p>	